MemoriiJurnale

5 milioane de exemplare vândute
Bestseller *New York Times*

ELIZABETH GILBERT

mănâncă

O femeie caută
lucrurile cu adevărat importante
în Italia, India și Indonezia

roagă-te

iubește

HUMANITAS

ELIZABETH GILBERT a scris, pe lângă *Mănâncă, roagă-te, iubeşte,* volumul de povestiri *Pilgrims* (nominalizat pentru Pen/Hemingway Award), romanul *Stern Men* şi volumul non-fiction *The Last American Man* (nominalizat pentru National Book Award şi aflat în topul cărţilor anului 2002 al publicaţiei *The New York Times).* Este colaboratoare a ediţiei americane a revistei *GQ,* articolele ei primind două nominalizări pentru National Magazine Award. Locuieşte în prezent, alternativ, la Philadelphia şi în Brazilia.

ELIZABETH GILBERT

mănâncă, roagă-te, iubește

Traducere din engleză de
ALEXANDRA GHIȚĂ

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Colecție coordonată de
OANA BÂRNA

Coperta
ANGELA ROTARU
după o machetă de
HELEN YENTUS

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GILBERT, ELIZABETH
Mănâncă, roagă-te, iubeşte / Elizabeth Gilbert; trad.: Alexandra Ghiță – Bucureşti: Humanitas, 2008
ISBN 978-973-50-2062-0

I. Alexandra Ghiță (trad.)

821.111-992=135.1

ELIZABETH GILBERT
EAT, PRAY, LOVE: One Woman's Search for Everything Across Italy, India and Indonezia
Copyright © Elizabeth Gilbert, 2006
All rights reserved

© HUMANITAS, 2008, pentru prezenta versiune românească

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 53 51
www.humanitas.ro

Comenzi CARTE PRIN POŞTĂ: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, Bucureşti
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Pentru Susan Bowen,
care mi-a oferit adăpost
chiar şi de la 20 000 de kilometri depărtare

„Fii sinceră, fii sinceră, fii sinceră."[1]

Sheryl Louise Moller

---

[1] Cu excepția momentelor în care ai de rezolvat urgent probleme imobiliare în Bali, după cum se va vedea în partea a treia a acestei cărți. *(N.a.)*

INTRODUCERE
sau
Cum e construită această carte
sau
A 109-a mărgea

Când călătoreşti în India – mai ales prin oraşe sfinte şi ashramuri –, întâlneşti o mulţime de oameni care poartă mărgele la gât. Mai poţi vedea şi o mulţime de fotografii cu yoghini goi, slabi şi impunători (sau uneori chiar cu yoghini rotofei, blânzi şi luminoşi), care poartă şi ei mărgele. Aceste şiraguri de mărgele se numesc *japa mala.* În India sunt folosite de sute de ani de budişti şi de hinduşi pentru a se concentra asupra rugăciunilor. Ţin şiragul într-o mână şi rotesc câte o mărgea pentru fiecare mantra rostită. Când cruciaţii medievali au ajuns în Orient, purtaţi de războiul sfânt în care luptau, i-au văzut pe credincioşii de aici rugându-se cu aceste *japa mala,* li s-a părut că e o tehnică admirabilă şi au dus-o cu ei înapoi în Europa sub forma rozariului.

O *japa mala* tradiţională are o sută opt mărgele. În cercurile ezoterice ale filozofiei orientale, numărul 108 este considerat extrem de fast – un multiplu perfect al lui trei, compus din trei cifre, suma acestor trei cifre fiind nouă, adică de trei ori trei.

Iar trei, se înţelege, este numărul care reprezintă echilibrul suprem – după cum poate spune oricine care ştie câte ceva despre Sfânta Treime sau care a văzut vreodată un trepied. Şi pentru că această carte este despre strădania mea de a afla echilibrul, am structurat-o asemenea unei *japa mala:* am împărţit-o în o sută opt povestiri (sau mărgele). Şirul celor o sută opt povestiri a mai suportat o a doua împărţire, în trei secţiuni în care se vorbeşte despre Italia, India şi Indonezia – cele trei ţări pe care le-am vizitat de-a lungul unui an. Astfel am ajuns la trei părţi a câte treizeci şi şase de povestiri fiecare, lucru care mi se pare foarte nimerit,

ținând cont că scriu toate aceste lucruri în cel de-al treizeci și șaselea an al vieții mele.

Ca să nu ne lungim nepermis de mult cu considerații numerologice, permiteți-mi să închei mărturisind un al doilea motiv: mi-a plăcut ideea de a înșira aceste povestiri urmând structura unei *japa mala* tocmai pentru că ea este atât de... structurată. Căutările spirituale autentice sunt și au fost totdeauna niște aventuri care presupun disciplină și metodă. Adevărul nu este la îndemâna oricui, nici chiar în aceste mărețe timpuri în care totul a ajuns să fie la îndemâna oricui. Și ca scriitoare, și ca „exploratoare" în cele spirituale, mărgelele *japa mala* m-au ajutat să nu pierd din vedere țelul pe care mi l-am propus.

În orice caz, fiecare *japa mala* are o mărgea specială, cea de-a o sută noua, care iese din cercul perfect echilibrat al celorlalte, asemenea unui pandantiv. Pe vremuri credeam că această mărgea cu numărul o sută nouă era doar una de rezervă, ca un nasture aplicat pe haină sau ca fiul cel mic al unei familii regale. Dar am descoperit că are un scop cu mult mai important. Când te rogi și degetele tale ajung la ea, trebuie să-ți întrerupi meditația și să le mulțumești învățătorilor tăi. Așa că aici, la cea de-a o sută noua mărgică a mea, fac o pauză încă înainte de a fi început. Le mulțumesc învățătorilor mei, care mi s-au arătat, în acel an, în atât de multe și de ciudate chipuri.

Dar în primul rând îi mulțumesc gurului meu, care este o adevărată întrupare a compasiunii și care mi-a arătat atât de multă generozitate lăsându-mă să studiez în ashramul ei cât timp am stat în India. Aș vrea să fie clar pentru toată lumea că am descris experiențele din India strict din punctul meu de vedere, și nu ca un teolog savant sau ca purtător de cuvânt al altcuiva. Acesta este motivul pentru care nu voi folosi numele gurului meu nicăieri în carte – pentru că nu pot vorbi în numele său. Învățăturile ei vorbesc de la sine. Nu voi dezvălui nici numele ashramului, nici locul unde se află, scutindu-l astfel de o publicitate pe care nu cred că și-o dorește și căreia nu știu dacă i-ar face față.

O ultimă formă de a-mi arăta recunoştinţa: deși nu am schimbat întotdeauna numele oamenilor despre care scriu aici, am preferat să schimb numele tuturor acelora pe care i-am cunoscut la ashramul din India, fie ei indieni sau occidentali, pentru că majoritatea celor care pornesc într-un pelerinaj spiritual nu fac acest lucru din dorința de a apărea mai apoi ca personaje într-o carte (cu excepția mea, bineînțeles). Există o singură abatere de la acest autoimpus pact al anonimatului. Numele lui Richard din Texas chiar e Richard şi chiar este din Texas. Am dorit să-i folosesc numele real, pentru că a avut un rol foarte important în viața mea cât timp am stat în India.

Încă ceva – când l-am întrebat pe Richard dacă pot să scriu că a fost alcoolic şi dependent de droguri, mi-a spus că din punctul lui de vedere nu există nici o problemă.

— Oricum voiam să dau sfoară în țară despre chestia asta şi nu ştiam cum – mi-a spus el.

Dar să începem cu începutul: Italia...

ITALIA
sau
Vorbeşte cum mănânci
sau
36 de povestiri despre căutarea plăcerii

1

Aş vrea ca Giovanni să mă sărute.

Of, dar sunt atâtea motive pentru care n-ar trebui să se întâmple aşa ceva... În primul rând, Giovanni e cu zece ani mai tânăr decât mine și, ca mai toți italienii de douăzeci și ceva de ani, încă locuieşte cu maică-sa – un partener romantic foarte nepotrivit pentru mine, având în vedere că sunt o femeie de carieră, trecută de treizeci de ani, abia ieşită dintr-o căsnicie ratată şi dintr-un groaznic şi interminabil divorț, urmat de o aventură amoroasă încheiată cum nu se poate mai prost. Cascada asta de eşecuri m-a transformat într-o femeie vulnerabilă, tristă şi cu vreo şapte mii de ani mai bătrână. Nu aş vrea ca dragul de Giovanni să aibă de-a face cu muntele de autocompătimire care sunt acum. Ca să nu mai spun că am ajuns şi la vârsta la care o femeie începe să se întrebe dacă e cu adevărat o idee bună să încerce să-şi revină, după pierderea unui superb posesor de ochi căprui, aducând rapid un alt asemenea exemplar în patul ei. Din cauza asta sunt singură de luni bune. Din cauza asta, de fapt, mi-am propus să nu mă implic în nici o relație tot anul.

Oricine m-ar putea întreba, şi pe bună dreptate: „Atunci ce cauți tocmai în *Italia?*”

N-am un răspuns – nu acum, când mă uit peste masă la arătosul Giovanni –, nu pot decât să spun: „Bună întrebare.”

Giovanni e partenerul meu de Schimb Lingvistic în Tandem. Sună ca o aluzie, dar din nefericire nu e. De fapt, înseamnă că ne întâlnim aici, la Roma, câteva seri pe săptămână, ca să exerseze fiecare conversația în limba celuilalt. Întâi vorbim în italiană, iar el e foarte răbdător cu mine; apoi vorbim în engleză, iar eu sunt foarte răbdătoare cu el. L-am descoperit pe Giovanni la câteva săptămâni după ce am ajuns la Roma, grație unui internet café mare din Piața Barbarini, peste drum de fântâna cu un triton sexy care suflă într-o cochilie. Pusese (Giovanni, nu tritonul) un anunț la avizier, în care scria: „Vorbitor nativ de italiană caută

vorbitor nativ de engleză pentru conversație.” Chiar lângă anunțul lui era altul, cu același conținut, identic până la corpul de literă cu care fusese scris. Singura diferență apărea la datele de contact. Pe unul dintre anunțuri apărea adresa de e-mail a cuiva pe nume Giovanni, pe celălalt era trecut numele Dario. Dar chiar şi numărul de telefon de-acasă era acelaşi.

Făcând uz de excelenta mea intuiție, le-am scris amândurora un e-mail în care îi întrebam, în italiană: „Sunteți frați, cumva?”

Giovanni mi-a trimis un mesaj foarte *provocativo:* „Mai mult: suntem gemeni.”

Da – mult mai mult, după cum am putut vedea. Înalți, bruneți, frumoşi, douăzeci şi cinci de ani, cu nişte ochi căprui enormi, genul tipic italienesc, ca de catifea, care mă dau gata oricând. După ce i-am întâlnit, am început să mă întreb dacă n-ar fi cazul să-mi revizuiesc regula privind celibatul autoimpus. De exemplu, aş putea fi singură, atâta doar că voi avea doi gemeni italieni de douăzeci şi cinci de ani, absolut superbi, ca amanți. Gândul ăsta mi-a adus vag aminte de un prieten care este vegetarian, atâta doar că mănâncă şuncă... Deja îmi închipuiam cum ar suna începutul unei scrisori către revista *Penthouse:* „În lumina pâlpâindă a lumânărilor din cafeneaua romană, nu-mi puteam da seama ale cui mâini mă mâng...”

Dar nu. Nu, nu şi nu!

Mi-am oprit fanteziile la jumătatea cuvântului. Chiar nu era momentul să caut escapade amoroase şi (la fel de sigur pe cât e că zilei îi urmează noaptea) să-mi complic deja mult prea încâlcita mea viață. Era momentul să caut acea vindecare şi acea pace, care doar în singurătate pot fi găsite.

În orice caz, la jumătatea lui noiembrie, timidul, studiosul Giovanni şi cu mine eram deja foarte buni prieteni. Cât despre Dario – fratele aiurit şi înfipt –, lui i-am făcut cunoştință cu prietena mea Sofie, o suedeză adorabilă cu care îşi petrece serile la Roma într-un cu totul altfel de tandem. Dar Giovanni şi cu mine ne rezumăm la conversație. Mă rog,

mâncăm şi vorbim. Au trecut deja câteva săptămâni bune de când tot mâncăm şi tot vorbim, împărţind pizza şi corectându-ne cu amabilitate greşelile gramaticale, aşa cum se întâmplă şi în seara asta – o seară minunată, cu expresii noi şi mozzarella proaspătă.

E deja miezul nopţii şi mai e şi ceaţă, iar Giovanni mă conduce acasă. În Roma, străzile şerpuiesc cu naturaleţe în jurul monumentelor antice, precum braţele unei delte printre pâlcuri umbroase de chiparoşi. Am ajuns la uşă. Ne privim. Mă îmbrăţişează afectuos. E un progres, în primele săptămâni doar îmi strângea mâna. Dacă aş mai rămâne în Italia încă vreo trei ani, s-ar putea să-şi ia inima în dinţi şi să mă sărute. Pe de altă parte, poate mă va săruta chiar acum, aici, în faţa uşii... Încă mai e o şansă... Stăm îmbrăţişaţi sub lumina lunii... bineînţeles că ar fi o mare greşeală... totuşi, ar fi minunat să mă sărute acum... doar să se aplece şi... şi...

Se desprinde din îmbrăţişare.

— Noapte bună, draga mea Liz, îmi spune.

— *Buona notte, caro mio,* răspund eu.

Urc până la apartamentul meu de la etajul patru, singură-singurică. Intru în camera minusculă, singură-singurică. Închid uşa în urma mea. Încă o noapte de singurătate la Roma. Mă aşteaptă încă un somn lung, fără nimeni şi nimic care să-mi ţină de urât în pat, în afara unui maldăr de manuale şi dicţionare de italiană.

Sunt singură, sunt singură-singurică, sunt complet singură.

Las geanta să alunece pe jos, cad în genunchi şi ating podeaua cu fruntea. Îi mulţumesc universului, plină de recunoştinţă. Mai întâi în engleză. Apoi în italiană. Pe urmă – ca să fiu sigură că înţelege – în sanscrită.

2

Şi cum tot sunt întinsă pe jos, în rugăciune, rămân aşa şi mă întorc cu trei ani în urmă, când a început totul, când stăteam exact la fel: în genunchi, pe podea, rugându-mă.

Dar multe erau altfel acum trei ani. Nu eram la Roma, ci în baia de la etaj a imensei case pe care soțul meu şi cu mine o cumpăraserăm de puțin timp în suburbiile New Yorkului. Era un noiembrie friguros. Ora trei dimineața. Soțul meu dormea în patul nostru. Eu deja mă ascundeam în baie de vreo patruzeci şi şapte de nopți şi, la fel ca în celelalte astfel de nopți, plângeam. Plângeam cu atâta foc, încât în fața mea se întindea un lac de lacrimi, un adevărat lac al ruşinii și fricii şi confuziei şi durerii în care trăiam.

Nu mai vreau să fiu căsătorită.

Încercam din răsputeri să nu recunosc asta, dar adevărul nu-mi dădea pace.

Nu mai vreau să fiu căsătorită. Nu vreau să locuiesc în căsoiul ăsta. Nu vreau să am un copil.

Numai că ar fi trebuit să-mi doresc un copil. Aveam treizeci şi unu de ani. Ca şi soțul meu – cu care eram împreună de opt ani şi căsătorită de şase –, sperasem că, odată depăşită cumpăna celor treizeci de ani, voi dori să mă aşez la casa mea şi să am copii. Amândoi am crezut că după aceea, sătulă de călătorii, voi fi fericită să am o casă mare, plină de copii şi de pleduri lucrate de mână, cu o grădină în curtea din spate şi cu o tocană bolborosind cât se poate de liniştitor pe plita din bucătărie. (Faptul că acesta era portretul fidel al mamei mele arată cât de greu mi-a fost să disting între mine şi femeia care m-a crescut.) Dar, spre disperarea mea, nu-mi doream nimic din toate astea. Dimpotrivă, pe măsură ce sorocul celor TREIZECI de ani plutea deasupra mea ca o condamnare la moarte, mi-am dat seama că nu doream să rămân însărcinată. Am tot aşteptat să încep să vreau un copil, dar asta nu s-a mai întâmplat. Şi, credeți-mă, ştiu ce înseamnă să-ți doreşti cu adevărat ceva. Ştiu foarte bine ce poate face

dorința dintr-un om. Dar ea nu apărea. În plus, nu-mi puteam scoate din cap ce-mi spusese odată sora mea, în timp ce-și alăpta primul născut: „A avea un copil e ca și cum ți-ai face un tatuaj pe față. Înainte să te bagi în așa ceva, trebuie să fii absolut sigură că asta vrei."

Cum să mai dau înapoi? Toate lucrurile erau la locul lor. Era chiar anul în care ar fi trebuit să se întâmple. De fapt, încercam de câteva luni să avem un copil. Dar nu se întâmplase nimic – în afara faptului că sufeream de un adevărat sindrom de sarcină falsă, aveam grețuri de dimineață și, pe fond nervos, vomitam tot ce mâncam la micul dejun. Dar în fiecare lună când îmi venea ciclul mă trezeam șoptind singură în baie: *Mulțumesc, mulțumesc, mulțumesc că mi-ai mai dat o lună de viață...*

Încercam să mă conving că așa era normal. Îmi spuneam că toate femeile se simt la fel când încearcă să rămână însărcinate. („Ambivalentă", ăsta era cuvântul pe care-l foloseam, evitând o descriere mult mai corectă, și anume „îngrozită".) încercam să mă conving că ceea ce simțeam eu era ceva obișnuit, în pofida tuturor dovezilor că nu era așa – de pildă, întâlnirea cu o cunoștință care tocmai rămăsese însărcinată pentru prima oară, după doi ani de încercări, cheltuind o avere pe tratamente de fertilitate. Era în extaz. Mi-a spus că toată viața își dorise să fie mamă. Mi-a mărturisit că de ani întregi cumpăra pe ascuns haine pentru bebeluși și le ascundea de soțul ei sub pat. I-am văzut bucuria întipărită pe față și am recunoscut-o: era exact aceeași bucurie pe care o radia și fața mea cu o primăvară înainte, când aflasem că revista pentru care lucram urma să mă trimită în delegație în Noua Zeelandă pentru un articol despre încercările de a găsi calamari uriași. Mi-am spus: „Până când nu voi fi la fel de extaziată de ideea de a avea un copil pe cât am fost de plecarea în Noua Zeelandă, pe urmele calamarilor uriași, nu pot avea un copil."

Nu mai vreau să fiu căsătorită.

Ziua alungam asemenea gânduri, dar noaptea mă înnebuneau. Ce dezastru! Cum am putut fi atât de nenorocită, încât să clădesc o familie doar pentru a o distruge? Cumpăraserăm casa abia cu un an în urmă. Nu

eu am vrut-o? Nu mie îmi plăcuse aşa de mult? Atunci de ce bântuiam noapte de noapte, jelindu-mă ca o Medee? Nu eram mândră de tot ce aveam împreună – o casă excelentă în Hudson Valley, un apartament în Manhattan, linii telefonice, prieteni şi picnicuri şi petreceri, weekenduri în care hoinăream prin supermarketuri din care cumpăram pe credit o droaie de lucruri? N-am fost doar un spectator, am luat parte la crearea acestei vieți, de ce simțeam că nu-mi aparținea? De ce mă simțeam atât de copleşită de datorie, prea obosită să fiu şi sprijinul financiar al familiei, şi motorul ei social, şi cea care plimbă câinele, şi menajera, şi viitoarea mamă, şi – pe apucate – scriitoarea?

Nu mai vreau să fiu căsătorită.

Soțul meu dormea în camera de alături, în patul nostru. Îl iubeam şi-l uram în aceeaşi măsură. Nu puteam să-l trezesc pentru a-i vorbi despre suferința mea – la ce bun? Trecuseră deja luni întregi de când începusem să mă destram sub ochii lui, comportându-mă ca o nebună (amândoi eram de acord cu acest cuvânt), şi nu făceam decât să-l obosesc. Ştiam amândoi că *era ceva în neregulă cu mine,* şi el deja începuse să-şi piardă răbdarea. Ne certam, plângeam şi eram obosiți cum doar cei a căror căsnicie se duce pe apa sâmbetei pot fi. Aveam priviri de fiare încolțite.

Numeroasele motive pentru care nu mai voiam să fiu soția acestui bărbat sunt prea personale şi prea triste pentru a fi înşirate aici. Destule țineau de problemele pe care le aveam eu, dar mare parte dintre neînțelegerile noastre i se datorau şi lui. Aşa cum e şi normal. Într-o căsnicie există întotdeauna două persoane, fiecare cu votul ei, cu părerile ei, cu decizii care se bat cap în cap cu ale celuilalt, cu dorințe şi limite proprii. Dar nu cred că e cazul să vorbesc despre problemele lui în cartea mea. Și nu cer nimănui să creadă că aș fi în stare să ofer o versiune obiectivă a poveştii noastre, aşa că saga eşecului căsniciei noastre va rămâne nepovestită aici. Nu voi discuta nici motivele pentru care mi-am dorit să fiu în continuare soția lui, nici felul în care ştia să fie absolut minunat, nici de ce îl iubeam sau de ce mă căsătorisem cu el, sau motivele

pentru care îmi era imposibil să-mi imaginez viața fără el. Nu voi deschide nici unul dintre aceste subiecte. E suficient să spun că în noaptea aia el încă era pentru mine şi farul de la țărm, şi albatrosul din larg. Singurul lucru mai greu de conceput decât să plec era să rămân. Nu voiam să distrug pe nimeni şi nimic. Tot ce îmi doream era să mă strecor în linişte pe uşa din spate, fără să provoc mare agitație, fără urmări, şi s-o țin tot într-o fugă până-n Groenlanda.

Ştiu, partea asta din povestea mea nu e deloc veselă. Dar o spun aici pentru că în baie era pe cale să se întâmple ceva care avea să schimbe în mod radical cursul vieții mele, cam ca în unul dintre acele evenimente cosmice nebuneşti în care o planetă zboară în spațiu fără nici un motiv, miezul topit i se deplasează, polii îşi schimbă poziția, forma îi e complet schimbată şi întreaga ei masă îşi pierde sfericitatea, alungindu-se. Ceva în genul ăsta.

M-am rugat. Asta a fost.

Ştiți şi voi cum e asta – a te ruga.

M-am rugat la... Dumnezeu.

3

Era prima oară. Şi, cum folosesc pentru prima oară cuvântul „Dumnezeu” în cartea de față, pentru că e un cuvânt care o să apară de multe ori în paginile următoare, mă opresc puțin, ca să explic exact ce înseamnă pentru mine, astfel încât fiecare cititor să poată hotărî de la bun început cât de ofensat e cazul să se simtă.

Las pentru altă ocazie dezbaterea cu privire la existența lui Dumnezeu – de fapt, am o idee mai bună: nici nu voi intra într-o astfel de discuție. Mai întâi voi explica de ce folosesc cuvântul „Dumnezeu” când aş putea folosi la fel de bine cuvinte ca Iehova, Allah, Shiva, Brahma, Vishnu sau Zeus. I-aş mai putea spune „Acela”, aşa cum apare în vechile scrieri sanscrite, fiindcă e numele care descrie cel mai bine felul în care

am trăit eu întâlnirea cu această entitate atotcuprinzătoare şi imposibil de definit. Dar „Acela" mi se pare mult prea impersonal – mai degrabă un lucru decât o ființă – şi îmi e imposibil să mă rog unui lucru. Ca să simt o legătură personală, am nevoie de un nume propriu. De aceea, când mă rog, nu adresez rugăciunile mele Universului, Marelui Vid, Ființei Supreme, Întregului, Creatorului Luminii, Puterii Supreme, nici Umbrei Trecerii (cum sună cea mai poetică dintre formele pe care le-a luat numele lui Dumnezeu, găsită, cred, în evangheliile gnostice).

Nu am nimic împotriva acestor denumiri. Le cred echivalente, pentru că toate sunt, în egală măsură, pe cât de potrivite, pe atât de nepotrivite pentru a descrie indescriptibilul. Dar fiecare dintre noi are nevoie de un nume generic pentru indescriptibil. „Dumnezeu" e numele care mie mi se pare cel mai cald dintre toate, deci pe acesta îl voi folosi. Ar mai trebui să spun că, în general, mă refer la Dumnezeu ca la „El", fără să mă deranjeze forma masculină a pronumelui, care în mintea mea e doar un pronume personal convenabil, şi nu o descriere anatomică, nici motiv de revoltă. Bineînțeles, nu mă deranjează referirile la Dumnezeu ca la o „Ea", şi chiar înțeleg nevoia unora de a proceda astfel. Repet: pentru mine aceşti termeni sunt echivalenți, în egală măsură potriviți şi nepotriviți. Dar cred că, indiferent pentru care dintre cele două pronume am opta, scrierea lor cu majusculă e cea mai potrivită, ca mic semn de politețe în prezența divinității.

Din punct de vedere cultural, dar nu şi teologic, sunt creştină. M-am născut într-o familie protestantă ultraconservatoare, de rit anglican. Îl iubesc pe Isus, a fost un mare învățător al păcii, şi în unele situații-limită îmi rezerv dreptul de a mă întreba ce ar fi făcut El, dar nu mă pot împăca defel cu acea regulă de nesmintit a creştinismului care susține că singura cale spre Dumnezeu e Cristos. Asta înseamnă că nu sunt chiar creştină. Majoritatea creştinilor pe care-i cunosc îmi acceptă opinia într-un mod cât se poate de elegant şi lipsit de prejudecăți. E adevărat, cei mai mulți creştini pe care-i cunosc *eu* nu sunt foarte stricți. Celor care sunt, nu le

pot spune decât că regret orice ofensă pe care le-aş aduce-o în privinţa asta; pot să mă şi retrag definitiv din treburile lor.

În general, m-am simţit întotdeauna mai apropiată de misticii tuturor religiilor. Am reacţionat mereu cu o bucurie fără margini la cuvintele celor care susţin că Dumnezeu nu se ascunde în scrieri dogmatice sau pe un tron pierdut în înaltul cerului, ci că El se află incredibil de aproape de noi, mult mai aproape decât ne putem închipui, şi că respiră prin inimile noastre. Îi sunt recunoscătoare oricui a făcut călătoria până în adâncul propriei inimi, întorcându-se apoi în lume cu vestea că Dumnezeu este *experienţa iubirii absolute*. În fiecare tradiţie religioasă de pe faţa pământului, au existat mistici care descriu această experienţă. Din păcate, mulţi dintre ei au fost închişi sau omorâţi. Oricum ar sta lucrurile, părerea mea despre ei e una extraordinar de bună.

Lucrul pe care am ajuns până la urmă să-l cred despre Dumnezeu e foarte simplu. Am avut cândva o căţeluşă minunată, luată de la ecarisaj. Era rezultatul încrucişării a cel puţin zece rase, dar părea să fi moştenit tot ce era mai bun de la fiecare dintre ele. Avea blana maronie. Când eram întrebată ce fel de căţeluşă e, răspundeam întotdeauna: „E maronie.” La fel, când sunt întrebată în ce fel de Dumnezeu cred, nu mi-e greu să răspund: „Cred într-un Dumnezeu magnific.”

4

Bineînţeles, de când am vorbit pentru prima oară cu Dumnezeu şi până acum, am avut destul timp să mă gândesc la divinitate. Ultimul lucru care mă interesa în toiul crizei din acel noiembrie negru era să-mi clarific atitudinea faţă de Dumnezeu. Tot ce-mi doream atunci era să mă salvez. Realizând într-un final că atinsesem o stare de disperare din care nu mai exista ieşire, care îmi ameninţa întreaga viaţă, mi-am zis că cei ajunşi în astfel de situaţii se îndreaptă către Dumnezeu şi îi cer ajutorul. Cred că citisem asta în vreo carte.

Printre suspine, îi spusesem atunci lui Dumnezeu ceva de genul: „Bună, Doamne. Ce mai faci? Eu sunt Liz, mă bucur să te cunosc."

Da, îi vorbeam creatorului universului ca şi când tocmai ne-am fi întâlnit la o petrecere. Dar în viaţă trebuie să ne descurcăm cu ce avem, şi eu foloseam mereu astfel de replici când făceam cunoştinţă cu cineva. De fapt, cuvintele alea erau tot ce putusem să spun în locul frazei mele obişnuite pentru astfel de ocazii: „Sunt un mare fan de-al tău."

„Îmi pare rău că te deranjez aşa de târziu, am adăugat. Dar chiar am probleme serioase. Îmi pare rău că n-am mai vorbit cu tine până acum, dar sper că am reuşit mereu să-ţi arăt cât sunt de recunoscătoare pentru toate binecuvântările pe care mi le-ai oferit în viaţă."

Gândul ăsta m-a făcut să plâng încă şi mai rău. Dumnezeu m-a aşteptat să termin. Mi-am revenit atât cât să pot continua: „După cum ştii, nu mă pricep la rugăciuni. Totuşi, te rog, poţi să mă ajuţi? Am nevoie de un răspuns. Te rog, spune-mi ce să fac..."

Rugăciunea mea s-a transformat într-o singură frază repetată la nesfârşit – *Te rog, spune-mi ce să fac.* Nu ştiu de câte ori am spus asta. Ştiu doar că o făceam ca un om care se roagă pentru viaţa lui. Şi plângeam întruna.

Până când, destul de brusc, m-am oprit.

Mi-am dat seama la un moment dat că nu mai plângeam. M-am oprit în mijlocul unui suspin. Toată durerea se evaporase. Mi-am înălţat fruntea şi, surprinsă, m-am ridicat, întrebându-mă dacă aveam să văd Fiinţa Supremă care îmi oprise lacrimile. N-am văzut nimic. Eram singură. Dar nu chiar singură. Mă înconjura ceva ce nu poate fi descris decât ca o oază de linişte – o linişte atât de stranie, încât nu voiam să respir, de teamă că astfel aş face-o să dispară. Era o linişte incredibilă. Nu ţin minte să mai fi simţit vreodată aşa ceva.

Apoi, am auzit o voce. Nu vă speriaţi, nu era nimic de genul Charlton Heston jucându-l pe Moise şi nici nu era o voce care să mă îndemne să-mi construiesc vreun teren de baseball în spatele casei. Era vocea mea, venind chiar din mine. Numai că n-o mai auzisem niciodată

înainte. Era a mea, dar era înțeleaptă, calmă şi înțelegătoare. Aşa cum ar fi sunat dacă aş fi avut parte numai de dragoste şi de certitudini. Nici nu pot descrie căldura şi afecțiunea acelei voci care îmi oferea un răspuns ce urma să aducă în viața mea lumina divină.

Vocea mi-a spus: „Du-te la culcare, Liz."

Am început din nou să respir.

Am înțeles dintr-odată că era singurul lucru pe care-l puteam face. Nu aş fi fost în stare să accept nici un alt răspuns. Nu aş fi avut încredere într-o voce tunătoare care mi-ar fi spus fie *Divorțează!,* fie *Nu divorța!* Nu asta e înțelepciunea adevărată. Înțelepciunea adevărată îți dă singurul răspuns posibil într-o situație anume, iar atunci singurul răspuns posibil era să fiu trimisă la culcare. *Du-te la culcare,* mi-a spus vocea interioară atotcunoscătoare, pentru că nu trebuie să afli răspunsul acum, la trei dimineața, într-o joi din noiembrie. *Du-te la culcare,* pentru că te iubesc. *Du-te la culcare,* pentru că trebuie doar să te odihneşti acum şi să ai grijă de tine până când vei şti răspunsul la întrebarea ta. *Du-te la culcare,* ca să fii destul de puternică atunci când va veni ceasul furtunii. Iar ceasul acela se apropie, draga mea. Nu mai e mult. Dar nu va fi în noaptea asta. Aşa că:

Du-te la culcare, Liz.

Într-un fel, episodul ăsta avea toate coordonatele unei revelații de tip creştin – întunericul în care mă pierdusem, strigătul de ajutor, vocea care mi-a răspuns, sentimentul că ceva se schimbase în mine. Dar n-aş putea să spun că am trecut printr-o *convertire* religioasă, cel puțin nu în sensul acela tradițional care presupune naşterea din nou şi mântuirea. Mai degrabă aş vorbi despre începutul unei *conversații* religioase. Primele cuvinte ale unui dialog deschis şi revelator care, în cele din urmă, avea să mă apropie cu adevărat de Dumnezeu.

5

Nu ştiu cât de bine aş fi dormit în noaptea aceea dacă aş fi ştiut că – aşa cum spusese cândva Lili Tomlin[2] – lucrurile urmau să se înrăutățească foarte tare înainte să se înrăutățească. Dar după şapte luni foarte dificile, mi-am părăsit soțul. Odată ce am luat hotărârea asta, am crezut că ce fusese mai greu trecuse deja. Se vede că habar n-aveam ce înseamnă un divorț.

Am văzut cândva în *The New Yorker* o caricatură în care două femei discutau despre divorț, iar una îi spunea celeilalte: „Dacă vrei să cunoşti cu adevărat un om, trebuie să divorțezi de el." Bineînțeles, experiența mea a fost complet opusă. Aş spune că, dacă vrei să NU mai cunoşti deloc un om, trebuie să divorțezi de el. Sau de ea. Exact așa s-a întâmplat cu mine şi soțul meu. N-am mai fost doi oameni care se cunoşteau foarte bine, am devenit nişte străini care nu se mai puteau înțelege, iar trecerea asta s-a produs atât de rapid, încât cred că ne-am şocat unul pe altul.

Şi, ca să fie totul cât mai ciudat cu putință, fiecare dintre noi făcea lucrurile despre care celălalt nu şi-ar fi închipuit niciodată că pot fi făcute; el nu a crezut vreodată că aş putea să-l părăsesc, eu nu mi-aş fi închipuit nici în cele mai negre coşmaruri că el ar putea să-mi facă plecarea atât de grea.

Când l-am părăsit, credeam sincer că vom putea rezolva chestiunile practice în câteva ore, doar cu un calculator, cu ceva bun-simț şi cu un pic de bunăvoință față de persoana pe care fiecare dintre noi o iubise timp de atâția ani. Sugerasem inițial să vindem casa şi să împărțim totul pe jumătate; nici nu-mi trecuse prin gând că am fi putut proceda şi altfel. Lui nu i s-a părut o sugestie echitabilă. Aşa că mi-am schimbat oferta, propunând o altfel de împărțeală pe jumătate: ce-ar fi dacă ar lua el toate bunurile şi, în schimb, mie mi-ar reveni toată vina? Dar nici măcar a doua ofertă nu a dus la vreo înțelegere. Eram într-o situație fără ieşire. Cum să

---

[2] Actriță, scriitoare şi producătoare de film americană, cunoscută pentru rolurile de comedie şi pentru orientarea ei feministă. *(N.t.)*

continui o negociere în care deja ai oferit totul? Nu mai puteam face nimic, aşteptam doar ca el să-mi facă o contraofertă. Vina pe care o resimțeam din postura celui care părăseşte mă făcea să nu-mi pot închipui că aş fi meritat vreun ban din tot ce strânsesem în ultimii zece ani. Şi, ca să pună capac la toate astea, proaspătul val de spiritualitate care mă copleşise mă făcea să cred că cel mai important lucru era să nu ne certăm. Cam asta era poziția mea: nici nu mă apăram, nici nu-l atacam. În ciuda sfaturilor primite de la cei cărora le păsa de mine, mult timp am refuzat până şi să discut cu un avocat, pentru că mi se părea că un astfel de gest ar fi echivalat cu o declarație de război în toată regula. Voiam să am o atitudine extrem de à la Gandhi în toată treaba asta. Voiam să fiu un adevărat Nelson Mandela al conflictului prin care treceam. Fără să realizez că şi Gandhi, şi Mandela fuseseră avocați.

Au trecut câteva luni. Viața mea era suspendată undeva, în timp ce eu aşteptam să se mişte ceva, să aflu măcar condițiile. Locuiam separat (el se mutase în apartamentul nostru din Manhattan), dar nimic nu părea să se rezolve. Facturile se strângeau, ne lăsaserăm baltă carierele, casa ajunsese o paragină şi tăcerile lui erau întrerupte de ocazionalele reproşuri prin care îmi amintea ce mare nenorocită puteam să fiu.

După care a apărut David.

Toate traumele şi complicațiile anilor oribili din timpul divorțului au fost amplificate de drama numită David – tipul de care m-am îndrăgostit în timp ce-mi îngropam căsnicia. Am spus cumva că „m-am îndrăgostit" de David? Ce voiam de fapt să spun e că m-am aruncat direct în brațele lui David, aşa cum circarii din desenele animate sar de la trambulină şi dispar cu totul într-o ceaşcă minusculă. M-am agățat de David ca să ies din căsnicie, de parcă el ar fi fost ultimul elicopter de evacuare care decola din Saigon. I-am pus în cârcă toate speranțele mele legate de fericire şi de ieşirea din criză. Şi, da, l-am şi iubit. Dacă aş putea să definesc felul în care l-am iubit printr-o expresie mai puternică decât „cu disperare", aş folosi-o. Până la urmă, tot dragostea disperată e cel mai greu de îndurat.

Imediat după ce mi-am părăsit soțul, m-am mutat cu David. Era – şi încă mai e – un tip superb. Newyorkez sadea, actor şi scriitor, cu nişte ochi italieneşti, căprui şi catifelați, care (am mai spus asta, nu?) m-au făcut întotdeauna să mă topesc. Descurcăreț, independent, vegetarian, spiritual, seducător şi posesor al unei guri tare spurcate. Un poet yoghin şi rebel din Yonkers[3]. Un supererou începător şi incredibil de sexy. Mai mare decât orice. Enorm. Sau cel puțin aşa era pentru mine. Când Susan, prietena mea, m-a auzit prima dată cum vorbeam despre el, a aruncat doar o privire spre chipul meu febril de atâta încântare şi mi-a spus: „Of, Doamne, fata mea, în ce belea te-ai băgat..."

Când l-am întâlnit, David juca într-o piesă după una dintre nuvelele mele. Interpreta un personaj inventat de mine, chestie care deja spune mult. Aşa se întâmplă mereu în cazurile de iubire disperată, nu? În astfel de cazuri, ne inventăm întotdeauna personajele jucate de partenerii noştri, le cerem să fie ce vrem noi să fie, apoi suferim când refuză să joace rolurile respective.

Dar, vai, ne-am simțit atât de bine în primele luni ale relației noastre, în care el încă era eroul meu romantic şi eu încă eram pentru el întruchiparea unui vis... Era atâta încântare şi o asemenea potrivire între noi, câtă nici nu-mi putusem imagina. Inventaserăm un limbaj doar al nostru. Mergeam în excursii. Ne cățăram pe orice putea fi escaladat, ne afundam în orice putea fi coborât, puneam la cale călătorii în jurul lumii. Ne-am distrat la coadă la biroul de înmatriculări auto mai mult decât se distrează majoritatea cuplurilor în toată luna de miere. Ca să nu existe nici o diferență între noi, ne-am dat unul altuia acelaşi nume de alint. Ne-am făcut planuri şi jurăminte şi promisiuni, îmi citea cărți şi *îmi spăla rufele.* Prima dată când s-a întâmplat asta, am sunat-o pe Susan să-i povestesc uimită minunea, de parcă aş fi văzut o cămilă vorbind la un telefon public. I-am spus: „Un bărbat mi-a spălat *mie* rufele! Şi pe cele

[3]Oraş din statul New York. *(N.t.)*

delicate le-a spălat de mână!" A repetat: „Of, Doamne, fata mea, în ce belea te-ai băgat..."

Prima vară „Liz şi David" a fost asemenea unui montaj siropos cu scene din toate filmele romantice făcute vreodată, chiar săream în apă împreună şi alergam ţinându-ne de mână prin lanuri aurii, în lumina asfinţitului... Încă mai credeam că divorţul poate decurge lin. Consideram subiectul închis până în toamnă, nu voiam să mai vorbesc cu soţul meu despre divorţ, tocmai pentru a lăsa lucrurile să se aşeze. Oricum, mă simţeam atât de fericită, încât nici nu mă puteam gândi la eşecul nostru. Dar vara aceea minunată, la care mă gândeam ca la o graţiere, s-a dus.

Pe 9 septembrie 2001 m-am întâlnit ultima dată faţă în faţă cu soţul meu, fără să ştiu că, pe viitor, toate întâlnirile noastre aveau să se petreacă în prezenţa avocaţilor. Am luat cina la restaurant. Am încercat să-i vorbesc despre despărţire, dar n-a fost în stare decât să se certe cu mine. Mi-a spus că sunt o mincinoasă şi o trădătoare, că mă urăşte şi că nu are de gând să mai vorbească vreodată cu mine. Două zile mai târziu, m-am trezit după un somn agitat într-o lume în care nişte avioane deturnate se izbiseră de cele mai înalte două clădiri ale oraşului meu, şi tot ce fusese cândva indestructibil se transformase într-o avalanşă de ruine fumegânde. Mi-am sunat soţul ca să mă asigur că e teafăr şi am plâns amândoi, dar nu m-am dus la el. În acea săptămână, newyorkezii au lăsat la o parte tot ce-i despărţea, din respect pentru tragedia prin care treceau, dar eu tot nu m-am întors la soţul meu. Şi aşa am înţeles amândoi că între noi totul se terminase.

Nu exagerez deloc când spun că nu am dormit deloc în următoarele patru luni.

Nu era prima oară când simţeam că mă prăbuşesc (pe fondul colapsului aparent al întregii lumi), dar atunci viaţa mea chiar s-a transformat în cioburi. Mi-e ruşine de mine când îmi amintesc prin ce a trebuit să treacă David în lunile care au urmat atacului din 11 septembrie şi despărţirii mele de soţ. Închipuiţi-vă cât de surprins a fost să descopere

că cea mai veselă şi mai puternică femeie pe care o întâlnise până atunci era de fapt – în intimitate – o adevărată mlaştină fără fund, îmbibată doar cu durere. Din nou, nu mă mai puteam opri din plâns. Reacția lui a fost una de retragere, şi astfel am putut cunoaşte şi cealaltă față a pasionalului meu erou romantic – un David solitar ca un naufragiat, distant şi rece, un David care avea nevoie de mai mult spațiu decât o turmă întreagă de bizoni.

Chiar şi în cea mai luminoasă perioadă din viața mea, aş fi trăit îndepărtarea lui David ca pe o catastrofă, având în vedere că eu sunt vietatea cea mai dependentă de afecțiune (o combinație de golden retriever şi lipitoare), dar atunci treceam printr-o perioadă foarte neagră. Eram deprimată şi voiam ca cineva să aibă grijă de mine, pentru că mă simțeam mai neajutorată decât tripleții născuți prematur. Dând înapoi, mă făcea să am şi mai multă nevoie de afecțiune, iar urmarea era că el devenea şi mai reținut, până când a ajuns să se retragă de tot, în toiul tirului meu de rugăminți înlăcrimate, de genul: „Unde te duci? Ce s-a întâmplat cu noi?"

(Sfat practic: bărbații ADORA întrebările astea.)

Adevărul era că devenisem dependentă de David (trebuie să spun în apărarea mea că şi el avea partea lui de vină, purtându-se ca un „bărbat fatal" în relația noastră), iar acum, când nu mai eram în centrul atenției lui, suportam consecințele. Dependența e semnul distinctiv al oricărei poveşti de dragoste pasionale. Totul începe în momentul în care obiectul adorației tale revarsă asupra ta o doză amețitoare şi halucinogenă din ceva ce nu ai avut niciodată curajul să recunoşti că ți-ai dorit – un amestec de droguri afective, o cursă infernală a dragostei. Apoi tânjeşti după atenția necondiționată a celuilalt cu obsesia insațiabilă a oricărui drogat. În lipsa drogului, te îmbolnăveşti subit, o iei razna, devii depresiv (pe lângă resentimentele care te încearcă față de cel care ți-a încurajat dependența încă de la început şi care acum refuză să te mai aprovizioneze cu marfa de calitate de care ai atâta nevoie – pe care sigur o are ascunsă pe undeva, fir-ar să fie, pentru că pe vremuri o primeai şi gratis de la el). În

faza următoare eşti slab, tremuri într-un colţ şi nu mai eşti sigur de nimic, ţi-ai vinde până şi sufletul sau ţi-ai jefui vecinii doar ca să ai din nou *chestia aia.* Între timp, obiectul adoraţiei tale simte faţă de tine doar repulsie. Se uită la tine ca şi când nu te-ar mai fi văzut niciodată până atunci, necum ca la o persoană pe care cândva a iubit-o cu pasiune. Ironia face să nu-l poţi învinovăţi pentru asta. Adică, uită-te la tine: eşti o epavă jalnică, nici măcar tu nu te mai recunoşti.

Aşa că... asta e. Ai ajuns la destinaţia finală a pasiunii nebuneşti – o părere groaznică despre tine însăţi, din ghearele căreia nu mai există scăpare.

Simplul fapt că acum sunt în stare să scriu cu calm e o dovadă că timpul vindecă toate rănile. Nu reacţionam deloc bine când mi se întâmplau toate astea. Pierderea lui David la scurt timp după eşecul în căsnicie, exact după teroarea căzută asupra oraşului, în plină derulare a unui divorţ sinistru (experienţă pe care bunul meu prieten Brian o compara cu „a avea zilnic, timp de doi ani, câte un accident de maşină grav")... Pe scurt, a fost pur şi simplu prea mult pentru mine.

Eu şi David continuam să ne înţelegem bine unul cu celălalt în timpul zilei, dar nopţile petrecute în patul lui mă făceau să mă simt ca ultimul supravieţuitor al unei ierni nucleare, în timp ce el se retrăgea vizibil din calea mea, de fiecare dată puţin mai mult decât înainte, de parcă aş fi suferit de vreo boală contagioasă. Ajunsese să-mi fie groază de căderea nopţii. Când stăteam lângă trupul frumos, inaccesibil şi adormit al lui David, cădeam într-un vârtej de panică şi de singurătate presărat cu gânduri de sinucidere extrem de detaliate. Fiecare părticică din trup mă durea. Mă simţeam ca o maşinărie primitivă pe arcuri, obligată să suporte mai multă greutate decât poate duce, pe punctul de a se face oricând bucăţi şi riscând să rănească pe oricine s-ar fi nimerit prin preajmă. Îmi imaginam cum bucăţi din mine zboară care încotro, încercând să scape din vulcanul de nefericire în care mă transformasem. De cele mai multe ori, David mă găsea dimineaţa dormind ca un câine, ghemuită peste o grămadă de prosoape îngrămădite lângă pat.

— Ce s-a mai întâmplat de data asta? mă întreba.

Încă un bărbat pe care-l adusesem la disperare. Cred că în perioada aia am slăbit vreo cincisprezece kilograme.

6

Ei, dar în anii despre care vorbesc nu a fost rău chiar totul. Dumnezeu nu-ti trânteşte niciodată o ușă în nas fără să-ți deschidă o fereastră. Mi s-au întâmplat nişte lucruri extraordinare, chiar şi atunci. În primul rând, am început în sfârşit să învăț italiana. În plus, am cunoscut un guru indian. În al treilea rând, am primit din partea unui bătrân vraci indonezian invitația de a sta la el în Bali.

O să vă povestesc imediat.

Să încep cu începutul. La începutul lui 2002, când m-am mutat de la David, lucrurile păreau să ia o turnură mai bună şi, pentru prima dată în viață, am avut un apartament doar al meu. Cum încă plăteam ratele pentru casa în care nu mai locuia nimeni, dar pe care soțul meu îmi interzisese s-o vând, nu pot spune că îmi permiteam apartamentul; abia mă descurcam cu facturile, taxele şi ratele de tot felul. Pentru mine era vital să am propriul meu apartament (cu două camere). Mi se părea un adevărat sanatoriu, îl vedeam ca pe o clinică de recuperare. L-am zugrăvit în cele mai calde culori posibile. Îmi cumpăram în fiecare săptămână flori, ca şi cum m-aş fi vizitat pe mine însămi la spital. De la sora mea am primit ca dar de casă nouă o buiotă (ca să nu fiu chiar singură într-un pat rece) şi dormeam cu ea, în dreptul inimii, noapte de noapte, de parcă aş fi avut de tratat o întindere musculară.

Mă despărțisem definitiv de David. Aproape definitiv. Mi-e greu să-mi aduc aminte de câte ori ne-am despărțit şi împăcat în lunile alea. Era o adevărată rutină: mă despărțeam de David, mă simțeam din nou puternică şi sigură de mine, după care (atrasă, ca de obicei, de puterea şi siguranța pe care le afişam) pasiunea lui David reînvia. Plini de respect reciproc şi extrem de serioşi, discutam inteligent despre cum am putea să

dăm o nouă şansă relației noastre, având mereu câte un plan bine gândit, al cărui scop era minimizarea incompatibilităților noastre evidente. Eram extrem de hotărâți să rezolvăm chestiunea. Pentru că ni se părea imposibil ca doi oameni atât de îndrăgostiți ca noi să nu aibă parte de un final fericit. *Trebuia* să meargă. Ne regăseam cu forțe proaspete şi aveam parte de câteva zile de delir în doi. Câteodată erau chiar câteva săptămâni. Dar, invariabil, David devenea reținut față de mine, şi eu începeam să mă agăț de el (sau eu începeam să mă agăț de el, şi el devenea reținut față de mine – n-am reuşit niciodată să ne dăm seama ce anume declanşa ruptura) şi rămâneam din nou distrusă. Iar el dispărea.

David mă atrăgea şi mă rănea mai tare decât oricine.

Dar, oricât de greu mi-ar fi fost, în perioadele în care eram despărțiți exersam traiul pe cont propriu. Mă schimbam. Viața mea arăta ca un accident în lanț pe autostrada New Jersey în plin trafic de sărbători, dar simțeam că eram la începutul unui drum care avea să-mi aducă independența. Când nu aveam gânduri sinucigaşe din cauza divorțului sau a relației cu David, eram chiar mulțumită de faptul că aveam timp doar pentru mine. Găsisem o nouă întrebare, cu totul nouă: „Ce vrei TU să faci, Liz?"

De cele mai multe ori (fiind încă destul de tulburată de vina de a-mi fi lăsat baltă căsnicia), nici nu îndrăzneam să răspund la o asemenea întrebare; doar mă minunam pe ascuns de simpla ei existență. Şi când, într-un final, am început să-mi răspund, am făcut-o cu mare grijă, îmi permiteam să exprim doar dorințe minore, ca pentru începători.

Vreau să urmez un curs de yoga.

Vreau să plec devreme de la petrecerea asta, ca să pot merge acasă şi să citesc o carte.

Vreau să-mi cumpăr un penar nou.

Şi mai era un răspuns ciudat, acelaşi, de fiecare dată:

Vreau să învăț italiană.

De ani de zile îmi doream să pot vorbi italiana – o limbă care mi se părea mai frumoasă decât trandafirii –, fără să găsesc un motiv întemeiat

pentru a o învăța. Mai logic ar fi fost să-mi pun la punct franceza sau rusa, pe care le studiasem cu ani în urmă. Sau să mă fi apucat de spaniolă, care m-ar fi ajutat să comunic mai bine cu milioane de concetățeni americani. Ce-aş fi putut face cu italiana? Doar n-aveam de gând să mă mut în Italia. Până şi nişte lecții de acordeon ar fi fost mai practice.

De ce trebuie să existe mereu un motiv practic pentru tot ce facem? Destul timp fusesem un recrut ascultător – muncisem, nu ratasem niciodată un termen de predare, avusesem grijă de cei dragi, de dinții mei și de relația cu banca, votasem ș.a.m.d. Chiar totul în viață trebuie să aibă legătură cu „trebuie"? Într-o perioadă atât de dureroasă a vieții mele, chiar aveam nevoie de altă justificare pentru cursurile de italiană, în afara faptului că era singurul lucru care ar fi putut să-mi ofere o bucurie? Şi, oricum, să vrei să înveți o limbă străină nici nu e cine ştie ce excentricitate. Nu e ceva de genul: „Am treizeci şi doi de ani, dar vreau să ajung prim-balerină la New York City Ballet." Studiul unei limbi e chiar un vis realizabil. Aşa că m-am înscris la unul dintre cursurile de seară disponibile (cunoscute şi sub numele de Şcoala Serală pentru Divorțate). Ideea li s-a părut extrem de amuzantă prietenilor mei. Nick m-a întrebat: „De ce înveți italiană? Vrei cumva să fii pregătită pentru cazul în care Italia invadează din nou Etiopia – şi de data asta îi şi reuşeşte figura – şi să cunoşti o limbă vorbită în două țări?"

Dar mie îmi plăcea la nebunie. Fiecare cuvânt era pentru mine un tril, o magie, o trufă de ciocolată. După cursuri, fugeam prin ploaie până acasă, unde îmi pregăteam o baie fierbinte, în care zăceam citind cu voce tare dintr-un dicționar italian. Reuşeam în felul ăsta să nu mă mai gândesc nici la divorț, nici la David. Cuvintele mă făceau să râd de încântare. Începusem să-mi numesc telefonul mobil *il mio telefonino* („telefonaşul meu"). Mă transformam într-unul dintre oamenii enervanți care spun mereu *Ciao!* Doar că eu eram încă şi mai enervantă, pentru că de fiecare dată explicam şi etimologia (să vă spun şi vouă: e prescurtarea unei expresii folosite în Evul Mediu de venețieni pentru a-şi saluta prietenii: *Sono il suo schiavo!* – adică „Sunt sclavul tău!"). Simpla rostire a

cuvintelor italieneşti mă făcea fericită. Avocata mea de divorț mi-a spus să nu-mi fac griji din cauza asta şi mi-a povestit cum o clientă de-a ei (de origine coreeană) îşi schimbase numele după un divorț urât, optând pentru unul italienesc – doar ca să se simtă din nou sexy şi fericită.

Poate că până la urmă o să mă mut în Italia...

7

Un alt lucru important care mi s-a întâmplat atunci a fost aventura nou descoperitei discipline spirituale, în care eram, bineînțeles, ajutată de apariția în viața mea a unei guru indience în carne şi oase – lucru pentru care îi voi fi veşnic recunoscătoare lui David. Am cunoscut-o în prima seară când am fost la el. Se poate spune că m-am îndrăgostit de amândoi în acelaşi timp. Când am intrat în apartamentul lui, am văzut deasupra cuierului poza unei indience incredibil de frumoase. Am întrebat cine e în fotografie, şi David mi-a răspuns că e călăuza lui spirituală.

Inima mi s-a oprit un moment, după care s-a împiedicat de-a binelea şi a căzut lată. Apoi s-a ridicat de jos, a tras aer în piept şi m-a anunțat: „Vreau şi eu o călăuză spirituală." Vorbesc cât se poate de serios, inima mea chiar mi-a spus asta, folosindu-se de buzele mele pentru a se face auzită. Am simțit o scindare ciudată a sinelui, un moment în care mintea mi-a ieşit din corp, s-a îndreptat către inimă şi a întrebat-o în tăcere: „Chiar vrei tu aşa ceva?" „Da, a replicat inima, chiar vreau aşa ceva." Apoi, pe un ton un pic sarcastic, mintea a întrebat inima: „De când?" Dar eu ştiam deja răspunsul: din noaptea petrecută pe gresia din baie.

Doamne, chiar îmi doream o călăuză spirituală. Am început imediat să-mi construiesc fantezii despre cum ar fi să am una. Îmi închipuiam că femeia aia incredibil de frumoasă venea în apartamentul meu câteva seri pe săptămână, beam ceai, vorbeam despre divinitate, îmi dădea de citit şi-mi explica ce sens aveau senzațiile ciudate din timpul meditației.

Toate închipuirile mele s-au evaporat când David mi-a spus că era renumită şi avea zeci de mii de discipoli – dintre care foarte mulți nici

măcar n-o întâlniseră vreodată. Mi-a mai zis că la New York se ținea în fiecare marți o întâlnire de grup, în care adepții ei se strângeau pentru a medita împreună.

— Dacă nu te sperie ideea de a fi în aceeaşi cameră cu câteva sute de oameni care psalmodiază numele sanscrit al lui Dumnezeu, poți să vii și tu.

În următoarea seară de marți, m-am dus cu el la întâlnire. Departe de a fi speriată de toți oamenii ăia, care arătau absolut normal şi care cântau pentru Dumnezeu, am simțit că sufletul mi se ridică, înălțat de sunetele imnului. În seara aceea m-am întors acasă cu senzația că sunt ca o bucată de pânză curată, pusă la uscat pe frânghie, prin care aerul trece fără să întâmpine rezistență. Simțeam că New Yorkul devenise un oraş din hârtie de orez şi că eram destul de uşoară încât să pot sări fără probleme de pe un acoperiş pe altul. Am continuat să merg la întâlniri în fiecare zi de marți. Apoi am început să meditez în fiecare dimineață, repetând străvechea mantră sanscrită pe care guru o dă tuturor elevilor ei (e vorba despre *Om Namah Shivaya,* care înseamnă „onorez divinitatea aflată înăuntrul meu"). Apoi am ascultat-o pentru prima dată chiar pe guru, şi cuvintele ei mi-au făcut pielea ca de găină. Când am aflat că are un ashram în India, am ştiut că trebuie să ajung cât mai repede acolo.

8

Dar mai întâi a trebuit să fac o călătorie în Indonezia.

Tot pentru un material cerut de o revistă. Chiar când îmi plângeam mai tare de milă pentru că eram singură, falită şi exilată în închisoarea Divorțaților, editoarea unei reviste pentru femei m-a întrebat dacă aş fi de acord să mi se plătească o călătorie în Bali, în schimbul unui articol despre vacanțele yoga. I-am pus şi eu câteva întrebări de complezență despre propunerea respectivă – de genul: „Nu-i aşa că apa e udă?" Când am ajuns în Bali (care, trebuie spus, e un loc absolut încântător), profesorul care conducea centrul de yoga ne-a întrebat:

— Vreți să cunoașteți un vraci din Bali? E dintr-o familie ajunsă la a opta generație de vraci.

(Altă întrebare cu răspuns inclus.)

Așa că, într-o noapte, ne-am dus cu toții acasă la vraci.

Avea o privire veselă și pielea roșcată: un bătrânel lipsit aproape complet de dinți și care semăna izbitor cu Yoda din *Războiul stelelor.* Îl chema Ketut Liyer. Vorbea o engleză aproximativă și foarte hazlie, dar avea cine să traducă în cazul în care s-ar fi poticnit la vreun cuvânt.

Profesorul de yoga ne spusese dinainte că fiecare dintre noi îi poate cere vraciului sfaturi cu privire la o problemă personală și că bătrânul va încerca să ne ajute în respectiva situație. M-am gândit zile întregi ce aș putea să-l întreb. Primele lucruri care mi-au trecut prin cap erau înfiorător de banale: *Poți să-l faci pe soțul meu să semneze divorțul? Poți să-l faci pe David să fie din nou atras de mine?* Mi-era pur și simplu rușine: ce fel de om e în stare să străbată jumătate de glob și să se întâlnească acolo cu un vraci renumit doar ca să-i ceară ajutorul în „probleme de amor"?

Drept urmare, când bătrânul m-a întrebat ce-mi doresc cu adevărat, am reușit să găsesc alte cuvinte, mai sincere.

— Vreau să-l simt mereu pe Dumnezeu, i-am spus. Câteodată am senzația că înțeleg divinul din lume, dar e o senzație care dispare repede, pentru că mă bruiază toate dorințele și temerile mele meschine. Aș vrea să fiu mereu în prezența lui Dumnezeu. Dar nu călugărindu-mă sau renunțând de tot la plăcerile lumești. De fapt, cred că aș vrea să aflu cum să trăiesc pe lumea asta și cum să mă bucur de ea, dar fără să uit de Dumnezeu.

Ketut a spus că îmi poate răspunde printr-un desen. Mi-a arătat o schiță pe care o făcuse în timpul meditației. În ea apărea un androgin stând în picioare, cu mâinile împreunate ca pentru rugăciune. Avea patru picioare, în locul capului erau desenate foarte multe frunze și flori, iar în dreptul inimii apărea o față zâmbitoare.

— Ca să găseşti echilibrul pe care îl vrei, îmi spuse Ketut prin intermediul translatorului, asta trebuie să devii. Trebuie să-ți ții picioarele foarte pe pământ, încât să simți că ai patru în loc de două. Aşa vei putea rămâne ancorată în lume. Dar nu mai privi lumea cu mintea. Trebuie să te uiți la ea cu inima. Aşa îl vei cunoaşte pe Dumnezeu.

M-a întrebat apoi dacă-i dau voie să-mi citească în palmă. Am întins mâna stângă, şi bătrânul m-a descris de parcă m-ar fi cunoscut dintotdeauna.

— Eşti o călătoare prin lume, a început el.

Nimic surprinzător, m-am gândit eu, având în vedere că eram în Indonezia.

— Ai mai mult noroc decât toți cei pe care i-am întâlnit vreodată. Vei trăi mult, îți vei face mulți prieteni şi vei avea parte de multe experiențe. Vei vedea toată lumea. Ai o singură problemă: îți faci prea multe griji. Eşti stresată tot timpul, te implici emoțional prea mult. Dacă ți-aş spune că nu vei mai avea niciodată vreun motiv de îngrijorare, m-ai crede?

Am dat nervoasă din cap, fără să-l cred.

— La slujbă faci ceva creativ, eşti un fel de artist, şi eşti bine plătită. Vei fi mereu bine plătită pentru lucrul ăsta. Când vine vorba de bani, eşti darnică, poate un pic prea darnică. Încă o problemă: o dată în viață vei pierde toți banii pe care-i ai. Şi cred că asta se va întâmpla curând.

— Cred că se va întâmpla în următoarele şase sau zece luni, am replicat eu, cu gândul la divorț.

Ketut a dat din cap, ca şi când ar fi spus: „Da, cam aşa ceva."

— Dar nu te îngrijora. După ce vei pierde toți banii, îi vei recupera pe toți. Îți vei reveni imediat. Vei avea două căsnicii. Una scurtă, cealaltă lungă. Şi doi copii...

Mă aşteptam să-mi spună că şi copiii vor fi unul scurt şi celălalt lung, dar a amuțit deodată şi s-a încruntat către palma mea. După care a adăugat: „Ciudat...", chestie pe care nimeni nu vrea s-o audă venind din partea dentistului şi cu atât mai puțin din partea celui care-i citeşte în

palmă. M-a rugat să ne mutăm sub becul care atârna mai încolo, ca să poată vedea mai bine.

— M-am înşelat, îmi spuse. Vei avea doar un copil. Mai târziu. O fiică. Poate. Dacă te hotărăşti... dar mai e ceva.

S-a încruntat din nou, apoi a privit plin de încredere în sus.

— Te vei întoarce în Bali foarte curând. Trebuie. Vei sta trei sau patru luni. O să fim prieteni. Poate vei locui chiar aici, cu familia mea. M-ai putea ajuta să-mi îmbunătățesc engleza. Până acum n-am avut cu cine vorbi în engleză. Cred că te pricepi la cuvinte. Serviciul tău are legătură cu cuvintele?

— Da, am răspuns. Sunt scriitoare. Scriu cărți.

— Eşti o scriitoare din New York, adăugă ca o confirmare la ce spusese deja. Deci te vei întoarce în Bali şi vei locui aici, o să mă înveți engleză. Iar eu o să te învăț tot ce ştiu.

După care s-a ridicat şi şi-a şters mâinile una de alta, de parcă ar fi spus „gata, s-a decis". I-am spus:

— Domnule, dacă vorbiți serios, eu sunt de acord.

Mi-a trimis un zâmbet ştirb şi mi-a replicat:

— *See you later, alligator!*

9

Sunt genul de om care – dacă află de la descendentul a opt generații de vraci indonezieni că e sortit să se mute în Bali și să locuiască la el acasă timp de patru luni – consideră că merită să facă orice pentru ca prorocirea să se împlinească. De fapt, aşa mi-a venit ideea să călătoresc timp de un an. Voiam neapărat să mă întorc în Indonezia, pe cont propriu de data asta. Îmi era clar. Deşi încă nu ştiam când şi cum, dat fiind haosul care domnea în viața mea. (Pe lângă un divorț costisitor şi o relație tulbure, aveam pe cap slujba la o revistă, nu puteam pleca pentru mult timp.) Dar *trebuia* să revin acolo. Doar mi se *prezisese* asta. Problema era că voiam să merg şi în India, să vizitez ashramul gurului meu, iar asta însemna bani şi

timp. Ca să complic şi mai rău lucrurile, în ultima vreme mă obseda ideea unei eventuale excursii în Italia, unde aş fi putut să-mi exersez în voie italiana – asta şi pentru că mă atrăgea ideea de a trăi o perioadă într-o cultură ale cărei valori de căpătâi sunt plăcerea şi frumuseţea.

Toate dorinţele astea păreau că se bat cap în cap. Mai ales Italia şi India. Care parte din mine era mai importantă? Cea hedonistă sau cea care dorea să se trezească cu noaptea în cap şi să-şi petreacă zilele rugându-se şi meditând? Rumi, un mare poet şi filozof sufit, şi-a pus odată elevii să scrie cele trei lucruri pe care şi le doreau cel mai mult. I-a avertizat că, dacă apare o contradicţie între dorinţele lor, există toate premisele ca viaţa să le fie nefericită. Rumi susţinea că e mai bine să ai un singur lucru pe lista cu dorinţe şi să-i dedici lui toată viaţa. Şi atunci, cum rămâne cu viaţa armonioasă şi cu evitarea oricăror extreme? Oare îţi poţi clădi viaţa în aşa fel încât să armonizezi lucruri care la prima vedere par absolut incompatibile, fără să excluzi nimic din ceea ce-ţi poate oferi lumea? Îi spusesem adevărul vraciului din Bali – îmi doream să cunosc ambele laturi ale existenţei. Voiam plăcerile lumii şi transcendenţa divină – cele două glorii ale vieţii omeneşti. Voiam ceea ce grecii numeau *kalos kai agathos,* echilibrul între frumos şi bun. În ultimii ani îmi lipsiseră în egală măsură amândouă, pentru că şi plăcerea, şi devoţiunea au nevoie de un mediu în care să se poată dezvolta. Or, eu, din punct de vedere emoţional, trăisem într-o groapă de gunoi. Cât despre aflarea echilibrului între dorinţa de a simţi plăcerea şi cea de a descoperi divinul, trebuia să existe o cale de a le împăca pe amândouă. După scurta mea şedere în Bali, mi se părea că am şansa să găsesc calea aceea în Indonezia, poate chiar cu ajutorul vraciului.

Patru picioare bine sprijinite pe pământ, un cap înfrunzit, a privi lumea cu inima...

Aşa că nu m-am mai întrebat ce să aleg între Italia, India şi Indonezia, şi am recunoscut că voiam să călătoresc în toate trei. Câte patru luni în fiecare. În total – un an. Era un vis ceva mai ambiţios decât „Vreau să-mi cumpăr un penar nou". Dar asta îmi doream. Şi ştiam că voi

dori să scriu despre asta. Nu voiam doar să explorez țările cu pricina – asta n-ar fi fost ceva nou. Voiam să explorez o anume parte din mine însămi în fiecare țară, cu tot ce avea ea mai bun de dat. Doream să explorez arta plăcerii în Italia, arta devoțiunii în India şi arta de a le armoniza pe amândouă în Indonezia. Abia târziu, după ce mi-am recunoscut această dorință, mi-am dat seama că, printr-o coincidență fericită, toate cele trei țări încep cu litera I. Părea un semn bun pentru o călătorie de autocunoaştere.

Închipuiți-vă – dacă puteți – cât s-au amuzat prietenii mei pe seama mea. Voiam să vizitez trei I-uri? Atunci de ce să nu-mi petrec anul următor în Iran, Irak şi Islanda? Sau, şi mai bine, de ce să ratez ocazia de a face un pelerinaj prin trei I-uri cât se poate de accesibile chiar de-acasă, din State – Islip[4], I-95[5] şi Ikea? Susan chiar mi-a sugerat să înființez o organizație nonprofit care să se numească „Divorțați fără Frontiere". Dar tot hazul nebun pe care-l provocasem era doar prilej de bătut apa-n piuă, pentru că deocamdată nu puteam pleca nicăieri. Deşi eram despărțiți de foarte mult timp, divorțul meu nu se mai îndura odată să se termine. Ajunsesem să fac presiuni avocăţeşti asupra soțului meu, făceam lucruri ieşite din cele mai negre coşmaruri cu divorțuri – trimiteam citații, redactam plângeri (conform procedurilor juridice ale statului New York) despre presupusele lui agresiuni psihice la adresa mea, lucruri care nu mai lăsau loc nici unei subtilități sau posibilități de a-i spune judecătorului: „Ştiți, de fapt noi am avut o relație al naibii de complicată, am făcut şi eu o groază de prostii de care îmi pare foarte rău, şi tot ce vreau acum e să mă lase să plec."

(Mă opresc un moment pentru a mă adresa iubitului cititor: Să te ferească Sfântul, cât vei trăi, de un divorț la New York!)

---

[4] Orăşel de provincie tipic american din statul New York. *(N.t.)*

[5] Interstate-95 – autostrada care străbate întreaga coastă de est a Statelor Unite *(N.t.)*

În primăvara lui 2003, toată tevatura dăduse în clocot. La un an şi jumătate după despărţire, soţul meu era, în sfârşit, dispus să discute termenii partajului. Da, voia şi banii, şi casa, şi apartamentul din Manhattan – tot ceea ce fusesem dispusă să-i ofer de la bun început. Dar, în plus, cerea lucruri la care nu mă gândisem nici un moment (un procent din drepturile de autor asupra cărţilor scrise de mine cât timp fuseserăm căsătoriţi, un procent din câştigurile generate de o posibilă ecranizare a scrierilor mele, un procent din economiile din fondul meu de pensie şi tot aşa). Cu asta, în sfârşit, m-a făcut să protestez. Au urmat luni întregi de negocieri între avocaţi, în urma cărora părea să se contureze un fel de acord, făcându-mă să cred că soţul meu chiar avea să accepte o formă de partaj pe care s-o pot şi eu accepta. M-ar fi costat îngrozitor de mult, dar un proces ar fi fost infinit mai lung şi mai costisitor (atât financiar, cât şi emoţional). Dacă el semna actul de partaj, tot ce mi-ar fi rămas de făcut ar fi fost să plătesc şi să-mi văd de drum – lucru care mi-ar fi convenit de minune în momentele alea. Având în urma noastră o relaţie complet distrusă, din care se ştersese până şi cea mai mică urmă de bunăvoinţă, nu-mi doream decât să se termine odată.

Problema care se punea era dacă el chiar avea de gând să semneze. Au mai trecut câteva săptămâni, în care contesta noi şi noi detalii ale propunerii de partaj. Dacă nu accepta ultima variantă propusă, am fi fost obligaţi să ajungem la proces, lucru ce ar fi echivalat cu cheltuirea ultimilor mei bani pe taxe avocăţeşti. Mai rău, un proces ar fi însemnat un an în plus de chin. Deci orice ar fi ales să facă soţul meu (totuşi, era soţul meu încă), decizia lui urma să-mi influenţeze soarta pentru încă un an. Aveam să călătoresc singură prin Italia, India şi Indonezia – sau aveam să depun mărturii la audierile propriului meu divorţ, prin cine ştie ce sală de judecată?

Îmi sunam zilnic avocata – cam de paisprezece ori – cu aceeaşi întrebare pe buze: Ceva nou? De fiecare dată mă asigura că face tot ce se putea face şi că avea să mă sune imediat ce se semna acordul de partaj. Mă simţeam de parcă aş fi aşteptat în acelaşi timp rezultatul unei biopsii şi o

morală de zile mari din partea dirigintei. Mi-ar fi plăcut să mă laud cu faptul că am făcut față situației cu un calm demn de un călugăr budist. Dar n-a fost așa. Aveam să petrec câteva nopți luptându-mă cu accese de furie, în timpul cărora foloseam o bâtă de baseball ca să-mi snopesc în bătaie canapeaua. În rest, mă simțeam deprimată până la durere fizică.

Între timp, mă despărțisem din nou de David. Definitiv. Deşi... parcă nu eram în stare să ne spunem adio. De multe ori mă copleşea dorința de a sacrifica orice de dragul lui. Alteori simțeam exact contrariul, voiam să pun între noi continente şi oceane, în speranța că aşa aş reuşi să-mi găsesc liniştea şi fericirea.

Deja aveam riduri adânci pe față, ca nişte semne pe care plânsul şi grijile mi le săpaseră între sprâncene.

Dar, în plină nebunie, mi s-a republicat o carte mai veche şi a trebuit să plec într-un mic turneu de promovare. Am luat-o cu mine şi pe Iva. Iva e de-o vârstă cu mine, dar a copilărit în Beirut. În timp ce eu făceam sport şi mergeam la audiții pentru piesele puse în scenă la un gimnaziu oarecare din Connecticut, ea tremura cinci nopți din şapte într-un adăpost antibombardament, sperând să supraviețuiască. După o copilărie atât de violentă, nu înțeleg cum Iva reuşeşte să fie una dintre cele mai stabile şi mai calme persoane pe care le cunosc. În plus, mai are şi ceea ce eu numesc „telefonul roşu cu universul", un soi de legătură permanentă, numai a ei, cu divinul.

Aşadar, maşina noastră străbătea Kansasul, iar eu agonizam ca de obicei, întrebându-mă dacă soțul meu avea sau nu de gând să semneze actele de partaj. I-am spus Ivei:

— Nu cred că mai rezist încă un an prin tribunale. Aş vrea să se întâmple o minune. Aş vrea să-i pot scrie o cerere direct lui Dumnezeu, să-l rog să se termine totul.

— Şi ce te reține?

I-am explicat Ivei ce cred despre rugăciune. Nu-mi place să cer ceva precis, pentru mine asta înseamnă o slăbire a credinței. Nu-mi place să cer: „Te rog, schimbă asta sau aia în viața mea, ca să-mi fie mie mai uşor"–

, cine ştie, s-ar putea ca încercările prin care trec să-mi fie date de Dumnezeu cu un scop anume. Mă simt mult mai bine dacă mă rog pentru curajul de a înfrunta dificultățile cu inima uşoară, indiferent de întorsătura pe care o iau lucrurile.

Iva m-a ascultat cuminte, apoi m-a întrebat:

— De unde ți-au venit aşa nişte idei prosteşti?

— Ce vrei să spui?

— De unde ți-a venit ideea că n-ai dreptul să te rogi pentru ceea ce vrei? Liz, tu eşti o parte din univers, eşti o fărâmă a lui, ai tot dreptul să participi la acțiunile universului şi să spui ce simți. Aşa că spune! Susține-ți cazul! Crede-mă, cel puțin va fi luat în discuție.

— Serios?

Era ceva nou pentru mine.

— Foarte serios. Uite, dacă ar fi să scrii acum o cerere către Dumnezeu, ce i-ai scrie?

M-am gândit o vreme, după care mi-am scos agenda şi am scris următoarea cerere:

Dragă Doamne,

Te rog să intervii şi să mă ajuți cu divorțul. Eu şi soțul meu am eşuat în căsnicie, acum eşuăm şi în divorț. Toată otrava asta aduce doar suferință în viețile noastre şi ale celor care ne iubesc.

Ştiu că eşti ocupat din cauza războaielor, a tragediilor şi conflictelor de tot felul, sunt lucruri mult mai grave decât disputele interminabile dintr-un cuplu cu probleme. Dar ştiu şi că sănătatea lumii e afectată de sănătatea fiecărui om în parte. Dacă două suflete se încrâncenează într-un conflict, lumea se molipseşte de la ele. La fel, dacă măcar un suflet sau două pot fi împăcate, atunci întreaga lume e mai sănătoasă, aşa cum câteva celule sănătoase pot spori sănătatea unui corp. Umila mea rugăminte e să ne ajuți să punem capăt acestui conflict, pentru ca încă doi oameni să aibă şansa să devină liberi şi sănătoşi şi să fie un pic mai puțină ură şi amărăciune în lumea asta, şi aşa prea tulburată de atâta suferință.

Iți mulțumesc că m-ai ascultat.

Cu respect,
Elizabeth M. Gilbert

I-am citit Ivei ce scrisesem. A dat aprobator din cap.

— Eu aş semna-o, mi-a spus.

I-am întins foaia şi pixul, dar conducea, aşa că mi-a zis:

— Nu, hai să spunem că am şi semnat-o. În sufletul meu e deja semnată.

— Mulțumesc, Iva. Ajutorul tău chiar contează pentru mine.

— Spune, cine altcineva ar mai semna-o? m-a întrebat.

— Familia mea. Mama și tata. Sora mea.

— Bine. Consideră că şi ei au semnat-o. Chiar simt că au făcut-o. Acum sunt şi ei pe listă. Bine. Cine altcineva ar mai vrea să semneze? Spune-mi-i pe toți.

Şi am început să-i numesc pe toți cei care credeam eu că ar fi semnat petiția. Mi-am înşirat toți prietenii apropiați, apoi câteva rude şi câțiva colegi de serviciu. După fiecare nume, Iva repeta aprobator:

— Aşa, da! Uite, tocmai a semnat şi el! Şi ea a semnat!

Câteodată completa şi ea lista cu potențiali semnatari, spunând:

— Şi părinții mei au semnat petiția ta. Şi-au crescut copiii pe timp de război. Amândoi urăsc conflictele inutile. Ar fi fericiți să ştie că divorțul tău s-a încheiat.

Am închis ochii şi m-am gândit la alte persoane care mi-ar semna cererea.

— Cred că Bill şi Hillary Clinton tocmai au semnat şi ei, am zis.

— Nici nu mă-ndoiesc, mi-a răspuns Iva. Vezi, Liz, *oricine* poate semna petiția ta. Înțelegi? Apelează la oricine, fie că e în viață sau că a murit de mult, şi adună semnături!

— Sfântul Francisc de Assisi tocmai a semnat!

— Sigur că a semnat! şi Iva lovi aprobator cu palma peste volan.

Mă pornisem:

— Abraham Lincoln a semnat! Şi Gandhi, şi Mandela, şi toți pacifiştii. Eleanor Roosevelt, Maica Tereza, Bono, Jimmy Carter, Muhammad Ali, Jackie Robinson şi Dalai Lama... şi bunica mea care a murit în 1984, şi cealaltă bunică, cea care trăieşte... şi profesorul meu de italiană, şi psihologul, şi agenta mea... şi Martin Luther King Jr., şi Katherine Hepburn... şi Martin Scorsese (nu m-aş fi aşteptat, e oricum un gest frumos din partea lui)... şi gurul meu, bineînțeles... şi Joanne Woodward, şi Ioana dArc, şi doamna Carpenter, învățătoarea mea dintr-a patra, şi Jim Henson...

Timp de aproape o oră, numele mi s-au revărsat de pe buze fără oprire şi, în timp ce traversam Kansasul, petiția mea pentru pace era semnată de zeci şi zeci de susținători nevăzuți. Iva continua să mă aprobe – *Da, şi ea a semnat, da, şi el a semnat* – şi am început să mă simt înconjurată de bunăvoința tuturor acelor oameni puternici.

Pe măsură ce lista se apropia de sfârşit, eram mai puțin neliniştită. Mi-era somn. Iva mi-a spus:

— Culcă-te, conduc eu.

Am închis ochii. Încă o semnătură:

—Michael J. Fox! am apucat să mai spun înainte să adorm.

Nu ştiu cât am dormit. Poate doar zece minute, dar a fost un somn foarte adânc. Când m-am trezit, Iva îngâna un cântecel. Am căscat.

Telefonul mobil a început să sune.

Mă uitam la micul meu *telefonino* cum vibra vesel în scrumiera maşinii închiriate. Încă eram dezorientată, buimacă după somn, parcă nu mai ştiam cum funcționează un telefon mobil.

— Hai, m-a încurajat Iva, răspunde!

Am răspuns cu un „alo” abia şoptit.

— Veşti bune! mi-a spus avocata, care mă suna dintr-un New York pierdut undeva, departe. Soțul tău tocmai a semnat!

10

Peste câteva săptămâni, eram în Italia.

Mi-am dat demisia, am plătit divorțul şi am achitat toate taxele, am renunțat la casă, la apartament, mi-am dus tot ce mai posedam într-o debara de-a surorii mele şi am luat cu mine două valize. Începuse anul călătoriei mele! Mi-l pot permite datorită unui miracol la care nici nu visasem: editorul meu a cumpărat în avans cartea pe care o voi scrie despre periplul meu prin lume. Cu alte cuvinte, totul s-a întâmplat exact cum prezisese vraciul indonezian. Am pierdut toți banii şi am primit imediat alții, destui cât să pot cumpăra un an de viață.

Aşa se face că acum locuiesc în Roma. Am găsit un apartament liniştit într-o clădire veche, la doar câteva străduțe distanță de Piazza di Spagna, umbrit de grațioasa Grădină Borghese, la doi paşi de Piazza del Popolo, unde vechii romani organizau curse de care. Recunosc, zonei îi lipseşte grandoarea haotică a vechiului meu cartier newyorkez, de unde vedeam intrarea în Lincoln Tunnel, dar oricum...

Merge.

11

Prima masă luată la Roma n-a fost cine ştie ce. Doar paste de casă (spaghetti carbonara) cu un sote de spanac cu usturoi pe post de garnitură. (Shelley, marele poet romantic, i-a scris cândva îngrozit unui prieten din Anglia despre bucătăria italienească: „Tinerele de neam mănâncă – n-ai să ghiceşti niciodată ce – USTUROI!") Doar de curiozitate, am cerut şi o anghinare – romanii sunt extrem de mândri de felul în care gătesc anghinarea. Apoi m-am trezit cu o surpriză din partea casei – o garnitură de flori de dovlecei, cu un pic de brânză topită la mijloc (atât de delicată, încât probabil că florile nici n-au apucat să-şi dea seama că nu mai atârnă pe vrej). După spaghetti, am încercat carnea de vită. A, şi am mai băut şi o sticlă din vinul casei – roşu, special pentru

mine. Şi am mâncat şi pâine caldă cu ulei de măsline şi un pic de sare. La desert – tiramisu.

Pe la unsprezece noaptea, în timp ce mă întorceam acasă după cină, am auzit gălăgie venind dintr-una din casele de pe strada mea. Părea că are loc un congres al copiilor de şcoală primară – să fi fost o aniversare? Râsete, strigăte şi tropăieli. Am urcat în apartament, m-am întins pe noul meu pat şi am stins lumina. Mă aşteptam să mă apuce plânsul sau neliniştea, aşa cum mi se întâmpla mereu după ce stingeam lumina. Dar mă simţeam bine. Chiar mă simţeam bine. Erau primele semne ale mulţumirii de sine.

Corpul meu extenuat mi-a întrebat mintea, la fel de extenuată:

— Deci asta e tot ce-ţi trebuie?

Nu a primit nici un răspuns. Am adormit instantaneu.

12

Unele lucruri sunt la fel în toate oraşele occidentale. Aceiaşi africani vând aceleaşi făcături după aceleaşi genţi şi ochelari de firmă, şi aceiaşi muzicanţi din Guatemala cântă acelaşi *Cântec al Condorului* la naiuri de bambus. Dar alte lucruri sunt doar la Roma aşa cum sunt. De pildă, vânzătorul de sandviciuri care-mi spune cu cea mai mare dezinvoltură „frumoaso", de fiecare dată. „Panino îl vrei rece sau de la grill, *bella?*" Cuplurile care se sărută şi pe care le întâlneşti peste tot, de parcă s-ar întrece între ele: tineri îmbrăţişaţi pe bănci, trecându-şi mâinile prin păr, mângâindu-se, atingându-şi feţele una de cealaltă fără încetare...

Şi, bineînţeles, fântânile! Pliniu cel Bătrân scria cândva: „Dacă iei în considerare cantitatea enormă de apă cu care este aprovizionată Roma pentru băi, rezervoare, şanţuri, case, grădini şi vile, şi dacă te gândeşti la distanţele de la care este adusă această apă, la apeductele construite şi la munţii străpunşi pentru a o aduce, la văile pe care le străbate, trebuie să recunoşti că nu există nimic mai minunat în întreaga lume."

Secole mai târziu, iată-mă încercând să-mi aleg fântâna preferată. Una dintre pretendentele la titlu se găseşte în Villa Borghese. În mijlocul ei tronează o jucăuşă familie de bronz. Tati e faun şi mami e muritoare obişnuită. Au un copil căruia îi plac strugurii. Mami şi tati au o poziție ciudată – față în față, se țin unul pe celălalt de mâini în timp ce se lasă pe spate. E greu să-ți dai seama dacă trag unul de celălalt de ciudă sau dacă dănțuiesc fericiți; oricum ar fi, degajă multă energie. Copilul e cocoțat pe brațele lor împreunate, neafectat nici de eventuala ciudă, nici de posibila voioşie a celor doi. E prea ocupat să mănânce dintr-un ciorchine de struguri şi are copituțe despicate (seamănă cu tati).

E început de septembrie 2003. Vremea e caldă şi îndeamnă la lenevie, aşa că, deşi sunt de patru zile la Roma, n-am făcut încă umbră vreunui prag de muzeu sau de biserică şi nici măcar nu m-am uitat pe vreun ghid al oraşului. În schimb, m-am plimbat îndelung fată nici o țintă şi am reuşit până la urmă să dau de locul unde aflasem (de la un şofer de autobuz foarte prietenos) că se vinde cea mai bună înghețată din Roma. Se numeşte *Il Gelato di San Crispino.* Nu sunt sigură, dar mă gândesc că s-ar putea traduce prin „înghețata Sfântului Crocantino". Am încercat o combinație de miere și alune. M-am întors în aceeaşi zi pentru grepfrut şi pepene. În aceeaşi seară, după cină, am mai făcut un drum până acolo pentru scorțişoară şi ghimbir.

Mi-am propus să citesc în fiecare zi câte un articol de ziar, indiferent cât de mult timp mi-ar lua. Mă uit în dicționar cam o dată la trei cuvinte. Articolul de azi e fascinant. Cu greu îți poți imagina un titlu mai dramatic decât *Obesità! I bambini italiani sono i più grassi d'Europa!* Doamne Dumnezeule! Obezitate! Cred că articolul declară că micuții italieni sunt cei mai graşi copii din Europa! Citind mai departe, aflu că bebeluşii italieni sunt cu mult mai graşi decât cei germani şi cu foarte mult mai graşi decât cei francezi. (Din fericire, nu exista vreo comparație cu bebeluşii americani.) Chiar şi copiii mai mari au ajuns periculos de graşi, scrie mai departe. (Industria pastelor făinoase se apără.) Statisticile alarmante cu privire la obezitatea micuților italieni fuseseră făcute

publice cu o zi înainte de către *una taskforce internazionale* – ceea ce nu mai are nevoie de nici o traducere. Descifrarea întregului articol mi-a luat aproape o oră, timp în care am mâncat pizza şi am ascultat cum unul dintre copiii Italiei cânta la acordeon de cealaltă parte a străzii. Puştiul chiar nu mi s-a părut foarte gras, poate şi din cauză că era ţigan. Nu sunt sigură că am înţeles bine ultimul rând al articolului, dar se pare că guvernul considera că unica soluţie pentru problema obezităţii din Italia ar fi impunerea unei taxe persoanelor supraponderale... Oare aşa să fie? Dacă mănânc aşa câteva luni, am să fiu bună de plată?

La Roma, un alt motiv pentru citirea zilnică a ziarului e aflarea stării de sănătate a papei. Sănătatea papei apare în ziar la fel ca informaţiile meteo sau programul TV. Astăzi, papa este obosit. Ieri, papa a fost mai puţin obosit decât astăzi. Mâine, se aşteaptă ca papa să nu fie la fel de obosit pe cât a fost astăzi.

Lingvistic vorbind, mă simt ca într-un basm. Pentru un om care şi-a dorit mereu să înveţe italiană, ce poate fi mai frumos decât Roma? E ca şi cum cineva ar fi inventat un oraş întreg urmând indicaţiile mele, în care toată lumea (chiar şi copiii, chiar şi şoferii de taxi, chiar şi actorii din reclame!) vorbeşte limba fermecată. Parcă ar conspira toţi să mă înveţe pe mine italiană. Până şi ziarele apar în italiană pe perioada şederii mele aici – nu-i deranjează! Au librării în care vând *doar cărţi scrise în italiană!* Am găsit ieri una şi mi s-a părut că intru într-un palat fermecat. Totul e în italiană, până şi benzile desenate americane. M-am plimbat printre cărţi atingându-le pe toate, sperând că, dacă mă vede cineva, va crede că sunt vorbitoare nativă de italiană. Of, cât de mult doresc ca italiana să mi se ofere fără rezerve! Îmi amintesc cum mă simţeam la patru ani, când încă nu ştiam să citesc, dar ardeam de nerăbdare să învăţ. Ţin minte cum stăteam cu mama în sala de aşteptare a unui cabinet medical, uitându-mă într-o revistă pentru gospodine şi dând paginile încet, ţintuind textul cu privirea şi sperând ca adulţii din jurul meu să creadă că ştiu să citesc. Niciodată, de-atunci, nu mă mai simţisem atât de avidă de cunoaştere. În librăria asta am descoperit câteva volume ale unor poeţi americani, care

aveau pe o pagină textul original în engleză şi pe cealaltă, traducerea în italiană. Am cumpărat două: unul de Robert Lowell şi celălalt de Louise Glück.

Peste tot mă aşteaptă lecții spontane de conversație. Azi stăteam pe o bancă în parc când s-a apropiat de mine o bătrânică îmbrăcată într-o rochie neagră, care a început să mă bodogăne pentru cine ştie ce motiv. Am dat din cap derutată, fără să scot un cuvânt. M-am scuzat într-o italiană corectă: „Îmi pare rău, dar nu vorbesc italiană", iar bătrânica s-a uitat la mine ca şi când mi-ar fi dat bucuroasă cu ceva în cap, dacă ar fi avut cu ce. A insistat: „Dar înțelegi!" (Ciudat, propoziția aia *chiar* o înțelegeam!) A vrut să ştie de unde sunt. I-am răspuns că din New York şi am întrebat-o de unde e ea. Evident, era din Roma. Am început să bat din palme ca un copil. *Roma! Roma cea frumoasă! Ador Roma! Roma minunată!* Mi-a ascultat sceptică poezioara simplistă. Apoi a trecut la ce o interesa cu adevărat şi m-a întrebat dacă sunt căsătorită. I-am răspuns că sunt divorțată. O spuneam pentru prima oară, şi uite că o spuneam în italiană. Bineînțeles, a întrebat *„Perche?"* Păi... „de ce?" e o întrebare la care e tare greu să răspunzi. În orice limbă. M-am bâlbâit, apoi am reuşit să articulez *„L'abbiamo rotto"* („Ne-am despărțit").

A dat din cap, s-a ridicat de pe bancă, a mers până la stația din apropiere, s-a urcat în autobuz şi nici măcar nu s-a întors să se mai uite o dată la mine. O supărasem? În mod straniu, am aşteptat-o vreo douăzeci de minute, gândindu-mă, în ciuda oricărei logici, că s-ar fi putut întoarce şi ne-am fi reluat conversația. Sigur că n-a făcut-o. O chema Celeste, pronunțat italieneşte, cu „ce" la început, nu cu „s".

În cursul aceleiaşi zile, am găsit o bibliotecă. Numai eu ştiu cât de mult îmi plac bibliotecile. Şi, pentru că suntem la Roma, e o bibliotecă veche, frumoasă, cu o grădină interioară pe care nici n-o bănuieşti când te uiți la clădire din stradă. Grădina are formă pătrată, e plină de portocali şi are în mijloc o fântână. Deşi era diferită de toate celelalte pe care le văzusem până atunci, mi-am dat seama imediat că fântâna aceea urma să devină una dintre favoritele mele la titlul de cea mai frumoasă fântână

din Roma. În primul rând, nu era sculptată în marmură imperială. Era o fântână mică, rustică, acoperită cu muşchi. Arăta ca o tufă zbârlită de ferigi, din care curgea apă. (De fapt, arăta exact ca frunzişul luxuriant pe care-l avea în loc de cap personajul care se ruga în desenul vraciului indonezian.) Apa ţâşnea din mijlocul tufişului şi se scurgea pe frunze, umplând toată curtea cu un sunet melancolic şi plăcut.

Am găsit un loc liber sub un portocal şi am deschis una dintre cărţile de poezie pe care le cumpărasem cu o zi înainte. Louise Glück. Am citit mai întâi în italiană, apoi în engleză şi m-am oprit siderată la următorul vers:

Dal centro della mia vita venne una grande fontana...

„Din centrul vieţii mele a răsărit o mare fântână..." Mi-am pus cartea în poală, tremurând şi simţindu-mă uşurată.

13

Sincer, nu sunt cel mai priceput călător din lume.

Ştiu asta tocmai pentru că am călătorit mult şi am întâlnit oameni care se pricep de minune la aşa ceva. Călători înnăscuţi. Am întâlnit călători atât de rezistenţi fizic, încât puteau bea apă din canalele Calcuttei fără să se îmbolnăvească. Oameni de care se lipesc limbi străine în locuri unde de cei mai mulţi se lipesc boli infecţioase. Oameni care ştiu cum să-l convingă chiar şi pe cel mai ameninţător vameş şi cum să-l îmbuneze pe cel mai nesuferit birocrat de la biroul de vize. Oameni care, prin culoarea pielii şi prin statura lor, par pe jumătate localnici oriunde s-ar duce – în Turcia seamănă cu turcii, în Mexic se transformă în mexicani, în Spania ai crede că sunt basci, în nordul Africii ar putea fi confundaţi cu arabii.

Mie îmi lipsesc astfel de calităţi. În primul rând, nu mă încadrez în peisaj. Înaltă, blondă şi rozalie, arăt mai degrabă a flamingo decât a cameleon. Cu excepţia Düsseldorfului, oriunde m-aş duce, ies ostentativ

în evidență. În China mi s-a întâmplat nu o dată ca femeile să se apropie de mine pe stradă şi să mă arate copiilor lor, de parcă aş fi fost un animal scăpat de la zoo. Şi respectivii copii – care nu mai văzuseră o aşa arătare, cu părul galben şi fața roz – izbucneau de multe ori în plâns doar când dădeau cu ochii de mine. Nu m-am simțit prea bine în China.

Nu ştiu (sau poate doar mi-e lene) să mă documentez în legătură cu locul unde urmează să călătoresc, prefer să plec pur şi simplu şi văd eu apoi ce se întâmplă. Când călătoreşti în felul ăsta, de regulă „se întâmplă" să pierzi o grămadă de timp încercând să te dezmeticeşti în gară; sau dai o grămadă de bani pe cazare, pentru că nu te-ai priceput să alegi un hotel. Din cauza problemelor mele de orientare, am explorat şase continente fără să-mi fie vreodată clar unde mă aflu. Nu numai că am o busolă interioară dereglată, mai sufăr şi de pe urma faptului că nu-mi pot tempera emoțiile, iar ăsta e un dezavantaj când călătoreşti. Nu am reuşit niciodată să adopt acea mină neutră, atât de necesară pentru a trece neobservat în țările periculoase. Ştiți despre ce vorbesc – atitudinea aceea total relaxată a omului stăpân pe situație, care te face să pari de-al locului oriunde, inclusiv în mijlocul unei revolte de stradă din Djakarta. Nu e cazul meu. Când nu ştiu ce mi se întâmplă, arăt exact ca cineva care nu ştie ce i se întâmplă. Când sunt entuziasmată sau emoționată, arăt exact ca cineva care e entuziasmat sau emoționat. Iar când mă pierd, lucru care mi se întâmplă frecvent, arăt ca cineva care s-a pierdut. Fața mea oglindeşte perfect fiecare gând care-mi trece prin cap. Cum a spus David cândva: „Ai exact opusul unei fețe de poker. Ai un fel de... față de minigolf."

Vai, şi chinurile prin care a trecut bietul meu stomac! Nu vreau să intru într-un subiect atât de neplăcut, e de ajuns să spun că am experimentat toate formele extreme de probleme digestive. În Liban mi-a fost atât de rău într-o noapte, încât am crezut că am un fel de virus Ebola din Orientul Mijlociu. În Ungaria a fost cu totul altceva, şi am înțeles cu totul altfel expresia „blocul sovietic". Dar corpul meu mai are şi alte puncte slabe. Spatele a început să mă doară chiar din prima zi în Africa,

în Venezuela am fost singura persoană din grup care a ieşit din junglă cu muşcături de păianjen gata infectate, şi vă rog să ghiciţi cine a făcut insolaţie în *Stockholm!*

Şi totuşi, călătoriile chiar sunt marea mea pasiune. Încă de când aveam şaisprezece ani şi am vizitat Rusia cu banii economisiţi din baby-sitting, am crezut că plăcerea de a călători merită orice sacrificiu. Sunt fidelă şi devotată acestei mari iubiri cum n-am fost niciodată în cazul altor iubiri. Sentimentul pe care mi-l inspiră călătoriile poate fi comparat cu ce simte o mamă pentru bebeluşul ei imposibil, suferind de colici şi plin de energie – pur şi simplu nu-mi pasă de caznele la care mă supun. Pentru că le ador. Pentru că sunt ale mele. Pentru că sunt exact ca mine. Orice-ar fi, pur şi simplu nu-mi pasă.

În orice caz, oi fi eu un flamingo, dar nu sunt complet neajutorată. Am şi eu câteva strategii de supravieţuire. Am răbdare. Ştiu să-mi iau la mine doar strictul necesar. Mănânc orice. Dar supremul meu talent în materie de strategii de supravieţuire e faptul că mă pot împrieteni cu oricine. Cu viii şi cu morţii. În Serbia, m-am împrietenit cu un criminal de război, care m-a invitat într-o excursie la munte împreună cu familia lui. Nu că m-aş mândri că printre cei mai dragi şi mai apropiaţi prieteni se numără un criminal (a trebuit să mă împrietenesc cu el pentru a scrie un articol, dar şi ca să nu-mi tragă una), spun doar că la nevoie chiar pot să mă împrietenesc cu oricine. Dacă n-aş avea cu cine să vorbesc, probabil că aş fi în stare să mă împrietenesc şi cu o movilă de bolovani. Asta e motivul pentru care nu mă tem să călătoresc nici în cele mai îndepărtate colţuri ale lumii, dacă sunt oameni pe-acolo. Înainte să plec în Italia, eram întrebată: „Ai prieteni la Roma?” Dădeam din cap că nu, spunând în sinea mea: „Dar voi avea.”

Când călătoreşti, îţi faci prieteni întâmplător, stând pe locul de lângă ei în tren, în restaurant sau în arest. Dar astea sunt întâlniri accidentale, şi nu trebuie să te laşi cu totul în voia sorţii. Pentru o abordare ceva mai studiată, vechiul obicei al „scrisorii de recomandare” încă funcţionează (acum s-a transformat în e-mail de recomandare). Aşa îi eşti prezentat în

mod oficial prietenului unui prieten. Dacă eşti destul de îndrăzneț încât să suni şi să te autoinviți la cină, e un mod excelent de a întâlni oameni. Aşa că, înainte de a pleca în Italia, mi-am întrebat toate cunoştințele din State dacă au prieteni la Roma, şi sunt bucuroasă să spun că am plecat în lume cu o listă lungă.

Din lista cu potențialii mei viitori prieteni italieni, cel mai mult mă intrigă numele ăsta: Luca Spaghetti. E prieten bun cu un amic de-al meu, Patrick McDevitt[6], pe care-l ştiu din facultate. Şi vă jur că nu inventez, pe om chiar îl cheamă aşa. Curată nebunie. Adică – închipuiți-vă că trebuie să trăiți cu un nume ca Patrick McDevitt!

În orice caz, am de gând să iau legătura cu Luca Spaghetti.

14

Mai întâi trebuie să încep şcoala. Azi încep cursurile la Academia de Limbi Străine Leonardo da Vinci, unde voi studia italiana cinci zile pe săptămână, patru ore pe zi. Abia aştept! Sunt elevă din cap până-n picioare: aseară mi-am întins hainele prin cameră, exact cum am făcut înaintea primei zile de şcoală din clasa întâi, când aveam pantofi noi de lac şi mâncare la pachet. Sper ca profesoarei să-i placă de mine!

În prima zi, toată lumea trebuie să dea un test în urma căruia se face repartizarea pe clase, în funcție de nivelul fiecăruia. Cum am aflat de test, am sperat că n-o să ajung în grupa de începători: ar fi fost de-a dreptul umilitor, având în vedere că am studiat italiana timp de un semestru la Şcoala Serală pentru Doamne Divorțate din New York, că mi-am petrecut toată vara tocind gramatici şi că deja sunt la Roma de o săptămână, adică am făcut conversație, discutând până şi despre divorț cu bunicuțele din parc. Nici nu ştiu de fapt câte niveluri de studiu are cursul,

[6] Combinație între un prenume irlandez şi un nume scoțian. *(N.t.)*

dar, de cum am auzit cuvântul „nivel", am luat decizia să dau testul pentru al doilea – cel puțin!

Azi plouă cu găleata şi eu am ajuns devreme la şcoală (ca întotdeauna, tocilara de mine!). Testul e îngrozitor de dificil. Nu pot rezolva nici măcar a zecea parte din el! Ştiu atâta italiană, ştiu *zeci* de cuvinte italieneşti, dar ăştia nu mă întreabă nimic din ce ştiu. Urmează un examen oral, care-i încă mai greu. Trebuie să discut cu un profesor de italiană slăbănog care, după părerea mea, vorbeşte mult prea repede şi, pentru că am emoții, fac o grămadă de greşeli stupide. (De ce-oi fi spus *Vado a scuola* în loc de *Sono andata a scuola?* Pe-asta chiar o ştiam!)

Totul e OK până la urmă. Italianul slăbănog se uită pe testul meu si hotărăşte nivelul meu de cunoştințe: nivelul DOI!

Cursurile încep după-amiază. Aşa că merg să mănânc de prânz (andive la cuptor), apoi mă întorc la şcoală şi trec țanțoşă pe lângă cursanții de la nivelul unu (care trebuie să fie *molto stupido)* şi intru la prima oră de italiană. Împreună cu cei asemenea mie. Doar că devine evident destul de repede că nu sunt deloc asemenea mie şi că n-am de ce să fiu la cursul de nivelul doi, care e incredibil de dificil. Parcă, parcă înțeleg câte ceva, dar cu mare greutate. Abia răzbesc. Profesorul, un tip slab (de ce-or fi profesorii aşa slabi pe-aici? n-am încredere în italienii slabi!), predă mult prea repede, sare peste capitole întregi din manual, spune mereu: „Pe astea le ştiți deja, pe alea le ştiți deja" şi discută cu viteză de mitralieră cu colegii mei, care par în stare să vorbească fluent. Stomacul mi s-a strâns de groază şi abia mai respir, mă rog să nu mă întrebe nimic. În prima pauză ies ca din puşcă din clasă şi, cu picioare tremurânde, merg aproape plângând până la biroul administrativ, unde, odată ajunsă, implor într-o engleză cât se poate de clară să fiu mutată la o grupă de nivelul unu. Şi dorința îmi e împlinită. Şi iată-mă aici.

Profesorul e grăsuț şi vorbeşte rar. Aşa e mult mai bine!

15

Interesant e că nici unul dintre noii mei colegi nu are neapărată nevoie de cursul ăsta. Suntem doisprezece în grupă, şi toți am venit la Roma din toată lumea din acelaşi motiv: să învățăm italiană doar pentru că vrem s-o învățăm. Nici unul dintre noi n-are o motivație de ordin practic pentru a fi aici. Nu ne-a spus şeful: „E musai să înveți italiană, pentru că vrem să ne deschidem sucursale în străinătate." Toți, chiar şi inginerul neamț şi cam scorțos, avem aceeaşi explicație, pe care până nu de mult o credeam numai a mea: vrem să vorbim italiană pentru felul în care ne face să ne simțim. O rusoaică cu un aer trist spune că se răsfață cu lecțiile de italiană: „Cred că merit ceva frumos." Inginerul neamț spune: „Vreau italiană pentru că iubesc *la dolce vita."* Doar că, din cauza accentului german foarte puternic, se înțelege *„la* deutsche *vita",* de care cred că a tot avut parte.

După cum aveam să descopăr în următoarele câteva luni, nu degeaba italiana e cea mai frumoasă şi mai seducătoare limbă din lume, şi nu sunt singura care crede asta. Trebuie în primul rând înțeles faptul că, la un moment dat, Europa a fost un mozaic format din nenumărate dialecte derivate din latină, care s-au transformat cu timpul în limbi de sine stătătoare – franceza, portugheza, spaniola, italiana. În Franța, Portugalia şi Spania a fost o evoluție organică: dialectul vorbit în oraşul cel mai important a devenit încetul cu încetul limba acceptată în întreaga regiune. Astfel încât ceea ce numim azi limbă franceză e, de fapt, o versiune a limbii vorbite la Paris în Evul Mediu. Portugheza e de fapt lisaboneză, iar spaniola e practic *madrileño.* Victorii capitaliste – cel mai puternic oraş impunea limba întregii țări.

Cazul Italiei e diferit. Cea mai importantă deosebire e că, mult timp, Italia n-a fost propriu-zis o țară. Unirea s-a produs foarte târziu (abia în 1861), înainte era o peninsulă alcătuită din oraşe-stat cu un mare apetit pentru război, guvernate de nobili extrem de orgolioşi sau de diferite alte puteri europene. Unele părți din Italia aparțineau Franței, altele Spaniei,

altele Bisericii Catolice, altele oricui putea pune mâna pe castelul sau fortăreața cea mai importantă din zonă. Poporul italian era, pe rând, când umilit, când mândru de toată puzderia asta de stăpâni. Cei mai mulți italieni nu erau deloc încântați că restul europenilor îi colonizau, dar a existat întotdeauna masa inertă a celor care spuneau *Franza o Spagna, purché se manga,* adică „Franța sau Spania, numai s-avem ce mânca".

Fragmentarea asta a făcut ca Italia să fie dezbinată, prin urmare nici limba italiană nu avea cum să fie una singură. Așa că, timp de secole, italienii au scris și-au vorbit în dialecte locale care de multe ori erau de neînțeles pentru cei din alte regiuni. Un om de știință din Florența putea comunica doar cu mare dificultate cu un poet din Sicilia sau cu un negutător din Veneția (vorbeau în latină, care nu era limbă națională). În secolul al XVI-lea, cărturarii italieni s-au strâns laolaltă. Cu toții au fost de acord că peninsula italică avea nevoie de o limbă italiană, cel puțin în scriere. Așa că au făcut ceva fără precedent în istoria europeană: au ales cel mai frumos dintre dialectele locale și l-au ridicat la rangul de limbă italiană.

Ca să găsească cel mai frumos dialect vorbit vreodată în Italia, a fost nevoie de o întoarcere în timp de două sute de ani, până în Florența secolului XIV. Congresul cărturarilor a hotărât ca de atunci încolo să fie considerată limbă italiană limba în care scrisese marele poet florentin Dante Alighieri. Când Dante și-a publicat *Divina Comedia* în 1321, descriindu-și călătoria imaginară prin Infern, Purgatoriu și Paradis, literații vremii au fost uimiți că n-a scris în latină. Dante considera că latina era o limbă coruptă și elitistă, și că folosirea ei în proza serioasă „a transformat literatura într-o târfa", făcând din ea o marfa ce putea fi obținută doar contra cost, din moment ce educația – și deci și latina – era apanajul celor bogați. Dante a fost atent la limba de pe străzile Florenței, printre ai cărei locuitori se numărau iluștrii Boccaccio și Petrarca.

Și-a scris capodopera în ceea ce el însuși a numit *il dolce stil nuovo,* „dulcele stil nou" al limbii locale, pe care a modelat-o chiar în timp ce scria, impregnând-o cu stilul său, la fel cum, la timpul lui, a făcut

Shakespeare cu engleza epocii elisabetane. Decizia luată două sute de ani mai târziu de un grup de cărturari care doreau binele țării, stabilind că italiana lui Dante avea să fie limba oficială a întregii peninsule, echivalează cu încercarea unui grup de universitari de la Oxford de a impune întregii Anglii, la început de secol XVIII, să vorbească în engleza lui Shakespeare. Dar chiar aşa s-a întâmplat.

Italiana vorbită azi nu e cea din Roma sau Veneția (deşi erau oraşele cu cea mai mare putere militară şi economică) şi nici măcar cea din Florența. Ea e în esență o limbă dantescă. Nici o altă limbă europeană nu se poate mândri cu o origine atât de poetică. Şi probabil nici uneia nu i-a fost dat să exprime mai bine emoțiile umane decât a făcut-o această italiană florentină de secol XIV, înnobilată de unul dintre cei mai mari poeți ai culturii occidentale. Dante a scris *Divina Comedia* în *terza rima,* o înlănțuire în care fiecare rimă se repetă de trei ori la fiecare cinci versuri, impregnând frumoasa limbă florentină cu ceea ce filologii au numit „ritm în cascadă" – un ritm care supraviețuieşte în rostogolirea cadențată şi poetică pe care o au şi azi italienii, de la şoferii de taxi şi măcelari până la funcționarii din administrația centrală. Ultimul vers al *Divinei Comedia,* în care Dante are o viziune a lui Dumnezeu, poate fi uşor înțeles în zilele noastre de oricine e familiarizat cu aşa-numita limbă italiană modernă. Dante scrie că Dumnezeu nu e doar o viziune orbitoare, lumină divină, ci este, mai presus de orice, *l'amor che muove il sole e l'altre stelle.*

Iubirea care mişcă sori şi stele...

Nu-i de mirare că doream atât să învăț limba asta.

16

Depresia şi Singurătatea îmi dau de urmă la vreo zece zile după ce ajung în Italia. După o zi minunată petrecută la şcoală, seara mă plimb prin Villa Borghese, în timp ce asfințitul aureşte catedrala Sfântului Petru. Mă simt foarte bine în decorul romantic din jurul meu, în ciuda

faptului că sunt singură şi că toate celelalte persoane din parc sunt fie în brațele ființei iubite, fie însoțite de copii veseli. Dar mă opresc să admir asfințitul sprijinită de o balustradă – şi încep să mă gândesc un pic prea mult la problemele mele, iar gândurile se transformă în regrete; atunci mă ajung din urmă.

Se furişează după mine amenințătoare şi tăcute ca nişte personaje de *film noir*, şi mă flanchează – Depresia în stânga, Singurătatea în dreapta. Nu e nevoie să-mi arate legitimațiile. Le cunosc prea bine pe-amândouă. Ne-am jucat de-a şoarecele şi pisica ani întregi. Trebuie totuşi să recunosc că sunt surprinsă că ne întâlnim într-o atât de elegantă grădină italiană, la ceas de seară. Nu li se potriveşte. Le întreb:

— Cum m-ați găsit? Cine v-a spus că am plecat la Roma?

Cu gura mare, ca de obicei, îmi răspunde Depresia:

— Vai, dar nu te bucuri că ne vezi?

— Plecați!

Făcând pe sensibila, Singurătatea îmi spune:

— Îmi pare rău, dar cred că voi fi nevoită să te urmez pe toată durata călătoriei. Asta îmi e misiunea.

— Chiar aş prefera să nu faci aşa ceva, îi spun.

Ridică din umeri într-un fel care aduce a scuză, dar se apropie şi mai mult de mine. Mă percheziționează amândouă. Îmi golesc buzunarele de orice fărâmă de bucurie. Depresia îmi confiscă identitatea – aşa face mereu. Apoi Singurătatea îşi începe interogatoriul, şi mi-e groază, poate s-o țină aşa ore în şir. E politicoasă, dar nu oboseşte niciodată şi întotdeauna mă prinde cu câte ceva. Mă întreabă dacă am vreun motiv să fiu fericită. Mă întreabă de ce sunt singură în seara asta, din nou. Mă întreabă (ca de sute de ori până acum) de ce nu pot menține nici o relație pe linia de plutire, de ce mi-am distrus căsnicia, de ce n-a mers cu David, de ce-am stricat totul în toate relațiile. Mă întreabă unde mă aflam în noaptea în care am împlinit treizeci de ani şi de ce-au mers toate aşa de rău de-atunci încoace. Mă întreabă de ce nu mă adun şi de ce nu sunt la casa mea, de ce nu am un copil şi un cămin primitor, aşa cum ar trebui să

aibă orice femeie respectabilă la vârsta mea. Mă întreabă ce anume mă face să cred că merit o vacantă la Roma, când eu mi-am distrus viața într-un asemenea hal. Mă întreabă dacă am cumva impresia că fuga mea în Italia – comportament absolut imatur, de altfel – mă va face fericită. Mă întreabă cum cred eu că o să-mi fie la bătrânețe dacă o s-o țin tot aşa.

Mă întorc acasă pe jos, sperând să scap de ele, dar vin după mine. Depresia şi-a pus o mână grea pe umărul meu, iar Singurătatea îşi continuă interogatoriul. Nici nu mă mai deranjez să iau cina: nu vreau să am o asemenea companie la masă. Nu vreau nici să le las să urce treptele până la apartamentul meu, dar pe Depresie o cunosc mult prea bine: e înarmată, aşa că, dacă se hotărăşte să mă urmeze, nu am nici o şansă,s-o opresc.

— Nu-i corect din partea ta că m-ai urmărit până aici, îi spun Depresiei. Ți-ai luat deja partea. Mi-am ispăşit pedeapsa la New York.

Îmi răspunde cu un zâmbet lugubru, se aşază în fotoliul meu preferat, îşi pune picioarele pe masă şi-şi aprinde o țigară, umplând toată camera cu fumul ei nesuferit. Singurătatea priveşte scena oftând, apoi se urcă în pat, aşa îmbrăcată şi-ncălțată cum e, şi se înveleşte cu aşternuturile mele. N-am scăpare, în noaptea asta dormim împreună.

17

De câteva zile nu-mi mai luasem pastilele. Mi se păruse o *nebunie* să mai iau antidepresive în Italia. Cum să fie posibil să sufăr de depresie aici?

De fapt, de la bun început n-am vrut să iau pastile. M-am împotrivit foarte mult timp, în principal din cauza unei lungi liste de obiecții personale (printre care: americanii iau prea multe medicamente; încă nu cunoaştem efectele lor pe termen lung asupra creierului; faptul că azi până şi copiii americani iau antidepresive e ceva groaznic; tratăm simptomele şi neglijăm cauzele unei boli care a cuprins toată țara). Totuşi, în ultimul timp, era mai mult decât evident că aveam probleme mari, care nu se puteau rezolva de la sine. Pe măsură ce căsnicia mi se

ducea de râpă şi drama cu David lua proporţii, ajunsesem să am toate simptomele unei depresii grave – insomnii, lipsa poftei de mâncare şi a libidoului, plâns incontrolabil, dureri cronice de spate şi de stomac, sentimente de alienare şi disperare, probleme de concentrare la lucru, neputinţa de a mă enerva pentru că republicanii tocmai furaseră alegerile prezidenţiale... şi lista ar putea continua.

Când te pierzi într-un astfel de hăţiş, de cele mai multe ori îţi ia ceva timp să realizezi că te-ai pierdut. Poţi fi foarte multă vreme convins că eşti la doar câţiva paşi de drum şi că în scurt timp vei regăsi calea pierdută. Apoi vine noaptea. Şi tu tot n-ai nici cea mai vagă idee despre locul în care te afli, şi vine vremea să recunoşti că te-ai îndepărtat atât de mult de drum, încât nu mai ştii nici măcar din ce direcţie răsare soarele.

Mi-am înfruntat depresia ca şi cum m-aş fi luptat pentru viaţa mea, lucru care chiar era adevărat. Am început să-mi studiez episoadele depresive, încercând să le înţeleg cauzele. Care era sursa muntelui ăluia de disperare? Era ceva psihologic? (Poate vina părinţilor?) Era doar ceva temporar, o perioadă nefastă? (Oare se va termina şi depresia odată cu divorţul?) Era genetic? (Sub foarte multe nume, Melancolia a fost un membru al familiei mele de-a lungul multor generaţii, însoţită de un partener sinistru – Alcoolismul.) Era ceva cultural? (Poate cumva să se datoreze eşecului americancei de carieră cu vederi postfeministe, în încercarea ei de a-şi găsi echilibrul într-un univers urban din ce în ce mai stresant şi mai alienant?) Avea de-a face cu astrologia? (Oare sunt tristă din cauză că sunt un Rac sensibil a cărui astrogramă e dominată de instabila zodie a Gemenilor?) Avea problema mea un fond artistic? (Nu-i aşa că noi, oamenii creativi, suferim mereu de depresie pentru că avem o sensibilitate mai mare şi pentru că suntem „speciali"?) Era cumva o chestie evoluţionistă? (Am moştenit vreo rămăşiţă din panica adunată în miile de ani în care specia mea a trebuit să supravieţuiască într-o lume brutală?) Era de natură karmică? (Sunt oare accesele mele de tristeţe consecinţa unor lucruri rele făcute în vieţi anterioare, sunt ele nişte ultime obstacole înaintea eliberării?) Era ceva hormonal? Ţinea de dietă?

De filozofie? De anotimp sau de mediul înconjurător? Voiam să găsesc calea spre divinitate? Sufeream de vreun dezechilibru chimic? Sau pur şi simplu aveam nevoie să fac sex?

Câți factori acționează într-un om! Pe câte niveluri funcționăm şi câte lucruri ne influențează mințile, trupurile, experiențele, familiile, oraşele, sufletele şi mesele de prânz! Ajunsesem să cred că depresia mea era de fapt un amestec schimbător, alcătuit din toate lucrurile deja enumerate si din multe altele nenumite si neidentificate. Așa că am început să lupt pe toate fronturile. Mi-am cumpărat toate cărțile *self-help,* cu cele mai jenante titluri cu putință, având grijă să le acopăr cu ultimul număr din *Hustler,* pentru ca nimeni să nu ştie ce citeam eu de fapt. Am început să fac terapie cu o psihologă foarte atentă şi sensibilă. M-am rugat ca o novice abia intrată la mănăstire. Nu am mai mâncat carne (o vreme, cel puțin) după ce mi-a spus cineva că mănânc de fapt „frica animalului din momentul morții". Un maseur cu vederi extrem de New Age mi-a spus să port chiloți portocalii – care cică mi-ar fi echilibrat chakra sexuală, chestie pe care am şi făcut-o, dacă vă vine să credeți. Cantitatea de infuzii cu efect revigorant pe care am băut-o ar fi fost suficientă pentru revigorarea întregului gulag sovietic, dar pe mine m-a lăsat la fel de vlăguită ca înainte. Am făcut mişcare. Am savurat opere de artă înălțătoare, având grijă să mă feresc de orice film, carte sau cântec care m-ar fi putut întrista (dacă cineva pronunța cuvintele Leonard şi Cohen în aceeaşi frază, trebuia să plec din cameră).

Am încercat din răsputeri să mă opresc din plâns. Țin minte că, într-o noapte, în timp ce eram chircită în acelaşi colț al canapelei din aceeaşi cameră, plângând din cauza aceloraşi gânduri negre, m-am întrebat: „E ceva ce poți schimba la scena asta, Liz?" Şi tot ce am putut face a fost să mă ridic şi să încerc să stau într-un picior în mijlocul camerei, plângând în continuare. Doar pentru a-mi demonstra că, deşi nu mă puteam opri din plâns şi nu puteam renunța la tristul meu dialog interior, încă nu eram total lipsită de control: puteam alege să plâng isteric stând într-un picior. Era şi ăsta un început.

Am traversat pe partea însorită a străzii. Am apelat la apropiați, petrecând mai mult timp cu familia și căutând compania celor mai buni prieteni. Și, când am obosit să tot citesc în revistele *glossy* că o percepție de sine negativă reușește să agraveze depresia, mi-am tras o tunsoare drăguță, mi-am cumpărat câteva cosmetice de fițe și o rochie frumoasă. (Când o prietenă m-a complimentat pentru noul look, tot ce am fost în stare să spun a fost un încrâncenat: „Operațiunea Stima de Sine – prima afurisită de zi.")

După doi ani de luptă cu depresia, am început să iau pastile. Dacă mi se permite, aș spune că ăsta e chiar ultimul lucru care trebuie încercat. M-am hotărât să iau calea „vitaminei" Prozac după o noapte petrecută pe podeaua dormitorului, în care am tot încercat să mă conving să nu-mi tai venele cu cuțitul de bucătărie. În noaptea cu pricina, învingătoare am fost eu, dar cuțitul de bucătărie a pierdut la scor foarte strâns. Aveam pe atunci multe alte idei bune despre cum aș putea să nu mai sufăr – să mă arunc, de pildă, de pe o clădire sau să-mi zbor creierii cu un pistol. Dar noaptea petrecută în compania cuțitului m-a convins.

În zorii dimineții următoare, am sunat-o pe Susan și am implorat-o să mă ajute. Nu cred să mai fi existat în toată istoria familiei mele vreo altă femeie care să facă ce am făcut eu – m-am așezat în mijlocul drumului și, la jumătatea vieții, am spus: „Nu mai pot să fac nici un pas mai departe, am nevoie de ajutor!" Nu le-ar fi fost de nici un folos să stea pe loc. Nimeni n-ar fi vrut – sau n-ar fi fost în stare – să le ajute. Singurul lucru care s-ar fi putut întâmpla ar fi fost ca ele și familiile lor să moară de foame. Mă gândeam tot timpul la aceste femei.

N-o să uit niciodată expresia de pe chipul lui Susan când a năvălit în casă, cam la o oră după ce o sunasem disperată, și m-a văzut trântită pe canapea. Imaginea propriei mele suferințe arătându-mi-se, ca în oglindă, în îngrijorarea lui Susan pentru viața mea continuă să fie una dintre cele mai groaznice amintiri din anii ăia. M-am ghemuit, în timp ce Susan suna peste tot în căutarea unui psihiatru dispus să-mi ofere o consultație în aceeași zi, pentru a-mi prescrie eventual niște antidepresive. Auzeam

doar ce-i spunea Susan doctorului: „Mă tem că prietena mea ar putea să-și facă foarte mult rău.” Și eu mă temeam de exact acelaşi lucru.

După-amiază, când m-am întâlnit cu el, psihiatrul m-a întrebat de ce îmi luase atâta timp să mă hotărăsc să merg la medic – de parcă în tot timpul ăla n-aş fi încercat să-mi fiu propriul medic. I-am explicat obiecțiile pe care le aveam față de antidepresive. I-am pus pe masă câte un exemplar din cele trei cărți pe care le scrisesem până atunci şi i-am spus:

— Sunt scriitoare. Vă rog să nu faceți nimic care să-mi afecteze creierul.

Mi-a răspuns:

— Dacă ai fi avut o problemă cu rinichii, n-ai fi ezitat să iei medicamente pentru rinichi. Acum de ce eziți?

Asta nu însemna decât că nu ştia nimic despre familia mea; un Gilbert poate foarte bine să nu-şi ia nici medicamentele pentru rinichi, având în vedere că la noi în familie orice boală e considerată un semn de eşec personal şi moral.

A încercat mai multe tratamente – Xanax, Zoloft, Wellbutrin, Busperin – până a găsit combinația care nu-mi provoca greață, nici nu-mi transforma libidoul într-o ştearsă şi îndepărtată amintire. Într-o săptămână, reuşisem deja să simt un strop de speranță, care până atunci nu fusese de găsit nicăieri. În cele din urmă am reuşit să dorm, ceea ce a fost cu adevărat cea mai mare uşurare, având în vedere că, dacă nu dormi, nici nu ai vreo şansă să te poți ridica de jos. Pastilele m-au ajutat să mă odihnesc din nou noaptea, mi-au oprit tremurul mâinilor, au făcut să dispară apăsarea pe care o simțeam tot timpul în dreptul pieptului şi butonul de alarmă din inimă.

Nu am avut însă niciodată încredere deplină în medicamentele pe care le luam, deşi efectul lor a fost imediat. Nu a contat niciodată de la cine primeam asigurări în legătură cu ele; am avut întotdeauna o reținere în privința lor. Fără îndoială, medicamentele erau o parte importantă a drumului meu spre ieşirea din criză, însă doream să renunț la ele cât mai

curând. Am început tratamentul în ianuarie 2003. În mai, ajunsesem deja să iau doze mult mai mici decât la început. Au fost cele mai grele luni – ultimele luni înainte de încheierea divorțului, ultimele luni de relație chinuită cu David. Oare dacă aș fi fost mai puternică, aş fi putut să trec de perioada aceea şi fără medicamente? Mi-aş fi putut supraviețui mie însămi fără ajutor? Nu ştiu. Aşa se întâmplă când vine vorba de viețile noastre – nu există nici o comisie de analiză, nici o modalitate de a afla cum am fi fost dacă una dintre variabile ar fi fost diferită.

Ceea ce ştiu e că medicamentele au făcut ca disperarea să-mi pară mai puțin catastrofală. De aceea le sunt recunoscătoare, dar asta nu mă împiedică să am sentimente amestecate în legătură cu medicamentele psihotrope. Mă uimeşte puterea pe care o au, dar mă îngrijorează folosirea lor excesivă. Cred că ar trebui prescrise şi luate cu mult mai mare grijă, şi niciodată în lipsa unor şedințe de psihoterapie făcute în paralel. Tratarea simptomelor unei boli şi ignorarea cauzelor ține de convingerea nesăbuită, tipic occidentală, că oricine se poate însănătoşi. Probabil că pastilele mi-au salvat viața, dar numai împreună cu alte zeci de lucruri pe care le făceam, şi sper să nu mai fiu nevoită vreodată să recurg la astfel de medicamente. Deşi... un medic mi-a spus că s-ar putea să mai existe perioade în care să am nevoie de antidepresive, dată fiind „tendința mea către melancolie”. Sper din tot sufletul să se fi înşelat. Am de gând să fac tot ce pot ca să demonstrez că n-a avut dreptate sau măcar să lupt din toate puterile împotriva melancoliei. Nu ştiu dacă asta înseamnă că sunt o încăpățânată care se apără sau una care se autoconservă. Rămâne de văzut dacă încăpățânarea mea se va dovedi a fi un avantaj sau un dezavantaj.

Dar aşa sunt.

18

Iar acum sunt la Roma şi am probleme. Depresia şi Singurătatea au dat iar buzna în viața mea, după ce în urmă cu trei zile am luat ultima

pastilă de Wellbutrin. Mai am nişte pastile în sertarul de jos, dar nu le vreau. Vreau să scap definitiv de ele. Dar nici să mă întreţin cu Depresia şi cu Singurătatea n-aş prea vrea, aşa că nu ştiu ce să fac. Intru în cercul vicios al angoasei, ca de fiecare dată când nu ştiu ce să fac. Aşa că în seara asta apelez la jurnalul meu, pe care-l ţin tot timpul lângă pat. Îl deschid. Pe prima pagină goală scriu: „Am nevoie de ajutorul tău."

Apoi aştept. După o vreme vine şi răspunsul, scris de mâna mea.

Sunt aici. Cum te pot ajuta?

Şi aşa reîncepe cel mai straniu şi mai intim dialog al meu. Folosesc jurnalul ca să vorbesc cu mine însămi. Îi vorbesc vocii pe care am auzit-o în baie, când m-am rugat pentru prima dată lui Dumnezeu şi când ceva (sau cineva) mi-a spus: „Du-te la culcare, Liz!" În anii care au trecut de-atunci, am regăsit acea voce în momentele în care stresul atingea cotele codului portocaliu şi am înţeles că cel mai uşor pot intra în legătură cu ea prin scris. Am descoperit, cu surprindere, că o pot găsi aproape de fiecare dată, oricât de negre mi-ar fi temerile. Şi, în toiul celei mai mari suferinţe, vocea aceea calmă, empatică, afectuoasă şi înţeleaptă (poate a mea sau poate nu chiar a mea) e dispusă să converseze cu mine pe hârtie, la orice oră din zi şi din noapte.

Nu-mi mai e teamă că astfel de conversaţii pe hârtie ar putea să însemne că sunt schizofrenică. Poate că vocea cu care vorbesc e a lui Dumnezeu sau poate îi aparţine gurului meu care se exprimă prin mine, sau poate e a îngerului căruia i-a fost repartizat cazul meu, sau poate e Sinele meu superior, sau poate e doar un construct al subconştientului meu, pe care l-am fabricat pentru a mă proteja de felul în care tind să mă chinui. Sfânta Tereza denumea astfel de voci divine din interior „locuţii" – cuvinte din lumea nevăzută care intră spontan în interiorul minţii noastre şi sunt traduse în propriul nostru limbaj pentru a ne oferi mângâierea divină. Sigur, ştiu ce-ar fi spus Freud în legătură cu astfel de consolări spirituale – bineînţeles că sunt iraţionale şi că „nu merită încredere; experienţa ne învaţă că lumea nu e o grădiniţă de copii". Îi dau dreptate – chiar nu e o grădiniţă. Dar simplul fapt că lumea e atât de

complexă e chiar motivul pentru care, câteodată, trebuie să privim în afara ei pentru a găsi ajutor şi să apelăm la o instanţă mai înaltă pentru a ne regăsi liniştea.

La începutul itinerarului meu spiritual, nu aveam încredere în această voce interioară înţeleaptă. Îmi amintesc că am deschis odată carnetul de însemnări, într-un moment de furie şi amărăciune, şi am scris un mesaj către vocea interioară – către sprijinul divin dinăuntrul meu. Am scris cu majuscule pe o pagină întreagă:

„NU CRED ÎNTR-O TÂMPENIE CA TINE!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!”

Încă respiram cu mare greutate când, la scurt timp, am simţit aprinzându-se în mine un grăunte de lumină şi m-am pomenit scriind un răspuns calm şi chiar puţin amuzat:

Atunci cu cine vorbeşti, mă rog?

Din acel moment, nu i-am mai pus la îndoială existenţa. Aşa că în noaptea asta încerc să regăsesc vocea, pentru prima dată de când sunt în Italia. Scriu în jurnal că mă simt slabă şi că mi-e frică. Povestesc cum au apărut iar Depresia şi Singurătatea, cum mă tem că n-am să scap de ele niciodată. Scriu că nu mai vreau să iau medicamente, dar mă tem că n-am încotro. Mi-e groază că nu voi reuşi niciodată să mă adun cu adevărat.

Drept răspuns, dinăuntrul meu apare acea prezenţă, bine-cunoscută deja, încurajându-mă aşa cum mi-am dorit dintotdeauna să fiu încurajată de cineva în momente de cumpănă. Mă pomenesc scriindu-mi mie însămi:

> Sunt aici. Te iubesc. Dacă stai trează şi plângi toată noaptea, voi sta şi eu cu tine. Dacă ai nevoie de medicamente din nou, ia-le – eu te voi iubi oricum. Te voi iubi şi dacă nu ai nevoie de ele. Nimic din ce ai putea face nu va scădea dragostea pe care ţi-o port. Te voi apăra până la moarte, te voi apăra chiar şi după ce vei fi murit. Eu sunt mai puternică decât Depresia şi mai curajoasă decât Singurătatea – şi nimic nu mă va istovi.

Felul în care îmi dau eu însămi o mână de ajutor, printr-un ciudat act lăuntric de prietenie, neavând pe nimeni altcineva care să-mi ofere

alinare, îmi aminteşte de ceva ce mi s-a întâmplat mai demult la New York. Într-o după-amiază, am intrat grăbită într-o clădire de birouri şi am urcat repede în lift: mi-am văzut atunci, pentru o clipă, reflexia într-o oglindă. În acel moment, creierul meu a făcut ceva foarte ciudat – pentru o fracțiune de secundă a gândit: „Hei! O cunosc! E o prietenă de-a mea!” Şi chiar m-am îndreptat zâmbitoare către persoana din oglindă, gata s-o salut pe cea al cărei nume îl uitasem, dar al cărei chip îmi era atât de familiar. Bineînțeles că în următoarea secundă mi-am înțeles greşeala şi am râs, stânjenită că mă purtasem, în fața oglinzii, asemenea unui câine. Nu ştiu din ce motiv îmi amintesc acum întâmplarea asta, când sunt tristă şi sunt la Roma, dar mă surprind scriind în josul paginii următorul mesaj de încurajare:

Nu uita niciodată că odată ca niciodată, pe neaşteptate, te-ai recunoscut ca prietenă a ta.

Adorm strângând la piept carnetul, deschis chiar la încurajarea asta. Dimineață, când mă trezesc, încă mai simt un uşor miros de fum din țigara Depresiei, dar pe ea n-o mai văd nicăieri. Cândva, în cursul nopții, a plecat. Singurătatea, prietena ei, s-a dus şi ea.

19

Ceva nu e-n regulă, totuşi: de când sunt la Roma, n-am reuşit deloc să fac yoga. Am practicat-o constant şi serios ani la rând, ba chiar am adus cu mine şi covoraşul de exerciții, împreună cu cele mai bune intenții. Dar parcă nu se leagă nimic aici. Chiar: când aş putea să-mi fac exercițiile? Înainte sau după micul dejun italian, care constă din foietaje cu ciocolată şi cappuccino dublu? În primele zile petrecute aici, îmi aşterneam în fiecare dimineață covoraşul pe jos, dar descopeream mereu că nu-mi venea să fac nimic, mă uitam doar la el şi începeam să râd. Chiar mi-am spus odată, ca din partea covoraşului:

— OK, dragă domnişoară *Penne* ai *Quattro Formaggi*... ia să vedem ce poți azi!

L-am ascuns ruşinată la fundul valizei (abia în India mi-am dat seama că din ziua aia nu-l mai despachetasem deloc). Apoi am ieşit să mă plimb şi-am mâncat o îngheţată de fistic, lucru pe care italienii îl consideră perfect tolerabil pentru ora 9.30 dimineaţa – iar eu le dau dreptate fără rezerve.

Atmosfera de la Roma nu se potriveşte deloc cu practica yoga, cel puţin din punctul meu de vedere. Chiar am hotărât că Roma şi yoga n-au nimic în comun. În afara faptului că amândouă mă fac să mă gândesc la cuvântul „togă".

20

Simţeam că trebuie să-mi fac nişte prieteni. Am trecut la treabă şi acum, în octombrie, am deja câţiva. În afară de mine, mai cunosc două Elizabeth la Roma. Amândouă sunt americance, amândouă scriitoare. Prima Elizabeth e romancieră, a doua scrie ghiduri culinare. Cu un apartament la Roma, o casă în Umbria, un soţ italian şi un job care o obligă să călătorească prin Italia cu scopul de a mânca şi de a scrie pentru revista *Gourmet* despre ce a mâncat, cred că în vieţile ei anterioare Elizabeth a salvat de la înec o groază de orfani. Nu-i de mirare că ştie unde se mănâncă în Roma cel mai bine, inclusiv o *gelateria* unde găseşti o budincă de orez îngheţată (şi dacă aşa ceva nu se găseşte în rai, eu chiar nu vreau să ajung acolo!). Am ieşit ieri împreună la prânz. Am mâncat miel cu trufe şi rulouri de *carpaccio* cu cremă de alune de pădure, dar şi ceva extrem de exotic, *lampascione* murat, care – după cum ştie foarte bine toată lumea – e bulb de zambilă sălbatică pus la murat.

Bineînţeles, între timp m-am împrietenit cu Giovanni şi cu Dario, protagoniştii fanteziilor mele legate de învăţarea limbilor străine în tandem. Cred că drăgălăşenia lui Giovanni face din el o comoară naţională a Italiei. L-am îndrăgit încă din seara în care ne-am cunoscut, când, frustrată de neputinţa de a-mi găsi cuvintele în italiană, şi-a pus mâna pe braţul meu şi mi-a spus:

— Liz, trebuie să fii foarte politicoasă cu tine însăți atunci când înveți ceva nou.

Câteodată am impresia că e mai în vârstă decât mine, probabil pentru că are un aer solemn, o licență în filozofie şi opinii politice bine argumentate. Încerc să-l fac să râdă, dar Giovanni nu-mi înțelege întotdeauna glumele. Umorul trece mai greu dintr-o limbă în alta. Mai ales dacă eşti un tânăr atât de serios ca Giovanni. Ieri seară mi-a spus:

— Eu rămân în urmă când eşti ironică. Sunt mai lent. Tu parc-ai fi fulgerul, şi eu tunetul.

Replică la care mie îmi trecea prin minte: *Da, dragule! Şi tu eşti magnetul, iar eu sunt oțelul! Come on, baby, light my fire!*

Și totuşi nu m-a sărutat.

Pe Dario, celălalt geamăn, nu-l văd prea des, deşi îşi petrece o groază de timp cu Sofie. Sofie e cea mai bună prietenă a mea de la cursul de italiană şi e o persoană cu care oricine şi-ar dori să petreacă o groază de timp – deci îl înțeleg pe Dario. Sofie e din Suedia, are douăzeci şi ceva de ani şi e atât de drăguță, încât ai putea-o folosi ca momeală pentru bărbați de toate vârstele și naționalitățile. Și-a luat un concediu de patru luni de la slujba foarte bună pe care o are într-o bancă suedeză – spre stupoarea familiei şi uimirea colegilor – şi a venit la Roma ca să învețe frumoasa limbă italiană. În fiecare zi, după cursuri, Sofie şi cu mine mergem pe malul Tibrului, unde mâncăm *gelato* şi învățăm împreună. „Învățăm" nu e chiar cuvântul potrivit pentru ce facem noi. Mai degrabă ne delectăm cu limba italiană, într-un fel de ritual de adorare, făcând schimb de expresii noi, una mai frumoasă decât cealaltă. De exemplu, ieri am învățat că *un' amica stretta* înseamnă o prietenă apropiată. Dar *stretta* înseamnă de fapt „strâmtă", cum ai spune despre o fustă că e prea strâmtă. Deci în italiană un prieten apropiat e unul pe care-l poți purta lipit de piele, lucru care descrie exact ceea ce începe să devină pentru mine micuța suedeză.

La început îmi plăcea să cred că eu şi Sofie arătăm ca două surori. Dar zilele trecute am luat un taxi, iar şoferul a întrebat dacă Sofie îmi e fiică.

Oameni buni – fata e doar cu vreo şapte ani mai tânără decât mine! Mintea mi-a intrat în vrie, încercând din răsputeri să ofere o explicaţie de vreun alt fel pentru ceea ce tocmai auzisem. (M-am gândit, de pildă: *Poate taximetristul ăsta roman nu vorbeşte foarte bine italiana şi o fi vrut să întrebe dacă suntem surori.)* Ei bine, nu. Spusese fiică, şi chiar la fiică se referise. Ce pot să mai spun? Am trecut prin multe în ultimii ani. Probabil că, după aşa un divorţ, arăt groaznic de bătrână şi de obosită. Dar, după cum spune şi vechiul cântec country, „Am fost înşelată, judecată, tatuată, dar sunt în picioare şi nu mă dau bătută...”

M-am împrietenit şi cu un cuplu interesant – Maria şi Giulio –, cu care mi-a făcut cunoştinţă prietena mea Anne. Anne e din State, e pictoriţă şi a locuit la Roma cu câţiva ani în urmă. Maria e şi ea americancă, Giulio e din sudul Italiei. El face filme, ea lucrează pentru o organizaţie internaţională care se ocupă cu politici agrare. El nu vorbeşte o engleză prea grozavă, în schimb ea vorbeşte fluent italiană (aşa cum vorbeşte fluent şi franceză, şi chineză, deci – *nimic* impresionant). Giulio vrea să înveţe engleză şi m-a întrebat dacă s-ar putea să exerseze cu mine într-un alt tandem. Dacă vă întrebaţi de ce nu poate să înveţe engleza direct de la soţia lui americancă, asta se întâmplă exact din cauză că sunt căsătoriţi, ceea ce înseamnă că se ceartă prea mult de fiecare dată când unul dintre ei încearcă să-l înveţe pe celălalt ceva. Aşa se face că Giulio şi cu mine ne întâlnim de două ori pe săptămână şi luăm prânzul împreună, ocazie cu care fiecare îşi exersează italiana, respectiv engleza; lucru perfect posibil pentru doi oameni care n-au în comun un lung şir de enervări reciproce.

Giulio şi Maria au un apartament foarte frumos, al cărui principal punct de atracţie e, după părerea mea, peretele pe care Maria l-a acoperit cândva cu înjurături adresate lui Giulio (mâzgălite cu marker negru), pentru că se certau şi „el ţipa mai tare ca mine”, dar a vrut să-şi exprime şi ea punctul de vedere.

Maria mi se pare extraordinar de sexy, şi o astfel de explozie pasională de graffiti nu face decât să-mi confirme părerea. Totuşi e

interesant faptul că Giulio consideră că peretele mâzgălit e dovada clară a reprimării Mariei, pentru că a scris în italiană înjurăturile, şi nu în limba ei maternă, preferând o limbă în care are nevoie de un moment de gândire înainte de a-şi alege cuvintele. Susține că dacă Maria ar fi dat cu adevărat frâu liber propriei furii – lucru pe care nu-l face niciodată, ca o bună anglo-saxonă protestantă ce e –, atunci ar fi trebuit să umple peretele cu înjurături în engleza ei maternă. După Giulio, toți americanii sunt la fel de reprimați, iar asta îi face să fie periculoşi şi potențial fatali în momentul în care chiar izbucnesc.

— Popor de sălbatici, a conchis el.

Cel mai mult m-a distrat faptul că am avut discuția asta la o cină extrem de relaxată, în timp ce admiram peretele cu pricina.

— Mai vrei vin, dragule? l-a întrebat Maria.

Dar cel mai nou prieten bun din Italia e, bineînțeles, Luca Spaghetti. Apropo: chiar şi italienii găsesc amuzant un astfel de nume de familie. Sunt recunoscătoare că l-am cunoscut pe Luca, pentru că în felul ăsta pot să-l concurez pe Brian, amicul meu care în copilărie avea un vecin de origine amerindiană pe care-l chema Dennis Ha-Ha, şi se tot lăuda că are prietenul cu cel mai haios nume. Pot, în sfârşit, să-i fac față cu succes lui Brian.

Luca vorbeşte perfect engleza şi e un gurmand de mare clasă (în italiană se spune *una buona forchetta* – „o furculiță bună"), aşa că e compania perfectă pentru mâncăi ca mine. De multe ori mă sună în miezul zilei să-mi spună: „Uite, sunt prin cartier pe la tine, vrei să ne întâlnim la o cafea? Sau la o porție de coadă de bou?" Petrecem mult timp în micile bombe cu care sunt presărate străduțele lăturalnice din centrul Romei. Ne plac restaurantele luminate cu neoane, care n-au nici un nume afişat la intrare. Pe mese, muşama cu carouri roşii. *Limoncello* proaspăt. Vin roşu din producția proprie. Paste în cantități incredibile, servite de persoane pe care Luca le numeşte „mici Cezari" – romani mândri, insistenți, cu mâini păroase şi perciuni atent îngrijiți. I-am spus odată lui Luca:

— Mie mi se pare că tipii ăştia se consideră în primul rând romani, în al doilea rând italieni şi în ultimul rând europeni.

M-a corectat:

— Nu, de fapt se consideră în primul rând romani, în al doilea rând romani şi în ultimul rând tot romani. Şi fiecare dintre ei e un împărat.

Luca e contabil. Un contabil *italian,* ceea ce înseamnă că e – aşa cum se autodefineşte – un artist în toată regula, dat fiind că în Italia există câteva sute de legi fiscale, toate aflate în contradicție una cu cealaltă. Astfel încât, dacă ai de completat vreun formular pentru returnare de taxe, eşti nevoit să improvizezi mai ceva ca un jazzman. Mi se pare amuzant că e contabil, pare o muncă foarte searbădă pentru un tip atât de deschis. Pe de altă parte, lui Luca i se pare amuzant că am şi o altă față – cea care include yoga –, pe care n-a avut ocazia s-o vadă. Nu-şi poate explica de ce-mi doresc să ajung în India – cu atât mai mult să merg într-un ashram – când aş putea foarte bine să rămân tot anul în Italia, loc care mi se potriveşte, în mod evident. De câte ori mă vede ştergând cu pâine sosul rămas în farfurie şi lingându-mi degetele, îmi spune:

— Şi pot să ştiu şi eu ce-ai de gând să *mănânci* în India?

Câteodată îmi spune „Gandhi" pe un ton cât se poate de ironic, de obicei exact atunci când încep a doua sticlă de vin.

Luca a călătorit destul de mult, dar e convins că n-ar putea trăi nicăieri altundeva decât la Roma, lângă maică-sa; având în vedere că e italian, ce altceva ar fi putut spune? Dar nu doar *mamma* e motivul pentru care nu pleacă nicăieri. La treizeci şi un pic de ani, Luca are aceeaşi prietenă din adolescență (simpatica Giuliana, pe care o descrie afectuos şi obiectiv ca fiind *acqua e sapone* – ca apa şi săpunul, în inocența ei). Toți prietenii lui – care sunt din acelaşi cartier cu toții – i-au fost prieteni şi în copilărie. Duminica urmăresc împreună meciurile de fotbal – fie la stadion, fie în vreun bar, dacă echipele favorite joacă în deplasare –, apoi se întoarce fiecare la casa în care a crescut, unde-l aşteaptă masa copioasă din fiecare duminică după-amiază, pregătită cu grijă de mamă şi bunică.

În locul lui Luca Spaghetti, nici eu n-aş pleca din Roma.

Luca a vizitat de câteva ori America, şi chiar i-a plăcut. Consideră New Yorkul un oraş fascinant, dar crede că acolo oamenii muncesc mult prea mult, deşi recunoaşte că, din câte se pare, le şi place. Romanii muncesc şi ei din greu, dar le displace profund. Luca Spaghetti detestă mâncarea americană, care după părerea lui poate fi descrisă prin cuvintele: „semipreparate în cutii de plastic".

Eram cu Luca atunci când am făcut prima încercare de a mânca intestine de miel, o specialitate romană. Din perspectivă culinară, Roma e un oraş destul de dur, vestit pentru mâncăruri tradiționale cam grosolane, cum ar fi cele preparate din limbă sau din intestine – şi în general din toate acele părți dintr-un animal de care bogații din nord nici nu vor să audă. Intestinele de miel aveau un gust rezonabil, câtă vreme nu mă gândeam prea mult la ce mâneam. Erau servite într-un sos de unt greu şi gustos, care era fantastic, dar intestinele aveau o consistență cam... *intestinală.* Ceva cam ca ficatul, dar mai moale. M-am descurcat binişor, până când am început să mă-ntreb cum aş putea descrie o astfel de mâncare, moment în care m-am gândit: „Nu arată deloc a intestine, arată mai degrabă a tenii." Am dat farfuria la o parte şi am cerut o salată.

— Nu-ți place? m-a întrebat Luca, mare amator de aşa ceva.

— Pun pariu că Gandhi n-a mâncat în viața lui intestine de miel! i-am spus.

— Se poate să fi mâncat.

— Nu, Luca, nu se poate. Gandhi era vegetarian.

— Dar vegetarienii pot să mănânce fără probleme aşa ceva! insistă el. Pentru că intestinele nici măcar nu sunt carne, Liz, sunt doar rahat!

21

Recunosc, uneori mă întreb ce caut eu aici.

Deşi am venit în Italia ca să cunosc plăcerea, în primele săptămâni mă întrebam panicată cum anume se procedează într-un astfel de caz.

Sinceră să fiu, plăcerea pură nu ține de paradigma mea culturală. Provin dintr-o familie cu o lungă tradiție în practicarea moderației. Din partea mamei, mă trag din fermieri suedezi, şi numai văzându-i în fotografii îți dai seama că ar fi strivit sub bocancii lor cu ținte orice lucru plăcut care le-ar fi ieşit în cale. (Unchiul meu îi numeşte „berbeci" pe toți.) Cei din partea tatălui erau puritani englezi, adevărați „amatori" de distracție. Dacă stau să caut în arborele lor genealogic până prin secolul al XVII-lea, aş putea să dau peste rude puritane cu nume ca Stăruință și Modestie.

Părinții mei au o fermă, iar eu şi sora mea am crescut muncind. Am fost educate să fim responsabile şi de încredere, primele din clasă şi cele mai organizate şi eficiente babysitter din oraş, adevărate versiuni miniaturale ale harnicei gospodine şi infirmiere care ne era mamă; două adevărate bricege elvețiene, născute să fie multifuncționale. E adevărat, ne-am şi distrat în copilărie. În familia mea se râdea mult, dar pereții erau plini de liste cu lucruri care trebuiau făcute, şi nu țin minte să fi văzut vreodată pe cineva trândăvind la noi în casă, iar eu nu eram excepția de la regulă.

Vorbind la modul general, americanii sunt incapabili să se lase în voia plăcerii pure. Suntem o națiune dornică de distracții, dar nu neapărat dornică de plăceri. Americanii cheltuie miliarde de dolari pe distracții de toate felurile, de la pornografie până la parcuri de distracții şi războaie, dar asta nu înseamnă că sunt în stare să se bucure pur şi simplu în linişte de ceva. Americanii muncesc azi mai mult decât oricare alți oameni. Dar, aşa cum spunea şi Luca Spaghetti, se pare că lucrul ăsta chiar le place. Remarca lui e susținută de statistici alarmante, care arată că mulți americani se simt mai fericiți şi mai împliniți la serviciu decât în propriile case. Bineînțeles că, inevitabil, toți muncim prea mult, apoi suntem epuizați şi n-avem de ales, ajungem să ne petrecem tot weekendul în pijama, mâncând cereale direct din cutie şi holbându-ne la televizor, într-un soi de comă (toate astea, într-adevăr, sunt opusul muncii, fără să fie neapărat vreo plăcere). Americanii nu ştiu cum să nu

facă *nimic*. De aici un mare stereotip american – directorul prea stresat, care pleacă în concediu, dar nu reuşeşte deloc să se relaxeze.

L-am întrebat pe Luca Spaghetti dacă şi italienii au aceeaşi problemă când pleacă în concediu. A început să râdă aşa de tare, că era cât pe-aci să intre cu scuterul într-o fântână.

— În nici un caz, mi-a răspuns el. Suntem campionii lui *bel far niente*.

O expresie foarte drăguță. *Bel far niente* înseamnă „frumusețea de a nu face nimic". Să fie foarte clar: italienii au fost mereu muncitori harnici, mai ales cei cunoscuți sub numele de *braccianti* (numiți aşa fiindcă nu se puteau bizui decât pe puterea brațelor lor – *braccie*, în italiană – pentru a supraviețui). Dar *bel far niente* a fost mereu considerat un adevărat ideal al italienilor, în pofida faptului că erau nevoiți să muncească din greu. Frumusețea de a nu face nimic – un succes pentru care eşti felicitat din toată inima. Reuşita în viață poate fi măsurată prin voluptatea şi rafinamentul cu care reuşeşti să nu faci nimic – şi nici nu e nevoie să fii bogat. O altă minunată expresie italiană – *l'arte d'arrangiarsi* – „arta de a face ceva din nimic". Arta de a transforma câteva ingrediente foarte simple într-un festin, de a transforma un grup de câțiva prieteni într-un festival. Nu-i neapărată nevoie să fii bogat, ci să ai talent pentru fericire.

Cea mai mare piedică pe care a trebuit s-o depăşesc, în drumul meu către aflarea plăcerii, a fost sentimentul înnăscut, tipic puritan, de vinovăție. Chiar merit plăcerea? E şi asta o problemă tipic americană – incertitudinea legată de câştigarea dreptului de a fi fericit. În America, Planeta Publicitate orbitează exclusiv în jurul nevoii de a-l convinge pe consumatorul nesigur că da, şi-a câştigat dreptul la un răsfăț deosebit. Berea asta e pentru tine! Azi ai dreptul să faci o pauză! Pentru că meriți! Ai muncit din greu, *baby!* Şi reacția consumatorului ros de îndoială e: „Da! Mulțam! La naiba! Chiar o să-mi cumpăr un bax de şase beri! Poate chiar două baxuri!" Şi urmează cheful de rigoare. Apoi remuşcările de rigoare. Astfel de campanii publicitare probabil că n-ar avea acelaşi

succes într-o cultură ca cea italiană, în care oamenii ştiu deja că au dreptul să se bucure de viață. Replica italiană la „Azi ai dreptul să faci o pauză!" probabil că ar fi „Hai, nu mă-nnebuni! Păi de-aia mi-am aranjat o pauză la prânz: să dau o fugă până la tine acasă şi să mă culc cu nevastă-ta."

Probabil că astea sunt motivele pentru care, când le-am spus prietenilor mei italieni că am venit în țara lor pentru patru luni de plăcere pură, reacția lor a fost fără nici un echivoc: *Complimenti! Vai avanti!* – Felicitări! Ține-o tot aşa! Răsfață-te! Nu mi-a spus nimeni „Asta-i o dovadă de iresponsabilitate din partea ta" sau „Ce capriciu!". Dar, deşi italienii mi-au dat mână liberă la distracție, eu încă nu pot să mă destind de tot. În timpul primelor săptămâni petrecute în Italia, sinapsele mele protestante zornăiau nemulțumite, căutând ceva de făcut. Am abordat plăcerea ca pe o temă pentru acasă, ca pe un proiect de dus la bun sfârşit. Mă măcinau întrebări de genul: „Cum pot să-mi amplific plăcerea în modul cel mai eficient?" Mă întrebam dacă nu ar fi fost bine să-mi petrec întreaga vacanță la bibliotecă, documentându-mă asupra istoriei plăcerii. Sau să fac interviuri cu italieni care au avut parte de multe plăceri în viață; i-aş fi întrebat cum e pentru ei plăcerea, apoi aş fi scris un studiu. (Redactat la două rânduri, cu margini de doi centimetri. Termen de predare: luni dimineață la prima oră!)

Când am realizat că singura întrebare la care trebuia să răspund era: „Cum să definesc plăcerea?" şi că mă aflam într-o țară în care puteam cu adevărat să caut răspunsul la întrebarea asta, totul s-a schimbat. Totul a devenit... delicios. Pentru prima dată în viață, tot ce aveam de făcut era să mă întreb în fiecare zi: „Ce ți-ar plăcea să faci azi, Liz? Ce anume ți-ar face plăcere în momentul ăsta?" Fără obligații față de alte persoane sau față de mine însămi, care să mă încurce, răspunsul la întrebările astea venea de la sine.

A fost foarte interesant să descopăr ce nu-mi doream să fac în Italia, după ce mi-am autodelegat dreptul de a mă bucura de experiențele care mă aşteptau aici. În Italia există atâtea moduri de a trăi plăcerea, încât

chiar n-aş fi avut destul timp să le încerc pe toate. Se poate spune că trebuie să-ți alegi o plăcere principală, altfel eşti copleşit. Aşa stând lucrurile, am lăsat deoparte moda, opera, filmele, automobilele de lux şi schiatul în Alpi. Nu-mi doream foarte tare nici să admir opere de artă. Mi-e cam ruşine să recunosc, dar în cele patru luni petrecute în Italia nu am fost la nici un muzeu. (Of, Doamne, e chiar mai rău de-atât! Trebuie să mărturisesc: am intrat într-un singur muzeu la Roma: Muzeul Național al Pastelor.) Mi-am dat seama că tot ce-mi doream de fapt era să descopăr minunății culinare şi să vorbesc cât mai mult posibil minunata limbă italiană. Şi cu asta, basta. Aşa că mi-am ales două teme principale – limba şi mâncarea (cu o atenție specială asupra consumului de *gelato).*

Deşi este cât se poate de simplă, plăcerea pe care mi-au oferit-o aceste două lucruri nu poate fi cuantificată. Pe la jumătatea lui octombrie, am petrecut câteva ore pe care mi le voi aminti mereu ca pe unele dintre cele mai fericite din viața mea, chiar dacă unui ochi din afară ar putea să-i pară neinteresante. Am găsit, la doar două străduțe distanță de apartamentul meu, o piață care până atunci scăpase cumva nedescoperită. M-am apropiat de o tarabă minusculă, la care o italiancă şi fiul ei vindeau tot soiul de legume de primă clasă – frunze luxuriante de spanac de un verde marin, roşii atât de roşii încât păreau mai degrabă organele sângerii ale unui animal abia sacrificat, struguri de culoarea şampaniei, a căror pieliță întinsă te ducea cu gândul la costumele mulate ale dansatoarelor de cabaret.

Mi-am ales o legătură de sparanghel subțire şi proaspăt. Într-o italiană decentă, am reuşit s-o întreb pe vânzătoare dacă aş putea să cumpăr doar jumătate din legătura de sparanghel. Nu aveam cu cine s-o împart şi nu-mi trebuia mult. Mi-a luat imediat legătura din mână şi a împărțit-o în două. Am întrebat dacă piața era deschisă zilnic şi mi-a răspuns că da şi că pe ea o puteam găsi în acelaşi loc în fiecare zi, începând cu ora şapte. Fiul ei, care era foarte drăguț, mi-a aruncat o privire şireată, apoi mi-a spus:

— Ei, ea *încearcă* să ajungă aici la şapte...

Am râs toți trei. Conversația a avut loc în italiană – o limbă în care cu câteva luni în urmă nu eram în stare să rostesc nici un cuvânt.

M-am întors pe jos acasă şi am pus la fiert două ouă proaspete de casă. Am decojit ouăle şi le-am aşezat pe o farfurie lângă cele şapte fire de sparanghel (atât de fragede şi de crocante, încât n-a mai trebuit să le fierb). Am mai pus câteva măsline şi cele patru bucăți de brânză de capră pe care le luasem cu o zi înainte de la *formaggeria* din colț, plus două bucăți grase şi rozalii de somon. Ca desert, o piersică minunată, caldă încă de la soarele roman sub care stătuse, dăruită de femeia din piață. Mult timp nici n-am fost în stare să încep să mănânc, pentru că aveam în față o capodoperă culinară, o adevărată mostră a artei de a face ceva din nimic. Într-un final, după ce am absorbit întregul farmec pe care-l radia dejunul meu, am luat farfuria, m-am aşezat într-un petic de lumină de pe podeaua de lemn şi am mâncat cu mâna până la ultima bucățică, în timp ce parcurgeam articolul meu de ziar cotidian. Toate moleculele corpului meu erau invadate de fericire.

Până când – cum de altfel mi se întâmpla mereu în primele luni ale călătoriei, ori de câte ori simțeam o astfel de fericire – mi s-a declanşat dintr-odată alarma vinovăției. Am auzit vocea soțului meu spunându-mi, plină de dispreț: *De-asta ai renunțat tu la tot? De-asta ai aruncat pe apa sâmbetei toată viața noastră împreună? Pentru câteva fire de sparanghel și un ziar italienesc?*

I-am răspuns cu voce tare:

— În primul rând, îmi pare foarte rău, dar asta chiar nu te mai priveşte. Şi în al doilea rând, ca să-ți răspund la întrebare, da.

22

Există un subiect legat de călătoria mea prin Italia în căutarea plăcerii care, în mod evident, trebuie abordat. *Cum rămâne cu sexul?*

Răspunsul simplu e următorul: nu vreau să fac sex cât timp sunt aici.

Răspunsul mai elaborat şi mai sincer e: bineînţeles că uneori îmi doresc cu disperare să fac dragoste, dar am hotărât să ies din joc o tură. Nu vreau să mă implic într-o relaţie. Sigur că-mi lipsesc săruturile, pentru că sunt o mare pupăcioasă. (Atât m-am plâns de chestia asta, încât ieri Sofie a izbucnit exasperată: „Doamne, Liz, dacă chiar nu mai rezişti, mă ofer eu să te sărut!") Dar deocamdată nu am de gând să fac nimic în sensul ăsta. Când mă apucă singurătatea, îmi spun: *Fii singură, Liz. Învață să te descurci cu singurătatea. Trasează-i harta. Suportă singurătatea măcar o dată în viața ta. E o experiență normală pentru orice om. Nu mai folosi niciodată corpul sau emoțiile altcuiva pe post de substitut al propriilor tale dorințe neîmplinite.*

În primul rând, e o strategie de supraviețuire. Am început să caut plăcerile dragostei şi ale sexului cam devreme. Primul prieten l-am avut când abia intram în adolescență şi, de la cincisprezece ani, am avut mereu alături un băiat sau un bărbat (câteodată chiar şi-şi). Situația asta a durat – cât să fie de-atunci? – cam nouăsprezece ani. Aproape două decenii în care am avut în permanență o relație, mai bună sau mai proastă. Relații care se succedau cu repeziciune, fără măcar să treacă o săptămână întreagă între sfârşitul uneia şi începutul celeilalte. Şi nu pot să nu mă gândesc că poate a fost ceva nociv pentru procesul meu de maturizare.

Mai mult, am avut mereu probleme cu bărbații din cauza spațiului personal. Sau poate nu e bine spus aşa, pentru că îți trebuie întâi un spațiu personal cu care să poți avea ulterior probleme, nu-i aşa? Eu mă topeam pur şi simplu în persoana iubită. Sunt o membrană permeabilă. Dacă te iubesc, poți obține orice de la mine: timpul meu, dragostea mea, fundul meu, banii mei, familia mea, câinele meu, banii câinelui meu, timpul câinelui meu, totul. Dacă te iubesc, voi îndura eu durerea ta, îți voi plăti eu datoriile (în toate felurile posibile), te voi proteja de temerile tale, voi proiecta asupra ta tot felul de calități pe care de fapt nu le ai şi voi cumpăra cadouri de Crăciun întregii tale familii. Am să-ți dau soarele şi ploaia şi, dacă ele nu sunt disponibile imediat, am să stau la rând pentru ele. Am să-ți dau toate astea şi chiar mai mult, până când am să ajung atât

de extenuată şi de golită, încât singurul mod de a-mi recăpăta energia va fi să mă îndrăgostesc de altcineva.

Nu mă mândresc cu nimic din toate astea, pur şi simplu aşa am făcut mereu.

La ceva timp după ce m-am despărțit de soțul meu, un bărbat (pe care abia dacă îl cunoşteam) mi-a spus la o petrecere:

— Ştii, acum că ai un nou iubit, pari o cu totul altă persoană. Înainte semănai cu soțul tău, acum semeni cu David. Chiar vorbeşti și te îmbraci ca el. Ştii cum seamănă unii oameni cu câinii lor? Cred că tu semeni mereu cu bărbații tăi.

Doamne, aș avea cu adevărat nevoie de o ieşire din cercul ăsta vicios, prin care să pot descoperi cum arăt şi cum vorbesc eu de fapt atunci când nu încerc să mă confund cu altcineva. Şi, sinceră să fiu, s-ar putea ca abstinența mea să fie un serviciu în folosul comunității. Când mă gândesc la lista mea de cuceriri, nu-mi place deloc ce găsesc acolo. Catastrofă după catastrofa. Oare câte alte tipuri de bărbați mai pot încerca să iubesc şi să nu-mi iasă? Să ne gândim altfel: dacă ai face zece accidente de circulație grave, unul după celălalt, nu ți s-ar lua până la urmă permisul? Şi n-ai ajunge chiar tu să doreşti să-ți fie luat?

Mai există un motiv pentru care ezit să mă implic în orice fel de relație. Sunt încă îndrăgostită de David, deci n-ar fi corect față de următorul bărbat. Nici măcar nu sunt sigură că m-am despărțit definitiv de David. Înainte să plec în Italia eram încă destul de apropiați, deşi nu mai făceam dragoste de o bună bucată de timp. Dar recunoşteam amândoi că speram ca într-o bună zi...

Nu mai ştiu.

Ştiu doar că sunt extenuată de consecințele pasiunilor haotice şi ale alegerilor pripite pe care le-am făcut o viață întreagă. Înainte să plec în Italia mă simțeam goală pe dinăuntru în toate felurile cu putință. Mă simțeam ca pământul unei ferme prea mici, lucrat fără oprire; eram dureros de sleită şi aveam nevoie de un anotimp de odihnă. Aşa că am renunțat la tot.

Credeți-mă, sunt perfect conştientă de paradoxul călătoriei în Italia în căutarea plăcerii exact într-o perioadă de abstinență autoimpusă. Dar am fost convinsă că era cea mai bună alegere. Eram convinsă de asta şi în noaptea în care mi-am auzit vecina de deasupra (o italiancă foarte drăguță, posesoare a unei colecții impresionante de cizme cu tocuri înalte) dedându-se – în compania celui mai nou şi mai norocos vizitator al apartamentului ei – la cea mai lungă, zgomotoasă, chinuitoare, plină de plesnituri, bufnituri şi gemete partidă de amor pe care mi-a fost dat vreodată s-o aud. Bufniturile au continuat mai bine de o oră, asezonate cu gâfâieli şi urlete animalice. Zăceam cu un etaj mai jos, obosită, singură în pat, şi singurul gând care-mi trecea prin cap era: *Se pare că au mult de muncă...*

Sigur că mi se întâmplă şi să fiu copleşită de dorință. Trec zilnic pe lângă cel puțin zece italieni cu cate mă imaginez în pat. Al meu sau al lor, nu contează. Sau în orice alt loc, nu musai în pat. După părerea mea, bărbații din Roma sunt ridicol, dureros, incredibil de frumoşi. Chiar mai frumoşi decât femeile, ca să fiu sinceră până la capăt. Italienii sunt frumoşi în acelaşi fel în care sunt frumoase franțuzoaicele: nici un detaliu nu e neglijat în căutarea perfecțiunii. Sunt ca nişte canişi la concursurile de frumusețe. Arată așa de bine, că uneori îmi vine să aplaud. Frumusețea bărbaților de-aici mă obligă să apelez la texte din romanele siropoase pentru a o descrie. Mulți dintre ei sunt „diabolic de atrăgători" sau „de o frumusețe chinuitoare", sau „surprinzător de musculoşi".

Oricum, dacă trebuie să recunosc ceva nu tocmai măgulitor la adresa mea, trebuie să spun că romanii ăştia de pe stradă nu se prea uită după mine. Cam deloc. La început m-am alarmat. Mai fusesem o dată în Italia când aveam vreo nouăsprezece ani. Îmi aduc aminte de hărțuielile constante la care eram supusă când ieşeam în oraş. Şi pe stradă, şi în pizzerii, şi la film, chiar şi la Vatican. Era îngrozitor, nu se sfârşeau niciodată. Asta fusese unul dintre motivele pentru care nu mă mai întorsesem în Italia – era ceva ce putea să-ți taie definitiv cheful. Acum, la treizeci şi patru de ani, devenisem invizibilă. Sigur, se mai întâmplă

câteodată ca vreun bărbat să mi se adreseze pe un ton prietenos („Arătați minunat azi, *signorina!"),* dar nu e nimic ieşit din comun şi nu degenerează în ceva agresiv. Şi, cu toate că e minunat să nu fii pipăită în autobuz de necunoscuți libidinoşi, am şi eu orgoliul meu feminin, aşa că nu pot să nu mă întreb: *Ce anume s-a schimbat? Eu sau ei?*

Am întrebat mai mulți cunoscuți şi toți mi-au spus că în Italia a avut loc o schimbare radicală în ultimii zece, cincisprezece ani. Poate e o victorie a feminismului sau o evoluție culturală, sau efectul inevitabil al modernizării în urma intrării în Uniunea Europeană. Sau poate e pur şi simplu jena tinerilor, confruntați cu faimoasa indecență a propriilor tați şi bunici. Oricare ar fi cauza, se pare că societatea italiană a hotărât că o astfel de hăituire permanentă a femeilor nu mai e acceptabilă. Nici chiar tânăra şi frumoasa Sofie nu e deranjată pe stradă, în condițiile în care pe timpuri cele mai agresate erau suedezele, cu aerul lor de zâne nordice.

În concluzie, se pare că italienii şi-au câştigat premiul pentru Cel-Mai-Mare-Progres-Făcut. E o uşurare pentru mine, căci o vreme crezusem că eu sunt de vină: îmi fusese teamă că motivul lipsei lor de atenție era faptul că nu mai sunt frumoasă şi nu mai am nouăsprezece ani. Crezusem că amicul meu Scott avusese dreptate vara trecută, când îmi spusese:

— Nu-ți face griji, Liz, italienii n-au să te mai deranjeze de data asta. Nu-i ca în Franța, unde se dau în vânt după femei mai coapte.

23

Ieri după-amiază am fost cu Luca Spaghetti şi prietenii lui la un meci de fotbal, ca să vedem cum joacă Lazio. La Roma sunt două echipe: Lazio şi Roma. Rivalitatea dintre ele – dar şi cea dintre fanii lor – atinge cote incredibile, dezbină familii fericite şi transformă cartiere liniştite în adevărate câmpuri de luptă. E foarte important să te hotărăşti din fragedă pruncie dacă vei ține cu Lazio sau cu Roma, pentru că decizia asta va

conta în mod copleşitor în alegerea prietenilor cu care îți vei petrece după-amiezile de duminică pentru tot restul vieții tale.

Luca are vreo zece prieteni apropiați care țin unul la celălalt ca frații. Doar că jumătate dintre ei sunt fani Lazio, şi cealaltă jumătate sunt fani Roma. Nu au avut ce face, fiecare s-a născut în câte o familie în care era deja stabilită echipa preferată. Bunicul lui Luca (sper că i se spune *nonno* Spaghetti) i-a făcut cadou primul tricou albastru de suporter al lui Lazio când Luca încă nu mergea bine în picioare. La rândul lui, Luca va fi fan Lazio până la moarte.

— Ne putem schimba nevestele, slujbele, cetățenia, chiar şi religia, dar nu putem schimba niciodată echipa favorită, declară el.

Să nu uit: în italiană, suporter se spune *tifoso.* Derivat din cuvântul tifos. Cu alte cuvinte – cineva care are febră foarte mare.

Primul meci la care am fost cu Luca Spaghetti a fost pentru mine un adevărat festin de limbă italiană. Am învățat la stadion tot felul de cuvinte noi pe care la şcoală nu le-aş fi aflat în veci. În spatele meu era un bătrân care, pe toată durata meciului, a reuşit să împletească un adevărat lanț de înjurături extrem de interesante, adresat jucătorilor de pe teren. Nu mă pricep la fotbal, dar chiar n-am avut de ce să-i pun lui Luca întrebări de gâgă despre meci. Îl întrebam doar:

— Luca, ce a spus tipul din spatele meu? Ce înseamnă *cafone?* La care Luca, fără să-şi ia ochii de pe teren, îmi răspundea:

— Găozar înseamnă. Găozar.

Îmi notam mereu. Am închis la un moment dat ochii si am ascultat în continuare tirada bătrânului:

Dai, dai, dai, Albertini, dai... Va bene, va bene, ragazzo mio, perfetto, bravo, bravo... Dai! Dai! Via! Via! Nella porta! Eccola, eccola, eccola, mio bravo ragazzo, caro mio, eccola, eccola, ecco... AAAHHHHHHHH!!! VAFFANCULO!!! FIGLIO DI MIGNOTTA!! STRONZO! CAFONE! TRADITORE! Madonna... Ah, Dio mio, perché, perché, perché, questo e stupido, e una vergogna, la vergogna... Che casino, che bordello... NON HAI UN CUORE, ALBERTINI! FAI FINTA! Guarda, non e successo

niente... Dai, dai, ah... Molto migliore, Albertini, molto migliore, si, si, si, eccola, bello, bravo, anima mia, ah, ottimo, eccola adesso... nella porta, nella porta, nell... VAFFANCULO!!!!!

O traducere aproximativă ar suna în felul următor:

Hai, hai, hai, Albertini, hai... Aşa, aşa, băiete, perfect, bravo, bravo... Hai! Hai! Fugi! Fugi! În poartă! Uite-o, uite-o, uite-o, băiatu' tatii, dragu' de el, uite-o, uite-o, ui... AAAAHHHHHH!!!! FUTU-ŢI!!! MĂ-TA-I O CURVĂ!!! DOBITOCULE! GĂOZARULE! TRĂDĂTOR CE EŞTI!! Maică Precistă... Vai, Doamne, de ce, de de, de ce, ăsta-i prost, e o ruşine, o ruşine... Ce porcărie, ce circ... [*Nota autorului:* Din păcate, în engleză nu se poate traduce cum ar trebui nici una dintre fabuloasele expresii *che casino* şi *che bordello,* care înseamnă, literal, „ce cazinou" şi „ce bordel" şi care de fapt au sensul de „ce mizerie".] N-AI INIMĂ, ALBERTINI! TE PREFACI! Uite, nu s-a-ntâmplat nimic... Hai, hai, ah... Mai bine, Albertini, mult mai bine, da, da, uite-o, frumos, bravo, sufleţelu' meu, ah, perfect, uite-o, acum... În poartă, în poartă, în poar... FUTU-ŢI!!!!

O, faptul că am nimerit lângă omul ăla a fost unul dintre momentele deosebit de savuroase şi de norocoase ale vieţii mele. Mi-a plăcut fiecare cuvânt care-i ieşea din gură. Mi-am dorit să-mi pun capul pe genunchii lui şi să-l las să-mi toarne la nesfârşit în urechi înjurăturile alea atât de expresive. Şi nu doar el era aşa! Tot stadionul era plin de astfel de monologuri de o intensitate incredibilă! De câte ori avea loc pe teren vreo încălcare flagrantă a dreptăţii fotbalistice, întregul stadion era în picioare şi toţi cei din tribune gesticulau furioşi şi înjurau de mama focului, de parcă toţi douăzeci de mii ar fi fost implicaţi într-o mare altercaţie în trafic. Nici jucătorii lui Lazio nu erau mai puţin teatrali decât suporterii lor. Se tăvăleau de durere de parcă ar fi jucat toţi – groaznic de afectat – scena morţii din *Iulius Cezar,* pentru ca două secunde mai târziu să fie în picioare şi să conducă un nou atac la poartă.

Cu toate astea, Lazio a pierdut.

Vrând să se remonteze după meci, Luca Spaghetti şi-a întrebat prietenii:

— Ieşim pe undeva?

Am presupus că asta însemna „Mergem într-un bar?”. Aşa ar fi făcut orice suporter din America după înfrângerea echipei favorite. Ar fi mers într-un bar şi s-ar fi îmbătat zdravăn. Şi nu doar americanii, la fel ar fi procedat şi englezii, australienii sau germanii – oricine, nu-i aşa? Dar Luca al meu şi prietenii lui nu s-au dus într-un bar. S-au dus într-o brutărie. O brutărie mică, ascunsă într-un subsol dintr-o zonă pierdută a Romei. Era arhiplin în seara aia, cum am înțeles că se întâmpla după fiecare meci. Fanii lui Lazio se opreau acolo în drum spre casă. Petreceau ore întregi pe stradă, unde stăteau sprijiniți de scutere, discutau meciul, arătau extrem de macho şi mâncau gogoşi cu cremă.

Ador Italia.

24

Învăț cam douăzeci de cuvinte noi pe zi. În plimbările mele prin oraş frunzăresc mereu dicționarul, având grijă să nu mă lovesc de trecători. Oare de unde mi-a mai rămas atâta loc liber în creier, de reuşesc să le rețin pe toate? Sper că mintea mea a decis să mai şteargă din vechile gânduri negative şi amintiri triste şi să le înlocuiască cu strălucitoare cuvinte italieneşti.

Învăț mult şi nu-mi pierd speranța că într-o zi voi avea revelația întregii limbi, în toată perfecțiunea ei. Va veni şi ziua în care voi deschide gura şi, ca prin minune, voi putea vorbi fluent. Atunci voi fi o italiancă adevărată, nu americanca sadea de-acum, care, când aude pe cineva strigând pe stradă „Marco”, abia se poate abține să nu strige „Polo!” Mi-aş dori ca limba italiană să mă locuiască. Dar are atâtea chichițe! De exemplu, de ce sunt atât de asemănătoare cuvintele „pom” şi „hotel” (*albero,* respectiv *albergo)?* Din cauza lor mi s-a întâmplat de mai multe ori să le spun oamenilor că am crescut la o „fermă de hoteluri de

Crăciun", în loc să le ofer termenul ceva mai corect şi un pic mai puţin suprarealist de „fermă de pomi de Crăciun". Mai sunt şi cuvintele cu înţelesuri duble sau triple. Ca de pildă *tasso.* Care poate însemna, după caz, „dobândă", „bursuc" sau „tisă". Cel mai tare mă deranjează să descopăr în italiană cuvinte care sunt – şi asta chiar nu-mi place s-o spun – pur şi simplu urâte. O iau ca pe un afront personal. Mă scuzaţi, dar eu nu am bătut drumul până în Italia ca să învăţ să pronunţ un cuvânt cum e *schermo* („ecran").

Dar merită din plin tot efortul. În majoritatea cazurilor e vorba de plăcere pură. Eu şi Giovanni ne simţim minunat când ne învăţăm unul pe celălalt cuvinte în engleză şi italiană. Ieri seară discutam despre frazele folosite pentru a consola pe cineva. I-am spus că în engleză se spune uneori „Am trecut şi eu pe-acolo". La început i s-a părut neclar. „Pe unde?" Dar i-am explicat cum câteodată durerea foarte profundă e aproape ca un loc, cu coordonate precise pe harta timpului. Când eşti pierdut în durere ca într-o adevărată pădure, nu-ţi poţi imagina că ai putea vreodată să găseşti drumul care te duce afară, către un loc mai bun. Dar, dacă cineva te poate asigura că şi el a trecut prin acelaşi loc şi a reuşit să iasă de-acolo, lucrul ăsta poate aduce câteodată un strop de speranţă.

— Deci tristeţea e un loc? m-a întrebat Giovanni.

— Uneori oamenii locuiesc acolo ani întregi, i-am răspuns.

În schimb, Giovanni mi-a explicat că empaticii italieni spun *L'ho provatto sulla mia pelle,* ceea ce înseamnă „Am simţit-o pe pielea mea". Adică şi eu m-am ars sau m-am rănit aşa, şi înţeleg perfect prin ce treci.

Preferatul meu e un cuvânt simplu şi cât se poate de obişnuit: *attraversiamo.*

Înseamnă „Să traversăm, să trecem dincolo". Prietenii şi-l spun mereu unul altuia atunci când se plimbă pe stradă şi decid că e timpul să-şi continue drumul pe celălalt trotuar. Ceea ce face din el un cuvânt cât se poate de pământesc – la propriu. Nu are nimic special, şi totuşi, pentru un motiv care îmi scapă, îmi merge la inimă. Prima dată când mi

l-a spus Giovanni eram pe lângă Colosseum. L-am auzit deodată rostind cuvântul ăsta atât de frumos şi m-am oprit locului. Am întrebat:

— Ce înseamnă? Ce mi-ai spus adineauri?

— *Attraversiamo.*

Nu putea să înțeleagă de ce-mi plăcea atât de mult. *Hai să traversăm?* Pentru urechile mele părea combinația perfectă a sunetelor italieneşti. *A*-ul nostalgic de la început, *r*-ul care parcă se rostogoleşte, *s*-ul mângâietor, toate încheiate cu un *iamo* care îți rămâne cumva în memorie. Ador cuvântul ăsta. Am ajuns să-l spun aproape tot timpul. Născocesc tot felul de scuze doar pentru a-l pronunța. Treaba asta o scoate din minți pe Sofie. Hai să traversăm! Hai să traversăm! O târăsc mereu de pe un trotuar pe celălalt, prin traficul infernal al Romei. Cuvântul ăsta o să ne omoare pe-amândouă.

Cuvântul preferat al lui Giovanni în engleză e *half-assed* („făcut de mântuială").

Al lui Luca Spaghetti e *surrender* („a capitula").

25

În perioada asta are loc o bătălie de imagine între câteva mari oraşe europene, miza fiind titlul de metropolă europeană a secolului XXI. Să fie oare Londra? Parisul? Berlinul? Zürich? Poate Bruxelles, centrul Uniunii? Fiecare încearcă să le depăşească pe celelalte pe plan cultural, arhitectonic, politic şi fiscal. Dar trebuie spus că Roma nu s-a deranjat să intre în lupta asta pentru statut. Roma nu se ia la întrecere. Roma doar observă toată tevatura, complet pe dinafară, spunând, parcă: *Voi faceți ce vreți, eu rămân tot Roma.* Mă inspiră autosuficiența regală a acestui oraş – atât de temeinic şi împlinit, amuzant şi monumental –, care se stie foarte bine aşezat în sânul ocrotitor al istoriei. Când voi fi o doamnă în vârstă, mi-ar plăcea să semăn cu Roma.

Azi o să mă plimb prin oraş vreo şase ore. E uşor să faci o astfel de plimbare, mai ales dacă te opreşti des să „faci plinul" cu un espresso şi

câteva prăjiturele. Încep de la uşa apartamentului meu, apoi continui prin cartierul în care locuiesc – o zonă comercială extrem de cosmopolită. (Deşi nu l-aş numi chiar *cartier,* nu în accepția americană a termenului. Pentru că, dacă ar fi un cartier la modul clasic, ar însemna că sunt vecină cu oameni simpli cum sunt familia Valentino, familia Gucci sau familia Armani.) Zona a fost întotdeauna una selectă. Rubens, Tennyson, Stendhal, Balzac, Liszt, Wagner, Thackeray, Byron, Keats – toți au locuit pe-aici. Eu stau în ceea ce se cheamă „ghetoul englez", loc în care se odihneau toți aristocrații la modă când plecau să facă turul Europei. Una dintre agențiile de voiaj londoneze care organiza astfel de tururi chiar se numea „Societatea Dilettanti" – închipuiți-vă: să-ți faci reclamă spunând că eşti un *dilettante!* Câtă sfântă neruşinare îți trebuie pentru asta...

Merg până în Piazza del Popolo, ale cărei porți enorme au fost sculptate de Bernini în cinstea vizitei istorice a reginei Christina a Suediei (care a fost una dintre bombele atomice ale istoriei. Iată cum o descrie suedeza mea prietenă, Sofie, pe marea regină: „Călărea, vâna, era intelectuală, a trecut la catolicism şi a declanşat un scandal monstru. Unii spun că ar fi fost bărbat, dar cel mai probabil a fost lesbiană. Purta pantaloni, făcea săpături arheologice, colecționa artă şi a refuzat să lase un moştenitor."). Lângă porți e o biserică în care se poate intra fără bilet şi unde pot fi admirate două picturi de Caravaggio: *Martiriul Sfântului Petru şi Convertirea Sfântului Pavel* (atât de copleşit de grația divină, încât a căzut de pe cal transfigurat; nici calului nu-i vine să creadă). De câte ori le văd, picturile lui Caravaggio mă copleşesc şi mă fac să plâng. Ca să-mi revin, mă îndrept către cealaltă parte a bisericii, unde mă delectez cu o frescă în care e înfățişat cel mai fericit, rotofei şi drăgălaş prunc Isus din întreaga Romă.

Mă îndrept din nou către sud. Trec pe lângă Palazzo Borghese, o clădire care a avut parte de mulți locatari celebri, inclusiv Pauline, scandaloasa soră a lui Napoleon, care îşi cazase aici nenumărații amanți. Era cunoscută şi pentru că îşi folosea servitoarele pe post de scăunele pentru picioare (toată lumea speră să fi înțeles greşit fraza respectivă din

ghidul turistic al Romei, dar chiar aşa se întâmpla; Paulinei îi mai plăcea să fie dusă pe brațe spre sala de baie, lucru care, conform ghidului, era îndeplinit de „un negru enorm"). Apoi mă plimb agale pe malurile mlăştinoase şi rustice ale măreţului Tibru, până ajung la Insula Tibru, unul dintre locurile mele de odihnă preferate. Insula a fost mereu asociată cu vindecarea. După molima din 291 î.Cr., aici s-a construit un templu închinat lui Aesculapius, iar în Evul Mediu un grup de călugări a ridicat un spital. Călugării se numeau Fatebene-fratelli (ceea ce într-o traducere aproximativă ar fi „Frații Facerii de Bine"). Chiar şi în zilele noastre există un spital pe insulă.

Traversez râul către Trastevere, cartierul în care se presupune că ar locui cei mai neaoşi romani, muncitorii, cei care de-a lungul secolelor au construit toate monumentele aflate pe celălalt mal al Tibrului. Iau prânzul într-o *trattoria* liniştită din zonă şi îmi degust mâncarea şi vinul timp de câteva ore, pentru că în Trastevere nimeni nu-ți reproşează că stai cu mâncarea în față, oricât de mult ar dura. Comand *bruschette, spaghetti cacio e pepe* (o specialitate de paste tipic romană, cu brânză şi piper), apoi un pui la rotisor pe care ajung să-l împart cu câinele vagabond care, în timp ce mâneam, se uita la mine aşa cum doar un câine vagabond ştie s-o facă.

Mă întorc pe pod prin vechiul ghetou evreiesc, un loc trist şi înlăcrimat, care a rezistat secole întregi înainte să fie pustiit de nazişti. Merg înapoi către nord pe lângă Piazza Navona, cu gigantica ei fântână ridicată în cinstea celor patru mari fluvii ale lumii (printre care, deşi forțat, e omagiat şi leneşul Tibru). Apoi mă duc să admir Panteonul. Pentru că sunt la Roma, încerc să-l privesc de fiecare dată când am ocazia – o veche zicală spune că cine ajunge aici şi nu vede Panteonul „se duce bou şi se întoarce aşijderea".

Fac un mic ocol pe drumul de întoarcere şi mă opresc într-un loc pe care-l percep ca fiind extrem de tulburător, în cel mai straniu mod cu putință – Augusteumul. Mormanul circular de cărămizi pe care-l am în față a început prin a fi un mausoleu fastuos, construit de Octavian

Augustus spre a adăposti pentru eternitate rămăşiţele lui şi ale celorlalţi membri ai familiei imperiale. Probabil că la vremea respectivă împăratului îi era imposibil să-şi închipuie că Roma avea să fie vreodată altceva decât stăpâna unui imperiu care-l venerează pe el. Cum ar fi putut să prevadă decăderea sau să-şi imagineze că, după ce barbarii vor fi distrus apeductele şi drumurile se vor fi ruinat, oraşul avea să se golească şi să nu-şi mai recapete decât peste douăzeci de secole numărul de locuitori cu care se mândrise în culmea gloriei sale?

În perioada medievală, mausoleul lui Augustus a căzut pradă ruinei şi hoţilor. Cineva – nu se ştie cine – a furat cenuşa împăratului. Prin secolul XII, monumentul fusese renovat sub formă de fortăreaţă şi aparţinea familiei Colonna, pe care o proteja de asalturile diferiţilor nobili războinici. Apoi Augusteumul a fost transformat în podgorie, mai târziu în grădină renascentistă, în arenă de lupte cu tauri (am ajuns deja în secolul XVIII), apoi în depozit de pulbere pentru artificii şi, în final, în sală de concerte. Prin anii '30, Mussolini l-a confiscat şi l-a readus la forma lui clasică, în speranţa că avea să-i adăpostească propriile rămăşiţe, cândva. (Din nou, era de neimaginat ca Roma să fie vreodată altceva decât stăpâna unui imperiu care-l venerează pe el.) Sigur că visul fascist al lui Mussolini nu a rezistat, după cum nici el n-a avut parte de funeraliile imperiale pe care şi le dorise.

Azi Augusteumul e unul dintre cele mai liniştite şi mai singuratice locuri din Roma, ascuns adânc sub pământ. Secole de-a rândul, oraşul s-a înălţat în jurul lui (media acumulării straturilor de pământ e cam de doi centimetri pe an). Traficul de deasupra monumentului formează un vârtej nebunesc şi, din câte se pare, nimeni nu coboară niciodată până la el decât împins de nevoi fiziologice. Dar clădirea continuă să existe, păstrându-şi cu demnitate vechile rădăcini romane şi aşteptând următoarea ocazie de a străluci.

Găsesc reconfortant stoicismul Augusteumului, felul în care structura lui a suportat atâtea transformări şi a reuşit să se adapteze la sălbăticia fiecărei epoci pe care a traversat-o. Augusteumul e pentru mine

asemenea unei persoane care a trăit o viață absolut nebunească – care, poate, a pornit de la statutul de casnică, a ajuns pe neașteptate văduvă, apoi s-a apucat de dansat pentru a scoate un ban, a devenit, grație unor împrejurări nebănuite, prima femeie-dentist trimisă în spațiu, apoi și-a încercat norocul în politică și a reușit să-și păstreze o conștiință de sine clară, în ciuda tuturor transformărilor prin care a trecut.

Mă uit la Augusteum și mă gândesc la viața mea, care totuși nu a fost chiar așa de haotică, una peste alta. De fapt haotică e lumea, care se schimbă și ne schimbă și pe noi așa cum nici nu visăm. Augusteumul mă avertizează să nu mă atașez de nici o idee preconcepută referitoare la cine sunt, ce reprezint, cui aparțin sau ce anume aș fi vrut la un moment dat să fac. Da, poate că ieri am fost un monument măreț pentru unii! Dar mâine e posibil să devin un depozit de artificii. Augusteumul ne spune că până și în Cetatea Eternă trebuie să fim pregătiți pentru valurile tulburi și neobosite ale schimbării.

26

Înainte de a părăsi New Yorkul cu direcția Italia, avusesem grijă să-mi trimit prin poștă la noua adresă o cutie cu cărți. Mi se garantase că avea să ajungă la apartamentul meu din Roma în patru, maximum șase zile, dar probabil că cei de la poșta italiană au înțeles că ar fi vorba de patruzeci și șase de zile, pentru că au trecut deja două luni. Prietenii mei italieni mă sfătuiesc să uit de cutie. Tot ei îmi spun că e posibil ca pachetul să ajungă, cum e la fel de posibil să nu ajungă, dar că nu putem face nimic în privința asta. Îl întreb pe Luca Spaghetti:

— E posibil să fi fost furat? Sau să se fi pierdut la poștă?

Își acoperă ochii cu mâinile și-mi răspunde:

— Nu mai pune întrebări din astea. Nu faci decât să te necăjești singură.

Misterul pachetului dispărut dă naștere, într-o seară, unei lungi discuții între mine, prietena mea americancă Maria și Giulio – soțul ei.

Maria consideră că într-o societate civilizată s-ar cuveni să poți avea încredere în serviciul poştal, care ar trebui să livreze la timp tot ce are de livrat, dar Giulio nu e de acord. Argumentul lui e că serviciul poştal nu depinde de cineva anume, ci de soartă, deci nimeni nu poate garanta livrarea coletelor și a scrisorilor. Enervată, Maria susține că asta ar fi încă o dovadă a diferențelor care-i despart pe catolici de protestanți. Diferențele respective, spune ea, sunt dovedite şi de faptul că italienii – inclusiv Giulio – nu-şi pot face niciodată planuri de viitor, nici măcar pentru săptămâna următoare. Dacă rogi un protestant din Midwestul american să vină la tine în vizită în cursul săptămânii care urmează, protestantul în cauză, considerându-se stăpânul propriului destin, îți va răspunde: „Joi seară e perfect pentru mine." Dar dacă îi ceri acelaşi lucru unui catolic din Calabria, el o să ridice din umeri, o să-şi îndrepte privirea spre cer şi-o să spună: „Cum poate şti cineva dacă o să fie disponibil pentru cină joia viitoare, când suntem cu toții în mâinile Domnului şi nu ne putem cunoaşte dinainte soarta?"

Oricum, în încercările mele de a da de urma coletului, mă duc de câteva ori până la oficiul poştal – fără nici un rezultat. Funcționara de la ghişeu nu e deloc încântată de faptul că prezența mea o obligă să-şi întrerupă convorbirea telefonică cu iubitul. În astfel de situații stresante, italiana mea – care s-a îmbunătățit considerabil – nu mă ajută niciodată. În timp ce eu încerc să discut logic despre coletul cu cărți care n-a mai ajuns la mine, femeia îmi aruncă o privire de parcă aş avea spume la gură.

— Poate ajunge săptămâna viitoare? întreb în italiană.

— *Magari,* dă ea din umeri. Încă un exemplu de italiană intraductibilă, care înseamnă ceva între „să sperăm" şi „asta s-o crezi tu, fraiere!".

Dar poate că tot răul e spre bine. Nici măcar nu mai ştiu ce cărți am pus în pachet. Cu siguranță am pus unele despre care credeam că trebuie citite dacă voiam să înțeleg cu adevărat ceva despre Italia. Am umplut cutia cu tot felul de studii academice despre Roma, care, acum că sunt aici, nu mai au nici o importanță. Am impresia că am pus acolo şi o ediție

integrală a *Istoriei declinului și prăbușirii Imperiului Roman* de Gibbon. Chiar mă simt mai bine fără ea. La cât de scurtă e viața, oare vreau cu adevărat să-mi petrec o nouăzecime din restul zilelor mele citindu-l pe Edward Gibbon?

27

Săptămâna trecută am cunoscut o australiancă tânără și drăguță care făcea turul Europei cu rucsacul în spate. Era prima dată când punea piciorul pe bătrânul continent. I-am explicat cum să ajungă la gară. Era în drum spre Slovenia, unde mergea din pură curiozitate. La auzul planurilor ei, m-a cuprins un val de invidie prostească și mi-a trecut prin minte: „Vreau și eu în Slovenia! Cum se face că eu n-apuc niciodată să călătoresc?"

Neinițiatului i s-ar părea evident că deja călătoream. Să tânjești după călătorii în timp ce efectiv călătorești e, recunosc, un soi de nebunie nesătulă. E ca și când ți-ai imagina că faci sex cu starul de cinema preferat, în timp ce faci sex cu al doilea star de cinema din lista ta de preferați. Dar faptul că fata mă întrebase cum să ajungă la gară (adică mă considerase de-a locului) însemna că eu deja nu mai eram un turist la Roma, locuiam aici. Chiar și pentru scurt timp, experiența asta mă transformă oricum într-un localnic. Când m-am întâlnit cu ea, mă duceam să-mi plătesc factura de electricitate, lucru pe care sigur nu-l fac turiștii. Energiile pe care le simți când călătorești și cele pe care le simți când locuiești undeva sunt fundamental diferite, și ceva din întâlnirea cu australiancă aflată în drum spre Slovenia m-a făcut să vreau s-o iau din loc.

Așa că am sunat-o pe Sofie și i-am spus:

— Hai la Napoli să mâncăm o pizza!

Câteva ore mai târziu eram amândouă în tren, peste alte câteva ore, ca prin minune, eram acolo. M-am îndrăgostit instantaneu de Napoli. Sălbatic, hârbuit, gălăgios, murdar, Napoli e orașul în care se poate

întâmpla orice. Un stup zumzăitor cu exotismul unui bazar oriental şi un strop din magia neagră a New Orleansului. Un balamuc vesel, periculos şi incontrolabil. Amicul meu Wade, venit la Napoli prin anii '70, a fost jefuit aici în timp ce vizita un muzeu... Tot oraşul e împodobit cu rufele care atârnă la fiecare fereastră şi se întind deasupra fiecărei străzi; hainele şi lenjeria tuturor locuitorilor flutură în vânt ca steagurile tibetane de rugăciune. Nu există nici o stradă în Napoli pe care să nu întâlneşti câte un băieţel cu pantaloni scurţi şi şosete desperecheate, care ţipă fioros de pe trotuar la un alt băieţel, cocoţat pe vreun acoperiş din apropiere. Şi nu există în tot oraşul nici o clădire care să nu aibă cel puţin o fereastră de la care priveşte suspicios o bătrână stafidită.

Oamenii de-aici sunt extrem de mândri că sunt napolitani, lucru uşor de înţeles, căci Napoli e oraşul care a dat lumii pizza şi îngheţata. Femeile napolitane sunt un adevărat trib de cucoane cu voce puternică, gură mare, generoase, agresive şi băgăcioase; dau ordine în toate părţile şi se enervează din nimic, ele încearcă doar să te ajute, fir-ai să fii de bleg ce eşti, că tot ele trebuie să-ţi dea mură-n gură toate cele! Accentul napolitan seamănă cu o scatoalcă prietenească primită peste urechi. Parcă te-ai plimba printr-un oraş populat cu bucătari care nu mai pridideşc cu comenzile şi unde toată lumea turuie în acelaşi timp. Aici încă supravieţuieşte dialectul local, dublat de un vocabular argotic năucitor de bogat, aflat în continuă schimbare. Dar în ciuda acestor lucruri, descopăr că napolitanii sunt italienii pe care-i înţeleg cu cea mai mare uşurinţă. De ce? Pentru că *aşa vor ei,* la naiba! Vorbesc tare şi afectat şi, chiar dacă nu înţelegi ce le iese pe gură, sigur îţi dai seama din gesturi ce vor de fapt să spună. Cam ca în cazul obrăznicăturii de grădiniţă care mi-a arătat degetul mijlociu în timp ce-mi zâmbea adorabil de pe scuterul vărului mai mare, ca să mă facă să înţeleg: „Nu te supăra, tanti, am io doar şapte ani, da' totuşi pot să-mi dau seama că eşti complet idioată, da' nu contează – pe jumate eşti OK, şi chiar îmi place niţel faţa ta de proastă. Ştim amândouă că ai vrea să fii în locu' meu, da' asta-i viaţa, nu se poate. Oricum, uite ce deget îţi arăt io. Simte-te bine la Napoli şi ciao!"

Ca peste tot în Italia, în locurile publice sunt întotdeauna băieţei, adolescenţi şi chiar bărbaţi în toată firea care joacă fotbal; spre deosebire de restul Italiei, aici se mai joacă încă ceva. De exemplu, azi am văzut câţiva puşti – aveau în jur de opt ani, nu mai mult – care, aşezaţi pe lădiţe de lemn, în jurul unei mese improvizate, jucau cu atâta patos poker într-o piaţetă, încât m-am temut să nu se împuşte unul pe celălalt.

Giovanni şi Dario, gemenii de care am tot vorbit, sunt originari din Napoli. Nu pot cu nici un chip să-mi imaginez aşa ceva. Nu mi-l pot închipui pe sfiosul, studiosul şi empaticul Giovanni ca pe unul dintre băieţii care alcătuiesc aici gloata locală – şi nu exagerez când spun gloată. Dar nu există nici un dubiu în privinţa asta, e napolitan; înainte să plec de la Roma, mi-a spus numele unei pizzerii unde e musai să ajung, pentru că, spunea el, acolo se găseşte cea mai bună pizza din Napoli. Perspectiva de a mânca acolo mi s-a părut extrem de interesantă, dacă stai să te gândeşti că cea mai bună pizza din Italia se mănâncă la Napoli şi că cea mai bună pizza din lume se mănâncă în Italia. Adică în pizzeria asta se mănâncă... sunt prea superstiţioasă, nici nu-mi vine să spun asta... cea mai bună pizza din lume? Giovanni mi-a dat cu atâta seriozitate şi convingere numele restaurantului, de parcă m-ar fi cooptat într-o societate secretă. Mi-a apăsat în palmă bileţelul cu adresa şi mi-a spus pe tonul cel mai confidenţial cu putinţă:

— Te rog să mergi la pizzeria asta. Comandă o pizza margherita cu mozzarella, dublă. Dacă totuşi n-ai să mănânci pizza asta când ajungi la Napoli, te rog mult să mă minţi şi să-mi spui c-ai mâncat-o.

Aşa că am mers împreună cu Sofie la Pizzeria da Michele şi am comandat fiecare câte o pizza care ne scoate din minţi de plăcere. Pizza asta îmi place atât de mult, încât, în nebunia mea, am ajuns să cred că şi ea mă iubeşte pe mine. Am o adevărată relaţie cu pizza mea; am chiar o aventură cu ea. Între timp, Sofie aproape că plânge mâncând şi suferă de o criză metafizică provocată de pizza din faţa ei. Mă întreabă mereu:

— Oare de ce s-or mai fi chinuind să facă pizza în Stockholm? Oare de ce ne-om mai chinui să mâncăm orice altă mâncare în Stockholm?

Pizzeria da Michele e un local mic, cu doar două încăperi şi cu un cuptor cu lemne care funcționează tot timpul. E cam la un sfert de oră de mers de la gară prin ploaie, dar nu contează dacă plouă sau ninge: dacă ajungi la Napoli, trebuie să mergi şi acolo! Preferabil ar fi să te duci până în prânz, pentru că în jur de ora unu se mai întâmplă să rămână fără aluat, ceea ce cu siguranță te va întrista. După prânz, strada s-a aglomerat din cauza napolitanilor care încercau să intre, împingând cu disperarea cuiva care încearcă să prindă un loc într-o barcă de salvare. Nu există meniu. Au doar două feluri de pizza: normală şi dublă, cu mozzarella. Nu au nimic din toate invențiile New Age pe care le găseşti în sudul Californiei, de genul pseudopizzelor cu măsline şi roşii uscate la soare. Blatul are mai degrabă gust de *naan*[7] indian, nu seamănă cu nici un blat de pizza pe care l-am gustat vreodată. E moale, consistent şi elastic, dar şi foarte subțire. Am crezut întotdeauna că la capitolul „blat de pizza" există doar două opțiuni: subțire şi crocant sau gros şi consistent. De unde era să ştiu că se poate şi subțire, şi consistent? Divin! Subțire, consistent, cu caracter, delicios, cu gust şi nerv – paradisul pizzelor. Deasupra are un sos de roşii dulce, care se înfoaie şi face spumă când se întâlneşte cu mozzarella proaspătă de bivoliță – pe care pur şi simplu o topeşte –, şi praful de busuioc aruncat în mijlocul întregii minunății reuşeşte cumva să radieze savoarea câmpenească în toată pizza, ca un star de cinema care, prin simpla prezență la o petrecere, îi face pe toți cei de-acolo să strălucească. Bineînțeles că e imposibil să mănânci aşa ceva. Încerci să muşti dintr-o felie, dar blatul elastic se întinde şi brânza fierbinte curge peste tot de parc-ar fi lavă, ajungi să te murdăreşti şi să murdăreşti totul în jur, dar nu mai contează.

Artizanii acestui miracol îndeasă pizza în cuptorul cu foc de lemne sau o scot în grabă cu lopețile, de parcă ar fi fochiştii din cala unui vapor enorm, ale cărui cuptoare nesătule trebuie alimentate cu cărbuni. De sub

---

[7] Pâine indiană, nedospită, asemănătoare cu lipia. *(N.t.)*

mânecile suflecate le răsar brațele pline de transpirație, fețele le sunt roşii şi ei strâng din ochi din cauza focului care dogoreşte, în timp ce țigările le atârnă între buze.

Eu şi Sofie ne mai comandăm câte o pizza – încă o pizza întreagă pentru fiecare! –, Sofie încearcă să reziste, dar pizza e atât de bună, încât nu ne putem abține.

Câteva cuvinte despre corpul meu: e clar că mă îngraş pe zi ce trece. De când am ajuns în Italia, am început să-mi supun trupul la nişte probe nu prea drăguțe; îngurgitez cantități inimaginabile de brânză şi paste şi pâine şi vin şi ciocolată şi pizza. (Mi s-a spus că există un loc în Napoli în care poți găsi ceva care se numeşte pizza cu ciocolată. Ce naiba o mai fi şi asta? OK, recunosc: mi-am cumpărat şi de-asta până la urmă, şi a fost chiar delicioasă, dar să fim sinceri: *pizza cu ciocolată?)* Nu fac mişcare, nu consum destule fibre, nu iau vitamine. În viața mea obişnuită, oamenii mă ştiu ca genul de om care, în fiecare dimineață, la micul dejun, mănâncă iaurt natural din lapte de capră şi germeni de grâu. Viața mea obişnuită e de mult istorie. În America, Susan le spune tuturor că am plecat într-un turneu numit „Mănâncă Tot Ce Prinzi". Dar corpul meu înțelege şi acceptă toate astea, închide ochii la lucrurile pe care n-ar trebui să i le fac, de parcă mi-ar spune: „Bine, puiule, fă-ți de cap, ştiu că n-are să dureze la nesfârşit. Anunță-mă când ai terminat cu experimentatul plăcerilor pure, şi vedem atunci ce putem remedia."

Şi totuşi, când mă privesc în oglinda celei mai bune pizzerii din Napoli, văd o față fericită şi sănătoasă, cu ochi strălucitori şi ten luminos. Nu am mai avut de mult timp ocazia să mă văd astfel.

Spun în şoaptă „mulțumesc", după care fug în ploaie împreună cu Sofie, în căutarea unei patiserii.

28

Întoarsă la Roma, fericirea pe care o simt (având deja o vechime de câteva luni) mă face să vreau să rezolv ceva legat de David. Mă gândesc că

poate a venit momentul să încheiem definitiv toată povestea. Eram deja despărțiți oficial, dar exista undeva o portiță rămasă deschisă, în perspectiva unui cândva (poate după călătoria mea, poate după un an departe unul de celălalt) în care să ne mai dăm o şansă. Ne iubeam. Asta nu a ridicat niciodată vreun semn de întrebare. Doar că nici unul dintre noi nu a reuşit vreodată să-şi dea seama ce trebuia făcut pentru a nu-l mai aduce pe celălalt la disperare.

Primăvara trecută, jumătate în glumă, David găsise o soluție nebunească pentru toate chinurile prin care treceam:

— Ce-ar fi dacă am recunoaşte că avem o relație dificilă şi am continua-o în ciuda chestiei ăsteia? Dacă am admite că ne scoatem reciproc din minți, ne certăm tot timpul şi abia dacă mai facem sex, dar nu putem trăi departe unul de altul, deci trebuie să suportăm totul? Am putea apoi să ne petrecem viața împreună – mizerabil, dar măcar am fi fericiți că suntem împreună.

Faptul că mi-am petrecut ultimele zece luni gândindu-mă serios la propunerea lui dovedeşte disperarea cu care-l iubesc.

Cealaltă variantă la care ne gândeam amândoi, dar pe care nici unul nu o spunea, ar fi fost ca unul dintre noi să se schimbe. El ar fi putut să fie mai afectuos şi mai deschis, să nu mai fugă de femeia iubită, de frică să nu-i fie devorat sufletul. Sau poate eu aş fi putut să încerc să nu-i mai devorez sufletul.

De atâtea ori mi-am dorit ca eu şi David să ne putem comporta asemenea mamei mele, care e o persoană independentă, puternică şi suficientă sieşi în căsnicie. Pe picioarele ei. Capabilă să trăiască în lipsa unor doze regulate de afecțiune şi atenții romantice din partea fermierului mizantrop care-mi e tată. Capabilă să planteze voioasă grădini întregi de margarete printre zidurile de tăcere cu care tata se înconjoară uneori fără nici o explicație. Tata e omul care-mi place cel mai mult pe lumea asta, dar e şi o ciudățenie în multe privințe. Unul dintre foştii mei iubiți l-a descris cândva în felul următor: „Taică-tău are doar un picior pe pământ. Şi are picioare foarte, foarte lungi..."

Acasă am crescut lângă o mamă care putea primi afecţiunea şi dragostea propriului soţ oricând voia el să i le ofere, dar era în stare să se detaşeze şi să-şi poarte singură de grijă ori de câte ori tata aluneca în propriul lui univers şi, în mod evident, o neglija. Cel puţin aşa mi se părea mie că se întâmplă, având în vedere că nimeni (şi mai ales un copil) nu ştie cu adevărat ce se petrece între doi oameni. Aşa era mama – o femeie care în adolescenţă învăţase singură să înoate într-un lac rece din Minnesota, cu ajutorul unui manual împrumutat de la bibliotecă şi care se numea *Cum să înotăm.* Din punctul meu de vedere, mama putea face singură absolut orice.

Dar mai târziu am avut o discuţie cu ea, din care am aflat multe lucruri pe care nu le bănuisem până atunci. Nu cu mult înainte de plecarea mea la Roma, mama a venit la New York pentru a petrece puţin timp cu mine. Atunci, încălcând toate regulile de comunicare din istoria familiei noastre, m-a întrebat direct ce se întâmplase între mine şi David. La rândul meu, am uitat toate regulile din *Manualul standard de comunicare al familiei Gilbert* şi i-am răspuns la fel de direct. I-am povestit totul. I-am povestit cât de mult îl iubeam pe David, dar şi cât de singură şi deprimată mă făcea să mă simt când dispărea mereu din cameră sau din pat, sau de pe planetă.

— Parcă ar fi taică-tău, mi-a spus ea atunci.

O mărturisire curajoasă şi plină de generozitate.

— Problema e, i-am replicat eu, că nu sunt ca tine. Nu sunt la fel de puternică, mamă. Am nevoie de un nivel constant de apropiere faţă de omul pe care-l iubesc. Mi-aş dori să fiu ca tine, pentru că aşa aş putea trăi povestea mea de dragoste cu David. Dar faptul că nu mă pot baza pe afecţiunea lui atunci când am nevoie de ea pur şi simplu mă distruge.

Apoi, mama m-a şocat. Mi-a spus:

— Liz, să ştii că toate lucrurile astea pe care le vrei de la relaţia ta mi le-am dorit si eu întotdeauna.

A fost ca şi cum mama mea cea puternică şi-ar fi întins braţul peste masă şi mi-ar fi arătat în sfârşit urmele unghiilor pe care şi le înfipsese în

carne timp de zeci de ani, doar ca să poată face față frustrărilor şi să continue să aibă o căsnicie fericită alături de tata (pentru că, în ciuda tuturor problemelor, ei chiar au o căsnicie fericită). Până atunci, nu văzusem nici măcar o singură dată cealaltă latură a mamei. Nu-mi imaginasem niciodată ce-ar fi putut să-şi dorească, ce-ar fi putut să-i lipsească, în privința căror lucruri ar fi putut decide că nu merită să se certe pentru ele. Acum simțeam că tot ce crezusem până atunci începea să se modifice.

Dacă până şi ea vrea exact ce-mi doresc şi eu, atunci... ?

Continuând şirul neaşteptat al mărturisirilor, mama mi-a spus:

— Draga mea, tu trebuie să înțelegi că eu am fost educată să cred că merit foarte puțin de la viață. Ține minte – asta se întâmpla într-un loc şi într-o perioadă cu care tu nu ai nimic de-a face.

Am închis ochii şi am văzut-o pe mama la vârsta de zece ani, la ferma din Minnesota a familiei ei, muncind ca un argat, crescându-şi frații mai mici, îmbrăcată cu hainele surorii ei mai mari, economisind mărunțiş pentru ca într-o bună zi să poată pleca de-acolo...

— Şi mai trebuie să înțelegi cât îl iubesc pe tatăl tău, a mai adăugat ea.

Mama a trebuit să facă alegeri în viață, aşa cum trebuie să facem toți, şi ea e mulțumită. O văd mulțumită. Nu s-a amăgit singură. Binele pe care i l-au adus alegerile făcute e uriaş – o căsnicie lungă şi trainică, alături de un bărbat pe care încă îl consideră cel mai bun prieten al ei; o familie din care acum fac parte şi nepoți care o adoră; încredere în propriile puteri. Pesemne că a sacrificat multe lucruri şi pesemne că şi tata a sacrificat la rândul lui unele lucruri, dar cine poate trăi fără nici un sacrificiu?

Şi acum, întrebarea pe care mi-o pun e: „Care ar trebui să fie alegerile *mele?* Ce cred eu că merit în viață? Ce să sacrific şi ce nu?” Mi-a fost extrem de greu să-mi închipui viața fără David. A fost greu şi să-mi închipui că nu va mai urma nici o altă excursie alături de cel mai drag tovarăş de drum al meu, că nu-l voi mai aştepta niciodată în maşină, cu geamurile deschise şi cu melodiile lui Springsteen la radio, cu un munte

de provizii între noi şi cu un ocean care să ne aştepte, fremătând, la celălalt capăt al drumului. Dar cum aş putea accepta extazul, dacă e mereu însoțit de un revers atât de întunecat – izolarea care mă striveşte, insecuritatea care mă macină, resentimentele cele mai adânci şi, bineînțeles, completa anihilare de sine, care devine inevitabilă când David nu se opreşte doar din dăruit, dar începe şi să ia înapoi?

Ceva din bucuria pe care am simțit-o la Napoli m-a făcut să realizez nu numai că *pot* fi fericită şi în lipsa lui David, ci şi că *trebuie* să fiu. Oricât de mult l-aş iubi (şi îl iubesc enorm, prosteşte de mult), acum trebuie să-mi iau adio de la el. Şi aşa să rămână.

Aşa că îi scriu un e-mail.

E noiembrie. Nu ne-am mai scris din iulie. L-am rugat să nu încerce să ia legătura cu mine, ştiind că țineam la el atât de mult, încât mi-ar fi fost imposibil să mă concentrez asupra experiențelor de zi cu zi dacă aş fi primit veşti de la el. Dar acum îi intru din nou în viață prin e-mailul pe care i-l trimit.

Îi spun că sunt bine şi că sper că şi el e la fel. Fac câteva glume. Întotdeauna am ştiut să glumim. Îi mai spun că eu cred că a venit momentul să terminăm definitiv relația. Poate a venit timpul să recunoaştem că nu a fost să fie, că *n-ar trebui* să fie. Tonul meu nu e îngrozitor de dramatic. Am avut până acum parte de destule drame. Stilul e concis şi simplu. Dar mai trebuie să adaug un lucru. Ținându-mi respirația, tastez: „Dacă vrei să cauți pe altcineva, fii sigur că ai binecuvântarea mea." Îmi tremură mâinile. Semnez cu dragoste, încercând să păstrez un ton relaxat.

Mă simt ca şi cum tocmai aş fi primit o lovitură în piept.

În cursul nopții următoare nu dorm bine deloc, mi-l închipui citind e-mailul de la mine. A doua zi fac mai multe drumuri până la internet café, în speranța că voi găsi un răspuns. Încerc să fac abstracție de partea din mine care moare de dorința ca el să răspundă „ÎNTOARCE-TE! NU MĂ PĂRĂSI! AM SĂ MĂ SCHIMB!" Încerc să n-o bag în seamă pe cea care, în schimbul cheilor de la apartamentul lui David, ar renunța

bucuroasă la toată ideea măreață de a călători în jurul lumii. Dar în aceeaşi seară, pe la zece, primesc în sfârşit răspunsul aşteptat. Un e-mail minunat scris, se înțelege. David a scris întotdeauna minunat, îmi dă dreptate, chiar a venit timpul să ne luăm adio definitiv. Spune că şi el s-a gândit la asta în acelaşi fel. Mi-a răspuns în felul cel mai elegant cu putință, împărtăşindu-mi regretele şi durerea lui cu o tandrețe pe care era uneori capabil s-o ofere dureros de uşor. Speră că ştiu cât de mult mă iubeşte, atât de mult, încât e incapabil să găsească vorbele prin care să exprime asta. „Dar nici unul dintre noi nu e ce-i trebuie celuilalt", adaugă el. E convins însă că într-o bună zi voi găsi marea dragoste. E sigur. Până la urmă, „frumusețea atrage frumusețe". E minunat să auzi asta. E cel mai frumos lucru din lume pe care ți-l poate spune dragostea vieții tale, atunci când nu-ți spune „ÎNTOARCE-TE! NU MĂ PĂRĂSI! AM SĂ MĂ SCHIMB!"

Stau şi mă uit timp îndelungat, tristă şi tăcută, la ecranul calculatorului. Ştiu că aşa e cel mai bine. Aleg să fiu fericită şi să renunț la durere, ştiu că aşa e. Fac loc viitorului necunoscut, care o să vină şi o să-mi umple viața cu surprize minunate. Ştiu, ştiu toate astea. Şi totuşi...

L-am pierdut pe *David.*

Îmi îngrop fața în mâini, tăcută şi tristă, şi stau aşa foarte mult timp. Într-un final, îmi ridic privirea şi realizez că una dintre albanezele care lucrează la internet café s-a oprit din şters podeaua, s-a rezemat de perete şi mă priveşte. Un moment, ne uităm obosite una la cealaltă. Dau tristă din cap către ea şi spun tare: „De rahat." Mă aprobă în tăcere. Nu înțelege ce spun, dar sunt sigură că, în felul ei, mă înțelege perfect.

Îmi sună mobilul.

E Giovanni. Pare nedumerit. Spune că mă aşteaptă de peste o oră în Piazza Fiume, unde ne întâlnim în fiecare joi seară pentru exercițiile de conversație. E uimit, pentru că de obicei el e cel care întârzie sau uită să mai vină la întâlniri, dar în seara asta a ajuns la timp şi e sigur că aveam întâlnire.

Uitasem. Îi spun unde sunt. Îmi răspunde că vine să mă ia cu maşina. N-am chef să văd pe nimeni, dar mi-e greu să-i explic la *telefonino,* date fiind abilităţile noastre lingvistice limitate. Îl aştept afară, în frig. Câteva minute mai târziu, maşinuţa lui roşie opreşte în faţa mea. Mă întreabă în italiană care-i treaba. Deschid gura să-i răspund şi mă bufneşte plânsul. Adică încep să plâng în ultimul hal. Plâng teribil, cu sughiţuri – prietena mea Sally numeşte un astfel de plâns „doză dublă": când inhalezi cu disperare de două ori pentru fiecare suspin. Nu mă aşteptam să izbucnesc aşa, m-a luat total prin surprindere.

Bietul Giovanni! Mă întreabă într-o engleză ezitantă dacă e el de vină. Sunt cumva supărată pe el? M-a jignit în vreun fel? Nu sunt în stare să-i răspund, dau doar din cap şi continui să bocesc. Îmi e îngrozitor de ruşine şi-mi pare groaznic de rău pentru dragul de Giovanni, care e prizonier în propria maşină, împreună cu o babă plângăcioasă făcută *a pezzi* – bucăţi.

Reuşesc până la urmă să-l asigur printre suspine că n-are nici o vină. Emit cu greu o scuză pentru felul în care mă port. În ciuda vârstei lui, Giovanni preia controlul situaţiei într-un mod foarte matur. Îmi spune:

— Să nu-ţi ceri scuze că plângi. Fără emoţii ca astea, am fi toţi nişte roboţi. Îmi dă câteva şerveţele dintr-o cutie de pe bancheta din spate şi adaugă:

— Hai să mergem.

Are dreptate, locul din faţa internet café-ului e prea circulat şi luminat pentru o cădere nervoasă. Un timp conduce, apoi trage pe dreapta în plină Piazza della Republica, unul dintre cele mai frumoase locuri din Roma. Parchează în dreptul superbei fântâni în care nimfe planturoase, complet goale se joacă în cel mai pornografic mod posibil cu gâturile întinse ale unor lebede enorme. După standardele Romei, fântâna e aproape nouă. În ghidul oraşului scrie că modelele care au pozat pentru sculpturile nimfelor erau două surori, faimoase dansatoare de varieteu ale epocii. Când fântâna a fost gata, au avut parte de ceva notorietate. Biserica a încercat luni întregi să oprească dezvelirea lucrării,

pe motiv de exces de sexualitate. Surorile au trăit şi îmbătrânit bine mersi, şi prin anii '20 cele două bătrânici încă se plimbau împreună zilnic până la piață, unde îşi admirau fântâna. O dată pe an – în fiecare an al vieții lui – sculptorul francez care le imortalizase în marmură tinerețea venea la Roma şi le scotea pe cele două surori la o masă în oraş, în timpul căreia depănau împreună amintiri din zilele în care fuseseră cu toții tineri și frumoşi și nebuni.

Giovanni parchează aici şi aşteaptă să-mi revin cât de cât. Tot ce pot face e să-mi apăs ochii cu palmele, în încercarea de a-mi împinge lacrimile înapoi de unde vin. Nu am purtat niciodată vreo conversație pe teme personale cu Giovanni. De când ne cunoaştem, la toate cinele luate împreună, temele noastre de discuții au fost filozofia, arta, cultura, politica şi gastronomia. Nici unul nu ştie nimic despre viața celuilalt. Nu știe nici măcar că sunt divorțată sau că am lăsat în America un bărbat pe care-l iubesc. Eu nu ştiu despre el decât că vrea să devină scriitor şi că s-a născut la Napoli. Plânsul meu e pe cale să deschidă cu forța un nou subiect de discuție între doi oameni. Mi-aş dori să nu se întâmple asta, cel puțin nu în astfel de circumstanțe apăsătoare.

— Scuze, dar nu înțeleg. Ai pierdut ceva azi? mă întreabă Giovanni.

Dar eu încă nu reuşesc să vorbesc. El îmi zâmbeşte şi mă încurajează: *Parla come mangi.* Ştie că asta e una dintre expresiile mele preferate din dialectul roman. Înseamnă „Vorbeşte cum mănânci" sau, în traducerea mea personală: „Vorbeşte ca şi cum ai mânca." Când încerci să explici ceva într-un mod prea elaborat şi nu reuşeşti să-ți găseşti cuvintele, îți atrage atenția să te exprimi simplu şi direct, ca mâncarea romană. Nu construi un scenariu elaborat. Pune totul pe masă, şi gata.

Trag aer în piept şi povestesc varianta extrem de prescurtată, în italiană, a situației în care sunt:

— E vorba de o poveste de dragoste, Giovanni. Azi a trebuit să-mi iau adio de la cineva.

Îmi acopăr din nou ochii cu palmele, în timp ce lacrimile mi se preling printre degete. Îi sunt recunoscătoare lui Giovanni că nu încearcă

să-mi cuprindă umerii într-un gest de îmbărbătare şi nici nu dă semne că s-ar simți prost din cauza stării mele explozive. Doar stă şi tace, în timp ce eu plâng mai departe, până reuşesc să mă calmez. Îmi spune, plin de înțelegere, alegându-şi cu grijă fiecare cuvânt (fiindu-i profesoară de engleză, am fost extrem de mândră de el în seara aia), vorbind rar şi clar şi afectuos:

— Te înțeleg, Liz. Am trecut şi eu pe-acolo.

29

Câteva zile mai târziu, vizita pe care sora mea mi-a făcut-o la Roma m-a ajutat să nu mă mai gândesc la tristețea pe care încă o simțeam în urma despărțirii de David şi m-a readus în formă. Sora mea face totul în viteză şi are atâta energie, încât o emană în mici vârtejuri peste tot în jurul ei. E cu trei ani mai mare şi cu opt centimetri mai înaltă. E sportivă, intelectuală, mamă şi scriitoare. Cât a stat la Roma, s-a antrenat continuu pentru un maraton, adică se trezea în zori şi alerga vreo treizeci de kilometri în timp ce eu îmi citeam articolul şi beam două cappuccino. Când aleargă, arată ca o căprioară. Într-o noapte, pe când era însărcinată cu primul ei copil, a traversat înot un lac întreg, singură şi pe întuneric. Mie mi-a fost prea frică să înot cu ea, şi eu nici măcar nu eram însărcinată. Sora mea nu e genul de om căruia să i se facă vreodată frică. Când era însărcinată cu al doilea copil, o moaşă a întrebat-o dacă îi e teamă că i se poate întâmpla ceva copilului – malformații genetice sau complicații la naştere. Catherine i-a răspuns:

— Singura mea temere e că ar putea deveni republican când va fi mare.

Aşa o cheamă pe sora mea – Catherine. Suntem doar noi două la părinți. Pe vremea copilăriei noastre rurale din Connecticut, eram doar noi la ferma părinților noştri, fără nici un alt copil prin preajmă. Era atotputernică şi mă domina, îmi comanda întreaga viață. Am crescut admirând-o şi temându-mă de ea. Pentru mine nu conta decât părerea ei.

Când jucam cărți împreună pierdeam intenționat, ca să nu se supere pe mine. N-am fost mereu prietene. Eu o enervam, şi cred că mi-a fost frică de ea până pe la vreo douăzeci şi opt de ani, când am obosit să-mi tot fie. Atunci a fost momentul în care am înfruntat-o, iar reacția ei la rebeliunea mea a fost ceva de genul: „Era cazul!"

Abia începuserăm să ne obişnuim cu termenii noii noastre relații, când căsnicia mea a luat-o la vale. Lui Catherine i-ar fi fost uşor să se simtă învingătoare în urma înfrângerii suferite de mine. Eu fusesem mereu cea iubită şi norocoasă, copilul preferat şi de familie, şi de soartă. Lumea se dovedise de fiecare dată un loc mai îmbietor și mai comod pentru mine decât fusese pentru ea; luase viața în piept cu atâta putere, încât fusese de multe ori rănită adânc din cauza asta. I-ar fi fost uşor lui Catherine să reacționeze la divorțul şi la depresia prin care treceam cu un „Ha! Uite-o şi pe Rază de soare, ce bine-a ajuns!". Dar m-a susținut în cele mai neaşteptate moduri. Răspundea la telefon în toiul nopții şi mă alina de fiecare dată când nu mă simțeam în apele mele. A căutat împreună cu mine motivele pentru care eram atât de tristă. Timp îndelungat, a fost parte integrantă a terapiei pe care o urmam. O sunam după fiecare şedință şi îi povesteam tot ce reuşisem să fac în cabinetul terapeutului, şi ea lăsa de fiecare dată orice treabă şi mă asculta, spunându-mi din când în când:

— Aha... asta explică multe.

Adică explica multe şi pentru ea.

Acum vorbim aproape zilnic la telefon – cel puțin aşa făceam până să plec la Roma. Înainte de a se urca în avion, una dintre noi o sună pe cealaltă şi îi spune: „Ştiu că treaba asta e morbidă, dar am vrut să-ți spun că te iubesc. Ştii tu... în caz că..." Şi i se răspunde mereu: „Ştiu, ştiu, în caz că..."

A venit la Roma pregătită, ca de obicei. Şi-a adus cinci ghiduri turistice – pe care le-a şi citit – şi ştie deja pe dinafară harta oraşului. Se putea orienta în Roma încă dinainte să apuce să plece din Philadelphia. Şi ăsta e un exemplu clasic al diferențelor dintre noi două. Eu sunt cea care

şi-a petrecut primele săptămâni la Roma umblând prin oraş, pe jumătate pierdută, nouăzeci la sută din timp, dar fericită sută la sută, privind toate lucrurile din jur ca pe nişte superbe şi impenetrabile mistere. Dar lumea se vede mereu aşa prin ochii mei. Însă pentru sora mea nu există nimic ce nu poate fi explicat, cu condiția să aibă acces la o bibliotecă bună. Femeia asta ține *Enciclopedia Columbia* în bucătărie, lângă cărțile de bucate, şi chiar o citeşte de plăcere!

Îmi place câteodată să joc cu prietenii mei un joc pe care l-am denumit „Fii atent!". De câte ori se întreabă cineva care-i treaba cu cine ştie ce lucru sau personalitate obscură (de exemplu: „Cine a fost Sfântul Ludovic?"), eu îi spun „Fii atent!", pun mâna pe cel mai apropiat telefon şi formez numărul lui Catherine. Câteodată o prind în timp ce îşi aduce copiii de la şcoală în Volvoul familiei, şi atunci începe:

— Sfântul Ludovic... Păi, a fost un rege francez care se autoflagela, purta o cămaşă aspră de păr, lucru foarte interesant dacă stăm să ne gândim că...

Aşa că sora mea vine să mă viziteze la Roma – unde eu de fapt locuiesc – şi-mi arată ea mie oraşul. Roma à la Catherine. O Romă plină de întâmplări şi date şi stiluri arhitectonice pe care eu nu le observ, pentru că mintea mea nu funcționează la fel ca a ei. Singurul lucru pe care vreau să-l aflu despre orice loc sau persoană e *povestea,* ăsta e singurul meu interes, deci detaliile estetice trec neobservate în cazul meu. (Sofie mi-a vizitat apartamentul la o lună după ce mă mutasem acolo, şi mi-a spus: „Drăguță baia asta roz." A fost momentul în care am realizat şi eu că baia era roz. Roz aprins, de sus până jos, peste tot numai plăci de gresie şi faianță absolut roz. Şi eu nici nu-mi dădusem seama de asta până atunci.) Dar privirea educată a surorii mele prinde toate detaliile gotice, romanice sau bizantine ale unei clădiri, observă modelul mozaicului cu care sunt pavate bisericile sau schița abia vizibilă a unei fresce neterminate, ascunsă după altar. Străbate Roma cu picioarele ei lungi (o poreclisem Catherine-cu-Picioare-De-Şapte-Leghe), în timp ce eu abia țin ritmul, trebuind să fac doi paşi la fiecare pas al ei.

— Vezi, Liz? Vezi cum au trântit fațada aia de secol XIX peste zidurile de cărămidă? Pariez că dacă mergem după colț vedem că... da!... vezi? Asta au făcut: au folosit blocurile de piatră originale din Antichitate pe post de stâlpi de susținere, probabil din cauză că n-au avut cum să le mute... Da, chiar îmi place amestecătura de stiluri din bazilica asta...

Catherine duce harta şi ghidul Michelin, eu duc coşul de picnic (adică două baghete uriaşe, cârnați picanți, rulouri de sardine marinate umplute cu măsline verzi, pateu de ciuperci – gustul unei păduri întregi într-o singură cutie, bucăți întregi de mozzarella afumată, *arugula* cu piper la grătar, roşii *cherry,* brânză *pecorino,* apă minerală şi puțin vin alb de la gheață) şi, în timp ce eu mă întreb în gând oare când om mânca, ea se întreabă cu voce tare:

— Oare de ce se discută atât de puțin despre Conciliul din Trento[8]?

Mă duce prin zeci de biserici din Roma, le-am pierdut şirul, printre atâția Sfântul Cutare și Sfântul Cutărică al Penitenților Desculți ai Preasfintei Suferințe... Faptul că nu reuşesc să rețin numele sau detaliile atâtor cornişe şi arhitrave nu înseamnă că nu-mi place să mă plimb prin astfel de locuri împreună cu sora mea, ai cărei ochi violeți nu scapă nimic. Nu mai ştiu numele bisericii unde am văzut nişte fresce care semănau izbitor cu frescele eroice din perioada New Deal[9], dar țin minte replica lui Catherine:

— Imposibil să nu-ți placă papii ăştia care seamănă toți cu Roosevelt...

Țin minte și dimineața în care ne-am trezit devreme și ne-am dus la slujba de la Sfânta Susanna: ne-am ținut de mână în timp ce ascultam imnurile gregoriene cântate de maici şi lăcrimam amândouă la auzul

---

[8] Al XIX-lea conciliu ecumenic al Bisericii Catolice, ținut în mai multe etape între 1545 şi 1563, prin care se răspundea oficial ideilor şi activităților legate de Reformă. *(N.t.)*

[9] Program economic şi social inițiat de guvernul federal american pentru a scoate SUA din criza economică din anii '30. În cadrul programului, o serie de clădiri guvernamentale au fost decorate cu fresce cu scene eroice. *(N.t.)*

rugăciunilor răsunătoare şi al ecoului lor persistent. Sora mea nu e o persoană bisericoasă, cum de altfel nu e nimeni din familia noastră. (Mă distrez numindu-mă pe mine „oaia albă” a familiei.) Căutările mele spirituale o interesează pe Catherine doar din curiozitate intelectuală.

— Cred că o astfel de credinţă e minunată. Dar eu nu o am. Pur şi simplu n-o pot avea... îmi şopteşte în timp ce suntem în biserică.

Iată un alt exemplu al diferenţelor dintre noi două. În cartierul ei era o familie în care se petrecuse o dublă tragedie: mama şi copilul de trei ani fuseseră diagnosticaţi cu cancer. Când Catherine mi-a povestit despre ei, tot ce am putut spune a fost: „Doamne, au nevoie de un miracol!” Mi-a replicat hotărâtă: „Au nevoie de mâncare gătită!”, şi s-a pus pe treabă, mobilizând toate familiile din cartier să aducă mâncare bieţilor oameni, seară de seară, timp de un an întreg. Nu ştiu dacă ea înţelege, dar *ăla* a fost un miracol.

Ieşim din biserică şi-mi spune:

— Ştii de ce aveau papii nevoie de planificare urbană în Evul Mediu? Pentru că trebuiau să se descurce cu câte două milioane de pelerini catolici pe an, care veneau aici din tot Occidentul, să parcurgă drumul dintre Vatican și catedrala Sfântul Ioan Laterano – și de multe ori făceau asta în genunchi, aşa că trebuia să le oferi acelor oameni tot felul de *facilităţi.*

Studiul e credinţa lui Catherine. Cartea ei sfântă e dicţionarul Oxford. Când se apleacă deasupra cărţilor şi îşi răsfiră degetele peste pagini, e în prezenţa Dumnezeului ei. O văd pierdută în rugăciune mai târziu, în decursul aceleiaşi zile – când se aşază în genunchi în mijlocul Forului Roman, nivelează praful de pe jos (cu gesturile cu care ar şterge tabla) şi, cu o pietricică, desenează acolo schiţa unei bazilici romanice. Pornind de la desen, îmi arată ruinele din jur, făcându-mă să înţeleg (chiar şi *eu,* cea total lipsită de simţul observaţiei, reuşesc să înţeleg) cum arăta clădirea acum optsprezece secole. Schiţează cu degetul prin aer boltele de piatră care lipsesc, naosul, ferestrele de mult dispărute.

Ca-ntr-o poveste, Catherine reuşeşte să umple golurile din Creaţie doar cu puterea minţii ei bogate, prin care reîntregeşte tot ce e ruină.

În italiană există un timp verbal mai puţin folosit, care se numeşte *passato remoto.* Se recurge la el când se discută despre lucruri întâmplate în trecutul extrem de îndepărtat, atât de demult, încât nu mai au nici un impact direct asupra vorbitorului – cum ar fi istoria antică. Dacă ar vorbi italiana, sora mea nu ar folosi *passato remoto* în discuţiile despre istoria antică. În lumea ei, Forul Roman nu e nici departe, nici îngropat în trecut. Pentru ea, e exact la fel de aproape şi de prezent pe cât sunt şi eu.

A doua zi pleacă. Îi spun:

— Ascultă, te rog mult să mă suni după aterizare, OK? Nu vreau să fiu morbidă, dar...

— Ştiu, drăguţa mea, şi eu te iubesc! îmi răspunde ea.

30

Câteodată sunt surprinsă când realizez că sora mea e soţie şi mamă, iar eu nu. Mi-am imaginat mereu că va fi invers. Credeam că eu aveam să fiu cea cu casa plină de cizmuliţe murdare şi copii alergând peste tot, în timp ce pe Catherine mi-o închipuiam trăind singură, complet independentă, citind singură în pat noapte de noapte. Adulte, am ajuns altfel decât ne imaginam că vom fi în copilărie. Cred totuşi că e mai bine aşa. În ciuda oricăror predicţii, am reuşit fiecare să ne construim viaţa care ni se potriveşte cel mai bine. Firea ei solitară are nevoie de o familie care s-o apere de singurătate; firea mea sociabilă înseamnă că nu-mi fac griji că voi rămâne vreodată singură, nici chiar în perioadele când nu am nici o relaţie. Mă bucur că se întoarce acasă la familia ei şi mă bucur la fel de mult că mai am încă nouă luni de călătorie la dispoziţie, în care tot ce am de făcut e să mănânc şi să citesc şi să mă rog şi să scriu.

Nu ştiu încă dacă voi dori vreodată să am copii. Am fost uimită să descopăr că la treizeci de ani nu mi-i doream. Amintirea acelei uimiri mă face să nu am nici cea mai vagă idee despre ce-mi voi dori la patruzeci.

Pot doar să înțeleg cum mă simt acum – recunoscătoare că sunt independentă. Ştiu şi că nu voi face copii doar de frică să nu-mi pară rău mai târziu că nu i-am făcut. Nu cred că asta e o motivație suficientă pentru a umple lumea de bebeluşi. Deşi cred că oamenii o folosesc şi pe ea ca să se reproducă – vrând să fie siguri că mai târziu nu vor regreta. Cred că oamenii au tot felul de motive pentru a face copii – câteodată din simpla dorință de a da viață, câteodată pentru că nu au de ales, alteori pentru a se agăța de partener sau pentru a avea un moştenitor, câteodată fără nici un motiv. Motivele sunt foarte variate, şi multe dintre ele nu-s neapărat altruiste. Şi motivele pentru a *nu* face copii sunt la fel de variate; şi la fel de multe nu-s neapărat egoiste.

Spun asta pentru că încă mă lupt cu acuzația pe care soțul meu mi-a adus-o de nenumărate ori în perioada în care căsnicia noastră s-a destrămat, şi anume egoismul. De câte ori îmi reproşa că sunt egoistă, eu eram complet de acord, îmi acceptam vina şi tot ce decurgea din ea. Doamne, nici nu aveam copii şi deja mi-i neglijam, deja îmi puneam propriile nevoi mai presus de ale lor. Eram deja o mamă denaturată. Copiii ăştia inexistenți au fost de multe ori motiv de ceartă între noi. Cine o să aibă grijă de copii? Cine o să stea acasă cu copiii? Cine o să-i suporte financiar? Cine o să-i hrănească în miez de noapte? Țin minte că, într-o perioadă în care căsnicia devenise absolut insuportabilă, i-am spus lui Susan că nu voiam ca propriii mei copii să trăiască într-o astfel de familie. Răspunsul ei a fost:

— De ce tot aduci în discuție copiii? Liz, deocamdată nici măcar nu există vreunul. De ce nu recunoşti pur şi simplu că nu mai vrei să trăieşti în nefericire? Nici unul dintre voi nu mai vrea. Și e mai bine să recunoşti asta acum decât în sala de naşteri, când vei avea dilatație de cinci centimetri.

Tot pe atunci, am fost la o petrecere în New York. Unui cuplu de artişti de succes tocmai i se născuse un copil şi, în plus, mama sărbătorea inaugurarea unei expoziții personale la o mare galerie din oraş. Țin minte că mă uitam la femeia aia – proaspăta mămică, artista, prietena mea – în

timp ce încerca să fie o gazdă bună (petrecerea se ținea la ea acasă), având în același timp grijă de copilul nou-născut și încercând să discute în mod profesionist creațiile ei. Nu văzusem până atunci pe nimeni care să arate atât de obosit și nedormit ca ea. Nu pot să uit scena în care, după miezul nopții, prietena mea spăla maldărul de vase murdare rămas după petrecere. Soțul ei (îmi pare rău s-o spun și realizez perfect că nu-i deloc un lucru reprezentativ pentru toți bărbații căsătoriți) era în camera de zi, cu picioarele așezate la propriu pe măsuța de cafea, și se uita la televizor. Într-un final, l-a rugat s-o ajute să strângă prin bucătărie, iar el i-a răspuns:

— Lasă-le, iubi, curățăm noi mâine-dimineață.

Copilul a început din nou să plângă. Prietenei mele i se scurgea laptele prin rochia de cocteil.

E aproape sigur că ceilalți participanți la petrecerea despre care vorbesc au plecat de-acolo cu o impresie total diferită de a mea. Poate că cei mai mulți dintre ei o invidiau pe femeia frumoasă, mamă a unui copil sănătos, pentru o carieră artistică de succes, pentru un mariaj reușit, pentru un apartament minunat, pentru rochia ei de cocteil. La petrecere fuseseră oameni care probabil ar fi vrut să fie în locul ei. Chiar și ea cred că își amintește seara respectivă – dacă își mai amintește – ca pe un moment extenuant, dar extrem de reușit din viața ei de mamă, soție și artistă. Dar eu pot spune că am tremurat de frică tot timpul petrecerii, gândindu-mă: *Dacă nu recunoști că asta te așteaptă și pe tine, atunci ți-ai pierdut mințile, Liz. Să nu ajungi în situația asta!*

Dar oare aveam eu pe umeri responsabilitatea unei familii? Of, Doamne – *responsabilitatea.* Cuvântul ăsta m-a măcinat întruna, până am hotărât să-l macin eu pe el, până l-am făcut bucăți și l-am împărțit în cele două cuvinte care-i conferă de fapt adevăratul sens: *abilitatea* de a *răspunde.* Și, în ultimă instanță, ceea ce trebuia să îmi asum era chiar realitatea, anume că fiecare atom al ființei mele îmi spunea să renunț la căsnicie. Undeva înăuntrul meu exista un sistem de avertizare care-mi șoptea că aveam să mă îmbolnăvesc de cancer dacă aș fi ales să lupt în

continuare împotriva a ceea ce simţeam cu adevărat. Să aduc pe lume copii doar pentru că nu vreau să suport ruşinea şi reproşurile care ar urma dacă aş face cunoscute nişte adevăruri mai puţin măgulitoare pentru mine, *ăsta* ar fi de fapt un lucru absolut iresponsabil.

Până la urmă s-a dovedit că m-am ghidat după vorbele amicei mele, Sheryl, chiar la petrecerea despre care vorbesc, când m-a descoperit ascunsă în baia acelui apartament elegant. Tremuram de groază şi-mi dădeam cu apă pe faţă. Sheryl încă nu ştia în ce hal ajunsese căsnicia mea, cum de fapt nu ştia nimeni. Şi nici eu nu i-am mărturisit nimic atunci. Nu reuşeam decât să spun:

— Nu ştiu ce să mă fac.

Ţin minte că m-a luat de umeri şi s-a uitat în ochii mei, a zâmbit cu blândeţe şi mi-a spus simplu:

— Fii sinceră, fii sinceră, fii sinceră.

Şi cam aşa am încercat să fiu.

Totuşi, e foarte greu să renunţi la o căsnicie, şi nu mă refer aici doar la complicaţiile de natură legală şi financiară sau la faptul că toată viaţa ţi se dă peste cap. (Cum bine spunea cândva Deborah: „Partajul mobilei n-a omorât pe nimeni.") Şocul emoţional te omoară de fapt, şocul de a fi renunţat la un stil de viaţă convenţional şi de a fi pierdut confortul pentru care atâţia oameni aleg să meargă în continuare pe drumul ăsta. O familie alături de un partener stabil e unul dintre modurile fundamentale de a găsi sens şi continuitate în societatea americană – sau în orice altă societate. Redescopăr asta de fiecare dată când merg la reuniunile de familie din Minnesota şi observ cum poziţia la masă a fiecăruia se păstrează, ani la rând, neschimbată. Începi prin a fi copil, apoi eşti adolescent, devii tânăr căsătorit, părinte, pensionar, apoi bunic – ştii foarte bine cine eşti în orice moment, ştii ce ai de făcut şi ştii unde să te aşezi la masă. Stai împreună cu ceilalţi copii, adolescenţi, părinţi sau pensionari. Până când ajungi în final să stai la umbră cu alţi nonagenari ca tine şi să te uiţi satisfăcut la descendenţi. Te întrebi cine eşti? Simplu – eşti persoana care a creat toate astea. Satisfacţia pe care ţi-o oferă o

asemenea certitudine e una imediată şi, mai mult de-atât, e universal recunoscută. Pe câți nu i-am auzit spunând că cea mai mare realizare şi suprema satisfacție în viață e să ai copii? Gândul la copii e sprijinul pe care se pot baza oricând în plină criză metafizică, în momentele de îndoială asupra relevanței lor ca indivizi: „Chiar dacă n-am făcut nimic altceva în viață, măcar mi-am crescut copiii cum trebuie.”

Şi dacă, fie pentru că aşa alegi, fie pentru că aşa ți-e dat, ajungi să nu iei parte la ciclul continuității şi familiei? Dacă i te sustragi? Unde te aşezi la reuniunile de familie? Cum marchezi trecerea timpului fără să-ți fie teamă că ți-ai irosit viața pământească, nelăsând nimic important în urma ta? În cazul ăsta va trebui să-ți cauți alt scop, o altă măsură după care să poți judeca dacă ai fost sau nu o ființă umană care a contat în vreun fel. Eu iubesc copiii, dar cum ar fi să nu am niciodată? Ce fel de persoană aş fi?

Virginia Woolf scria: „Peste întinderea enormă care este viața unei femei, se lungeşte umbra unei săbii.” De o parte a săbiei, spunea ea, găseşti convenția, tradiția şi ordinea; acolo „totul e corect”. Dar de cealaltă parte, dacă eşti destul de nebună încât să treci într-acolo şi să alegi o viață care nu urmează convențiile, totul e confuz. Nimic nu urmează cursul obişnuit. Argumentul ei e că traversarea de cealaltă parte a umbrei acelei săbii ar putea să-i ofere femeii o existență cu mult mai interesantă, dar şi cu mult mai periculoasă.

Sunt norocoasă că măcar mă pot baza pe scris. Scrisul e ceva ce oamenii pot înțelege. *Aha, a renunțat la căsnicie pentru a nu-şi pierde inspirația.* Există aici ceva adevăr, deşi nu unul întreg. O mulțime de scriitori au familii. Toni Morrison, ca să dau doar un exemplu, nu s-a împiedicat de faptul că îşi creştea fiul atunci când a câştigat bagatela numită Premiul Nobel. Dar Toni Morrison şi-a găsit drumul ei, aşa cum şi eu trebuie să-l găsesc pe-al meu. În *Bhagavad Gita* – textul indian antic despre yoga – stă scris că e mai bine să-ți urmezi propriul destin imperfect decât să trăieşti o imitație perfectă a vieții altcuiva. Aşa că am

început să-mi trăiesc viața mea. Aşa imperfectă şi stângace cum e, îmi seamănă la perfecție.

Oricum, am amintit toate lucrurile astea doar ca să pot recunoaşte că, în comparație cu existența lui Catherine, cu casa ei şi cu căsnicia ei reuşită şi cu copiii ei, eu sunt o figură destul de rătăcită. Nici măcar nu am o adresă proprie, ceea ce – la venerabila vârstă de treizeci şi patru de ani – e aproape o crimă împotriva normalității. Chiar şi acum, toate lucrurile mele sunt depozitate acasă la Catherine, unde mi s-a dat cu titlu de împrumut un dormitor la mansardă (pe care l-am botezat „Apartamentul Mătuşii Fată Bătrână”, pentru că are o fereastră care iese din panta acoperişului, de unde pot să contemplu la modul tragico-romantic mlaştinile şi să tânjesc la tinerețile pierdute, îmbrăcată în vechea mea rochie de mireasă). Lui Catherine pare să-i convină situația, iar mie sigur îmi convine, dar sunt îngrijorată de pericolul care mă pândeşte în caz că aş rămâne prea mult timp în situația asta: şi anume să devin în final Rebutul Familiei. Sau poate că s-a şi întâmplat. Vara trecută, nepoata mea de cinci ani adusese acasă o altă fetiță, cu care se juca. Am întrebat-o pe micuță când e ziua ei şi mi-a răspuns că pe 25 ianuarie.

— Aha, am replicat eu. Eşti Vărsător! Am avut parte de destui Vărsători, sunteți tare neastâmpărați voi, Vărsătorii!

Ambele fetițe s-au uitat la mine uluite, cu o nedumerire amestecată cu un pic de teamă. Am avut atunci o imagine îngrozitoare înaintea ochilor – am văzut femeia în care aş putea să mă transform dacă nu sunt atentă: Mătuşa Liz Nebuna. Divorțata în rochie sac, cu părul vopsit portocaliu, care nu mănâncă lactate, fumează țigări mentolate, e mereu abonată la vreun club de astrologie sau se desparte tot timpul de vreun iubit specialist în aromaterapie, le ghiceşte în tarot copiilor de grădiniță şi spune lucruri ca: „Puişor, adu-i lu' tuşa Liz încă un şpriț şi te las să te joci cu inelul meu fermecat...”

La un moment dat va trebui să redevin un cetățean responsabil, ştiu asta.

Dar, vă rog... nu încă...

31

În următoarele şase săptămâni călătoresc la Bologna, Florența, Veneția, Sicilia, Sardinia, încă o dată la Napoli, apoi în Calabria. De obicei sunt excursii scurte – o săptămână ici, un weekend colo –, exact perioadele potrivite ca să prind parfumul local, să văd împrejurimile, să întreb oamenii unde se mănâncă cel mai bine şi să găsesc respectivele locuri. Renunț la şcoala de italiană, pentru că ajung să cred că stă în calea eforturilor mele de învățare a limbii, ținându-mă în sala de curs în loc să mă lase să hoinăresc prin Italia, unde pot să exersez conversând cu oamenii, față în față.

Săptămânile astea de plimbări spontane sunt ca nişte vârtejuri extraordinare, unele dintre cele mai dezlânate zile ale vieții mele, pline de alergături la gară şi cumpărat de bilete, în care ajung să mă simt liberă cu adevărat, atunci când realizez într-un final că *pot merge oriunde vreau.* Nu-mi mai văd prietenii de la Roma un timp. Giovanni îmi spune la telefon: *Sei una trottola!* („Eşti un titirez!") Într-o noapte petrecută undeva, într-un oraş de pe malul Mediteranei, într-o cameră de hotel cu vedere la mare, râd în somn atât de tare, încât mă trezesc. Sunt uluită. Cine râde în patul meu? Când îmi dau seama că eu sunt, izbucnesc din nou în râs. Nici nu mai ştiu ce visasem. Cred că era ceva legat de nişte bărci.

32

La Florența stau doar un weekend, iau un tren expres vineri dimineață şi le fac o vizită unchiului Terry şi mătuşii Deb, care au venit din Connecticut să vadă Italia şi să-şi vadă şi nepoata, bineînțeles! E prima lor vizită în Italia. Când ajung la ei e deja seară şi îi iau la o plimbare pe lângă Dom, impresionant ca întotdeauna, după cum se vede și din reacția unchiului meu:

— *Oi vei,* spune el, după care se opreşte şi adaugă: Sau poate asta e prea idiş pentru o biserică catolică...

Asistăm la răpirea Sabinelor, care are loc chiar în centrul grupului statuar fără ca nimeni să mişte un deget pentru a le salva, îl salutăm pe Michelangelo, trecem pe la Muzeul Ştiinţelor, admirăm peisajul de pe dealurile care înconjoară oraşul. Apoi îmi las unchiul şi mătuşa să-şi continue concediul fără mine şi plec singură către luxurianta Lucca, o mică localitate pierdută printre dealurile Toscanei, faimoasă pentru măcelăriile ei, în care mi-e dat să văd cele mai ademenitoare preparate din carne din întreaga Italie, expuse în toate galantarele oraşului cu o senzualitate care emană un vino-ncoace irezistibil. De tavanele micilor magazine atârnă cârnaţi de toate mărimile, culorile şi compoziţiile imaginabile, îndesaţi provocator în tot felul de învelişuri care te duc cu gândul la ciorapii de damă. În vitrine se răsfaţă pulpe lascive, la fel de ademenitoare ca femeile Cartierului Roşu din Amsterdam. Puii, chiar şi aşa, trecuţi în lumea drepţilor cum sunt, arată atât de sănătoşi şi de mulţumiţi, încât ajungi să-ţi închipui că s-au oferit satârului mândri şi de bunăvoie, pentru a-şi încheia astfel o viaţă în timpul căreia s-au întrecut să devină cât mai graşi şi mai fragezi. Dar la Lucca nu doar mezelurile sunt minunate; în galantare mai sunt castanele, piersicile, mormanele de smochine, Doamne, ce smochine!

Sigur că faima oraşului se datorează şi faptului că aici s-a născut Puccini. Ştiu că ar trebui să mă intereseze asta, dar pe mine mă preocupă mai mult secretul pe care l-am aflat de la un băcan din partea locului: cele mai bune ciuperci din oraş se mănâncă într-un restaurant pe care-l găsesc peste drum de casa memorială Puccini. Aşa că hoinăresc prin Lucca şi cer explicaţii în italiană – „Îmi puteţi spune unde e casa lui Puccini?” – până când un trecător inimos mă duce exact acolo şi probabil rămâne uimit când îi spun *Grazie,* pentru ca apoi să mă vadă că mă întorc pe călcâie şi o apuc în direcţia opusă intrării în muzeu, ca să intru în restaurantul de peste drum, unde, în faţa unei porţii de *risotto ai funghi,* aştept să se oprească ploaia.

Nu mai ştiu sigur dacă am fost la Bologna înainte sau după excursia la Lucca. Bologna e un oraş atât de frumos, încât pe toată durata vizitei mele acolo nu m-am putut opri din cântat. „Frumoasă Bologna, Bologna mea!” Cu bogăția şi încântătoarele ei fațade de cărămidă, Bologna a fost numită „Roşie, grasă şi frumoasă”. (Recunosc – asta a fost una dintre variantele de titlu pentru cartea mea.) Mâncarea de aici e categoric mai bună decât cea de la Roma, sau poate doar mi se pare mie că e așa, datorită abundenței untului în arta culinară locală. Chiar și *gelato* e mai bun la Bologna (mă simt puțin trădătoare că spun asta, dar ăsta e adevărul). Ciupercile de aici sunt ca nişte limbi sexy şi cărnoase, iar pizzele sunt drapate în valuri de *prosciutto,* ca nişte pălării cochete decorate cu dantelării fine. Şi, bineînțeles, sosul *bolognese,* care desfide orice altă încercare de *ragù.*

La Bologna îmi dau seama că în engleză nu există nici un echivalent al expresiei *buon appetito.* Lucru pe cât de regretabil, pe atât de grăitor. Mai realizez şi că gările Italiei poartă nume care te fac să crezi că ai plecat într-un tur al celor mai faimoase mâncăruri şi vinuri din lume: următoarea oprire, *Parma...* Următoarea oprire: *Bologna...* Stația următoare: *Montepulciano.* Găseşti de mâncare şi în trenuri – nişte sandviciuri mici şi ciocolată caldă, ambele foarte bune. Dacă mai şi plouă, parcă e şi mai plăcut să ronțăi ceva în timp ce goneşti cu trenul. În timpul unei călătorii mai lungi, împart compartimentul cu un italian tânăr şi arătos, care doarme ore întregi în timp ce afară plouă şi eu mănânc o salată de fructe de mare. Tipul se trezeşte cu puțin înainte să ajungem la Veneția, se freacă la ochi, mă studiază atent din cap până-n picioare şi mormăie ca pentru el: *Carina.* Adică: „Drăguță”.

— *Grazzie mille,* îi răspund eu cu o politețe exagerată. Mii de mulțumiri.

E surprins. Nu-şi dăduse seama că vorbesc italiană. De fapt, nici eu nu-mi dădusem, dar ajungem să vorbim vreo douăzeci de minute, la capătul cărora realizez pentru prima dată că pot să vorbesc italiana cu adevărat. S-a întâmplat ceva, şi acum pot. Nu-mi mai traduc; pur şi simplu vorbesc. Sigur, greşesc cel puțin o dată la fiecare propoziție pe

care o spun, ştiu doar trei timpuri verbale, dar comunic cu tipul ăsta fără prea mare efort. *Me la cavo,* ar spune italienii, adică „mă descurc", dar expresia foloseşte verbul care denumeşte destuparea unei sticle de vin, cu alte cuvinte: pot folosi limba asta ca să ies din orice încurcătură.

Puştiul ăsta se dă la mine! Aş minţi dacă aş spune că nu mă simt puţin flatată. Nu-i rău deloc. Deşi e incredibil de încrezut. La un moment dat, îmi spune în italiană – încercând, evident, să-mi facă un compliment:

— Pentru o americancă, nu eşti foarte grasă.

Îi răspund în engleză:

— Pentru un italian, nici tu nu eşti foarte greţos.

— *Come?*

Repet în italiană, cu modificări minore:

— Ca toţi italienii, şi tu eşti foarte gentil.

Chiar sunt în stare să vorbesc limba asta! Puştiul crede că-mi place de el, dar eu de fapt flirtez cu cuvintele. Doamne, am reuşit! Mi-am dezlegat limba, şi din ea au început să curgă şuvoaie de italiană! Vrea să ne întâlnim mai târziu la Veneţia, dar nu mă interesează nici cât negru sub unghie. Sunt doar îndrăgostită până peste poate de limba italiană, aşa că-l las să-i dea înainte. Oricum, la Veneţia am deja programată o întâlnire. Mă văd cu Linda, o bună prietenă din America.

Linda Nebuna – cum îmi place mie să-i spun, deşi nu e nici pe departe nebună – vine la Veneţia din Seattle, un alt oraş umed şi gri. A vrut să vină să mă vadă în Italia, aşa că i-am propus să mergem împreună la Veneţia pentru că refuz, refuz în mod categoric să vizitez singură cel mai romantic oraş de pe faţa pământului – nu, nu vreau, nu acum, nu anul ăsta! Parcă mă şi văd: singură, înfundată într-o gondolă, târâtă prin ceţuri misterioase de un gondolier cu voce de tenor, în timp ce...? În timp ce citesc o revistă? O imagine jalnică, echivalentul pedalării la deal de unul singur pe o bicicletă pentru doi. Aşa că Linda îmi va ţine companie în plimbarea veneţiană, şi încă o companie foarte plăcută.

Am cunoscut-o pe Linda (cu tot cu zecile ei de codiţe şi de *piercing*-uri) acum doi ani în Bali, cu ocazia articolului despre yoga. Am

mai fost de-atunci împreună în Costa Rica. E una dintre persoanele cu care-mi place cel mai mult să călătoresc, e un adevărat spiriduş cu pantaloni de velur roşu, neînfricată, haioasă şi surprinzător de bine organizată. Linda e posesoarea uneia dintre cele mai puternice firi din lume, îi lipseşte capacitatea de a concepe depresia şi nu i-ar trece niciodată prin cap că stima de sine poate fi şi la alte cote decât unele foarte înalte. Odată, pe când se privea în oglindă, mi-a spus: „Recunosc, nu arăt eu fantastic la toate capitolele, dar nu pot să nu mă iubesc!" E în stare să-mi închidă imediat gura când încep să turui întrebări existențiale, cum ar fi: „Care e natura universului?" (Răspunsul Lindei: „Singura mea nelămurire e de ce să-ți pui o astfel de întrebare?") Lindei i-ar plăcea ca într-o bună zi să aibă codițele atât de lungi, încât să-şi poată monta un suport de sârmă pe vârful capului, pe care să-l înfăşoare cu ele, „ştii, ca arbuştii ăia din grădinile englezeşti", şi unde să-i poată face cuib unei păsărele. Cei din Bali o adorau pe Linda. Ca şi cei din Costa Rica. Când nu-şi îngrijeşte şopârlele şi dihorii, e şefa unei echipe din Seattle care dezvoltă softuri; şi câştigă mai mult decât oricare dintre noi, ăştilalți.

Aşa că ne întâlnim la Veneția şi Linda se încruntă la harta oraşului, pe care o întoarce pe toate părțile până găseşte pe ea hotelul, se orientează și mă anunță cu modestia ei caracteristică:

— Avem oraşu' ăsta la degetu' mic!

Tonusul şi veselia ei nu au nimic în comun cu oraşul leneş, misterios, tăcut, ciudat, plin de miasme, gata să se scufunde. Veneția pare locul perfect în care să ai parte de o moarte lentă şi alcoolizată sau unde să pierzi o persoană dragă, sau să faci pierdută arma crimei cu care ai scăpat de respectiva persoană dragă. Vizita la Veneția mă face să mă bucur că am ales să locuiesc la Roma în loc să stau aici, unde nu cred că aş fi reuşit să renunț atât de repede la antidepresive. Veneția e frumoasă, dar e frumoasă în acelaşi fel în care sunt frumoase şi filmele lui Bergman – le poți admira, dar nu ți-ai dori să trăieşti în ele.

Întregul oraş se cojeşte şi decade, aşa cum se întâmplă cu apartamentele din conacele pe care familiile scăpătate nu mai au bani să

le întreţină, aşa că aleg să le bată uşile în cuie şi să uite de comorile care mor în tăcere, de cealaltă parte a unor scânduri. Aşa arată şi Veneţia. Curenţii murdari ai Adriaticei înghiontesc greu încercatele temelii ale clădirilor şi verifică mereu rezistenţa acestor experimente de bâlci de secol XV – *Ce-ar fi dacă am construi un oraş care să stea mereu în apă?*

Sub cerul ploios de noiembrie, Veneţia are un aer spectral. Oraşul scârţâie şi se leagănă de parcă ar fi un ponton. În ciuda convingerii iniţiale a Lindei despre oraş şi degetul ei mic, ne rătăcim în fiecare zi şi – mai ales – în fiecare noapte. Greşim drumul şi nimerim în fundături care se termină periculos de brusc, cu canale întunecate. Trecem, într-o noapte ceţoasă, pe lângă o clădire ce pare că plânge de durere.

— Nu te îngrijora, ciripeşte Linda. Lui Satan îi chiorăie burta de foame.

Atunci o învăţ cuvântul meu preferat în italiană – *attraversiamo* – şi o întindem cât se poate de repede.

Tânăra şi frumoasa veneţiană care e patroana restaurantului unde mâncăm de obicei e nefericită. Urăşte Veneţia. Jură că toţi cei care locuiesc aici consideră oraşul un adevărat mormânt. S-a îndrăgostit pe vremuri de un artist din Sardinia, care îi promisese o altă lume, una însorită şi veselă; a părăsit-o şi a lăsat-o să se descurce cu trei copii şi nici o altă alternativă în afara întoarcerii la Veneţia, unde a preluat restaurantul familiei. E de o vârstă cu mine, dar pare chiar mai bătrână decât mine; nu-mi pot imagina ce fel de bărbat i-ar face *aşa ceva* unei femei atât de frumoase. („Era puternic, şi la umbra lui am murit de dragoste”, îmi spune ea). Veneţia e conservatoare. Femeia avusese câteva aventuri aici, poate uneori chiar şi cu bărbaţi însuraţi, dar toate s-au terminat dureros. Vecinii o bârfesc. Se opresc din vorbă când intră ea în încăpere. Mama ei o imploră să poarte o verighetă, măcar pentru a păstra aparenţele – îi spune: *Draga mea, aici nu e ca la Roma, unde poţi să trăieşti cât de scandalos vrei.* În fiecare dimineaţă, când Linda şi cu mine coborâm la masă şi o întrebăm pe tânăra/bătrâna proprietăreasă cum se

anunță vremea pentru ziua respectivă, ea își duce mâna dreaptă la tâmplă ca pe un pistol și răspunde: „Iar plouă."

Și totuși nu mă apucă depresia pe-aici. Suport ușor și chiar îmi place melancolia de mlaștină care domnește la Veneția – cel puțin timp de câteva zile. La un anume nivel interior, sunt în stare să realizez că melancolia care mă înconjoară nu e a mea; e a orașului, și eu mă simt destul de refăcută încât să pot face diferența între mine și Veneția. Mă gândesc că și ăsta e un semn de vindecare, că eul începe să mi se coaguleze. Am avut câțiva ani înecați într-o disperare fără margini, în care simțeam toată tristețea lumii pe pielea mea, de parcă mi-ar fi aparținut în întregime. Orice lucru trist se scurgea înăuntrul meu și lăsa în urma lui pete umede.

Oricum, ar fi chiar greu să fiu depresivă cât timp o am pe Linda lângă mine, care turuie tot timpul și încearcă să mă convingă să-mi cumpăr o căciulă enormă de blană roșie. La cina execrabilă de care am avut parte într-una din seri mă întreabă dacă avem în farfurii fripturi de vită sau curele de vită. Linda e ca un licurici. În Veneția medievală exista o meserie numită *codega* – angajai pe cineva să meargă noaptea în fața ta cu un felinar aprins, să te ghideze, să țină la distanță hoții și demonii, să-ți dea încredere și să te protejeze pe străzile întunecate. Asta e și Linda – *codega* mea făcută pe comandă, varianta de voiaj. Chiar dacă doar pentru o vreme.

33

Câteva zile mai târziu, cobor din tren într-o Romă cuprinsă de eterna ei dezordine încinsă și însorită, în care, de cum pun piciorul în stradă, aud în apropiere zgomotul ca de stadion al unei *manifestazione* a sindicatelor. Taximetristul nu mă poate lămuri de ce sunt din nou în grevă, în primul rând pentru că nu-l interesează. Vorbește despre greviști numindu-i *sti cazzi* (traducerea literală ar fi „rahații ăștia" sau, cum ar spune tot el, „Nu dai doi bani pe ei"). Mă bucur că m-am întors la Roma.

După sobrietatea împietrită a Veneției, îmi face bine să mă întorc într-un loc unde pot vedea un bărbat îmbrăcat într-o haină cu imprimeu de blană de leopard, trecând pe lângă o pereche de adolescenți care se sărută fix în mijlocul străzii. Orașul e viu și treaz, gătit și sexy în lumina soarelui.

Îmi aduc aminte ce-mi spusese Giulio cândva. Eram pe terasa unei cafenele, la obișnuitele noastre exerciții de conversație, când m-a întrebat ce părere am despre Roma. I-am răspuns că, evident, o iubesc, dar la un anumit nivel realizez că nu e orașul meu și că nu-mi voi petrece restul zilelor la Roma. În timp ce discutam, pe lângă noi a trecut un exemplu extrem de grăitor pentru discuția noastră. Era esența femeii romane – o cucoană pe la vreo patruzeci de ani, impecabil conservată, scăldată în bijuterii, cu tocuri de zece centimetri, fustă strâmtă cu o crăpătură lungă cât un antebraț și o pereche de ochelari care arătau ca o mașină de curse (și care probabil costau la fel de mult). Își plimba cățelușul minuscul și trendy într-o lesă plină de cristale, iar gulerul de blană al jachetei cambrate pe care o purta arăta de parcă fusese făcut din blana fostului ei cățel trendy.

Emana un aer incredibil de *glamour,* care parcă spunea tuturor celor din jur: „N-aveți decât să vă uitați la mine, că eu la voi n-am de gând să mă uit!" Era greu să-ți imaginezi că existase vreodată un moment din viața ei în care să nu fi fost dată cu rimel. Femeia aia era opusul meu în toate privințele imaginabile. Stilul ei vestimentar era ceea ce Catherine numește „Stevie Nicks[10] la cursul de yoga, îmbrăcată-n pijama".

I-am arătat-o lui Giulio și am spus:

— Vezi, Giulio, aia e femeia romană tipică. Roma nu poate fi și a mea și a ei în același timp. Doar una dintre noi are ce căuta aici. Și cred că știm amândoi foarte bine care anume.

— Poate că tu și Roma aveți cuvinte diferite, mi-a replicat Giulio.

---

[10] Vedetă a rockului american, celebră pentru colaborările cu formația Fleetwood Mac, cunoscută pentru stilul ei vestimentar extrem de original și de studiat. *(N.t.)*

— Ce vrei să spui?

— Nu ştii, a răspuns el, că secretul pentru a înțelege un oraş şi pe locuitorii lui e să afli care le e cuvântul?

A continuat explicațiile într-un amestec de italiană, engleză şi limbaj al mâinilor. Susținea că fiecare oraş are un singur cuvânt care îl defineşte şi cu care se identifică majoritatea locuitorilor lui. Dacă ai putea citi gândurile trecătorilor de pe stradă, în orice loc al oraşului, ai descoperi că cei mai mulți se gândesc la acelaşi lucru. Gândul majorității e de fapt cuvântul oraşului respectiv. Şi dacă propriul tău cuvânt nu coincide cu cel al oraşului, atunci nu prea ai ce să cauți pe-acolo.

— Care e cuvântul Romei? am întrebat.

— SEX, a postulat el.

— Dar asta nu e doar una dintre prejudecățile despre Roma?

— Nu.

— OK, dar sunt sigură că la Roma există unii oameni care se gândesc la alte lucruri în afară de sex, nu?

Giulio a ținut-o pe-a lui:

— Nu. La toți, fără excepție, toată ziua, tot ce le trece prin cap are legătură cu SEXUL.

— Chiar şi la Vatican?

— Asta-i altceva. Vaticanul nu e totuna cu Roma. Acolo au alt cuvânt. Cuvântul lor e PUTERE.

— Mai degrabă m-aş fi gândit la CREDINȚĂ.

— E PUTERE, a repetat el. Crede-mă. Dar cuvântul Romei e SEX.

Acum, dacă e să-l cred pe Giulio, cuvințelul ăsta – SEX – e lucrul pe care calci când mergi pe stradă la Roma, e ceea ce curge prin fântânile ei arteziene şi îi umple aerul mai ceva ca zgomotul traficului. Tot ce fac romanii e să se gândească la el, să se îmbrace pentru el, să-l propună, să-l refuze, să-l transforme în sport şi în joc. Asta ar explica măcar în parte motivele pentru care, deşi e un oraş minunat, la Roma nu mă simt ca acasă. Cel puțin nu în momentul ăsta al vieții mele. Pentru că acum SEX nu e cuvântul meu. În alte perioade, era şi el. Dar nu acum. Deci în timp

ce zumzăie pe străzile ei, cuvântul Romei se loveşte de mine şi cade, fără să aibă vreun impact asupra mea. Nu rezonez la cuvânt, şi deci nu locuiesc pe de-a-ntregul aici. Chiar îmi place teoria asta zurlie şi imposibil de demonstrat.

Giulio m-a întrebat care e cuvântul New Yorkului. M-am gândit un moment, după care m-am decis:

— Sigur e un verb. Cred că e A REALIZA.

(Adică diferă de cuvântul Los Angelesului într-un mod pe cât de subtil, pe atât de relevant; în Los Angeles, cuvântul e tot un verb – A REUŞI. Mai târziu, aveam să-i împărtăşesc lui Sofie, prietena mea suedeză, toată teoria cuvântului, şi ea avea să-mi spună care crede că e cuvântul de pe străzile din Stockholm – CONFORMISM, după părerea ei –, chestie care ne-a deprimat pe amândouă.)

Pentru că ştie foarte bine sudul Italiei, l-am întrebat pe Giulio care e cuvântul oraşului Napoli.

— LUPTĂ, declară el. Care era cuvântul familiei tale când erai copil?

Greu de spus. Încercam să mă gândesc la un singur cuvânt care ar fi combinat cumva cuvintele FRUGAL şi IREVERENȚIOS. Dar Giulio trecuse deja la următoarea întrebare – şi cea mai logică:

— Care e cuvântul tău?

Ei, la *asta* sigur nu eram în stare să răspund.

Şi chiar după câteva săptămâni bune de gândire, încă nu pot să răspund la întrebarea asta. Ştiu câteva cuvinte care în mod sigur nu sunt ale mele. Cel mai evident dintre ele e CĂSNICIE. Nici FAMILIE nu e departe (deşi ăsta e cuvântul oraşului în care locuisem câțiva ani împreună cu soțul meu, şi o mare parte din suferința pe care o simțisem probabil că fusese cauzată de nepotrivirea dintre mine şi cuvânt). Nu cred să mai fie nici DEPRESIE, mulțumesc lui Dumnezeu pentru asta. Nu-mi fac griji că ar putea fi CONFORMISM, ca la Stockholm. Dar nici nu mai simt că mă identific întru totul cu newyorkezul A REALIZA, deşi ăsta a fost cuvântul meu de căpătâi până pe la treizeci de ani. Poate CĂUTARE este cuvântul meu. (Dar, ca să fiu sinceră, poate fi la fel de bine şi FUGĂ.)

În timpul lunilor petrecute în Italia, cuvântul care mi-a aparținut în cea mai mare măsură a fost PLĂCERE, dar nici măcar el nu rezonează cu toate părțile ființei mele, pentru că, dacă ar face-o, n-aş mai simți atâta nerăbdare la gândul călătoriei în India. Cuvântul meu ar putea fi DEVOȚIUNE, deşi un astfel de cuvânt mă face să par mai cuminte decât sunt în realitate şi nici nu ia în calcul vinul consumat în ultima vreme.

Nu ştiu care poate să fie răspunsul şi bănuiesc că scopul anului ăstuia de peregrinări e chiar găsirea cuvântului meu. Dar ştiu sigur că nu e vorba de SEX.

Sau cel puțin asta cred. Să-mi spună şi mie cineva: de ce, mă rog, picioarele mele m-au dus azi de capul lor până la un *boutique* discret de pe Via Condotti, unde m-am dat pe mâna expertă a unei domnişoare vânzătoare şi unde am petrecut câteva ore de reverie (fără să mai pun la socoteală că am cheltuit o sumă de bani cu care aş fi putut să-mi cumpăr un bilet de avion pe o cursă transcontinentală). Am cumpărat de-acolo destulă lenjerie cât să-i ajungă fără probleme şi unei sultane timp de o mie şi una de nopți. Mi-am luat sutiene de toate formele şi modelele. Mi-am luat cămăşi de noapte care mai de care mai străvezii şi mai decupate. Mi-am luat nenumărate perechi de bikini de toate culorile curcubeului, chiloței din satinuri pastelate şi mătăsuri incredibil de fine, tot felul de sforicele minuscule lucrate manual, cu care nici nu ştiai sigur ce trebuie să faci, una peste alta – mi-am luat tot ce am găsit mai mătăsos, mai catifelat, mai dantelat şi mai picant.

Nu mai avusesem în viața mea aşa ceva. De ce tocmai atunci? În timp ce ieşeam din magazin, cărând după mine mormanul ăla de picanterii învelite în hârtie de mătase, mi-am amintit deodată întrebarea disperată pe care o auzisem din gura unui *tifoso* roman la meciul jucat de Lazio cu o seară în urmă, când Albertini, vedeta echipei, lovise mingea fără s-o paseze nimănui şi ratase o fază de gol importantă.

— *Per chi???* strigase înnebunit suporterul. *Per chi???*

Pentru cine??? Cui îi pasezi tu mingea, Albertini? Nu-i nimeni *acolo!*

După orele de delir petrecute în magazinul de lenjerie, eram în plină stradă şi repetam în şoaptă obsedanta întrebare: *Per chi?*

Pentru cine, Liz? Pentru cine e toată sexoşenia asta debordantă? Nu-i nimeni *acolo.* Mai aveam de petrecut în Italia doar câteva săptămâni şi n-aveam nici o intenţie să mă cuplez cu cineva. Sau aveam? Oare mă ajunsese şi pe mine cuvântul omniprezent pe străzile Romei? Făceam cumva un ultim efort de a mă italieniza? Îmi făceam mie un cadou, sau îl făceam unui viitor posibil iubit, despre a cărui existenţă încă nu ştiam? Sau încercam să-mi vindec libidoul după ultima relaţie, care se dovedise un adevărat dezastru pentru încrederea mea în propria sexualitate?

M-am întrebat:

— Ai de gând să iei toate chestiile astea în India?

34

Ziua lui Luca Spaghetti coincide anul ăsta cu Ziua Recunoştinţei, drept care, pentru petrecere, vrea să pregătească un curcan. A văzut doar în poze cum arată un curcan mare şi gras făcut la cuptor după tot tipicul american de Ziua Recunoştinţei, dar nu a mâncat niciodată aşa ceva. Nu crede că ar fi prea greu de realizat un astfel de festin (mai ales cu ajutorul unei americance veritabile – adică al meu). Spune că putem folosi bucătăria prietenilor lui, Mario şi Simona, care au o casă mare în munţii din apropierea Romei, unde îi găzduiesc an de an petrecerile de ziua lui.

Planul era următorul: Luca avea să vină după mine pe la şapte, după ce termina serviciul, după care urma să mergem cu maşina vreo oră până la casa prietenilor lui – undeva, la nord de Roma. Acolo trebuia să ne întâlnim cu restul petrecăreţilor şi să ne cunoaştem mai bine la un pahar de vin, urmând ca, pe la nouă seara, să ne apucăm de gătit un curcan de vreo zece kilograme...

A trebuit să-l lămuresc pe Luca în privinţa timpului pe care un curcan atât de mare trebuie să-l petreacă la cuptor. I-am spus că, după

programul lui, invitații vor putea gusta curcanul cel mai probabil în dimineața zilei următoare. A fost terminat.

— Dar dacă luăm un curcan mititel? Un pui de curcan?

I-am spus:

— Luca, hai să ne facem viața mai ușoară și să mâncăm pizza, așa cum procedează toate familiile americane disfuncționale de Ziua Recunoștinței.

Dar el era tot trist. E adevărat că la Roma domnește o tristețe generală în perioada asta. Vremea s-a răcit. Muncitorii de la salubrizare, căi ferate și compania aeriană națională au intrat toți în grevă în același timp. Un studiu publicat recent susține că treizeci și șase la sută dintre copiii italieni sunt alergici la glutenul cu care se prepară pastele, aluatul de pizza și cel de pâine; cu alte cuvinte – adio cultură italiană. Mai rău de-atât, am citit de curând un articol care avea un titlu șocant: *Insoddis-fatte 6 Donne Su 10,* adică șase din zece italience nu sunt satisfăcute sexual. Încă și mai rău de-atât, treizeci și cinci la sută dintre bărbații italieni declară că au dificultăți la menținerea unei *erezione,* lăsându-i pe cercetători cu adevărat *perplessi* și făcându-mă pe mine să mă întreb dacă Roma mai are sau nu dreptul la cuvântul SEX după toate astea.

Trecând la știrile proaste și cât se poate de serioase, nouăsprezece soldați italieni au murit de curând în războiul americanilor (cum e denumit aici) din Irak. Cel mai mare număr de decese cauzate de acțiuni militare pe care l-a cunoscut Italia de la al Doilea Război Mondial până azi. Locuitorii Romei au fost șocați și, în ziua înmormântării băieților, totul a fost închis în oraș. Marea majoritate a italienilor nu vor să aibă nimic de-a face cu războiul lui George W. Bush. Decizia de a implica Italia i-a aparținut lui Silvio Berlusconi, prim-ministrul italian (care prin părțile astea e mai bine cunoscut sub porecla *l'idiota).* Om de afaceri lipsit de inteligență, proprietar al unei echipe de fotbal, personaj corupt și josnic, care își face frecvent compatrioții de râs prin gesturi obscene în Parlamentul European, talentat în arta discursurilor de tipul *l'aria fritta*

(„aer prăjit"), maestru în manipularea mediatică (lucru uşor atunci când controlezi politic şi financiar aproape toată media italiană) şi care de regulă se poartă mai degrabă ca primarul din Waterbury (scuze, asta-i o glumă pe care doar cei din Connecticut o înțeleg) decât ca un lider politic de talie mondială, Berlusconi i-a târât pe italieni într-un război care pe ei nu-i priveşte absolut deloc.

„Au murit pentru libertate", a declarat el la funeraliile celor nouăsprezece soldați italieni, dar cei mai mulți romani sunt de altă părere: „Au murit pentru vendeta personală a lui George W. Bush." S-ar putea crede că, într-o astfel de atmosferă politică, e greu să fii american în Italia. Când am ajuns aici, mă aşteptam să mă confrunt cu o doză de resentimente. În loc de asta, italienii mi-au arătat înțelegere. De câte ori făceam vreo referire la George Bush, oamenii dădeau aprobator din cap, cu gândul la Berlusconi, şi-mi răspundeau:

— Te înțelegem perfect, şi noi avem unul.

Am trecut şi noi pe-acolo.

Aşa că, date fiind circumstanțele, mi se pare ciudat că Luca vrea să-şi serbeze ziua de naştere în stilul unei sărbători tipic americane; dar asta nu înseamnă că nu-mi place ideea. Ziua Recunoştinței e ceva frumos, un lucru de care orice american poate fi mândru, una dintre sărbătorile noastre naționale care a reuşit să nu fie transformată în ceva cu totul comercial. E o zi a bunăvoinței si a mulțumirilor, o zi a comunității şi – de ce nu? – a plăcerii. Poate că astea sunt exact lucrurile de care avem cu toții nevoie acum.

Prietena mea Deborah a venit la Roma pentru un weekend tocmai din Philadelphia, ca să petreacă Ziua Recunoştinței cu mine. Deborah e psiholog cu recunoaştere internațională, scriitoare şi teoreticiana a feminismului, dar pentru mine e în primul rând una dintre cele mai vechi prietene, încă de pe vremea când lucram la bar într-un local din Philadelphia şi ea venea acolo să mănânce de prânz, să bea o Cola dietetică fără gheață şi să-mi spună chestii inteligente peste tejghea. Deborah chiar aducea clasă acelui loc. Sunt deja cincisprezece ani de

când suntem prietene. Vine şi Sofie la petrecerea lui Luca. Cu ea sunt prietenă de vreo cincisprezece săptămâni. Toată lumea e bine-venită la Ziua Recunoştinţei. Mai ales dacă se întâmplă să mai fie şi ziua lui Luca Spaghetti.

Seara târziu, părăsim o Romă obosită şi stresată şi ne îndreptăm către munţi. Lui Luca îi place muzica americană, aşa că în maşină bubuie un cântec al celor de la The Eagles şi noi cântăm *Take it... to the limit... one more time!,* chestie care face ca plimbarea noastră printre plantaţii de măslini şi apeducte să aibă, în mod ciudat, un fond sonor californian. Ajungem la casa prietenilor lui Luca, Mario şi Simona – părinţii unor gemene de doisprezece ani pe nume Giulia şi Sara. Paolo – un alt prieten de-al lui Luca, pe care-l ştiu deja de la un meci de fotbal – e şi el acolo, împreună cu prietena lui. Sigur că e şi Giuliana, prietena lui Luca, ajunsă mai devreme decât noi. Casa e minunată, ascunsă printre măslini, mandarini și lămâi. În semineu arde focul. Uleiul de măsline e făcut în casă.

Evident, nu avem timp să coacem curcanul de zece kilograme, dar Luca frige câteva bucăţi apetisante de piept de curcan, în timp ce eu coordonez efortul de echipă de care e nevoie pentru prepararea garniturii de Ziua Recunoştinţei. Încerc să-mi amintesc reţeta şi să înlocuiesc ingredientele originale cu unele italieneşti, deci folosim firimituri dintr-o pâine italienească specială, curmale în loc de caise, frunze de fenicul în loc de frunze de ţelină. Până la urmă, totul iese grozav. Luca îşi făcea griji pentru felul în care avea să decurgă conversaţia, căci jumătate dintre invitaţi nu vorbeau engleză, iar ceilalţi nu vorbeau italiană (şi suedeză vorbeşte doar Sofie), dar se pare că e una dintre serile miraculoase în care toţi se înţeleg perfect, sau, dacă nu, există câte un vecin de masă care traduce când e nevoie.

Am pierdut deja şirul sticlelor cu vin de Sardinia băute la masă, când Deborah ne propune să punem în aplicare obiceiul american din astfel de ocazii – să ne luăm cu toţii de mâini şi să spună fiecare pentru ce anume e

recunoscător. Şi aşa începe o întreagă suită de mulţumiri exprimate în trei limbi.

Deborah e prima şi spune că e recunoscătoare pentru că America va avea în curând şansa de a-şi alege un nou preşedinte. Sofie spune (întâi în suedeză, apoi în italiană şi în final în engleză) că e recunoscătoare pentru bunăvoinţa italienilor şi pentru cele patru luni în care a avut parte de atâtea plăceri în Italia. Primele lacrimi apar când Mario, gazda noastră, începe să plângă mulţumindu-i lui Dumnezeu pentru şansa de a avea o meserie care-i permite să aibă o casă de care să se bucure familia şi prietenii lui. Paolo stârneşte râsete când spune că şi el e recunoscător că America va avea şansa să-şi aleagă un nou preşedinte. Se aşterne o tăcere solemnă când micuţa Sara, una dintre gemenele de doisprezece ani, are tăria să mulţumească pentru seara petrecută în compania atâtor oameni drăguţi, după o perioadă grea la şcoală, în care a avut parte de răutăţile unora dintre colegi – „aşa că vă mulţumesc pentru că sunteţi drăguţi cu mine în seara asta, şi nu răi ca ei". Prietena lui Luca e recunoscătoare pentru toţi anii în care Luca i-a fost fidel şi pentru căldura pe care a oferit-o familiei ei în momentele grele. Simona, soţia lui Mario, plânge încă şi mai mult decât soţul ei, în timp ce îşi exprimă recunoştinţa pentru noul obicei sărbătoresc pe care i l-au adus în casă străinii din America – şi care de fapt nu sunt deloc străini, ci prieteni de-ai lui Luca şi deci ai păcii.

Când vine rândul meu să vorbesc, încep prin a spune *Sono grata...*, dar realizez că nu-mi pot exprima adevăratele gânduri, şi anume că sunt recunoscătoare că nu mă mai apasă depresia care timp de ani întregi a ros din mine ca un şobolan, lăsând în sufletul meu găuri enorme, din cauza cărora ajunsesem să nu mă mai pot bucura nici măcar de astfel de seri minunate. Nu spun nimic din toate astea, pentru că nu vreau să pun copiii pe gânduri. Dar spun adevărul simplificat – că sunt recunoscătoare pentru prietenii mei vechi şi pentru cei noi, că mai ales în seara asta sunt recunoscătoare pentru că îl cunosc pe Luca Spaghetti. Că sper că are o aniversare de treizeci şi trei de ani cât se poate de fericită şi că îi doresc o viaţă lungă, în care să fie pentru ceilalţi un exemplu de fiinţă generoasă,

loială şi iubitoare. Şi că sper să nu se supere nimeni că, în timp ce spun lucrurile astea, nu mă pot abține să nu plâng, deşi nu cred că se supără, pentru că toată lumea plânge alături de mine.

Luca e atât de emoționat, încât nu mai poate să spună decât:

— Lacrimile voastre sunt rugăciunile mele.

Vinul de Sardinia continuă să curgă. În timp ce Paolo spală vasele, Mario își duce fiicele obosite la culcare, Luca ne cântă la chitară și toți lălăim – beți și cu tot felul de accente – cântece de-ale lui Neil Young, Deborah – psihologul, americanca, feminista Deborah – îmi spune încet:

— Uită-te în jur la italienii ăştia cumsecade. Uite cât de uşor îşi exprimă sentimentele şi câtă dragoste le oferă celor din familie. Uite cu câtă grijă şi cu cât respect se poartă cu femeile şi cu copiii din viața lor. Să nu crezi tot ce citeşti în ziare, Liz. Țării ăsteia îi merge foarte bine.

Petrecerea continuă aproape până în zori. Am fi putut foarte bine să coacem şi curcanul ăla de zece kilograme – l-am fi mâncat la micul dejun. Luca Spaghetti ne duce cu maşina acasă pe mine, pe Deborah şi pe Sofie. Încercăm să-l ținem treaz la volan şi răsăritul ne prinde cântând colinde. *Silent night, sainted night, holy night,* cântăm întruna, în toate limbile pe care le ştim, în timp ce ne întoarcem împreună la Roma.

35

Nu se mai putea. După aproape patru luni în Italia, nu mă mai încăpea nici o pereche de pantaloni. Nici măcar hainele cumpărate cu o lună în urmă (când deja nu mai încăpeam în „Pantalonii din Italia – A Doua Lună") nu-mi mai veneau. Nu-mi permit câte o garderobă nouă la fiecare câteva săptămâni şi sunt conştientă că în curând voi fi în India, unde toate kilogramele astea în plus *se vor topi* de pe mine. Şi totuşi, pur şi simplu nu mai pot să merg în pantalonii ăştia. Nu mai suport!

Lucru de înțeles, dat fiind că de curând m-am urcat pe cântarul unui hotel italienesc în mare vogă şi aşa am aflat că în patru luni de stat în Italia m-am îngrăşat cu douăsprezece kilograme – un record remarcabil.

De vreo şase aveam cu adevărat nevoie, pentru că în ultimii ani – cei cu divorţul şi depresia – devenisem scheletică. Următoarele două le-am pus pe mine în joacă. Şi celelalte? Probabil că pe-astea le-am luat doar ca să-mi demonstrez mie ceva.

Dar aşa se face că acum sunt la cumpărături, în căutarea unui lucru despre care ştiu că-l voi păstra toată viaţa ca pe un suvenir drag: caut „Jeanşii din Italia – A Patra Lună". Tânăra din magazin e destul de drăguţă ca să-mi aducă de fiecare dată câte o măsură mai mare decât cea probată anterior; îmi dă pe rând prin draperia cabinei de probă toţi pantalonii, fără să facă nici un comentariu. Doar mă întreabă îngrijorată dacă *ăştia* îmi vin mai bine. Trebuie să-mi scot de câteva ori capul din cabină şi să întreb:

— Nu vă supăraţi, aveţi unii *puţin* mai mari?

Până când tânăra atât de drăguţă îmi aduce nişte jeanşi cu o talie atât de mare, încât simplul fapt că m-am uitat la ei a fost dureros. Ies din cabină şi mă expun vânzătoarei.

Nici nu clipeşte. Se uită la mine de parcă ar fi un expert care încearcă să evalueze o vază. O vază foarte mare.

— *Carina,* decide ea în final. Drăguţă.

O rog în italiană să-mi spună sincer dacă pantalonii mă fac să semăn cu o vacă.

— *No, signorina,* mi se răspunde. Nu semănaţi cu o vacă.

— Atunci înseamnă că arăt ca un porc?

Nu, mă asigură ea cu toată seriozitatea posibilă. Sigur nu arăt a porc.

— Poate ca o bivoliţă?

Deja toată chestia a devenit un pretext excelent pentru exerciţii de vocabular. În acelaşi timp, încerc să storc un zâmbet de la vânzătoare, dar e mult prea hotărâtă să-şi păstreze profesionalismul.

Mai încerc o dată.

— Probabil că arăt ca un sac cu mozzarella de bivoliţă.

OK, *poate,* cedează ea, cu un zâmbet aproape imperceptibil. Poate că arătaţi *foarte puţin* ca un sac cu mozzarella de bivoliţă.

Mi-a mai rămas de petrecut o singură săptămână în Italia. Plănuiesc ca înainte să zbor spre India să mă întorc de Crăciun în America, şi asta doar din cauză că nu suport gândul de a-mi petrece Crăciunul fără cei din familie. Dar şi pentru că în următoarele opt luni ale călătoriei mele – adică cele din India si Indonezia – voi avea nevoie de cu totul alte lucruri decât am acum în bagaj. Foarte puține dintre lucrurile de care ai nevoie când locuieşti la Roma se dovedesc a-ți fi de folos când hoinăreşti prin India.

Şi poate tot ca o pregătire pentru etapa următoare, mă hotărăsc să-mi petrec ultima săptămână aici călătorind prin Sicilia, zona cea mai apropiată de Lumea a Treia pe care o poți găsi în Italia – locul cel mai potrivit în care să mergi ca pregătire pentru a vedea sărăcia extremă. Vreau să merg în Sicilia datorită lui Goethe, care a spus cândva: „Nu-ți poți face o idee clară despre ce înseamnă Italia dacă nu ai văzut Sicilia."

Dar nu e uşor nici să ajungi în Sicilia, nici să te plimbi prin ea. Sunt nevoită să-mi folosesc tot talentul de detectiv ca să găsesc un tren care merge duminica până pe coasta sudică a Italiei, apoi să iau feribotul pentru Messina (un port sicilian destul de suspect, ce pare că strigă la tine din spatele uşilor închise: „Nu-i vina mea că sunt urât! Am avut de îndurat cutremure şi bombardamente îngrozitoare şi am fost şi la cheremul Mafiei, dacă vrei să ştii!"). Ajunsă la Messina, trebuie să găsesc autogara (e la fel de întunecată ca plămânii unui fumător), să-l identific pe cel a cărui ocupație e să stea în cabina casei de bilete şi să-şi jelească viața de-acolo, şi să încerc să-l conving să-mi vândă un bilet până la Taormina – alt oraş de pe coastă. Urmează drumul până la Taormina, în timpul căruia sunt zgâlțâită de-a lungul plajelor şi falezelor superbului litoral sicilian, apoi trebuie să găsesc un taxi, apoi trebuie să găsesc un hotel. Pe urmă trebuie să găsesc persoana potrivită pentru a-mi răspunde la întrebarea mea preferată în limba italiană: „Unde se mănâncă cel mai bine în oraş?" În Taormina, persoana în cauză se nimereşte să fie un polițist pe jumătate adormit. Îmi dă unul dintre cele mai minunate lucruri pe care mi le poate da cineva în viața asta – o hârtiuță mică de tot,

pe care e scris numele unui restaurant obscur, însoțit de desenul unei hărți care să mă ajute să ajung acolo.

Restaurantul se dovedește a fi o *trattoria* micuță, a cărei proprietăreasă în vârstă își așteaptă clienții de seară cocoțată pe o masă, încălțată doar cu șosetele, și chinuindu-se să șteargă geamurile fără să dărâme scena nașterii Domnului, care atârnă la fereastră.

Îi spun că n-am nevoie de meniu și că vreau să-mi aducă cea mai bună mâncare posibilă, pentru că e prima seară pe care o petrec în Sicilia. Își freacă mâinile de plăcere și strigă ceva în dialect sicilian către și mai bătrâna ei mamă din bucătărie. Douăzeci de minute mai târziu, sunt ocupată până peste cap să devorez cea mai bună mâncare de care am avut parte în Italia. Sunt niște paste de o formă pe care n-am mai văzut-o nicăieri – foi mari și proaspete de cocă împăturite ca niște ravioli, care au forma (și aproape și mărimea) unor tiare papale, umplute cu un amestec fierbinte și aromat de scoici, caracatiță și calamar, servite în stilul salatelor calde: decorate cu scoici proaspete în carapace și cu legume *julienne,* toate scăldate într-un sos uleios și cât se poate de marin. Urmate de iepure gătit înăbușit cu cimbru.

A doua zi, la Siracuza, e încă și mai bine. Autobuzul mă scuipă afară la un colț de stradă, într-o ploaie rece de seară. Îmi place orașul de la prima vedere. Am sub picioare trei mii de ani de istorie a Siracuzei. E un loc cu o istorie atât de veche, încât Roma pare Dallas în comparație cu el. Legenda spune că Dedal a zburat din Creta până aici și că tot aici a dormit și Hercule cândva. Siracuza a fost colonia grecească numită de Tucidide „un oraș cu nimic mai prejos decât însăși Atena”. E legătura între Grecia Antică și Roma Antică. Aici au trăit mulți dintre cei mai mari dramaturgi și învățați ai Antichității. Platon o considera locul ideal pentru un experiment utopic în care, „cu ajutorul sorții divine”, conducătorii ar fi putut deveni filozofi, și filozofii, conducători. Istoricii sunt de părere că retorica s-a născut la Siracuza. Ca de altfel și ceva minor – *intriga.*

Mă plimb prin piețele orașului coșcovit și inima îmi îngenunchează, plină de o dragoste pe care n-o pot explica, la vederea unui bătrân cu o

căciulă neagră de lână pe cap, care curăță un pește pentru un client. Ca să aibă mâinile libere, și-a pus țigara în gură în felul în care croitoresele țin boldurile în timp ce cos; cuțitul i se mișcă cu o perfecțiune aproape ireală, și peștele devine file. Îl întreb timidă unde aș putea să mănânc diseară, și la sfârșitul conversației plec strângând în palmă încă o hârtiuță care mă îndrumă către un restaurant mic, fără nici un nume, în care, de cum mă așez pe scaun, chelnerul îmi aduce niște nori pufoși de *ricotta* presărați cu fistic, bucăți de pâine care plutesc în uleiuri aromate, farfurioare cu măsline și cu felii de carne, o salată rece de portocale îmbrăcată într-un sos de usturoi și pătrunjel. Toate astea, înainte să aflu de specialitatea casei – calamarii.

Platon spunea: „Indiferent de legile sale, nici un oraș nu poate trăi în pace dacă cetățenii lui nu fac decât să petreacă, să bea și să se istovească în grijile dragostei."

Dar e chiar atât de rău să trăiești așa măcar pentru un timp? Măcar pentru câteva luni din viață, e chiar atât de groaznic să călătorești prin timp fără nici o ambiție în afară de aceea a descoperirii unei mese copioase? Sau să înveți o limbă străină fără să ai alt motiv în afara plăcerii de a o auzi? Sau să ațipești într-o grădină, pe un petic însorit, în miezul zilei, lângă fântâna ta preferată? Și a doua zi s-o iei de la-nceput?

Sigur că nimeni nu poate trăi așa la nesfârșit. Mai devreme sau mai târziu, intervin viața crudă și războaiele, și traumele, și vremelnicia. Aici, în Sicilia, cu sărăcia ei îngrozitoare, viața crudă nu e niciodată cu totul pierdută din vedere. Timp de secole, singura afacere de succes de aici a fost Mafia (treaba ei fiind să-i protejeze pe oameni de ea însăși), care încă își mai ține mâinile înfundate în buzunarele tuturor. Palermo – un oraș despre care Goethe spunea că are o frumusețe imposibil de redat – s-ar putea să fi rămas singurul oraș din Europa Occidentală în care încă te poți împiedica de ruine rămase din cel de-al Doilea Război Mondial. Asta e măsura dezvoltării zonei. Orașul a fost urâțit sistematic, până la desfigurarea totală, de hidoasele și șubredele blocuri construite de Mafie

în anii '80, pentru a spăla bani. Am întrebat un sicilian dacă respectivele blocuri sunt făcute cu ciment ieftin. Mi-a răspuns:

— A, nu, sunt făcute cu ciment extrem de scump. În fiecare șarjă sunt câteva trupuri ale celor omorâți de Mafie, și asta costă bani. Dar e adevărat că oasele și dinții din el fac cimentul mai solid.

Probabil că e o dovadă de superficialitate ca într-un astfel de mediu să te gândești doar la următoarea masă copioasă. Sau poate că ăsta e cel mai bun lucru pe care poți să-l faci într-o asemenea situație. În *Italiani* (scrisă în 1964, când autorul ei se săturase să citească despre Italia doar în lucrări străine, ale unor scriitori care fie iubeau prea mult, fie disprețuiau prea mult această țară), Luigi Barzini încearcă să clarifice niște aspecte ale culturii italiene. Barzini a încercat să răspundă la întrebarea: de ce au avut italienii cele mai mari personalități artistice, politice și științifice ale timpului lor, dar n-au devenit niciodată o mare putere mondială? De ce sunt maeștrii absoluți ai discursului diplomatic, și totuși incapabili de a se guverna eficient? Cum pot fi negustori atât de pricepuți, doar pentru a alcătui o națiune complet ineficientă din punct de vedere economic?

Răspunsurile lui la toate întrebările de mai sus sunt extrem de complexe și mi-ar fi greu să le rezum aici. Pe scurt, ele trimit la o istorie tristă, a unei Italii corupte de seniorii locali și dominate de puteri străine – lucruri care i-au condus pe italieni la concluzia aparent corectă că pe lumea asta nu poți avea încredere în nimeni și nimic. Tocmai pentru că lumea e atât de coruptă, mincinoasă, instabilă, exagerată și nedreaptă, ar trebui să ai încredere doar în ceea ce poți percepe cu propriile simțuri, și *asta* face ca simțurile să fie în Italia mai dezvoltate decât în orice altă parte a Europei. Iată de ce – susține Barzini -, italienii tolerează generali, președinți, tirani, profesori, birocrați, ziariști și industriași de o incompetență grotescă, dar nu pot tolera „cântăreți de operă, dirijori, balerine, curtezane, actori, regizori, bucătari, croitori...” incompetenți. Într-o lume a dezordinii, a dezastrelor și a corupției, frumusețea rămâne câteodată singurul lucru în care te poți încrede. Doar excelența în artă e

incoruptibilă. Plăcerea nu poate fi înşelată. Şi, uneori, o masă copioasă e singura monedă reală.

A te devota creației şi savurării a tot ce e frumos poate fi ceva extraordinar de serios – nu neapărat ca încercare de a fugi de realitate, ci ca modalitate de a-ți păstra simțul realității atunci când toate celelalte lucruri se dezintegrează în retorică şi intrigă. Nu cu foarte mult timp în urmă, autoritățile i-au arestat pe membrii unui ordin de călugări catolici din Sicilia, despre care se bănuia că ar fi avut legături cu Mafia. Şi atunci, în cine să mai ai încredere? Ce mai poți să crezi? Lumea e dură şi nedreaptă. Ridică-te împotriva nedreptății ei şi, cel puțin în Sicilia, vei întări fundația unui bloc hidos. Într-un astfel de mediu, ce ai putea face ca să-ți păstrezi un dram de demnitate umană pe care să nu ți-l poată răpi nimeni? Poate că nimic. Nimic, cu excepția faptului de a te mândri cu felul perfect în care faci fileurile de peşte sau cu cea mai bună *ricotta* din oraş.

Nu vreau să insult pe nimeni prin prea multe comparații tăcute între mine şi greu încercata populație a Siciliei. Nenorocirile din viața mea au avut un caracter personal şi, în cea mai mare parte, autoindus. Nu am fost ținta unei opresiuni de dimensiuni epice. Am avut de trecut doar printr-un divorț şi o depresie, nu prin secole întregi de tiranie a crimei. Am avut o criză de identitate, dar am avut resursele (financiare, artistice şi emoționale) cu care s-o rezolv. Totuşi, voi spune că acelaşi lucru care a ajutat generații întregi de sicilieni să-şi păstreze demnitatea m-a ajutat şi pe mine să încep să mi-o recuperez pe a mea – şi anume ideea că aprecierea plăcerii poate fi punctul de sprijin al umanității fiecăruia dintre noi. Cred că asta a vrut să transmită Goethe când a spus că trebuie să mergi în Sicilia pentru a înțelege Italia. Şi bănuiesc că asta am simțit şi eu instinctiv atunci când am hotărât că trebuie să ajung aici, în Italia, ca să mă înțeleg pe mine însămi.

Vindecarea sufletului meu a început într-o cadă de baie din New York, în timp ce citeam cu voce tare nişte cuvinte italieneşti dintr-un dicționar. Viața mea se pulverizase în mii de fărâme, ajunsesem să nu mă

mai pot recunoaşte, eram în aşa hal, încât n-aş fi putut să spun cine sunt nici măcar dacă m-aş fi văzut în oglindă. Dar am simțit un grăunte de fericire când am început să învăț italiana şi, dacă găseşti fie şi cea mai improbabilă şansă de a te simți fericit după perioade atât de grele, trebuie s-o apuci şi să nu-i mai dai drumul până când nu te scoate târâş din noroiul în care zaci. Nu e vorba aici de egoism, e obligația ta să procedezi aşa. Viața ți-a fost dată; e datoria ta (şi dreptul tău, ca ființă umană) să găseşti frumusețea din viață, indiferent unde se ascunde ea.

Am ajuns în Italia stoarsă şi slăbită. Nu ştiam încă ce meritam. Poate că nici acum nu ştiu cu siguranță. Ce ştiu e că prin intermediul plăcerii nevinovate am reuşit să mă adun pe mine, cea din ultima perioadă, şi să refac din bucățele o persoană „mai" completă. Lucru care se poate exprima cel mai simplu spunând că *am pus pe mine.* Acum exist mai mult decât existam cu câteva luni în urmă. Voi părăsi Italia fiind evident mai mare decât eram când am venit. Şi voi pleca cu speranța că expansiunea unei persoane – amplificarea unei vieți – este o măsură a valorii fiecăruia pe lumea asta. Chiar dacă viața în cauză se întâmplă să fie, de astă dată, chiar a mea.

INDIA
sau
„Felicitări să vă cunosc”
sau
36 de povestiri despre căutarea devoţiunii

37

Pe când eram copil, familia mea creştea găini. Aveam în permanenţă câte o duzină de găini şi, de câte ori murea vreuna – din cauza uliilor, vulpilor sau a vreunei boli necunoscute a găinilor –, tata o înlocuia cu alta. Se ducea cu maşina până la cea mai apropiată fermă de păsări, de unde se întorcea cu o găină în traistă. Chestia e că trebuie să fii foarte grijuliu atunci când aduci o găină nouă într-un grup deja existent. Nu poţi s-o laşi pur şi simplu printre celelalte găini, pentru că ele o vor percepe ca pe un intrus. Ce trebuie să faci în astfel de cazuri e să bagi găina în cuibarul celorlalte în toiul nopţii, când toate găinile dorm. O aşezi pe o stinghie, după care pleci pe furiş. Dimineaţa, când găinile se trezesc, nu observă existenţa intrusei: „Dacă n-am văzut-o venind, înseamnă că a fost aici dintotdeauna." Şmecheria e că, trezindu-se odată cu celelalte, nici măcar nou-venita nu-şi mai dă seama că e nou-venită, ci crede la rândul ei: „Am fost aici dintotdeauna."

Exact aşa am ajuns şi eu în India.

Avionul meu a aterizat în Mumbay pe la 1.30 dimineaţa. E 30 decembrie, îmi recuperez bagajul, după care găsesc taxiul în care voi face câteva ore bune până la ashram, care e într-un sat, departe de tumultul oraşului. Aţipesc în timpul călătoriei de noapte prin India rurală, din când în când mă trezesc şi mă uit pe fereastră, prin care văd siluetele fantomatice ale unor femei uscăţive îmbrăcate cu sariuri, mergând pe marginea drumului şi ducând pe cap legături cu lemne de foc. *La ora asta?* Suntem depăşiţi de autobuze fără faruri şi la rândul nostru depăşim care cu boi. Arborii *banyan*[11] îşi întind rădăcinile elegante în şanţurile de pe marginile şoselei.

---

[11] Specie indiană de smochin *(Ficus benghalensis). (N.t.)*

Maşina trage la poarta principală a ashramului la 3.30 dimineața, chiar în fața templului. În timp ce cobor din taxi, un tânăr îmbrăcat în haine occidentale şi cu o căciulă de lână pe cap iese din întuneric şi se prezintă – e Arturo, un ziarist mexican de 24 de ani şi un adept al gurului meu, venit să mă întâmpine. Pe când facem cunoştință în şoaptă, aud dinăuntru primele acorduri cunoscute din imnul sanscrit care-mi place cel mai mult. E *arati* de dimineață, prima rugăciune a zilei, care se intonează în fiecare zi la ora 3.30, când ashramul se trezeşte. Arăt înspre templu şi-l întreb pe Arturo: „Pot să...?", şi el face un gest aprobator. Aşa că îl plătesc pe taximetrist, îmi las rucsacul după un copac, îmi scot pantofii, îngenunchez şi ating cu fruntea o treaptă a templului, după care mă furişez înăuntru, alături de mica adunare alcătuită în principal din indience care cântă minunatul imn.

E imnul pe care eu îl numesc *„Amazing Grace* în sanscrită", plin de ardoare spirituală. E singurul cântec de acest fel pe care l-am învățat, nu pentru că aş fi fost obligată, ci pentru că l-am îndrăgit. Încep să cânt cuvintele familiare în sanscrită, de la simpla introducere despre învățăturile sacre oferite de yoga, trecând prin tonurile înalte ale evlaviei („Ador cauza universului... Îl ador pe cel ai cărui ochi sunt soarele, luna şi focul... eşti totul pentru mine, o, tu, zeu al tuturor zeilor...") şi până la prețioasa chintesență a întregii credințe („E perfect, e perfect, dacă scoți perfectul din ceea ce e perfect, perfecțiunea rămâne").

Femeile termină de cântat. Se înclină în tăcere, după care ies printr-o uşă laterală în curtea întunecoasă, de unde intră într-un templu mai mic, abia luminat de o lampă cu ulei, în care miroase a tămâie. Le urmez. Încăperea e plină de discipoli – indieni şi occidentali – înfăşurați în şaluri de lână care îi protejează de răcoarea zorilor. Toți stau nemişcați în poziția de meditație şi eu mă alătur lor pe nesimțite, ca o pasăre nou-venită în cuibar. Îmi încrucişez picioarele sub mine, îmi aşez mâinile pe genunchi şi închid ochii.

Nu am mai meditat deloc în ultimele patru luni. Nici măcar nu m-am *gândit* la meditație de patru luni. Stau nemişcată. Respirația mi se linişteşte. Îmi spun mantra, rar, silabă cu silabă.

Om.

Na.

Mah.

Shi.

Va.

Ya.

Om Namah Shivaya.

Preamăresc divinitatea care există în mine.

După care o repet. Iar. Şi iar. Şi iar. De fapt, nu meditez, mai degrabă despachetez grijulie mantra, ca şi cum aş scoate de la păstrare porțelanurile fine moştenite de la bunica după ce n-au mai fost folosite multă vreme. Nu ştiu dacă adorm sau dacă alunec într-un soi de vrajă şi n-am habar cât timp trece în felul ăsta. Dar când soarele răsare în cele din urmă peste India şi toți deschid ochii şi se uită în jur, Italia mi se pare la mii de kilometri depărtare de mine şi mă simt ca şi când aș fi fost aici dintotdeauna.

— De ce practicăm yoga?

Am avut cândva la New York un profesor care ne-a pus întrebarea asta în timpul unui curs de yoga deosebit de dificil. Noi, cursanții, stăteam aplecați în triunghiurile acelea laterale epuizante, şi profesorul ne ceruse să rămânem aşa mult mai mult timp decât am fi vrut noi.

38

— De ce practicăm yoga? a repetat el întrebarea. Pentru că ne dorim cumva să fim ceva mai flexibili decât alții? Sau o facem cu un scop mai nobil?

În sanscrită, *yoga* se poate traduce prin „unire". La originea cuvântului stă rădăcina *yuj,* care înseamnă „a înjuga", deci presupune să

te înhami la o anumită sarcină cu disciplina pe care o are o vită care trage plugul. Scopul yogăi e să descopere unirea dintre minte şi corp, dintre individ şi Dumnezeu, dintre gândurile noastre şi sursa lor, dintre maestru şi discipol, ba chiar dintre noi înşine şi cei mai puţin flexibili decât noi. În mare măsură, yoga e cunoscută în Occident ca fiind un set de exerciţii fizice dintre cele mai încurcate cu putinţă, dar asta e doar Hatha Yoga, o simplă ramură a unei întregi filozofii. Anticii nu au creat aceste exerciţii pentru corp ca să aibă o stare fizică mai bună, ci ca să-şi relaxeze muşchii şi mintea, pregătindu-le astfel pentru meditaţie. E totuşi dificil să petreci ore în şir în nemişcare dacă te doare un şold, neputând să contempli divinitatea existentă în tine fiindcă eşti prea ocupat cu contemplarea gândului „Ah, şoldul ăsta chiar mă doare rău de tot".

Dar yoga poate să însemne şi încercarea de a-l găsi pe Dumnezeu prin intermediul meditaţiei, al studiului, al practicării tăcerii, al serviciului divin sau al mantrelor – repetiţia cuvintelor sacre din sanscrită. Chiar dacă unele dintre practicile enumerate par a fi de provenienţă hinduistă, yoga nu e sinonimă cu hinduismul, după cum nici hinduşii nu sunt toţi yoghini. Adevărata yoga nici nu intră în concurenţă cu celelalte religii, nici nu le exclude. Poţi folosi yoga – exerciţiile regulate de unire sacră – pentru a te apropia de Krishna, Isus, Mohamed, Buda sau Iahve. In perioada petrecută în ashram, am întâlnit discipoli care se considerau creştini, evrei, budişti, hinduşi şi chiar musulmani practicanţi. Am întâlnit şi persoane care nu doreau să discute despre apartenenţa lor la vreo religie anume, lucru pentru care chiar nu-i pot condamna, având în vedere în ce lume trăim.

Calea yoghină presupune descâlcirea tarelor inerente condiţiei umane, adică a ceea ce aş defini, simplificând mult, ca dureroasa neputinţă a omului de a fi mulţumit mai mult timp. De-a lungul secolelor, diferite şcoli de gândire au găsit explicaţii la fel de diferite pentru starea aparent inevitabil imperfectă a omului. Taoiştii îi spun dezechilibru, budismul o numeşte ignoranţă, islamul pune nefericirea omenească pe seama răzvrătirii faţă de Dumnezeu, în timp ce tradiţia

iudeo-creştină atribuie toată suferința noastră păcatului originar. Freudienii spun că nefericirea e rezultatul inevitabil al ciocnirii dintre pornirile noastre naturale şi nevoile civilizației. (Cum ar spune Deborah, prietena mea psiholog: „Dorința e defectul de proiectare.") Totuşi, yoghinii susțin că insatisfacția omenească e doar urmarea unei percepții greşite a identității noastre. Suntem nefericiți fiindcă ne socotim nişte biete făpturi singure în fața temerilor, defectelor, resentimentelor şi mortalității noastre. Credem în mod eronat că egoul nostru mic şi limitat constituie întreaga noastră natură. Nu am fost în stare să recunoaştem caracterul nostru divin mai profund. Nu ne dăm seama că undeva, în adâncul fiecăruia dintre noi, există un Sine suprem a cărui stare perpetuă e una de pace. Acel Sine suprem este adevărata noastră identitate, universală şi divină. Până când nu vor înțelege acest adevăr, spun yoghinii, oamenii vor trăi mereu copleşiți de disperare, noțiune exprimată extrem de grăitor în fraza exasperată a filozofului stoic Epictet: „îl porți pe Dumnezeu înăuntrul tău, biet nenorocit, fără ca măcar s-o ştii."

Yoga reprezintă efortul de a trăi personal divinul din interiorul nostru şi – odată găsit – de a încerca să-l simțim în permanență. Yoga ține de autocontrol şi de efortul susținut de care e nevoie pentru a nu te mai gândi obsesiv la greşelile trecutului şi a nu-ți mai face griji legate de viitor, astfel încât să poți căuta locul *prezenței* eterne, loc din care să poți privi calm în tine şi în jurul tău. Doar din acel punct al echilibrului ți se va putea revela adevărata natură a lumii (şi a ta proprie). Yoghinii veritabili văd lumea ca pe o manifestare constantă a energiei creatoare a lui Dumnezeu – bărbați, femei, copii, napi, ploşnițe, corali: toate sunt manifestări ale lui Dumnezeu. Dar yoghinii consideră viața omenească drept o ocazie foarte specială, pentru că doar sub forma umană şi doar în mintea omului se poate ajunge la înțelegerea lui Dumnezeu. Napii, ploşnițele şi coralii n-au nici o şansă să afle cine sunt cu adevărat. Pe când noi o avem.

„Întreaga noastră lucrare în această viață e să redăm sănătatea ochiului din inima noastră, ochi prin care poate fi văzut Dumnezeu", scria într-o manieră destul de yoghină Sfântul Augustin.

Asemenea tuturor marilor idei filozofice, şi cele de mai sus sunt uşor de înțeles, dar aproape imposibil de asimilat. OK, toți suntem de fapt unul şi divinitatea sălăşluieşte în egală măsură în fiecare dintre noi. Nici o problemă. Asta am înțeles. Dar ia încercați să trăiți stând în locul ăla. Încercați să puneți în practică toată înțelegerea asta, 24 de ore din 24. Nu e deloc uşor. Motiv pentru care în India e considerat de la sine înțeles că pentru a practica yoga îți trebuie un profesor. În afara cazurilor rarisime ale sfinților născuți gata iluminați, drumul spre iluminare presupune existența cuiva care să te îndrume. Dacă ai noroc, vei găsi un guru în carne şi oase. Pelerinii vin de sute de ani în India în căutarea unor astfel de oameni. Alexandru cel Mare a trimis în secolul al IV-lea î.Cr. un ambasador în India, cu misiunea de a găsi unul dintre faimoşii yoghini ai vremii, pe care să-l aducă înapoi la curte. (Ambasadorul a declarat că a şi găsit un astfel de yoghin, dar că n-a reuşit să-l convingă pe respectivul domn să-l urmeze.) În primul secol al erei creştine, Apollonius din Tyana, alt ambasador grec, a scris despre călătoria întreprinsă în India: „Am văzut brahmani indieni care trăiau pe pământ, şi totuşi altundeva, care erau apărați, dar nu de ziduri, şi care nu posedau nimic, dar aveau bogățiile tuturor oamenilor." Însuşi Gandhi şi-a dorit mereu să studieze cu un guru, dar spre regretul său nu a avut nici timpul, nici prilejul să găsească unul. A scris următoarele cuvinte: „Cred că există un mare adevăr în învățătura că adevărata cunoaştere e imposibilă în lipsa unui guru."

Un mare yoghin e oricine a atins starea permanentă de beatitudine iluminată. Un guru e un mare yoghin care poate transmite şi celorlalți respectiva stare. Cuvântul *guru* e format din două silabe sanscrite. Prima înseamnă „întuneric", cea de-a doua înseamnă „lumină". Ieşirea din întuneric şi intrarea în lumină. Ceea ce vine de la maestru şi se transmite adeptului se numeşte *mantravirya:* „puterea conştiinței iluminate". Deci

la guru nu mergi pentru a primi lecții, ca la oricare alt profesor, ci pentru a primi însăşi starea lui de grație.

Astfel de transferuri ale stării de grație pot să apară chiar şi în cele mai scurte întâlniri cu ființe extraordinare. Am fost cândva să-l aud vorbind la New York pe marele călugăr, poet şi pacifist vietnamez Thich Nhat Hanh. Era o seară agitată din timpul săptămânii, tipică pentru New York, şi, în timp ce mulțimea îşi făcea loc cu greu în sala de conferințe, până şi aerul dinăuntru se încărcase din pricina stresului colectiv al participanților. Apoi pe scenă a apărut călugărul. S-a aşezat şi a rămas nemişcat o bună bucată de vreme înainte de a începe să ne vorbească, timp în care audiența – puteai efectiv să simți cum, rând după rând, o sală întreagă de newyorkezi încordați se îmbiba cu linişte – a fost subjugată de tăcerea lui. Curând, nu s-a mai auzit nimic. Într-un interval de zece minute, plăpândul vietnamez reuşise să ne atragă pe toți în propria lui linişte. Sau poate ar fi mai corect să spun că ne atrăsese în propria *noastră* linişte, în pacea aceea pe care fiecare dintre noi o poartă în el, dar pe care încă nu a căutat-o şi nici nu a descoperit-o. Capacitatea lui de a ne induce tuturor acea stare prin simpla lui prezență în încăpere – asta e puterea divină. De asta îți cauți un guru: pentru că speri că însuşirile maestrului îți vor dezvălui propria măreție ascunsă.

Înțelepții clasicismului indian au scris despre cei trei factori care indică dacă un suflet a fost binecuvântat cu destinul cel mai înalt şi mai favorabil din univers:

1. Să se fi născut sub formă umană, capabil de gândire conştientă.

2. Să se fi născut înzestrat cu dorința de a înțelege natura universului – sau să fi căpătat această dorință.

3. Să fi găsit un maestru spiritual în viață.

Există o teorie conform căreia, dacă îți doreşti cu toată sinceritatea să-ți găseşti un guru, atunci îl vei întâlni. Universul se va remodela, moleculele destinului se vor reorganiza şi calea ta se va intersecta în scurt timp cu cea a maestrului de care ai nevoie. La doar o lună după prima mea noapte petrecută în rugăciuni pline de disperare pe podeaua băii – noapte

în care l-am implorat printre lacrimi pe Dumnezeu să-mi răspundă –, mi-am găsit propriul guru în momentul în care am intrat în apartamentul lui David şi mi-au căzut ochii pe fotografia indiencei aceleia uimitoare. Sigur, aveam o atitudine mai mult decât ambivalenţă faţă de ideea unui guru al meu. De regulă, occidentalii nu se simt în largul lor cu un astfel de cuvânt. Avem o istorie recentă destul de superficială a raporturilor cu el. Prin anii '70, destui occidentali tineri, naivi, bogaţi şi dornici de cunoaştere au intrat în contact cu câţiva guru indieni carismatici, dar dubioşi. Cea mai mare parte din haosul provocat de cei din urmă s-a risipit acum, dar ecourile neîncrederii pe care au generat-o încă mai persistă. Chiar şi mie, chiar şi după atâta timp, mi se întâmplă să am rezerve faţă de cuvântul *guru.* Prietenii mei din India nu au o astfel de problemă; ei au crescut considerând ideea de guru ca pe ceva firesc şi sunt deci relaxaţi în privinţa ei. După cum îmi spunea o tânără indiancă: „Toată lumea din India aproape că are un guru!" De fapt, a vrut să spună că *aproape* toată lumea din India are un guru, dar eu m-am identificat mai bine cu afirmaţia ei involuntară, pentru că exact aşa mă simt şi eu uneori – ca şi când *aproape* că am un guru. Câteodată parcă nici nu sunt în stare să recunosc asta, din cauză că scepticismul şi pragmatismul meu de origine americană constituie o parte a moştenirii mele intelectuale. Oricum, nu am plecat intenţionat în căutarea unui guru. Pur şi simplu mi-a apărut în cale. Şi prima dată când am văzut-o a fost ca şi când m-ar fi privit din fotografie – cu ochii ei negri şi plini de o compasiune inteligentă – şi mi-ar fi spus: „M-ai chemat și uite-mă aici. Vrei să trecem la treabă, sau nu?"

Lăsând deoparte toate glumele jenate şi dificultăţile de natură culturală, trebuie să-mi amintesc mereu ce i-am răspuns în seara respectivă: un DA sincer şi din toată inima.

39

Una dintre primele colege de cameră pe care le-am avut în ashram a fost o americancă de culoare, de vârstă mijlocie, din Carolina de Sud, care era baptistă convinsă şi în acelaşi timp instructor de meditaţie. Celelalte femei cu care am împărţit camera de-a lungul timpului au fost o dansatoare argentiniană, o elveţiancă homeopat, o secretară din Mexic, o australiancă mamă a cinci copii, o tânără informaticiană din Bangladesh, o pediatră din Maine şi o contabilă filipineză. Au mai fost şi altele care s-au perindat pe acolo, pe măsură ce discipolii îşi începeau sau îşi terminau perioadele de şedere în ashram.

Ashramul despre care vorbesc nu e un loc pe care să-l poţi vizita întâmplător. În primul rând, nu e uşor accesibil. E situat departe de Mumbay şi calea de acces până la el e un drum neasfaltat care trece printr-o zonă rurală aflată pe lunca unui râu, în apropierea unui sătuc risipit (ce se compune dintr-o uliţă, un templu, câteva prăvălii şi mai multe vaci care se plimbă libere peste tot, inclusiv în atelierul croitorului local, unde se întind pe jos fără nici o grijă). Într-o seară am remarcat existenţa unui bec de 60 de waţi care atârna de un fir, agăţat într-un copac din mijlocul satului – singura formă de iluminat public. Practic, ashramul e cel care susţine economia locală, aşa cum e ea, şi constituie un motiv de mândrie pentru locuitorii din preajmă. În afara zidurilor lui, totul se reduce la praf şi sărăcie. Înăuntru e plin de grădini irigate, straturi de flori, orhidee ascunse, cântec de păsărele, arbori de mango, *caju* şi alte fructe tropicale, palmieri, magnolii şi arbori *banyan.* Clădirile sunt frumoase fără a fi ostentative. Există o singură sală de mese simplă, în stilul unui bufet cu autoservire. Avem o bibliotecă bine dotată care conţine cărţi cu scrieri sacre din tradiţiile religioase ale lumii. Sunt şi câteva temple ale mai multor culte, două „grote" pentru meditaţie – subsoluri întunecoase şi silenţioase deschise tot timpul, în care găseşti perne confortabile şi al căror singur scop e practica meditaţiei. Afară există un chioşc acoperit în care se ţin dimineaţa cursurile de yoga şi mai

există un soi de parc înconjurat de o alee care descrie un oval, în care rezidenții ashramului pot face jogging. Dormitoarele sunt din beton.

Pe timpul șederii mele acolo, în ashram n-au fost niciodată cazate mai mult de câteva sute de persoane. Dacă gurul meu ar fi fost ea însăși vreodată prezentă, numărul celor veniți ar fi crescut considerabil, dar în toată perioada respectivă guru n-a fost deloc în India. Într-un fel, mă așteptam la asta; știam că în ultima vreme petrecuse foarte mult timp în America, dar ar fi putut oricând să ne surprindă și să apară pe neașteptate. Prezența ei fizică nu e considerată obligatorie pentru a putea beneficia de îndrumarea ei. Bineînțeles că senzația pe care o ai în preajma unui mare yoghin în carne și oase e una fără egal, și am trăit așa ceva înainte. Dar mulți discipoli vechi sunt de părere că o astfel de prezență poate să te și distragă – dacă n-ai grijă, riști să te ambalezi din cauza agitației create în jurul persoanei gurului și nu te mai concentrezi pe adevăratele intenții. Pe când, dacă doar te duci într-unul dintre ashramurile ei și-ți impui să urmezi programul strict al exercițiilor, poți să descoperi că uneori e mai ușor să comunici cu maestrul prin intermediul meditației solitare decât dacă ai fi în mijlocul unei mulțimi de discipoli nerăbdători să audă măcar un cuvânt de pe buzele ei.

Deși în ashram există câțiva angajați permanenți, majoritatea treburilor sunt făcute chiar de către cursanți. Mai sunt și câțiva săteni din apropiere plătiți pentru munca lor, iar unii localnici care sunt discipoli ai gurului locuiesc aici în calitate de ucenici. Am fost de-a dreptul fascinată de un adolescent indian din ashram. Găseam că în (scuzați-mi cuvântul, dar asta e...) *aura* lui se ascundea ceva irezistibil pentru mine. În primul rând era incredibil de slab (deși lucrul ăsta e ceva obișnuit pe-aici; dacă există pe lume ceva mai famelic decât un adolescent indian, mi-ar fi frică să mă uit la acel ceva). Se îmbrăca oarecum ca băieții pasionați de computere din liceul meu când mergeau la concerte – pantaloni de culoare închisă, cămașă albă, frumos călcată, dar prea mare pentru el, din care i se ițea gâtul subțire ca lujerul unei margarete plăpânde, singură într-un ghiveci gigantic. Părul lins îi era mereu pieptănat cu grijă. Purta o

curea de împrumut, a cuiva mai în vârstă, pe care şi-o înfăşură aproape de două ori în jurul a ceea ce trebuie să fi fost o talie de 40 de centimetri. Apărea zilnic cu aceleaşi haine şi mi-am dat seama că erau singurele pe care le avea. Probabil că în fiecare seară îşi spăla de mână cămaşa, călcând-o apoi dimineața. (Grija pentru corectitudinea ținutei e ceva tipic aici; n-a trecut mult până când adolescenții indieni şi hainele lor mereu călcate şi apretate m-au făcut să mă ruşinez de rochiile mele lălâi şi mototolite şi m-au determinat să mă îmbrac cu haine mai îngrijite şi mai cuviincioase.) Şi atunci, ce avea copilul ăsta aşa special? De ce mă simțeam atât de mişcată de fiecare dată când îi vedeam fața – o față care iradia atâta lumină, încât ai fi zis că tocmai se întorsese dintr-o călătorie prelungită prin Calea Lactee? În cele din urmă, l-am întrebat pe alt adolescent indian cine era băiatul respectiv. Mi-a răspuns foarte prozaic:

— E fiul unuia dintre negustorii din sat. Familia lui e foarte săracă. Guru l-a invitat să locuiască aici. Când cântă el la tobe, se aude glasul lui Dumnezeu.

În ashram există un templu deschis tuturor, unde în timpul zilei vin mulți indieni ca să se închine la o statuie de-a lui Siddha Yogi (sau „Maestrul Desăvârşit"), cel care prin anii '20 a înființat o tradiție a învățăturii sacre și care încă e venerat ca un sfânt în toată India. Restul ashramului e rezervat doar cursanților. Nu e un hotel sau o destinație turistică, ci seamănă mai degrabă cu o universitate. Trebuie să depui o cerere pentru a veni aici, şi pentru a fi acceptat trebuie să dovedeşti că ai studiat serios yoga o perioadă bună de timp. Şederea minimă e de o lună (eu am hotărât să rămân şase săptămâni, după care să călătoresc de-a lungul şi de-a latul Indiei pe cont propriu, în căutarea altor temple, ashramuri şi locuri de pelerinaj).

Jumătate din cursanții de aici sunt indieni, iar cealaltă jumătate occidentali (şi dintre occidentali, americanii şi europenii alcătuiesc, fiecare, câte o jumătate). Cursurile se țin atât în hindi, cât şi în engleză. Cererea de admitere trebuie să conțină un eseu, recomandări şi răspunsuri la întrebări legate de sănătatea fizică şi psihică, despre

eventuale antecedente privind dependența de alcool sau droguri şi chiar stabilitatea financiară a solicitantului. Guru nu vrea ca ashramul să fie folosit drept evadare din cine ştie ce haos în care unii şi-au transformat viețile; nimeni n-ar avea de câştigat din aşa ceva. O altă regulă pe care o impune e următoarea: dacă, dintr-un motiv sau altul, familia şi prietenii cuiva sunt total împotriva ideii de a urma un guru şi de a locui într-un ashram, acel cineva ar trebui să renunțe, pentru că un astfel de sacrificiu nu se justifică. Ar trebui pur şi simplu să rămână acasă, să ducă o viață normală şi să încerce să fie un om bun. Nu există nici un motiv pentru a transforma venirea în ashram într-o dramă.

Intuiția practică a acestei femei mă reconfortează întotdeauna.

Aşa că, pentru a ajunge aici, trebuie să demonstrezi că eşti o ființă pe cât de intuitivă, pe atât de practică. Trebuie să arăți că poți munci, fiindcă ți se va pretinde să contribui la bunul mers al ashramului – zilnic, cinci ore de *seva* (sau „serviciu dezinteresat"). Cei din conducere pretind de asemenea amânarea vizitei în cazul persoanelor care au suferit traume emoționale majore (divorț; deces în familie) în ultimele şase luni, deoarece consideră că există riscul ca cel în cauză să nu se poată concentra asupra studiului, şi o eventuală cădere nervoasă a lui le-ar putea distrage atenția şi celorlalți cursanți. Eu însămi am reuşit abia de curând să mă desprind de traumele de după divorț şi, când mă gândesc la angoasele pe care le-am avut imediat după despărțirea de soțul meu, n-am nici un dubiu: dacă aş fi venit atunci, m-aş fi transformat într-o povară pentru toată lumea de aici. A fost cu mult mai bine că m-am odihnit mai întâi în Italia, unde mi-am recăpătat puterile şi sănătatea, şi abia apoi am ajuns în India. Fiindcă e sigur că acum voi avea nevoie de acele puteri.

Motivul pentru care vor să vii aici în putere e rigoarea care domneşte în ashram. Nu e vorba doar de lucruri fizice, cum ar fi trezitul la trei în fiecare dimineață şi încheierea activităților la nouă în fiecare seară, mai e şi partea psihologică. Ai de petrecut ore întregi meditând şi contemplând în tăcere, fără altceva care să te poată scoate din ghearele propriei tale

minți. Ești nevoit să împărți camera cu străini, pierdut undeva în inima Indiei. Întâlnești la tot pasul insecte, șobolani și șerpi. Clima e una extremă – uneori ai parte de ploi torențiale care durează săptămâni la rând, alteori trebuie să suporți 38 de grade la umbră înainte de micul dejun. Prin părțile astea, lucrurile pot deveni dramatice extrem de repede.

Guru spune mereu că în ashram ți se poate întâmpla un singur lucru: să descoperi cine ești cu adevărat. Așa că, dacă te afli deja în pragul nebuniei, ar prefera să nu mai vii deloc. Pentru că, sincer, nimeni nu-și dorește să te scoată de-aici într-o cămașă de forță.

40

Sosirea mea se suprapune de minune cu începutul noului an. Abia dacă am la dispoziție o zi pentru a mă familiariza cu ashramul, și deja e Revelionul. După cină, curtea mică începe să se umple de lume. Stăm toți pe jos – unii direct pe marmura răcoroasă, alții pe rogojini din iarbă. Indiencele sunt toate îmbrăcate ca de nuntă. Părul lor negru e dat cu ulei și împletit în cozi lăsate pe spate. Poartă cele mai bune sariuri de mătase, sunt împodobite cu brățări de aur și toate au în mijlocul frunții câte un *bindi*[12] strălucitor, ca un ecou stins al luminii stelelor de deasupra noastră. Urmează să cântăm aici, în curte, până la miezul nopții, când trecem în noul an.

Cântul e un cuvânt care nu-mi place, dar care denumește o practică extrem de dragă mie. Mă duce cu gândul la ceva teribil de monoton, ca litania druizilor în jurul unui foc ritualic. Dar aici, în ashram, când intonăm cânturi, parcă se aude o muzică îngerească. În mod obișnuit, cântările se practică în canon, ținând isonul. Câțiva tineri cu voci foarte

---

[12] Semnul roșu purtat între sprâncene de femeile hinduse, dar și o bijuterie purtată pe frunte, cu semnificație religioasă. *(N. t.)*

frumoase încep să cânte o frază armonioasă, apoi ceilalți o repetă. E o practică de meditație – dificultatea constă în a urmări progresia muzicală și în a-ți acorda vocea cu celelalte, astfel încât în cele din urmă toți cântă într-un singur glas. Încă nu m-am obişnuit cu noul fus orar şi tare mi-e teamă că n-am să reuşesc nici măcar să rămân trează până la miezul nopții, darămite să mai şi cânt până atunci. Dar începe seara de muzică, de undeva se aude o vioară care cântă o singură notă plină de nostalgie. Urmează armoniul, apoi tobele, apoi vocile...

Stau în partea din spate a curții, împreună cu mamele indience, care s-au aşezat cu picioarele încrucişate şi îşi țin în poală copiii adormiți, ca pe nişte mici pleduri vii. Cântul din seara asta e unul de leagăn, o lamentație, o încercare de a exprima recunoştință, scris într-o *raga* (cadență) al cărei scop e inducerea compasiunii şi devoțiunii. Ca de obicei, cântăm în sanscrită (o limbă antică, pe care n-o mai foloseşte nimeni în India decât pentru rugăciune şi studiu religios) şi încerc să devin oglinda sonoră a vocilor tinerilor care dau tonul, copiindu-le inflexiunile, care parcă sunt nişte mici corzi de lumină albastră. Ei îmi transmit cuvintele sacre, eu le țin o vreme în mine, după care le dau înapoi. Şi aşa reuşim să cântăm vreme îndelungată fără să obosim. Ne legănam toți ca nişte alge în marea întunecată a nopții. Copiii din jurul meu sunt înfăşurați în mătase, ca nişte cadouri.

Sunt groaznic de obosită, dar nu dau drumul micului meu fir albastru de cântec. Alunec într-o stare în care îmi închipui că strig prin somn numele lui Dumnezeu, sau poate doar cad printr-un culoar care străbate tot universul. Pe la 11.30, orchestra a grăbit deja ritmul cântului, transformându-l în bucurie pură. Îmbrăcate minunat, cu mâinile acoperite de brățări zornăitoare, femeile bat din palme şi dansează, preschimbate în adevărate tamburine umane. Tobele bubuie ritmic, emoționant. Pe măsură ce trece timpul, mi se pare că ademenim cu toții spre noi anul 2004. Ca şi când l-am fi legat cu muzica noastră şi l-am târî acum peste cerul nopții, prins ca într-un năvod enorm în care se zbate destinul necunoscut al fiecăruia. Și chiar așa și e: un năvod greu, plin cu

toate naşterile, morțile, tragediile, războaiele, iubirile, invențiile, transformările şi calamitățile care ne aşteaptă în noul an. Continuăm să cântăm şi să tragem năvodul din mână în mână, minut cu minut, voce după voce, din ce în ce mai aproape. Secundele picură până ajung la miezul nopții, noi cântăm cu o ardoare mărită şi, cu un efort ultim, reuşim să tragem Anul Nou *peste* noi, acoperind cu el cerul şi pe noi înşine. Doar Dumnezeu ştie ce ascunde în el, dar acum e aici și suntem cu toții dedesubtul lui.

E primul Revelion pe care-l petrec fără să cunosc pe nimeni din jurul meu. În mijlocul cântecului şi dansului, nu există nimeni cu care să mă îmbrățişez la miezul nopții. Dar n-aş putea spune că m-am simțit singură nici măcar o secundă.

Nu, cu siguranță n-aş putea spune aşa ceva.

41

Aici fiecăruia i se dă câte ceva de făcut, și mie mi-a revenit lustruitul podelei din templu. Aşa că ăsta e locul unde pot fi găsită câteva ore pe zi – în genunchi pe marmura rece, cu o perie şi o găleată după mine, muncind de zor ca surioara vitregă din poveşti. (Realizez şi eu metafora – curățatul templului care e de fapt inima mea, lustruitul sufletului meu, efortul prozaic pe care trebuie să-l faci zi de zi, aplicat exercițiului spiritual, pentru a te putea purifica etc.)

Colegii mei de lustruit podele sunt în majoritate adolescenți indieni. Astfel de treburi li se dau de obicei celor mai tineri, fiindcă sunt destul de solicitante, dar nu implică cine ştie ce responsabilitate; nu prea ai ce strica. Îmi plac copiii ăştia. Fetele parcă ar fi nişte fluturaşi diafani şi arată mult mai copile decât americancele de vârsta lor, iar băieții arată ca nişte funcționari serioşi, părând mult mai maturi decât americanii de 18 ani. În templu n-ai voie să vorbeşti, dar, cum sunt totuşi nişte adolescenți, discuțiile nu contenesc deloc pe toată perioada lucrului. Însă nu e flecăreală goală. Unul dintre băieți îşi petrece ziua frecând podeaua pe

lângă mine şi-mi ține, pe un ton convingător, prelegeri serioase despre cum ar trebui să muncesc:

— Ia serios. Fă punctual. Fii relaxată şi uşoară. Ține minte – tot ce faci, pentru Dumnezeu faci. Şi Dumnezeu, tot ce El face – face El pentru tine.

Munca fizică e obositoare, dar orele zilnice de muncă sunt cu mult mai uşoare decât cele de meditație. Adevărul e că nu mă consider prea pricepută la meditat. Ştiu că mi-am pierdut exercițiul, dar, ca să fiu sinceră, n-am excelat niciodată la capitolul ăsta. Se pare că nu reuşesc niciodată să-mi conving mintea să stea locului. I-am mărturisit cândva problema mea unui călugăr indian, care mi-a spus:

— Ce păcat, eşti singura persoană din lume care s-a confruntat vreodată cu problema asta.

După care mi-a dat un citat din *Bhagavad Gita,* textul sacru de căpătâi în materie de yoga: „O, Krishna, mintea nu are odihnă, e răzvrătită, puternică şi neclintită. E la fel de neîmblânzită ca vântul."

Meditația e pentru yoga atât ancoră, cât şi aripi. Meditația e *calea.* Există o diferență între meditație şi rugăciune, deşi ambele practici urmăresc comuniunea cu divinitatea. Am auzit spunându-se că prin rugăciune vorbeşti cu Dumnezeu, în timp ce prin meditație îl asculți. Ia ghiciți ce mi-e mai uşor să fac! Aş putea să-i turui lui Dumnezeu despre problemele şi sentimentele mele cât e ziua de lungă, dar când vine vremea să mă cufund în tăcere şi să *ascult...* ei, asta-i o cu totul altă poveste. Când îi cer minții mele să stea pe loc, e incredibil cu câtă repeziciune devine (1) plictisită, (2) furioasă, (3) deprimată, (4) anxioasă sau (5) toate variantele enumerate.

Ca mai toți umanoizii, şi eu sunt apăsată de ceea ce budiştii numesc „minte de maimuță" – din cauza căreia gândurile sar dintr-un mădular în celălalt şi se opresc doar ca să se scarpine, să scuipe şi să urle. Din trecutul îndepărtat şi până în viitorul misterios, mintea mea rătăceşte liberă prin timp, gândeşte zeci de idei pe minut şi e imposibil de îmblânzit şi disciplinat. Asta n-ar fi o problemă; problema e implicarea emoțională

care rezultă de aici. Gândurile senine mă fac fericită, dar – vai! – cât de repede recad în griji obsedante, care-mi strică tot cheful! După care îmi amintesc vreun moment de furie, şi atunci încep din nou să mă enervez şi să mă umplu de amărăciune; apoi mintea mea decide că a sosit momentul să-şi plângă de milă, şi imediat se instalează un sentiment de singurătate. Până la urmă, suntem toți ceea ce gândim. Emoțiile sunt sclavele gândurilor noastre şi noi suntem sclavii emoțiilor.

Cealaltă problemă pe care o generează constantele hoinăreli ale minții e faptul că ajungi să nu fii niciodată cu adevărat acolo unde *eşti.* Faci mereu săpături în trecut sau cercetezi curios viitorul, dar ți se întâmplă foarte rar să zăboveşti în prezent. E cam ca obiceiul lui Susan, care, de câte ori ajunge într-un loc frumos, exclamă panicată: „E atât de frumos aici! Mi-ar plăcea să revin cândva!", iar eu am nevoie de toate resursele de convingere din dotare ca s-o fac să înțeleagă că e *deja* acolo. Dacă ceea ce cauți e contopirea cu divinul, vârtejul ăsta înainte şi-napoi prin timp devine o mare problemă. Motivul pentru care Dumnezeu e numit *prezență* e tocmai faptul că Dumnezeu e chiar *aici,* chiar *acum.* Prezentul e singurul loc în care-l poți întâlni pe Dumnezeu, acum e singurul moment în care o poți face.

Dar a rămâne în momentul prezent presupune să te concentrezi susținut asupra unui singur lucru. Diferite tehnici de meditație ne învață să facem asta în mai multe feluri – de exemplu, prin concentrarea privirii într-un singur punct luminos sau prin urmărirea atentă a propriei respirații. Gurul meu ne învață să medităm cu ajutorul unei mantra – cuvinte sau silabe sacre care trebuie repetate cu maximă concentrare. Mantra are o funcție dublă. Pe de-o parte, îi oferă minții o ocupație. E ca şi când i-ai da unei maimuțe o grămadă de zece mii de nasturi şi i-ai spune: „Mută nasturii ăştia unul câte unul şi fă din ei o grămadă nouă." Lucrul ăsta e mult mai simplu de făcut pentru maimuță decât dacă ai aşeza-o într-un colț şi i-ai cere să nu se mişte deloc. Cealaltă funcție a mantrei e să te transporte într-o altă stare, ca o barcă cu vâsle, prin valurile tulburi ale propriei tale minți. De câte ori atenția îți e atrasă de

vreun contracurent al gândirii, pur şi simplu te întorci la mantra, te urci înapoi în barcă şi îţi continui drumul. Se spune despre marile mantre sanscrite că ar avea puteri inimaginabile, inclusiv pe aceea de a te transporta – dacă reuşeşti să rămâi fidel uneia – până la ţărmul divinităţii.

Printre extrem de numeroasele mele probleme legate de meditaţie, se numără şi faptul că mantra care mi-a fost dată – *Om Namah Shivaya* – nu mi se aşază cum trebuie în cap. Îmi plac la nebunie atât semnificaţia, cât şi sunetul ei, dar nu reuşeşte să mă ducă în starea de meditaţie. N-a reuşit niciodată în cei doi ani de când practic yoga. Când încerc să repet în gând *Om Namah Shivaya,* mantra parcă mi s-ar opri în gât: pieptul mi se încordează şi devin nervoasă. Nu reuşesc niciodată să-mi potrivesc respiraţia pe silabele ei.

Sfârşesc prin a o întreba într-o seară pe Corella, colega mea de cameră, dacă şi ea are astfel de probleme. Mă jenez să recunosc în faţa ei câtă bătaie de cap am când vine vorba să mă concentrez asupra repetării mantrei, dar în fond ea e profesoară de meditaţie. Poate reuşeşte să mă ajute. Îmi spune că şi ei i se întâmpla să-i plece mintea la plimbare în timpul meditaţiei, dar că acum acest exerciţiu a devenit cea mai mare, mai uşoară, mai transfigurantă bucurie din viaţa ei.

— Parcă nici nu-i nevoie decât să mă aşez şi să închid ochii, îmi spune ea, şi tot ce am de făcut e să mă *gândesc* la mantra, după care ajung direct în rai.

Mi se face rău de invidie când o aud. Totuşi, Corella practică yoga cam de tot atâţia ani de când sunt eu pe lume. O întreb dacă îmi poate arăta mai exact *cum* anume foloseşte *Om Namah Shivaya* în meditaţie. Inspiră de fiecare dată când spune o silabă? (Eu când fac aşa, totul pare cu adevărat enervant şi interminabil.) Sau inspiră o dată la fiecare cuvânt? (Dar cuvintele nu au toate aceeaşi lungime! Cum le faci să fie egale?) Sau spune toată mantra când inspiră şi o repetă când expiră? (Pentru că, atunci când procedez aşa, totul se derulează cu mare viteză şi devin nervoasă din cauza asta.)

— Habar n-am, îmi răspunde Corella. Pur şi simplu... o spun.

— Dar o spui cântat? insist eu disperată. Îi imprimi un anumit ritm?

— Pur şi simplu o spun.

— Ai putea să-mi spui cu voce tare cum o spui în gând când meditezi?

Răbdătoare, Corella închide ochii şi începe să repete mantra cu voce tare, aşa cum îi sună în minte atunci când meditează. Şi are dreptate... pur şi simplu o spune. O spune rar, normal, chiar zâmbeşte puțin. O spune de câteva ori, până când nu mai am răbdare şi o opresc.

— Şi nu te plictiseşti? o întreb eu.

— Of, spune Corella în timp ce deschide ochii şi-mi zâmbeşte; se uită la ceas. Au trecut zece secunde, Liz. Gata, ne-am plictisit, nu-i aşa?

42

În dimineața următoare ajung la timp pentru sesiunea de meditație de la ora patru, cu care se începe fiecare zi în ashram. Trebuie să stăm tăcuți timp de o oră, dar eu simt fiecare minut de parcă ar fi câte un kilometru – 60 de kilometri de chin pe care trebuie să-i parcurg. Pe la kilometrul/minutul 14, încep să mă lase nervii, genunchii îmi cedează şi mă copleşeşte exasperarea. Lucru de înțeles, având în vedere că în timpul meditației dialogurile dintre mine şi mintea mea decurg cam aşa:

Eu: OK, acum vom medita. Să ne concentrăm atenția asupra respirației şi asupra mantrei. *Om Namah Shivaya. Om Namah Shiv...*

Mintea: Chiar pot să te ajut cu treaba asta, să ştii!

Eu: OK, foarte bine, pentru că am nevoie de ajutorul tău. Hai: *Om Namah Shivaya. Om Namah Shi...*

Mintea: Pot să te ajut să te gândeşti la nişte imagini drăguțe, foarte potrivite ca fundal pentru meditație. Uite, uite! Am găsit una bună! Închipuie-ți că eşti un templu. Un templu undeva pe o insulă! Şi insula aia e undeva în ocean!

Eu: Da, bine, chiar că e o imagine foarte frumoasă.

Mintea: Mulțam, şi eu mă gândeam la fel.

Eu: Dar despre care ocean vorbim aici?

Mintea: OK, să fie o mare – Mediterana. Închipuie-ți că ești o insulă din aia grecească, cu un templu din ăla grecesc pe ea. Adică nu, nu așa, sună prea comercial. Știi ceva, las-o baltă cu oceanul și cu marea. Sunt prea periculoase. Am o idee și mai bună – închipuie-ți că ești o insulă pe un *lac.*

Eu: Gata? Acum putem medita? *Om Namah Shiv...*

Mintea: Da! Sigur că da! Dar încearcă să nu-ți închipui că pe lac sunt... chestii din alea... cum le zice? ...

Eu: Jet skiuri?

Mintea: Da, așa! Jet skiuri. Chestiile alea consumă groaznic de mult combustibil! Sunt un pericol enorm pentru mediu. Știi ce altceva mai consumă la fel de mult? N-ai să crezi, dar...

Eu: OK, dar hai să MEDITĂM acum, da? Te rog! *Om Namah ...*

Mintea: Sigur! Eu chiar vreau să te ajut să meditezi! Și fix de-asta vom sări peste imaginea cu insula din mare sau din lac, pentru că e clar că nu merge așa. Deci e mai bine să ne închipuim că ești o insulă... Într-un râu!

Eu: Aha, adică așa ca insula Bannerman, din râul Hudson?

Mintea: Da! Exact așa! Perfect. Deci, în concluzie, să meditām la imaginea asta – închipuie-ți că ești o insulă în mijlocul unui râu. Toate gândurile care plutesc pe lângă tine în timp ce meditezi sunt doar curenții naturali ai râului, pe care tu, fiind o insulă, poți să-i ignori fără probleme.

Eu: Stai puțin, parcă la început spuneai că sunt un templu.

Mintea: Așa e, scuze. Ești un templu *pe* o insulă. De fapt, ești *și* templu, *și* insulă.

Eu: Și sunt cumva și râu?

Mintea: Nu, gândurile tale sunt râul.

Eu: Oprește-te, te rog! M-AI ÎNNEBUNIT!!!

Mintea (jignită): Scuze. Eu doar voiam să te ajut.

Eu: *Om Namah Shivaya... Om Namah Shivaya... Om Namah Shivaya...*

Aici intervine o pauză promițătoare de opt secunde, în care mintea stă cuminte şi nu mai spune nimic. După care...

Mintea: Acu' te-ai supărat pe mine?

... după care trag adânc aer în piept, ca şi când până atunci mi-aş fi ținut respirația, deschid ochii şi *renunț*. Cu lacrimi în ochi. Se presupune că un ashram e un loc în care vii să te cufunzi în meditație, dar ce mi se întâmplă mie e un dezastru. Nu rezist la presiunea asta. Nu sunt în stare. Dar ce să fac? Să ies în fiecare zi plângând din templu, după paisprezece minute?

Totuşi, în dimineața asta, în loc să mă mai împotrivesc, m-am oprit. Am renunțat să mai lupt. M-am sprijinit de zidul din spatele meu. Mă dureau toate cele, nu aveam deloc putere, mintea parcă mi-ar fi vibrat. M-am prăbuşit ca un pod luat de ape. Mi-am scos mantra din cap (de unde mă apăsase ca o nicovală nevăzută) şi am pus-o jos lângă mine. După care i-am spus lui Dumnezeu: „Îmi pare rău, dar azi nu pot să mă apropii de tine mai mult de-atât."

Amerindienii din tribul lakota sioux spun despre copilul care nu poate sta liniştit că e doar pe jumătate dezvoltat. Un text sanscrit antic spune şi el: „Există anumite semne din care îți poți da seama că meditația este făcută aşa cum se cuvine. Unul dintre acestea apare atunci când o pasăre se aşază pe capul tău, crezând că eşti un obiect neînsuflețit." Chestia asta mie încă nu mi s-a întâmplat. Dar în decursul celor vreo patruzeci de minute care au urmat, am încercat să stau cât mai nemişcată cu putință, captivă cum eram în sala de meditație, acoperită cu propria mea ruşine şi inadecvare, în timp ce-i priveam pe discipolii din jurul meu – aşezați în postura perfectă, cu ochii perfect închişi, cu fețele lor imperturbabile din care emana seninătate, în timp ce erau cu siguranță transportați în cine ştie ce rai al perfecțiunii. M-a podidit o tristețe fierbinte, copleşitoare; mi-ar fi plăcut să pot găsi refugiu în lacrimi, dar

m-am forțat să nu fac asta după ce mi-am amintit ce spusese guru cândva – că nu ar trebui să-ți îngădui niciodată să te prăbușeşti, pentru că dacă faci asta vei avea tendința s-o tot repeți. Trebuie să te mobilizezi să rămâi puternic.

Dar eu mă simțeam oricum, doar puternică nu. Mă durea tot corpul, aveam senzația că nu fac nici doi bani. Mi-am pus întrebarea: atunci când conversez cu propria mea minte, cine e „eu" şi cine e „mintea"? M-am gândit la maşina de procesat idei şi de erodat sufletul pe care o aveam pe post de creier, fără să-mi pot imagina că aş putea-o controla vreodată. Apoi mi-am amintit replica aia din *Fălci* – şi nu mi-am putut opri un zâmbet:

„O să avem nevoie de o barcă mai mare."

43

Ora cinei. Stau singură şi încerc să mănânc încet. Guru ne încurajează mereu să ne autodisciplinăm când vine vorba de mâncare. Ne îndeamnă să mâncăm cu moderație şi să nu înghițim dumicați enormi, să nu stingem focurile sacre din noi aruncând prea repede prea multă mâncare în sistemele noastre digestive. (Sunt sigură că guru n-a fost în viața ei la Napoli.) Când ucenicii vin la ea să se plângă că nu se pot concentra în timpul meditației, îi întreabă întotdeauna cum a fost digestia lor din ultimul timp. E lesne de înțeles că, atunci când vei voi să aluneci uşor în transcendență, vei întâmpina mereu probleme dacă intestinele tale se luptă din greu cu un cârnat *calzone,* jumătate de kilogram de friptură de vită şi încă o jumătate de tort cu cremă de nucă de cocos. Motiv pentru care nici nu găseşti aici ceva de genul ăsta. Mâncarea din ashram e vegetariană, uşoară şi sănătoasă. Dar absolut delicioasă. Ceea ce înseamnă că mă abțin cu greu să nu înfulec totul ca un orfan leşinat de foame. La asta se adaugă şi modul de servire în stil bufet – niciodată nu mi-a fost uşor să nu-mi umplu din nou farfuria, chiar şi de

câte două-trei ori, la vederea atâtor minunății aflate la îndemâna oricui, care miros bine şi nu costă nimic.

Aşa că stau singură la masă şi fac eforturi să-mi strunesc furculița, când observ un tip care, cu tava de mâncare după el, caută un loc unde să se aşeze. Îi fac semn că poate sta lângă mine. Nu l-am mai văzut până acum pe aici. Probabil că e venit de curând. Are un mers relaxat în genul „nu-i nici o grabă" şi se mişcă cu aerul autoritar al şerifului unui orăşel de frontieră, sau poate cu cel al unui jucător profesionist de poker. Arată de vreo 50 de ani, dar merge de parcă ar fi pe lume de cel puțin câteva secole. Are părul şi barba albe şi poartă o cămaşă în carouri. Umeri lați şi mâini uriaşe, care arată de parcă te-ar putea face bucăți fără nici un efort, dar o expresie complet relaxată.

Se aşază în fața mea şi-mi spune tărăgănat:

— Frate, țânțarii ăştia de pe-aici ar putea să violeze găini, aşa-s de mari.

Doamnelor şi domnilor, a intrat în scenă Richard din Texas.

44

Printre nenumăratele ocupații pe care Richard din Texas le-a avut de-a lungul vieții – şi sunt conştientă că omit foarte multe dintre ele –, au fost: sondor, camionagiu, primul distribuitor autorizat de bocanci Birkenstock din ambele state Dakota, *sack-shaker* la o groapă de gunoi din Midwest (scuze, dar chiar nu am destul loc în carte să explic ce e un *sack-shaker),* muncitor pe şantiere de pe autostradă, vânzător de maşini la mâna a doua, soldat în Vietnam, „vânzător de bunuri de consum" (respectivele bunuri de consum fiind în general narcotice de proveniență mexicană), dependent de droguri şi alcoolic (dacă aşa ceva se poate numi o ocupație), după care fost dependent de droguri şi fost alcoolic (o ocupație cu mult mai respectabilă decât precedenta), agricultor într-o comunitate de hipioți, crainic la radio şi, în final, distribuitor plin de succes al echipamentelor medicale de ultimă generație (asta până în

momentul în care căsnicia i s-a dus pe apa sâmbetei şi i-a lăsat fostei soţii toată afacerea, rămânând „să mă scarpin din nou în fundu' meu falit"). Acum renovează case vechi prin Austin.

— N-am avut niciodată o carieră sau o direcție anume în care să merg, spune el. N-am fost în stare decât să mă descurc.

Richard din Texas nu e tipul care să-şi facă prea multe griji. N-aş putea spune despre el că e vreun nevrotic – asta în nici un caz. Dar pentru că sunt eu însămi puțin nevrotică, am ajuns să-l ador. Prezența lui Richard în ashram devine pentru mine un lucru care-mi oferă siguranță şi mă amuză. Încrederea uriaşă pe care o degajă în jurul lui îmi temperează nervozitatea înnăscută şi-mi aminteşte mereu că totul va fi cu siguranță OK. (Şi dacă OK nu se poate, măcar nostim.) Îl ştiți pe Foghorn Leghorn, cocoşul din desenele animate? Ei, cam aşa e şi Richard, şi eu ajung să fiu secundul lui vorbăreț, cum era şoimul Chickenhawk pentru Foghorn. Ca să-l citez pe Richard: „Io şi cu Provizii râdem ca apucații tot afurisitu' de timp." Provizii.

Asta e porecla pe care mi-a dat-o Richard. M-am pricopsit cu ea încă din seara în care ne-am cunoscut, după ce a văzut cât pot să mănânc. Am încercat să mă apăr („Mănânc aşa dinadins, pentru că-mi propun să mănânc organizat"), dar porecla mi-a rămas.

Poate că Richard din Texas nu e chiar yoghinul tipic. Deşi şederea mea în India m-a învățat să nu mai am prejudecăți în legătură cu tipologia yoghinilor. (Să nu încep să povestesc despre fermierul irlandez care creştea vaci, pe care l-am întâlnit într-o bună zi pe aici, sau despre fosta călugăriță din Africa de Sud.) Richard a ajuns la yoga datorită unei foste iubite, care l-a adus din Texas până la ashramul din New York, special ca s-o audă pe guru. Richard spune:

— Mi-am zis că ashramul e cea mai ciudată treabă pe care o văzusem în viața mea, şi eram curios unde o să mă bage ăia când o să-mi ceară toți banii, casa şi pe deasupra şi maşina. Chestie care nu s-a întâmplat...

După experiența respectivă, petrecută cu vreo zece ani în urmă, Richard s-a pomenit că se roagă tot timpul. Rugăciunea lui era de fiecare

dată aceeaşi. Îl implora întruna pe Dumnezeu: „Te rog, te rog, deschide-mi inima." Asta era tot ce-și dorea – o inimă deschisă. Și îşi încheia mereu rugăciunea pentru inima deschisă spunând: „Şi te rog, trimite-mi un semn atunci când o să se întâmple asta." Acum, când îşi aminteşte despre acea perioadă, spune: „Măi Provizii, ai mare grijă la ce îl rogi să-ți dea, fiin'că s-ar putea să primeşti." După câteva luni de rugă continuă pentru o inimă deschisă, ce credeți că a primit Richard? Ați ghicit – o operație de urgență pe cord deschis. Pieptul i-a fost tăiat în două, coastele i-au fost depărtate unele de altele şi au lăsat lumina să-i intre în inimă la propriu, ca şi când Dumnezeu i-ar fi spus: „Ce zici de *asta* pe post de semn?" Aşa a ajuns Richard să fie extrem de atent cu rugăciunile lui, după cum mărturiseşte chiar el:

— Acu', de câte ori mă rog pentru ceva, la sfârşit bag şi un „Şi te rog, Doamne, fii blând cu mine, OK?".

Într-o zi, pe când se uita la mine cum lustruiesc podeaua din templu, l-am întrebat pe Richard (care e norocos, a nimerit la munca din bucătărie, unde trebuie să ajungă doar cu o oră înainte de cină. Dar îi place să mă vadă cum frec pe jos. I se pare o chestie din cale-afară de amuzantă):

— Ce-ar trebui să fac cu tehnica mea de meditație?

— Şi mă rog de ce crezi că ar trebui să faci ceva cu ea, măi Provizii?

— Pentru că-i naşpa.

— Cine zice că-i naşpa?

— Nu sunt în stare să-mi fac mintea să stea locului.

— Adu-ți aminte ce ne spune guru: dacă te-aşezi pe jos cu intenția să meditezi, ce se întâmplă mai departe nu te mai priveşte pe tine. Şi atunci, de ce te mai acuzi?

— Pentru că ce se întâmplă în şedințele mele de meditație *n-are cum să fie* motivul pentru care există yoga.

— Provizii, draga mea, n-ai nici cea mai vagă *idee* despre ce e vorba aici.

— N-am niciodată viziuni, n-am nici un fel de experiențe transcendentale...

— Vrei să vezi chestii colorate frumos, sau vrei să afli adevărul despre tine? Ce vrei de fapt să obții?

— Se pare că de fiecare dată când încerc să meditez nu sunt în stare decât să mă cert cu mine însămi.

— Asta nu-i decât egoul tău, care încearcă să se asigure că tot el e şefu'. Asta-i *treaba* lui. Te ține deoparte, îți dă o senzație de duplicitate, încearcă să te convingă că eşti defectă şi singură, nu că eşti parte dintr-un întreg.

— Şi cum mă ajută pe mine asta?

— *Nu* te ajută deloc. Treaba egoului tău nu e să te ajute. Singura treabă pe care o are el e să fie şefu'. Şi acu' e speriat rău, fiin'că e pe cale să fie destituit. Tu, drăguță, ține-o tot pe drumu' ăsta spiritual, şi zilele răului ăluia sunt numărate. Mai e puțin şi egoul ăsta al tău are să rămână fără slujbă şi toate hotărârile o să le ia inimioara ta. Aşa că se luptă şi el pentru viața lui, se joacă şi el cu mintea ta şi încearcă să se impună, încearcă să te țină la colț, separată de restul universului. Nu-l asculta.

— Tu cum faci să nu-l asculți pe-al tău?

— Ai încercat vreodată să iei o jucărie de la un copil? Nu-i prea plăcut, nu-i aşa? Începe să țipe şi să se tăvălească. Ca să-i iei jucăria, cel mai uşor e să-i atragi atenția în altă parte şi să-i dai altceva cu care să se joace. Distrage-i atenția. În loc să-ți scoți cu forța gândurile din cap, dă-i minții ceva mai bun cu care să se joace. Ceva mai sănătos.

— Cum ar fi?

— Cum ar fi dragostea, măi Provizii. Cum ar fi dragostea divină pură!

45

Timpul petrecut zilnic în grota de meditație ar trebui să fie o ocazie de comuniune cu divinul, dar eu m-am dus în ultimele zile acolo

tremurând la fel cum tremura cățelușa mea când intra în cabinetul veterinarului (pentru că știa că, indiferent cât de drăguți vor fi toți cu ea, povestea urma să se termine cu o înțepătură neplăcută). Dar după ultima mea discuție cu Richard din Texas, am hotărât ca în dimineața asta să încerc o abordare nouă. Mă așez să meditez, spunându-i minții mele: „Uite, înțeleg că ești un pic speriată. Dar îți jur că intenția mea nu e să te anihilez. Încerc doar să-ți ofer un loc de odihnă. Te iubesc."

Mi-a spus ieri un călugăr:

— Locul de odihnă al minții este inima. Cât e ziua de lungă, mintea nu aude decât gălăgie, ceartă și huruit, și tot ce își dorește este liniște. Singurul loc în care mintea va putea găsi pace este liniștea inimii. Acolo trebuie să ajungi.

Încerc o altă mantră. Am avut noroc cu ea în trecut. E simplă, are doar două silabe: *Ham-sa.*

În sanscrită înseamnă „Eu sunt Acela".

Yoghinii susțin că *Ham-sa* e cea mai naturală mantră, cea pe care Dumnezeu o dă fiecăruia dintre noi înainte de a ne naște. E sunetul propriei noastre respirații. *Ham* la fiecare inspirație, *sa* la expirație. (Să nu uit, *Ham* se pronunță ușor, deschis, lungind puțin „a"-ul, nu ca atunci când latră un câine. Și *sa* rimează cu „aha".) Repetăm mantra asta toată viața, de fiecare dată când tragem aer în piept și apoi îl scoatem afară. Eu sunt Acela. Sunt de natură divină, sunt însoțit de Dumnezeu, sunt o expresie a Lui, nu sunt exclus, nu sunt singur, nu sunt iluzia limitată a unui individ. Am considerat mereu *Ham-sa* o mantră ușoară și relaxantă. Cu care poți medita mai bine decât cu *Om Namah Shivaya,* care e – cum să-i spun? – mantra „oficială" a ashramului. Dar călugărul cu care am discutat ieri mi-a spus să folosesc fără grijă *Ham-sa* dacă asta mă ajută în meditație. A adăugat:

— Meditează cu ajutorul oricărui lucru care generează o revoluție în mintea ta.

Așa că azi am s-o folosesc.

Ham-sa.

Eu sunt Acela.

Îmi trec şi gânduri prin cap, dar nu le dau prea mare atenție. Nu mai multă decât să le spun aproape mămos: „A, vă ştiu eu pe *voi,* aveți chef de joacă... fugiți afară să vă jucați... Mami îl ascultă pe Dumnezeu."

Ham-sa.

Eu sunt Acela.

Ațipesc timp de câteva momente. (Sau, mă rog... În timpul meditației nu poți fi niciodată sigur că ceea ce crezi tu că e somn chiar aşa şi e; câteodată e doar un alt nivel al conştiinței.) Când mă trezesc – sau, mă rog... –, simt ceva ca o energie subtilă, albăstruie, care pulsează prin mine de parcă m-ar inunda nişte valuri. E un pic alarmant, dar şi uimitor în acelaşi timp. Nu ştiu ce să fac, aşa că mă adresez pe tăcute noii energii. Îi spun „Cred în tine", şi atunci ea se amplifică, creşte ca răspuns la ce-i transmit. A ajuns la o intensitate care mă sperie, parcă mi-ar fi răpit toate simțurile. Se ridică prin mine, de undeva de la baza coloanei vertebrale. Simt cum gâtul ar vrea să mi se întindă şi să se răsucească, aşa că-l las să facă ce vrea el şi ajung într-o poziție tare ciudată: sunt aşezată în poziția corectă de meditație a yoghinilor silitori, dar cu urechea stângă apăsată puternic de umărul stâng. N-am idee din ce cauză capul şi gâtul meu vor să facă lucrul ăsta, dar nu vreau să mă cert cu ele; sunt mult prea insistente. Energia albăstruie care pulsează continuă să-mi străbată corpul şi aud acum un soi de rumoare care devine atât de puternică, încât n-o mai pot suporta. Mă sperie foarte tare, aşa că îi spun: „Încă nu sunt pregătită!" şi deschid deodată ochii. Totul dispare. Sunt iar în cameră, într-un loc cunoscut.

Mă uit la ceas. Am stat aici – sau am fost în vreun alt loc – aproape o oră.

Abia mai pot să-mi trag sufletul. La propriu.

46

Încercarea de a înțelege experiența prin care am trecut și ce s-a întâmplat de fapt cu mine acolo (și prin „acolo" mă refer și la „grota de meditație", și la „în mine") mă obligă să deschid un subiect mai „sălbatic", de natură ezoterică – mă refer la *kundalini shakti.*

Fiecare religie de pe pământ are sau a avut la un moment dat cel puțin un subgrup de credincioși care au căutat un contact transcendent direct cu Dumnezeu, lăsând la o parte studiul dogmei sau al scrierilor sacre fundamentale și încercând să întâlnească personal divinitatea. Interesant la acești mistici e faptul că atunci când își descriu experiențele sfârșesc prin a descrie cu toții aceleași lucruri. Unirea lor cu Dumnezeu se petrece de obicei în timpul stării de meditație, prin intermediul unei surse de energie care le umple tot corpul cu o lumină euforică, aproape electrică. Japonezii o numesc *ki,* budiștii chinezi îi spun *chi,* cei din Bali îi spun *taksu,* creștinii o numesc *Sfântul Duh,* pentru aborigenii din Kalahari e *n-um* (șamanii lor o descriu ca pe o forță șerpuitoare care urcă de-a lungul coloanei vertebrale și face o gaură în craniu, prin care apoi intră zeii). Poeții islamici sufiți numesc energia divină „Mult iubita" și i-au dedicat poeme întregi de slavă. Aborigenii australieni descriu un șarpe care coboară din cer, intră în trupul șamanului și îi dă puteri extraordinare, aduse dintr-o altă lume. În tradiția iudaică a Cabalei se spune că unirea cu divinul apare în anumite stadii de ascensiune spirituală, energia urcând pe coloană de-a lungul unor meridiane invizibile.

Sfânta Tereza de Avila, care a fost cel mai mistic personaj al lumii catolice, descria unirea ei cu Dumnezeu ca pe o ascensiune fizică a luminii prin șapte „case" ale ființei ei, după care se simțea plină de prezența lui Dumnezeu. I se întâmpla să intre în stări de transă meditativă atât de adânci, încât celelalte călugărițe nu-i mai puteau simți pulsul. Sfânta le implora în astfel de cazuri să nu spună nimănui nimic despre ceea ce văzuseră, deoarece „sunt lucruri extraordinare, care pot

stârni prea multe vorbe". (Inclusiv o eventuală discuție cu reprezentanții Inchiziției.) Sfânta Tereza susținea în memoriile ei că în timpul meditațiilor cel mai dificil îi era să-şi țină gândurile sub control, pentru că ele – chiar şi luând forma celor mai fierbinți rugăciuni – aveau darul de a stinge focul dumnezeiesc. Când mintea „începe să compună cuvântări şi să născocească argumentări, mai ales dacă e vorba de lucruri inteligente, îşi va închipui de îndată că face astfel lucruri foarte importante". Dar ea mai explică şi că dacă reuşeşti să-ți transcenzi propriile gânduri şi să urci către Dumnezeu „ajungi la o uimire plină de slavă, la o nebunie cerească în care capeți adevărata înțelepciune". Hafiz, misticul persan sufit, se întreba în poeziile lui de ce nu suntem cu toții beți de fericire odată ce Dumnezeu ne dăruieşte atâta dragoste. Fără să ştie, Sfânta Tereza de Avila era de aceeaşi părere cu Hafiz când scria în autobiografia ei că, dacă astfel de experiențe divine sunt pură nebunie, atunci „Te implor, Tată, fa-ne pe toți nebuni!".

În următoarele fraze din memoriile ei, parcă şi-ar trage sufletul. Dacă o citeşti pe Sfânta Tereza în zilele noastre, aproape că o poți simți cum iese din experiențele delirante prin care tocmai a trecut şi cum se uită în jurul ei, la climatul politic al Spaniei medievale (unde a trăit în timpul uneia dintre cele mai dure tiranii religioase pe care le-a cunoscut vreodată istoria), parcă cerându-şi smerită scuze pentru înflăcărarea ei. „Iertați-mă dacă am fost prea cutezătoare", scrie ea, insistând asupra faptului că nu toate bolboroselile ei trebuie luate în seamă, pentru că e – bineînțeles – doar o femeie, un vierme, un gândac abominabil etc. etc. Aproape că o vezi cum îşi netezeşte haina monahală şi-şi îndeasă înapoi sub acoperământ şuvițele de păr scăpate afară – secretul ei divin fiind un rug aprins, tainic.

În tradiția yoghină indiană, secretul divin despre care am vorbit se numeşte *kundalini shakti* şi e imaginat ca un şarpe care stă încolăcit la baza coloanei vertebrale, până când este eliberat de atingerea unui maestru sau de o minune, urcă apoi prin cele şapte chakre sau roți (pe care le putem numi şi cele şapte case ale sufletului) şi ajunge în final la

cap, dezintegrându-se în unirea cu Dumnezeu. Yoghinii susțin că chakrele nu există în corpul fizic şi că e inutil să le căutăm acolo; ele există doar în corpul subtil la care se referă maeştrii budişti atunci când îşi încurajează adepții să-şi extragă din corpul fizic un sine nou, la fel cum ai scoate o sabie din teaca ei. Bob, prietenul meu care e şi practicant de yoga, şi neurolog, mi-a spus că ideea existenței chakrelor l-a neliniştit întotdeauna şi că, pentru a crede în existența lor, îşi dorea să le vadă cu ochii lui, la disecția unui corp. Dar în urma unei experiențe de meditație transcendentă extrem de intensă, Bob a căpătat o nouă înțelegere asupra subiectului. Mi-a spus:

— Aşa cum în scrieri există un adevăr poetic şi unul literal, tot astfel există şi în om o anatomie literală şi alta poetică. Pe una poți să o vezi, pe cealaltă nu. Una e alcătuită din oase, dinți şi carne; cealaltă e doar energie, memorie şi credință. Dar sunt la fel de reale amândouă.

Îmi plac punctele de intersecție dintre ştiință şi credință. Am citit de curând un articol apărut în *The New York Times* în care era vorba despre o echipă de neurologi care testase creierul unui călugăr tibetan, oferit voluntar pentru un experiment. Neurologii voiau să afle ce se întâmplă cu o minte transcendentă, ştiințific vorbind, în momentele de iluminare. În mintea unei persoane obişnuite, apare constant o furtună electrică de gânduri şi impulsuri, care se înregistrează pe monitorul tomografului sub forma unor pete galbene şi roşii. Cu cât subiectul devine mai nervos sau mai tulburat, cu atât respectivele pete roşii sunt mai fierbinți şi mai profunde. Misticii din toate timpurile şi culturile descriu cu toții pacea care cuprinde creierul în timpul meditației şi susțin că unirea totală cu Dumnezeu survine sub forma unei lumini albastre, pe care o simt cum radiază din creştetul capului. În tradiția yoga, lumina aceea e numită „perla albastră" şi reprezintă țelul urmărit de orice yoghin. Fără îndoială, călugărul tibetan monitorizat în timpul meditației a fost în măsură să-şi reducă toate gândurile la tăcere, astfel încât în cazul său nu s-a putut observa nici o pată galbenă sau roşie. De fapt, toată energia neurologică a respectivului domn s-a adunat până la urmă în centrul creierului – lucru

lesne de observat pe monitor – sub forma unei mici perle de lumină albastră, exact aşa cum au descris-o dintotdeauna yoghinii.

Aceea e destinaţia lui *kundalini shakti.*

Ca în multe alte tradiţii şamanice, în India mistică *kundalini shakti* e considerată o forţă periculoasă, cu care nu trebuie să te joci nesupravegheat; yoghinul neexperimentat riscă literalmente să-şi distrugă mintea cu el. E nevoie de un profesor – de un guru – care să te îndrume pe drumul cel bun, şi ideal ar fi să existe şi un loc sigur – un ashram – în care să poţi practica. Se spune că atingerea unui guru (fie că e vorba de o atingere fizică sau de una subtilă – cum ar fi un vis) eliberează energia *kundalini* din locul ei, de la baza coloanei vertebrale, îngăduindu-i astfel să-şi înceapă călătoria verticală în căutarea lui Dumnezeu. Momentul acestei eliberări se numeşte *shaktipat,* iniţierea divină, şi e cel mai mare dar pe care-l poate primi cineva de la un maestru iluminat. Ca urmare a acelei atingeri, discipolul poate să muncească ani întregi pentru a ajunge la iluminare, dar important este că şi-a început călătoria. Energia a fost eliberată.

Eu am primit iniţierea *shaktipat* în urmă cu doi ani, la New York, când am întâlnit-o pe guru pentru prima dată. S-a întâmplat într-un weekend petrecut în ashramul ei din Catskills. Sinceră să fiu, nu m-am simţit cu nimic diferită imediat după aceea. Eu speram să am parte de cine ştie ce întâlnire ameţitoare cu Dumnezeu, poate chiar de vreo străfulgerare albastră sau de o viziune profetică. Dar când mi-am cercetat propriul corp în căutarea unor eventuale efecte speciale, tot ce am simţit a fost obişnuita mea senzaţie de foame. Îmi amintesc cum mă gândeam că poate n-am destulă credinţă ca să experimentez un lucru atât de nebunesc precum eliberarea lui *kundalini shakti.* Ţin minte că mă consideram prea cerebrală şi prea puţin intuitivă, închipuindu-mi că drumul meu spiritual avea să fie mai degrabă unul de natură intelectuală, în nici un caz ezoterică. Aveam să mă rog, să citesc, să gândesc chestii interesante, dar cel mai probabil nu aveam să ajung niciodată la înălţimea beatitudinii divine descrise de Sfânta Tereza. Dar mi se părea că şi aşa era

OK. Practica spirituală îmi plăcea în continuare. Doar că *kundalini shakti* nu era pentru mine.

Totuşi a doua zi s-a întâmplat ceva interesant. Ne mai strânseserăm încă o dată în jurul lui guru. Ne-a condus în meditație şi, în mijlocul întregii adunări, eu am adormit (sau cine ştie în ce stare am intrat) şi am avut un vis. Eram pe o plajă de la malul oceanului. Valurile erau enorme, înfricoşătoare, se formau din ce în ce mai repede. Deodată a apărut lângă mine un bărbat. Era chiar maestrul gurului meu, un mare yoghin carismatic la care mă voi referi aici doar cu apelativul „Swamiji" („preaiubit călugăr", în sanscrită). Swamiji murise în 1982. Îl văzusem doar în fotografiile din ashram. Trebuie să recunosc, chiar şi aşa mi se păruse mereu că e un om puțin prea înspăimântător, puțin prea puternic, puțin prea exaltat pentru gustul meu. Evitam de ceva vreme să mă gândesc la el sau să mă uit la fotografiile din care mă țintuia cu privirea. Simțeam că mă copleşeşte. Nu era genul meu de guru. Am preferat-o întotdeauna pe guru a mea – o femeie vie, plină de dragoste şi de compasiune – acelui personaj care, deşi mort, mă umplea de frică.

Dar acum Swamiji mi se arăta în vis, stând lângă mine pe plajă în toată puterea lui extraordinară. Eram îngrozită. A arătat înspre valuri şi mi-a spus sever: „Vreau să găseşti o cale prin care să le opreşti." Panicată, am scos un carnețel în care am început să desenez tot felul de invenții care ar fi oprit înaintarea valurilor. Am schițat diguri enorme, canale, baraje. Dar toate desenele mele erau absolut stupide şi lipsite de sens. Ştiam şi eu că nu mă pricep (doar nu sunt inginer!) şi simțeam privirea dezaprobatoare a lui Swamiji. În cele din urmă am renunțat. Nici una dintre invențiile mele nu era destul de ingenioasă sau de trainică încât să oprească valurile.

Atunci l-am auzit pe Swamiji râzând. M-am uitat la indianul mărunt de statură, înfăşurat în robă portocalie, în timp ce râdea în hohote, ştergându-şi înveselit lacrimile de pe obraji.

— Spune-mi, draga mea – mi-a zis el, arătând din nou către oceanul uriaş, fără capăt, puternic, clocotitor. Spune-mi, te rog, dacă eşti bună – cum anume voiai *tu* să opreşti *asta?*

47

De două nopți visez un şarpe care îmi intră în cameră. Am citit că un astfel de vis e semn bun (şi nu doar în religiile orientale; Sfântul Ignațiu a avut viziuni cu şerpi pe tot parcursul experiențelor lui mistice), dar asta nu înseamnă că şerpii din vis par mai puțin reali sau că nu mă sperie. Mă trezesc lac de transpirație. Mai rău de-atât, mintea îmi joacă feste chiar şi când sunt trează, pentru că mă târăşte într-o stare de panică pe care n-am mai simțit-o de pe vremea anilor cu divorțul. Gândurile îmi zboară înapoi la căsnicia ratată şi mă încarc din nou cu toată ruşinea şi furia de atunci. Ba mai rău, mă pomenesc mereu cu David în minte. Mă cert cu el în gând, sunt singură şi supărată şi-mi aduc aminte de fiecare lucru dureros pe care l-a făcut sau l-a spus. Plus că nu mă pot opri să nu mă gândesc la toată fericirea pe care am trăit-o împreună, la delirul din vremurile noastre bune. Abia mă pot stăpâni să nu sar din pat şi să-l sun din India în toiul nopții, doar ca să – nu ştiu ca să ce –, probabil doar ca să închid imediat telefonul. Sau să-l implor să mă iubească din nou. Sau să-i țin o predică groaznică despre toate defectele lui de caracter.

De ce îmi revin în minte toate chestiile astea acum?

Ştiu ce mi-ar spune oricare dintre veteranii ashramului. Mi-ar spune că tot ce mi se întâmplă e cât se poate de *normal,* că trecem cu toții *prin* asta, că meditația intensă are darul de a scoate totul la *lumină,* că aşa se purifică mintea de toate resturile *demonilor* din ea... Dar eu sunt într-o pasă atât de emoțională, că nu mai suport, şi în momentele astea n-am nici cel mai mic chef de *teorii* hipiote. Mulțumesc, ştiu şi eu că iese totul la lumină. Şi *voma* tot la lumină iese.

Din fericire, reuşesc cumva să adorm din nou. Visez altceva. Fără şerpi, de data asta. Dar în vis apare un câine vagabond furios, care aleargă

după mine şi-mi spune: „Am să te omor. Am să te omor şi am să te mănânc!”

Mă trezesc din nou țipând şi tremurând toată. Nu vreau să-mi deranjez colegele de cameră, aşa că mă ascund în baie. Baia, mereu baia! Doamne, sunt iar în toiul nopții într-o baie şi-mi plâng singură de milă. Of, m-am săturat până peste cap de lumea asta ostilă şi de băile ei oribile!

Când nu mă pot opri din plâns, de obicei merg şi-mi aduc o agendă şi un pix (ultimul refugiu al ticăloasei) şi mă aşez înapoi pe jos, lângă toaletă. Deschid agenda la o pagină goală şi mâzgălesc acolo deja familiarul strigăt disperat:

„AM NEVOIE DE AJUTORUL TĂU.”

Urmat de un prelung oftat de uşurare, în timp ce – prin intermediul propriului meu scris – prietenul meu dintotdeauna (oricine ar fi el) încearcă din nou, devotat, să mă scoată din criză:

— Sunt aici. E OK. Te iubesc. N-am să te părăsesc niciodată...

48

Meditația de a doua zi e un dezastru. Îmi implor disperată mintea să se dea la o parte şi să mă lase să-l caut pe Dumnezeu, dar ea se holbează la mine cu o putere de neclintit şi-mi spune: „N-am să te las *niciodată* să treci de mine.”

De fapt, sunt toată ziua atât de furioasă şi plină de ură, încât mi-e frică de ce-ar putea păți cei cu care mă întâlnesc. Mă răstesc la o biată nemțoaică pentru că nu vorbeşte bine engleză şi nici nu înțelege când îi explic cum să ajungă la bibliotecă. Îmi e atât de ruşine de treaba asta, încât fug şi mă ascund într-o (altă!) baie să plâng, după care mă înfurii pe mine tocmai pentru că plâng şi-mi aduc aminte sfatul primit de la guru – să nu cedăm nervos, pentru că asta devine extrem de uşor un obicei... dar ce ştie *ea* despre asta? Ea e *iluminată.* Nu mă poate ajuta. Nu *mă* înțelege.

Nu vreau să vorbească nimeni cu mine. Acum nu sunt în stare să suport pe nimeni. Un timp reuşesc să-l evit chiar şi pe Richard din Texas,

dar în final mă dibuie la cină şi se aşază, vitejeşte, sub norul negru al urii mele de sine.

— Ce te-a întors pe dos? mă întreabă el tărăgănat, ca de obicei, cu o scobitoare care-i atârnă din gură.

— Nu întreba, îi răspund, dar încep imediat să-i turui totul în amănunt, după care conchid: Şi cel mai rău e că nu mă pot opri să mă gândesc încontinuu la David. Credeam că mi-a trecut, dar acum îmi revin toate în minte.

— Mai dă-ți şase luni, o să te simți mai bine.

— Mi-am dat deja douăsprezece, Richard.

— Atunci mai dă-ți şase. Dă-ți câte şase luni până-ți trece. Chestiile astea durează.

Expir înflăcărată pe nas, ca un taur.

— Măi Provizii, reia Richard, ascultă aici la mine. Într-o zi ai să-ți aduci aminte de perioada asta ca de una de doliu. Ai să vezi că jeleai și că erai distrusă, dar că viața ta se schimba în momentele alea și că te aflai în cel mai potrivit loc din lume pentru aşa ceva – un loc frumos, un loc de rugăciune, învăluit de harul divin. Oferă-ți ție perioada asta, minut cu minut. Cât timp eşti în India, lasă lucrurile să se rezolve de la sine.

— Dar eu chiar l-am iubit.

— Mare brânză. Te-ai îndrăgostit. Nu-nțelegi ce s-a-ntâmplat? Tipu' ăsta a atins ceva în inima ta, mai adânc decât îți închipuiai tu că se poate, te-ai *fript,* fătuco. Dragostea aia pe care ai simțit-o atunci a fost doar începutul. Abia i-ai prins gustul. Ce-ai pățit tu e doar o chestie dureroasă, dar limitată. Ai răbdare şi-ai să vezi că poți să iubeşti mult mai mult de-atât. La naiba, măi Provizii, tu ai puterea să ajungi într-o zi să iubeşti lumea întreagă. Asta-i destinul tău. Nu râde.

— Nu râd. (De fapt plângeam.) Şi te rog să nu râzi nici tu de mine la chestia asta care urmează, dar cred că-mi vine aşa de greu să-l uit pentru că am crezut cu adevărat că David e sufletul meu pereche.

— Poate chiar aşa o fi. Problema ta e că nu înțelegi ce înseamnă asta. Lumea crede că sufletul pereche e cineva cu care te potriveşti la fix, toți

îşi doresc să fie aşa. Dar sufletul pereche e o oglindă, e ăla care-ţi arată toate chestiile care te trag înapoi, ăla care-ţi atrage atenţia asupra ta însăţi, ca tu să-ţi poţi schimba viaţa. Probabil că un suflet pereche adevărat e cea mai importantă persoană pe care ţi-e dat s-o întâlneşti în viaţă, pentru că-ţi dărâmă toate prejudecăţile şi te obligă să te trezeşti. Da' când e vorba să trăieşti toată viaţa cu respectivu'?... Nţ. Prea dureros. Sufletele astea pereche ne apar în viaţă tocmai pentru ca noi să putem descoperi alte feţe ale propriei noastre persoane. După care pleacă. Şi-i mulţumesc lui Dumnezeu că se-ntâmplă aşa. Problema ta e că nu poţi să te desprinzi de treaba asta. Gata, măi Provizii. Scopul lui David a fost să te scuture din amorţeală, să te scoată din căsnicia din care trebuia să ieşi, să-ţi ciufulească niţel orgoliul, să-ţi arate care-ţi sunt limitările şi viciile, să-ţi rupă inima ca să intre lumină înăuntru, să te facă să ajungi atât de disperată şi fără control, încât să fii *obligată* să-ţi schimbi viaţa, după care să-ţi facă cunoştinţă cu maestrul tău spiritual şi *s-o şteargă.* Asta a fost treaba lui, pe care şi-a făcut-o perfect, da acu' – gata! Problema e că tu nu poţi să accepţi că a durat atât de puţin. Eşti ca un căţel la groapa de gunoi – lingi întruna o conservă goală şi speri să te saturi. Şi dacă n-ai grijă, conserva aia o să ţi se înfigă în bot şi n-are să fie deloc bine de tine. Aşa că las-o baltă.

— Dar îl iubesc.

— Foarte bine, iubeşte-l.

— Dar mi-e dor de el.

— Foarte bine, să-ţi fie. Transmite-i dragoste şi lumină de fiecare dată când te gândeşti la el, după care, gata! Ţi-e frică să dai drumul ultimelor bucăţele din David, pentru că dac-ai face-o ai rămâne singură, şi Liz Gilbert e moartă de frică dacă se gândeşte la ce-o să i se întâmple dacă rămâne singură. Da' iote ce tre'be să-ţi intre în cap, măi Provizii: dac-ai goli tot spaţiu' din capu' tău pe care-l ocupă obsesia ta cu tipu' ăsta, ai avea acolo un gol, un loc deschis – o *uşă.* Şi ghici ce-ar face universul cu uşa aia? Ar intra pe ea – Dumnezeu ar intra – şi te-ar umple cu mai multă

dragoste decât ai visat vreodată. Aşa că nu-l mai folosi pe David ca să blochezi uşa aia. Gata.

— Dar aș vrea ca eu și David să...

Mă întrerupe:

— Vezi, asta-i problema ta. Vrei prea multe, fătucă. Ar trebui să vrei mai puţine şi să faci mai multe, nu să aştepţi totul plocon de la Moş Crăciun.

Replica asta mă face să râd după o zi întreagă de plâns. Îl întreb:

— Şi cât mai am de aşteptat până să-mi treacă toată durerea asta?

— Adică vrei o dată exactă?

— Da.

— Vrei s-o încercuieşti în calendar?

— Da.

— Hai să-ți zic ceva, măi Provizii – ai o mare problemă: vrei să fii tot timpul călare pe situație.

Iau foc. *Călare pe situație?* EU? îmi vine chiar să-l plesnesc pe Richard pentru aşa o insultă. După care, din străfundurile furiei mele de om ofensat, răsare adevărul. Adevărul cât se poate de evident, de imediat şi de ridicol.

Are perfectă dreptate.

— Ai perfectă dreptate, îi spun.

— *Ştiu* că am, drăguţă. Uite, tu eşti o fată puternică şi te-ai obişnuit să obţii tot ce-ţi doreşti în viaţă, dar te-ai blocat pentru că în ultimul timp n-ai mai obţinut nimic din ce ţi-ai dorit de la relaţiile pe care le-ai avut. Soţul tău nu s-a comportat aşa cum ai fi vrut tu şi nici David n-a făcut-o. De data asta nu ţi-a mai mers. Nimic nu-i seacă mai tare la inimă pe ăştia ca tine decât să nu le mai iasă fix cum vor ei.

— Cum adică „ăştia ca mine”?

— *Ăştia care vor să controleze ei tot,* măi Provizii. Hai, nu pot să cred că nu ţi-a mai spus nimeni pân-acum că aşa faci...

(Păi... mi s-a mai spus. Dar chestia cu divorțul e că atunci când treci prin aşa ceva ajungi să nu mai asculți nimic din răutățile pe care ți le spune ăla de care divorțezi.)

Aşa că fac un efort şi recunosc:

— OK, probabil că ai dreptate. Poate chiar am o problemă şi vreau să controlez totul. Doar că e foarte ciudat că ți-ai dat seama. Pentru că în cazul meu nu cred că sare în ochi. Adică pun pariu că cei mai mulți nu-şi dau seama de asta dacă nu mă cunosc de ceva timp.

Richard din Texas râde cu atâta poftă, că aproape rămâne fără scobitoare.

— *Nu-şi* dau seama? Drăguță, şi Ray Charles ar putea să *vadă* asta la tine!

— OK, cred că am terminat deja conversația, mulțumesc.

— Trebuie să înveți să laşi lucrurile să curgă, măi Provizii. Altfel ai să te îmbolnăveşti. N-ai să mai dormi bine niciodată în viața ta. Ai să te perpeleşti la nesfârşit, ai să te învinovățeşti pentru tot ce nu ți-a ieşit cum ai fi vrut. *Ce nu-i în regulă cu mine? Cum de reuşesc să-mi ratez toate relațiile? Cum de sunt aşa un dezastru?* Stai să ghicesc – exact asta ai făcut noaptea trecută, nu-i aşa?

— Bine, Richard, gata, de-ajuns, răspund eu. Nu vreau să-mi mai cotrobăi prin cap.

— Atunci nu-l mai lăsa deschis, îmi spune marele meu yoghin texan.

49

Când aveam nouă ani, am trecut printr-o adevărată criză metafizică. Poate vi se pare că eram prea mică pentru aşa ceva, dar eu am fost mereu un copil precoce. S-a întâmplat în vara dintre clasele a patra şi a cincea. În iulie urma să împlinesc zece ani, şi ceva din trecerea asta de la vârsta exprimată printr-o singură cifră la cea cu două mi-a declanşat o panică existențială în toată puterea cuvântului, pe care de obicei o au cei care împlinesc 50 de ani. Țin minte cum mi se părea că viața trece pe lângă

mine groaznic de *repede.* Aveam impresia că abia cu o zi în urmă fusesem la grădiniță și nu mi se părea verosimil să împlinesc deja zece ani. În ritmul ăsta, aveam să ajung imediat adolescentă, apoi matură, apoi bătrână, apoi moartă. Și nici cei din jurul meu nu erau scutiți de îmbătrânirea accelerată. Toți urmau să moară și ei, nu peste mult timp. Părinții mei aveau să moară. Prietenii mei aveau să moară. Pisica mea avea să moară. Sora mea mai mare mai avea puțin și intra la *liceu;* mi se părea că abia cu câteva momente în urmă o văzusem cu ciorapi trei sferturi, intrând în clasa întâi, și acum urma să meargă la *liceu?* Era evident că nici ea nu mai avea mult până să moară. Ce sens mai avea totul?

Lucrul cel mai ciudat în legătură cu criza mea e că nu a avut un factor declanșator precis. Nu murise nimeni cunoscut, ca să ajung să mă gândesc la propria mea moarte, nu citisem și nici nu văzusem nimic referitor la așa ceva; nici măcar nu apucasem să citesc *Pânza lui Charlotte.* Panica pe care o simțeam la zece ani nu era decât înțelegerea spontană și totală a mersului vieții către moarte, și-mi lipseau pe atunci din vocabular termenii spirituali cu ajutorul cărora aș fi putut trece mai ușor printr-o astfel de criză. Eram protestanți; și nici măcar nu eram protestanți practicanți. Rugăciunile dinainte de masă se spuneau doar de Crăciun și de Ziua Recunoștinței, iar la biserică mergeam foarte rar. Duminica dimineața, tata prefera să rămână acasă și să-l slăvească pe Dumnezeu muncind prin grădină. Eu cântam în corul bisericii doar pentru că-mi plăcea să cânt; sora mea juca rolul îngerului din piesele de Crăciun pentru că era drăguță. Mama folosea biserica pe post de cartier general al acțiunilor de voluntariat pentru comunitate pe care le organiza. Dar nici măcar la biserică nu-mi amintesc să se fi vorbit prea mult despre Dumnezeu. Trebuie ținut cont că toate astea se petreceau în New England, și cuvântul *Dumnezeu* are darul de a-i neliniști pe yankei.

Eram copleșită de neputință. Aș fi vrut să pot apăsa pe o imensă frână a universului, cum văzusem că existau în metrourile newyorkeze când fusesem în excursie. Voiam să cer o pauză, să-i pot ruga pe toți să se

oprească până când mi-aş fi dat eu seama ce se petrece. Presupun şi că nevoia asta de a forța întreaga lume să se oprească pentru ca eu să mă pot dumiri a fost începutul atitudinii mele de „călăreață pe situație", cum o numeşte dragul de Richard din Texas. Normal că toate eforturile şi gândurile mele de atunci n-au dus la nici un rezultat. Cu cât eram mai atentă la trecerea timpului, cu atât el trecea mai repede, şi vara aia s-a terminat atât de rapid, de parcă nici n-ar fi fost. Îmi amintesc cum îmi spuneam la sfârşitul fiecărei zile „S-a mai dus una" şi îmi dădeau lacrimile.

Am un prieten din liceu care lucrează cu persoane cu handicap mental; îmi spune că pacienții autişti pe care-i are în grijă au o capacitate aproape dureroasă de a realiza trecerea timpului, de parcă le-ar lipsi filtrul care ne ajută pe noi, ceilalți, să uităm că suntem muritori şi să ne vedem pur şi simplu de viață. Unul dintre ei îl întreabă în fiecare dimineață pe Rob ce dată e, şi seara îl întreabă din nou: „Rob, când va mai fi 4 februarie?" înainte ca Rob să apuce să-i răspundă, omul dă din cap cu amărăciune şi adaugă: „Ştiu, ştiu, lasă... abia *anul viitor*, nu-i aşa?"

Ştiu mult prea bine cum e să simți aşa. Cunosc dorința neputincioasă de a amâna sfârşitul încă unei zile de 4 februarie. Tristețea care însoțeşte o astfel de dorință e una dintre marile pietre de încercare ale omenirii. Din câte ştim până acum, suntem singura specie de pe planetă căreia i s-a dat darul – sau poate blestemul – conştiinței propriei mortalități. Toate ființele mor până la urmă; doar că noi suntem norocoşii care se pot gândi zilnic la lucrul ăsta. Cum te poți descurca ştiind asta? Eu la nouă ani nu puteam decât să plâng de fiecare dată când îmi aduceam aminte. Cu anii, hipersensibilitatea mea față de trecerea implacabilă a timpului a ajuns să mă facă să-mi doresc să simt viața la maximum. Dacă tot îmi era sortit un popas atât de scurt pe pământ, voiam să fac tot posibilul să experimentez cât mai multe lucruri în prezent. De unde şi explicația pentru toate călătoriile mele, toate iubirile mele, toată ambiția mea şi toate pastele pe care le-am mâncat. Catherine avea un prieten care trăia cu impresia că sora mea are două sau chiar trei surori mai mici, pentru că auzea mereu

tot felul de poveşti despre sora din Africa, sora care lucra la o fermă din Wyoming, sora care lucra într-un bar din New York, sora care scria o carte, sora care se căsătorea – doar nu erau toate una şi aceeaşi persoană! Într-adevăr, dacă m-aş fi putut împărţi în mai multe Liz Gilbert, cu siguranţă aş fi făcut-o, ca să mă asigur că nu pierd nici un moment din viaţă. Dar ce tot spun? Eu chiar m-am împărţit în mai multe Liz Gilbert, care s-au prăbuşit toate de suprasolicitare pe podeaua unei băi, într-o noapte, în preajma vârstei de treizeci de ani.

Trebuie să spun că sunt perfect conştientă de faptul că nu toată lumea trece prin astfel de crize metafizice. Unii oameni sunt predispuşi la anxietate pe tema morţii, alţii au o atitudine mai relaxată în faţa ei. Sigur că există şi o grămadă de apatici pe lume, dar mai există şi unii care acceptă cu eleganţă modul de lucru al universului şi care chiar nu par a fi tulburaţi de paradoxurile şi nedreptăţile lui. Am o prietenă a cărei bunică îi spunea mereu: „Pe lumea asta nu există nici o problemă care să nu se poată rezolva cu o baie fierbinte, un pahar cu whisky şi o carte de rugăciuni." Lucrul ăsta e cu siguranţă valabil pentru unii oameni. Pentru alţii, e nevoie de măsuri mai drastice.

Şi acum chiar am să vă povestesc despre prietenul meu fermierul irlandez – la prima vedere, o persoană pe care nu te-ai aştepta s-o găseşti într-un ashram indian. Dar Sean e unul dintre oamenii care, ca şi mine, s-au născut cu dor de ducă şi cu dorinţa nebunească şi de nestăvilit de a înţelege mecanismele existenţei. Se pare că în bisericuţa din Cork County nu a reuşit să găsească vreun răspuns, aşa că prin anii '80 a plecat de la fermă într-o călătorie prin India, în căutarea liniştii interioare pe care spera s-o atingă practicând yoga. S-a întors la ferma din Irlanda după câţiva ani. Era împreună cu tatăl lui – fermier de-o viaţă şi om taciturn – în bucătăria vechii lor case de piatră, şi Sean povestea despre descoperirile pe care le făcuse în materie de spiritualitate în exoticul Orient. Tatăl lui l-a ascultat cu un oarecare interes, în timp ce privea focul din vatră şi îşi fuma pipa. N-a scos nici un cuvânt până când Sean a spus:

— Tată, chestia asta cu meditația este extraordinar de importantă ca să ajungi la liniştea interioară. Poate să-ți salveze viața. Te învață cum să-ți calmezi mintea.

Moment în care tatăl lui s-a întors către el şi i-a spus binevoitor:

— Eu *am* deja mintea calmă, băiete.

Dar eu *nu* o am aşa. Şi nici Sean nu o are. Mulți dintre noi nu o au. Mulți dintre noi se uită la foc şi nu văd acolo decât iadul. Eu sunt nevoită să depun efort pentru a învăța ceea ce se pare că tatăl lui Sean ştie din naştere – adică (aşa cum scria odată Walt Whitman) cum să „stai deoparte de marasm şi de tumult... amuzat, împăcat, milostiv, trândav, una cu tine însuți... şi înăuntrul, şi în afara jocului, privind şi minunându-te de toate". Dar în loc să fiu amuzată, nu reuşesc să fiu decât neliniştită. În loc să privesc, mă amestec mereu şi încerc să schimb mersul lumii. În timpul rugăciunii de ieri, i-am spus lui Dumnezeu: „Uite, înțeleg că o viață lipsită de îndoieli nu merită trăită, dar crezi că voi putea vreodată măcar să mănânc un *prânz* fără să am mii de îndoieli în legătură cu asta?"

În tradiția budistă există o povestire despre momentele care au urmat iluminării lui Buda. Când, după 39 de zile petrecute în meditație, vălul iluziei a căzut în cele din urmă şi adevărata natură a universului i s-a revelat marelui maestru, se povesteşte că Buda a deschis ochii şi a spus: „Lucrul ăsta nu poate fi explicat nimănui." După care s-a răzgândit, a hotărât să colinde lumea şi să încerce să predea câtorva adepți practica meditației. Ştia că vor fi extrem de puțini cei care aveau să folosească sau măcar să se intereseze de învățăturile lui. Cei mai mulți dintre oameni, spunea el, au ochii atât de bine acoperiți de praful iluziei, încât nu vor ajunge niciodată să vadă adevărul, indiferent cine ar încerca să-i ajute. Alți câțiva (poate unii ca tatăl lui Sean) au din naştere puterea de a vedea adevărul şi de a ajunge la pacea interioară, aşa că nu mai au nevoie de ajutor sau învățătură. Dar mai sunt şi cei ai căror ochi sunt doar parțial acoperiți de praf, şi care, cu ajutorul maestrului potrivit, ar putea fi învățați să vadă cândva mai limpede adevărul. Buda a decis să devină învățător în folosul acelei minorități – „pentru cei cu praf puțin".

Sper din toată inima să mă număr şi eu printre cei cu nivel scăzut de praf în ochi, dar nu sunt sigură că e aşa. Ştiu doar că ceva m-a împins să caut pacea interioară prin metode care ar putea să i se pară drastice unui om obişnuit. (De exemplu, când i-am spus unui prieten din New York că am de gând să plec în India ca să-l caut pe Dumnezeu şi să locuiesc într-un ashram, el a oftat şi mi-a mărturisit: „Of, o parte din mine îşi doreşte foarte tare să facă aşa ceva... Dar eu n-am nici cel mai mic chef".) Și totuşi mă îndoiesc că aș avea de ales. Ani întregi am încercat frenetic, în mii de feluri, să-mi aflu mulțumirea, ca până la urmă să-mi dau seama că toate reuşitele şi câştigurile mele n-au făcut decât să mă doboare. Dacă te încăpățânezi să alergi de nebun după viață, în cele din urmă nu vei ajunge decât să mori. Dacă vei urmări timpul ca pe un hoț, timpul va ajunge să se poarte cu tine hoțeşte; va fi mereu cu un pas sau cu un continent întreg înaintea ta, îşi va schimba numele şi îşi va vopsi părul doar ca să te păcălească, va fugi pe uşa din spate a vreunui motel exact când tu vei da buzna la recepție, fluturând mandatul de percheziție, şi va lăsa în urma lui doar un muc fumegând de țigară într-o scrumieră, ca să-ți facă în ciudă. Tu eşti cel care trebuie să se oprească la un moment dat, pentru că timpul cu siguranță n-o va face. Va trebui să recunoşti că nu-l poți prinde din urmă. Că nici nu trebuie să-l prinzi. Aşa cum îmi spune mereu Richard, până la urmă trebuie să-l laşi în pace şi să te opreşti. Trebuie să laşi pacea interioară să vină ea la *tine.*

Lăsatul ăsta în pace e o chestie groaznic de grea pentru toți cei care credem că pământul se învârte doar pentru că ne are pe noi pe post de buric şi că s-ar opri dacă l-am scăpa din priviri măcar o secundă. *Dar încearcă să-l scapi măcar o secundă din priviri, măi Provizii.* Asta e mesajul pe care-l tot primesc. Opreşte-te, linişteşte-te un timp şi nu mai încerca să te amesteci. Vezi ce se întâmplă după. Păsările nu vor cădea toate din cer în momentul ăla. Copacii nu se vor usca, râurile nu se vor înroşi de sânge. Viața va continua. Chiar şi oficiile poştale din Italia vor continua să funcționeze târâş-grăpiş, văzându-şi de treabă şi fără tine – de

ce eşti atât de convinsă că încercarea de a controla în fiecare clipă tot ce ţi se întâmplă e un lucru esenţial? De ce nu laşi totul să curgă de la sine?

Aud argumentele astea mereu şi încep să-mi placă. Cred în ele, din punct de vedere intelectual. Chiar cred. Apoi încep să mă întreb – cu toată dorinţa care mă sfâşie, cu toată fervoarea mea la cote maxime şi cu îngrozitoarea mea natură mereu flămândă –, atunci unde să-mi canalizez toată energia?

Primesc răspuns şi la întrebarea asta:

Caută-l pe Dumnezeu, îmi spune guru. *Caută-l pe Dumnezeu aşa cum un om cu capul în flăcări caută apa.*

50

La meditaţia din dimineaţa următoare mi-au reapărut toate gândurile pline de ură şi de sarcasm. Încep să le consider nişte negustori enervanţi care-şi vând marfa prin telefon şi care mă sună mereu, în cele mai nepotrivite momente. Mă îngrijorează ideea că aş putea să descopăr în timpul meditaţiei că până la urmă mintea mea nu e atât de interesantă cum credeam eu. De fapt, mă gândesc doar la câteva lucruri, problema e că mă gândesc mereu la ele. Cred că cea mai potrivită definiţie pentru comportamentul meu e că îmi fac gânduri negre: în legătură cu divorţul, în legătură cu toată amărăciunea din timpul căsniciei, în legătură cu toate greşelile pe care le-am făcut şi cu toate greşelile pe care le-a făcut soţul meu; după care (şi de aici nu mai există cale de întoarcere), încep să-mi fac gânduri negre în legătură cu David...

Lucru care, sinceră să fiu, începe să devină jenant. Adică să fim serioşi, mă aflu într-un loc de studiu sacru din mijlocul Indiei şi tot ce sunt în stare să fac e să mă gândesc la *fostul meu iubit?* Ce-i cu mine? Am rămas în clasa a opta?

Dar îmi amintesc de o poveste auzită cândva de la Deborah, prietena mea psiholog. Prin anii '80, oficialii primăriei din Philadelphia au rugat-o să ofere voluntar consiliere psihologică membrilor unui grup de refugiaţi

politic din Cambodgia, care veniseră de curând în oraş. Deborah e un psiholog excepțional, dar s-a simțit complet intimidată în fața unei astfel de situații. Cambodgienii suferiseră tot ce poate fi mai rău pe lumea asta – genocid, viol, tortură, înfometare, își văzuseră rudele ucise sub ochii lor, petrecuseră ani întregi în tabere de refugiați și înfruntaseră pericolele unei evadări în barcă și ale unei călătorii către Occident, pe parcursul căreia oamenii care mureau erau aruncați la rechini. Ce ajutor ar fi putut să le ofere *Deborah* acelor oameni? Cum ar fi putut să le înțeleagă ea suferințele?

— Dar ai idee, mi-a spus, despre ce voiau să discute toți oamenii ăia la ședințele de terapie?

Discuțiile se desfășurau cam așa: *Când locuiam în tabăra de refugiați, am întâlnit un băiat și ne-am îndrăgostit. Am crezut că mă iubește cu adevărat, dar când am plecat am ajuns în bărci diferite, și el s-a cuplat până la urmă cu verișoara mea. Acum s-a căsătorit cu ea, dar spune că tot pe mine mă iubește și mă tot sună, și eu știu că ar trebui să-i spun să mă lase în pace, dar încă îl iubesc și mă gândesc tot timpul la el. Și nu știu ce să mai fac...*

Așa suntem făcuți. Luați colectiv, ca specie, ăsta ne e fondul emoțional. Am întâlnit cândva o doamnă în vârstă, avea aproape o sută de ani, care mi-a spus: „Oamenii s-au luptat dintotdeauna doar pentru a răspunde la două întrebări simple: *Cât de mult mă iubești?* și *Care-i șeful?*" Toate celelalte lucruri se pot rezolva într-un fel sau altul. Dar nu avem scăpare când vine vorba de dragoste și de putere, ne pierdem și ajungem la război, la jale și la suferință. Și din păcate (sau poate în mod evident) cele două lucruri sunt exact demonii pe care trebuie să-i înfrunt în ashram. Când îmi contemplu mintea în liniște, singurele chestiuni care ies la suprafață să mă tulbure sunt dorul și nevoia de control. Și tulburarea asta mă împiedică să evoluez.

După vreo oră de astfel de gânduri negre, în dimineața asta am încercat din nou să meditez, concentrându-mă pe o nouă idee: compasiunea. Mi-am rugat inima să-mi umple sufletul cu o perspectivă

mai generoasă asupra felului în care îmi funcționează mintea. Adică în loc să mă gândesc că sunt o ratată, oare n-aş putea să accept că sunt doar un om, şi încă unul normal? Ca de obicei, mi-au apărut în cap tot felul de gânduri – OK, asta e -, după care am început să trec prin toate emoțiile care le însoțesc. Am început să mă simt frustrată şi să mă judec aspru, eram furioasă şi singură. Dar apoi, de undeva, din cele mai îndepărtate peşteri ale inimii mele, s-a ridicat ceva ca un vuiet, care mi-a spus: *„Nu* am să te judec pentru gândurile astea."

Mintea mea încerca să protesteze, spunea: „Mda, tot o ratată rămâi şi o păguboasă, n-ai să reuşeşti niciodată nimic..."

Dar, dintr-odată, din pieptul meu parcă a ieşit un răget de leu, a cărui forță a acoperit tot zgomotul făcut de minte. Am simțit înăuntrul meu o voce cum nu mai auzisem niciodată. Era atât de a mea, de veche şi de puternică, încât mi-am dus palma la gură, temându-mă că, dacă aş fi deschis gura şi sunetul ar fi ieşit afară, toate clădirile de acolo şi până la Detroit s-ar fi cutremurat din temelii.

Îmi urla următorul lucru:

N-AI IDEE CÂT DE PUTERNICĂ E DRAGOSTEA MEA!!!!!

Zumzetul gândurilor negative din capul meu s-a risipit în vântul stârnit de răgetul interior ca nişte păsări, iepuri şi antilope care s-ar retrage în goană, înspăimântate. A urmat tăcerea. O tăcere intensă, vibrantă şi uimită. Leul din savana imensă a inimii mele îşi privea cu satisfacție regatul în care totul era liniştit. S-a lins pe botul enorm, şi-a închis ochii aurii şi a adormit din nou.

Şi în tăcerea regală care se aşternuse, am început în sfârşit să meditez la (şi împreună cu) Dumnezeu.

51

Richard din Texas are nişte apucături amuzante. De câte ori ne întâlnim prin ashram şi citeşte pe faţa mea că mintea îmi e departe, mă întreabă:

— Ce mai face David?

— Vezi-ţi de treaba ta, domnule, îi răspund mereu. Habar n-ai la ce mă gândesc eu.

Sigur că are dreptate de fiecare dată.

Alt obicei de-al lui e să mă aştepte când ies din sala de meditaţie, pentru că-i place să vadă cât de jumulită şi de şifonată arăt când mă târăsc afară de-acolo. De parcă m-aş fi luptat cu crocodili şi cu fantome în acelaşi timp. Îmi spune că n-a mai întâlnit pe nimeni care să se lupte atât de înverşunat cu sine însuşi. Nu ştiu cât de adevărată e chestia *asta,* fapt e că ce mi se întâmplă în sala întunecoasă de meditaţie e ceva extrem de intens. Lucrurile cele mai crâncene se întâmplă atunci când îmi depăşesc ultimele rezerve de frică şi dau voie unei veritabile turbine de energie să se dezlănţuie asupra coloanei mele vertebrale. Mă amuză acum convingerea mea de odinioară că *kundalini shakti* n-ar fi fost decât un mit. Când toată energia aia se dezlănţuie în mine, parcă aş avea înăuntru un motor diesel ţinut la turaţie mică, şi tot ce mi se cere e următorul lucru: *Eşti amabilă să te întorci pe dos, aşa încât plămânii şi inima şi intestinele să-ţi fie afară şi să facă loc înăuntru întregului univers? Şi, te rog, poţi face la fel şi cu emoţiile tale?* În spaţiul ăsta vibrant, timpul devine relativ şi mă simt dusă – amorţită, abulică şi uimită – în tot felul de lumi, în vreme ce mă încearcă tot felul de senzaţii: frig, căldură, ură, dorinţă, frică... Atunci când se termină, abia mă pot ridica în picioare şi bâjbâi afară, la lumină, într-un hal fără hal – turbată de foame, disperată de sete, mai excitată ca un marinar abia debarcat. De obicei Richard mă aşteaptă acolo, gata să izbucnească în râs. De câte ori îmi vede faţa descompusă şi stoarsă, mă tachinează cu aceeaşi replică:

— Ce zici, măi Provizii? Ai să fii vreodată bună de ceva?

Dar după meditația din dimineața asta, în care am auzit răgetul leului care-mi spunea N-AI IDEE CÂT DE PUTERNICĂ E DRAGOSTEA MEA, am ieşit din grota de meditație ca o regină războinică. Richard nici n-a mai apucat să mă întrebe dacă o să fiu vreodată bună de ceva; l-am privit drept în ochi şi i-am spus:

— Deja sunt, domnule.

— Uită-te la *tine!* mi-a spus Richard. Asta merită sărbătorit. Hai, fătuco, te duc în oraş şi-ți fac cinste cu un *Thumbs-Up.*

Thumbs-Up e o băutură răcoritoare indiană, ceva gen Coca-Cola, dar de vreo nouă ori mai dulce şi cu doză triplă de cofeină. Cred că s-ar putea să conțină şi niscai metamfetamine. Mă face să văd dublu. Richard şi cu mine ieşim în oraş de câteva ori pe săptămână, şi atunci împărțim o sticlă mică de *Thumbs-Up* – o experiență de-a dreptul violentă după toată puritatea mâncărurilor vegetariene din ashram –, atenți să nu atingem cu buzele gura sticlei. Richard are o regulă foarte sănătoasă pentru călătoriile în India: „Nu atinge nimic, atinge-te doar pe tine.” (Da, şi ăsta a fost un posibil titlu pentru cartea mea.)

În oraş avem câteva locuri preferate: ne oprim mereu la templu, îl salutăm pe domnul Panicar, croitorul, care dă mâna cu noi şi ne spune de fiecare dată: „Felicitări să vă cunosc!” Ne uităm la vacile care se plimbă în voie, fericite de statutul lor de animale sacre (când le văd cum se tolănesc în mijlocul drumului doar ca să accentueze faptul că sunt sfinte, chiar cred că abuzează de privilegiul ăsta), şi ne uităm la câinii care se scarpină cu un aer mirat, de parcă s-ar întreba cum naiba au ajuns acolo. Privim femeile desculțe care muncesc la întreținerea drumurilor; sparg pietre sub un soare dogoritor şi ridică în aer nişte ciocane enorme. Au o frumusețe stranie, îmbrăcate cum sunt în sariuri de culori aprinse, împodobite cu brățări şi coliere. Ne aruncă zâmbete largi pe care n-apuc să le înțeleg – cum pot fi fericite când trebuie să facă o muncă atât de grea şi în nişte condiții atât de vitrege? Cum de nu cad toate leşinate, cum de nu mor după un sfert de oră de lovit cu barosul în căldura asta insuportabilă? Îl întreb pe domnul Panicar, croitorul, care îmi răspunde

că aşa sunt sătenii, că în colţul ăsta de lume oamenii se nasc pentru astfel de munci fizice, că asta e tot ce ştiu ei să facă. Şi mai adaugă, dezinvolt:

— Pe-aici nici nu apucăm să trăim prea mult.

Ce-i drept, e un sat sărac, dar după standardele indiene e departe de a fi un caz disperat; prezenţa (şi dărnicia) ashramului, dublată de existenţa unei brume de valută occidentală care circulă în zonă face ca situaţia să fie semnificativ diferită. Nu că ai găsi mare lucru de cumpărat, deşi Richard şi cu mine batem mereu magazinele cu mărgele şi statuete. Mai sunt şi nişte tipi din Kashmir – negustori extrem de abili –, care încearcă mereu să ne paseze marfa lor. Unul chiar a venit azi după mine, să întrebe dacă doamna n-ar dori cumva să cumpere un superb covor din Kashmir pentru casa dumneaei.

Chestie care l-a făcut pe Richard să râdă. Printre numeroasele motive de amuzament pe care i le ofer, e şi faptul că n-am casă.

— Nu te mai osteni degeaba, frate. Fătuca asta n-are nici măcar o podea pe care să pună covorul.

Fără să-şi piardă din avânt, negustorul din Kashmir a continuat:

— Dar poate doamnei i-ar plăcea să atârne covorul pe un perete.

— Vezi tu, a adăugat Richard, asta-i chestia: zilele-astea n-are în stoc nici pereţi.

— Dar am o inimă curajoasă! m-am înfoiat eu în propria-mi apărare.

— Şi multe alte calităţi indiscutabile, a mai spus Richard, făcându-mi astfel pentru prima dată un compliment.

52

Meditaţia nu e cel mai mare obstacol pe care trebuie să-l depăşesc în ashram. Sigur, meditaţia e dificilă, dar nu mă omoară. Există aici ceva care e încă şi mai greu de făcut. Ceea ce mă omoară cu adevărat e activitatea de *după* meditaţia zilnică de dimineaţă, care se întâmplă înainte de micul dejun. (Doamne, dar lungi mai sunt dimineţile astea!) Trebuie să cântăm un imn numit *Gurugita.* Richard îi spune *Gita.* Am

mare bătaie de cap cu *Gita* asta. Nu-mi place deloc, niciodată nu mi-a plăcut, încă de prima dată când am auzit-o cântată în ashramul din New York. Toate celelalte cânturi şi imnuri yoghine îmi plac foarte mult, dar *Gurugita* mi se pare prea lungă, monotonă, gălăgioasă şi nesuferită. Sigur că asta e doar părerea mea, altora chiar le place – deşi nu reuşesc nicicum să-mi dau seama de ce.

Gurugita are 182 de strofe, de-ţi vine să urli (şi de cele mai multe ori îmi şi vine), şi fiecare dintre ele e într-o sanscrită imposibilă. Cu tot cu cântul de deschidere şi cu corul de încheiere, îndeplinirea întregului ritual durează cam o oră şi jumătate. Reţineţi, asta se întâmplă înainte de micul dejun, după ora de meditaţie şi după primul imn de dimineaţă, care ţine şi el vreo douăzeci de minute. Practic, *Gurugita* e motivul pentru care trebuie să ne trezim la ora trei.

Nu-mi place melodia, nu-mi plac nici versurile. De câte ori spun asta cuiva din ashram, mi se răspunde: „Vai, dar e un cântec sacru!" O fi... Şi Cartea lui Iov e sacră, dar asta nu înseamnă că trebuie s-o citesc cu voce tare înainte de masă, în fiecare zi.

Într-adevăr, *Gurugita* vine dintr-o tradiţie spirituală impresionantă; e de fapt un fragment dintr-o scriere yoghină antică numită *Skanda Purana,* din care cea mai mare parte s-a pierdut; şi din ce a mai rămas s-au făcut foarte puţine traduceri din sanscrită. Ca multe alte scrieri yoghine, a fost concepută sub forma unor dialoguri în genul celor socratice. Conversaţia are loc între zeiţa Parvati şi atotputernicul, atotcuprinzătorul zeu Shiva. Parvati şi Shiva sunt reprezentările divine ale creativităţii (principiul feminin) şi conştiinţei (principiul masculin). Ea este energia care a creat universul; el este înţelepciunea amorfă. Orice îşi imaginează Shiva e adus la viaţă de Parvati. El visează; ea materializează. Dansul şi unirea lor *(yoga* lor) sunt în acelaşi timp cauza şi manifestarea universului.

În *Gurugita,* zeiţa îl întreabă pe zeu care sunt secretele împlinirii în plan lumesc, iar el îi răspunde. Imnul ăsta mă enervează. Am tot sperat ca sentimentele mele faţă de el să se schimbe în timpul petrecut în ashram.

Am crezut că dacă-l voi pune în context indian voi reuşi să-l iubesc. S-a întâmplat exact invers. În cele câteva săptămâni de când am ajuns aici, simpla lipsă de simpatie pentru *Gurugita* s-a transformat într-o adevărată groază. Am început să chiulesc de la ea şi să-mi petrec dimineaţa făcând lucruri cu mult mai constructive pentru dezvoltarea mea spirituală, cum ar fi să scriu în jurnal, să fac duş sau s-o sun pe sora mea în Pennsylvania ca să aflu ce-mi mai fac nepoţii.

Richard din Texas mă taxează mereu dacă vede că lipsesc. Îmi spune:

— Am observat că ai lipsit de la *Gita* din dimineaţa asta.

— Comunic în alte feluri cu Dumnezeu, îi răspund eu.

— Cum? Dormind până târziu, nu-i aşa? continuă el.

Dar când încerc să mă duc la *Gurugita* nu reuşesc decât să devin agitată. La modul fizic. Nu simt că imnul m-ar învălui, simt mai degrabă că mă târăşte după el. Mă face să transpir. Lucru ciudat, pentru că mă număr printre oamenii mereu „reci" şi pentru că, în zona unde ne aflăm, dimineţile de ianuarie sunt friguroase. Pe tot parcursul ritualului, ceilalţi stau înfofoliţi în pături de lână şi căciuli, doar eu simt cum mă scurg în timp ce imnul abia se târâie, aproape că fac spume, sunt ca un cal de fermă după o zi de muncă grea. Când ies din templu după *Gurugita,* transpiraţia mi se transformă în aburi care se ridică oribili, verzi şi dezgustători, în aerul rece al dimineţii. Dar reacţia mea fizică nici măcar nu se compară cu valurile fierbinţi de sentimente care mă zdruncină când încerc să cânt chestia aia. Nici măcar nu sunt în stare s-o cânt. Pot doar s-o murmur. În ciudă.

Am spus deja că are 182 de strofe?

Aşa că acum câteva zile, după o şedinţă de cânt ultranasoală, m-am hotărât să-i cer sfatul profesorului meu preferat de aici – un călugăr cu un nume sanscrit extraordinar, a cărui traducere aproximativă e „Cel Care Sălăşluieşte în Inima Domnului Care Sălăşluieşte în Propria Lui Inimă". Călugărul are în jur de 60 de ani, e american, inteligent şi instruit. Pe vremuri a fost profesor de teatru clasic la Universitatea New York şi încă mai emană o demnitate aparte, venerabilă. Şi-a depus jurământul de

călugăr acum 30 de ani. Îmi place mult, pentru că vorbește pe înțelesul meu și pentru că e haios. Într-unul dintre momentele mele negre de confuzie în legătură cu David, i-am destăinuit acestui om durerea mea. M-a ascultat plin de respect, mi-a oferit cele mai pline de compasiune sfaturi cu putință, după care a spus: „Și acum îmi sărut mantia." A ridicat un colț al robei lui de culoarea șofranului și l-a pupat zgomotos. Gândindu-mă că era vorba de vreun ritual religios cu maximă încărcătură simbolică, l-am întrebat ce semnificație avea gestul lui. Mi-a răspuns: „E ceva ce fac de fiecare dată când mi se cer sfaturi în chestiuni legate de relațiile afective. Îi mulțumesc Domnului că sunt călugăr și nu mai trebuie să trec prin așa ceva."

Așa că știam că pot fi sinceră cu el în privința problemelor pe care le aveam cu *Gurugita.* Ne-am plimbat împreună într-o seară, după cină, prin grădină, i-am spus cât de nesuferită îmi era *Gita* și l-am întrebat dacă aș putea fi scutită de ea. A izbucnit în râs.

— Nu trebuie să mai cânți, dacă nu vrei. Cât timp ești aici, nimeni nu te va obliga vreodată să faci ceva ce nu vrei, mi-a răspuns.

— Dar ceilalți spun că e o practică spirituală extrem de importantă.

— Așa și este. Dar n-o să-ți spun vreodată că vei ajunge în iad dacă n-o urmezi. Singurul lucru pe care ți-l voi spune este că guru a fost foarte clară în această privință – *Gurugita* este textul esențial al yogăi pe care o practicăm noi, poate cel mai important lucru pe care-l poți face pe lângă meditație. Dacă stai în ashram, ea se așteaptă ca tu să te trezești în fiecare dimineață și să mergi la cânt.

— Nu trezitul de dimineață e problema mea...

— Atunci care e?

I-am explicat călugărului de ce ajunsesem să-mi fie groază de *Gurugita* și cât de greu îmi era s-o suport. Mi-a răspuns:

— Vai, uită-te la tine. Chiar și când vorbești despre asta parcă te cocoșezi și-ți pierzi toată puterea.

Așa și era. Simțeam la subraț o transpirație rece și lipicioasă. L-am întrebat:

— N-aş putea folosi timpul ăla pentru alte practici? Uneori meditez foarte bine în grotă în vreme ce se cântă *Gurugita.*

— Of, Swamiji ar fi țipat la tine pentru asta. Te-ar fi numit hoață de energie, pentru că te foloseşti de munca şi de concentrarea celorlalți. Uite ce e, scopul *Gurugitei* nu e să fie un cântecel drăguț pe care să-l cântăm împreună. Are cu totul altă funcție. E un text cu o putere inimaginabilă. E o practică adânc purificatoare. Îți arde tot balastul, toate emoțiile negative. Şi dacă atunci când o cânți îți provoacă astfel de emoții puternice şi de reacții fizice, cred că are un efect pozitiv asupra ta. Poate fi şi dureros, dar este extrem de benefic.

— Şi cum să-mi păstrez motivația să duc imnul până la sfârşit?

— Care ar fi alternativele? Să renunți de fiecare dată când dai de greu? Să te fâțâi toată viața, să te simți mizerabil şi neîmplinită?

— Chiar ai spus „să te fâțâi”?

— Da. Da, aşa am spus.

— Și ce să fac?

— Asta trebuie să hotărăşti singură. Dar sfatul meu – dacă tot m-ai întrebat – e să continui să mergi la *Gurugita* dacă tot eşti aici, *mai ales* pentru că îți trezeşte asemenea reacții. Dacă ceva te irită atât de tare, poți fi sigură că acel ceva funcționează. Asta face *Gurugita.* Îți arde egoul, te transformă toată în cenuşă. Aşa şi trebuie să fie, Liz: intens, dificil. Are o putere mai presus de înțelegerea noastră. Îți mai rămâne doar o săptămână de stat în ashram, nu-i aşa? După care eşti liberă să călătoreşti şi să te distrezi. Cântă *Gurugita* de încă şapte ori, şi nu va mai trebui s-o cânți niciodată. Adu-ți aminte ce spune guru – fii artizanul propriei tale experiențe spirituale. Aici nu eşti nici turist, nici ziarist; eşti un om care caută ceva. Deci caută!

— Să înțeleg că nu primesc scutire?

— Poți să te scuteşti singură de câte ori vrei, Liz. Asta e frumusețea divină a unui lucruşor neînsemnat pe care-l numim *liber-arbitru.*

53

Aşa că a doua zi dimineață am mers la ritual plină de avânt, dar *Gurugita* m-a împins în jos pe o scară de ciment cu douăzeci de trepte – sau cel puțin aşa am simțit eu. În ziua următoare a fost şi mai rău. M-am trezit nervoasă şi, mai înainte chiar să ajung la templu, eram transpirată, fiartă şi pe punctul de a exploda. Îmi repetam întruna: „E doar o oră şi jumătate – poți suporta orice timp de o oră şi jumătate. Pentru numele lui Dumnezeu, ai prietene care au fost în *travaliu* mult mai multe ore...” Şi totuşi, nici dacă aş fi fost bătută în cuie nu m-aş fi simțit atât de rău ca în momentele alea. Mă inundau valuri de căldură de parcă aş fi avut *bufeuri,* credeam că am să leşin sau am să muşc pe cineva de câtă mânie clocotea în mine.

Furia mea era uriaşă. Îi cuprindea pe toți oamenii din lume, dar era mai ales îndreptată împotriva lui Swamiji – maestrul gurului meu –, care instituise ritualul *Gurugita.* Nu era prima mea confruntare dureroasă cu marele şi acum răposatul yoghin. El mă vizitase în visul cu plaja şi-mi ceruse să opresc valurile; şi am simțit tot timpul că mă domină.

Swamiji fusese de neoprit pe tot parcursul vieții lui, un adevărat rug spiritual de nestins. Asemenea Sfântului Francisc de Assisi, Swamiji se născuse într-o familie bogată şi toți se aşteptau să preia afacerile ei. Dar pe când era doar un copil, a întâlnit un om sfânt într-un sătuc învecinat. Experiența l-a marcat în aşa măsură, încât la vârsta adolescenței a plecat de acasă fără nimic altceva decât o pânză cu care să-şi acopere goliciunea. A petrecut ani în şir făcând pelerinaje la toate locurile sfinte din India, în căutarea unui adevărat maestru spiritual. Se spunea despre el că întâlnise peste şaizeci de sfinți şi învățători, fără să-şi găsească printre ei gurul. A suferit de foame, a străbătut pe jos țara, în Himalaya a dormit afară, pe viscol, s-a îmbolnăvit de malarie, de dizenterie – ulterior a numit anii respectivi cei mai fericiți din viața lui –, toate astea doar pentru a găsi persoana care să i-l poată arăta pe Dumnezeu. În acea perioadă, Swamiji a devenit yoghin hatha, expert în medicina şi bucătăria ayurvedică,

arhitect, grădinar, muzician şi spadasin (asta îmi place cel mai mult). Ajunsese deja la deplină maturitate fără să fi reuşit să-şi găsească un guru, când un mistic nebun şi bătrân i-a spus să se întoarcă acasă, în satul în care-l întâlnise în copilărie pe înțeleptul care îi schimbase viața – şi să studieze sub îndrumarea lui.

Swamiji l-a ascultat, s-a întors acasă, a devenit cel mai devotat ucenic al sfântului şi sub îndrumarea maestrului a ajuns la iluminare. În final, Swamiji a ajuns el însuşi guru. Cu timpul, ashramul pe care-l avea în India s-a transformat – din trei camere ale unei ferme părăsite – în grădina luxuriantă de azi. În urma unei revelații, a început să călătorească și a stârnit o adevărată revoluție a meditației la nivel mondial. În 1970 a ajuns în America, unde a uimit pe toată lumea. Oferea inițiere divină – *shaktipat* – câtorva sute, ba chiar mii de oameni în fiecare zi. Avea o putere de a te transforma pe care o simțeai imediat. Reverendul Eugene Callender (lider respectat al mişcării pentru drepturi civile, coleg cu Martin Luther King Jr. şi pastor într-o biserică baptistă din Harlem până în ziua de azi) îşi aminteşte de întâlnirea cu Swamiji din 1970, când a căzut uluit în genunchi în fața indianului, gândind: „Nu mai e cale de întoarcere... Omul ăsta ştie despre toată lumea tot ce se poate şti."

Swamiji cerea entuziasm, devotament, autocontrol. Certa mereu oamenii pentru vina de a fi *jad*, cuvântul hindus pentru „inert". A adus în viețile – de multe ori rebele – ale tinerilor lui adepți occidentali conceptul antic al disciplinei şi le-a impus să nu-şi mai piardă timpul şi energia (ale lor şi ale celor din jur) cu aiurelile hipiote lipsite de substanță. Ba îşi arunca bastonul după tine, ba, un minut mai târziu, te lua în brațe. Era un personaj complicat, de multe ori chiar controversat, dar realmente un om în stare să schimbe lumea. Occidentalii au astăzi acces la atâtea texte antice ale tradiției yoghine tocmai datorită faptului că Swamiji s-a implicat direct în traducerea şi redescoperirea unor scrieri filozofice care căzuseră în uitare chiar şi în numeroase zone ale Indiei.

Gurul meu a fost discipolul cel mai devotat al lui Swamiji. Se născuse literalmente pentru a-i fi discipol; părinții ei se număraseră printre primii

adepți indieni ai maestrului. În copilărie i se întâmpla să cânte imnuri chiar şi optsprezece ore pe zi, cu o ardoare neobosită. Swamiji i-a intuit potențialul şi, odată ajunsă la adolescență, a făcut-o translatorul lui. A călătorit împreună cu el în toată lumea, fiind atât de atentă la ce avea guru de transmis, încât – avea să mărturisească ea mai târziu – simțea că-i vorbeşte chiar şi cu genunchii. A devenit succesoarea lui în 1982, când încă nu împlinise 30 de ani.

Toți guru adevărați se aseamănă între ei prin faptul că se află într-o stare perpetuă de autoperfecționare. Deosebirile dintre ei țin doar de aspectul exterior, care sunt foarte multe când vine vorba de gurul meu şi de maestrul ei – ea e femeie, poliglotă, are studii superioare şi e o profesionistă desăvârşită; el era uneori capricios, alteori avea aerul leonin al unui bătrân rege din sudul Indiei. Unei fete cuminți din New England, cum sunt eu, îi vine uşor să urmeze pe cineva cum e ea, cu aerul ei liniştitor – exact genul de guru pe care l-ai duce acasă, să-i cunoască pe mama şi pe tata. Dar Swamiji... cu el nu ştiai niciodată cum stai. Încă de când m-am apucat de yoga, de când i-am văzut pentru prima oară fotografiile şi am auzit poveştile care se spuneau despre el, m-am gândit: „Am să mă țin departe de personajul ăsta. E prea mare pentru mine. Mă nelinişteşte."

Dar acum, că sunt în India, în ashramul care i-a fost casă, descopăr că tot ce-mi doresc e Swamiji. Tot ce simt e Swamiji. Singura persoană căreia mă adresez în timpul rugăciunii şi meditației e Swamiji. Canalul de comunicare cu Swamiji e deschis în permanență. Aici sunt în atelierul lui Swamiji, care meştereşte mereu la mine. Deşi a murit de mult, există în el ceva extrem de real şi de prezent. El e maestrul de care am nevoie când îmi e cu adevărat greu, pentru că mă pot certa cu el, îi pot arăta toate defectele şi slăbiciunile mele, iar el nu face decât să-mi râdă în nas. Râde de mine, dar mă iubeşte. Hohotele lui mă înfurie şi mai mult, şi furia mă motivează să fac ceva. Niciodată nu-l simt atât de aproape de mine ca atunci când mă lupt cu *Gurugita* şi cu imposibilele ei versuri sanscrite. Mă cert tot timpul în gând cu Swamiji, îi trântesc chestii ca: „Ar fi cazul

să faci şi tu ceva pentru mine, pentru că eu fac asta pentru tine! Aştept să văd nişte *rezultate* de-aici! Treaba asta ar face bine să mă purifice!" Ieri, când m-am uitat în cartea cu textul imnului şi am văzut că ajunsesem abia la strofa 25, m-am enervat aşa de rău, încât n-am mai avut stare, am început să transpir (şi asta nu ca un om normal – ţâşnea apa din mine de parcă aş fi fost o bucată de brânză) şi m-am surprins exclamând cu voce tare: „Cred că *glumiţi?* Câteva femei s-au întors îngrijorate către mine, aşteptându-se probabil să vadă ceva demonic – eventual cum capul începe să mi se învârtă necontrolat.

Din când în când, îmi aduc aminte că a existat o vreme când locuiam la Roma şi-mi petreceam dimineţile mâncând prăjituri, bând cappuccino şi citind ziarul.

Era chiar foarte plăcut.

Deşi toate astea mi se par acum foarte departe.

54

Nu m-am trezit la timp azi-dimineaţă. Asta înseamnă că leneşa de mine a dormit până la neverosimila oră 4.15. M-am trezit abia cu câteva minute înainte să înceapă *Gurugita,* m-am hotărât cu greu să cobor din pat, mi-am dat cu apă pe faţă, m-am îmbrăcat şi – nemulţumită, cu capsa pusă şi fără nici un chef – am vrut să ies din cameră şi să înfrunt bezna dinaintea zorilor... doar ca să-mi dau seama că fusesem încuiată în cameră de colega mea, care plecase devreme.

E foarte greu să reuşeşti aşa o treabă. Camera nu e mare şi e practic imposibil să nu observi că în patul de alături e cineva care încă doarme.

Colega mea e o australiancă responsabilă, cu mult simţ practic, mamă a cinci copii. Chiar nu-i stă în fire. Şi totuşi a făcut-o. Pur şi simplu m-a închis în cameră.

Primul meu gând a fost: *Asta chiar că e cea mai bună scuză din lume ca să lipsesc de la* Gurugita. Al doilea gând n-a mai fost gând. A fost o acţiune: am sărit pe fereastră.

Mai exact, m-am strecurat afară peste grilaj, l-am apucat cu palmele transpirate şi m-am pomenit atârnând în beznă, la două etaje distanţă de pământ. Abia în momentul ăla mi-am pus întrebarea cea mai logică în situaţia dată: „De ce sari pe geam?" Răspunsul a venit hotărât, de neclintit: *Trebuie să ajung la* Gurugita. După care mi-am dat drumul şi am căzut prin întuneric, de la mai bine de patru metri, până pe aleea de ciment de dedesubt. M-am lovit în cădere de ceva care mi-a jupuit o fâşie lungă de piele de pe tibia piciorului drept, dar nu mi-a păsat. M-am ridicat şi am alergat desculţă până la templu, cu pulsul bubuindu-mi în urechi, am găsit un loc liber, mi-am deschis cartea de imnuri exact când ceilalţi începeau să cânte şi, cu sângele şiroindu-mi din picior, am început să cânt şi eu *Gurugita.*

Respiraţia mi-a revenit la ritmul normal abia după câteva strofe, moment în care am fost în stare să articulez obişnuitul gând din fiecare dimineaţă: *Nu vreau să fiu aici.* Dar imediat după, l-am auzit în gând pe Swamiji izbucnind din nou în râs şi spunându-mi: *Ciudat, pentru că te comporţi exact ca cineva care vrea să fie aici.*

I-am răspuns: *OK, bine, ai câştigat.*

Am stat acolo, sângerând şi gândindu-mă că poate venise vremea să-mi schimb atitudinea faţă de ritualul cu pricina. *Gurugita* trebuia să fie un imn al dragostei pure, dar ceva mă împiedicase să-mi ofer dragostea cu toată sinceritatea. În timp ce intonam strofele, am înţeles că trebuia să identific ceva – sau pe cineva – căruia să-i pot închina imnul, ca să găsesc în interiorul meu locul în care există dragostea pură. Până să ajungem la strofa 20, aveam un destinatar: pe Nick.

Nick e nepotul meu de opt ani; pentru vârsta lui e slăbuţ, sensibil, complex, deştept şi cu o capacitate de înţelegere ceva de speriat. La câteva minute după ce se născuse, printre toţi bebeluşii zgomotoşi din jur, el era singurul care nu plângea. Doar se uita cu ochii îngrijoraţi şi maturi ai unui adult, având aerul că mai fusese în situaţia aia de multe ori înainte, încât nu era foarte sigur dacă e cazul să se bucure că trebuie să treacă din nou prin aşa ceva. Pentru copilul ăsta, viaţa nu e niciodată simplă; aude,

vede şi simte totul cu o intensitate aparte, şi câteodată poate fi copleşit de emoţie atât de repede, încât ne uimeşte pe toţi. Îl iubesc pe băieţelul ăsta atât de mult! Aş vrea să-l pot proteja în permanenţă. Făcând socoteala diferenţei de fus orar dintre India şi Pennsylvania, am realizat că acasă era aproape ora lui de culcare. Aşa că am cântat *Gurugita* pentru nepotul meu, ca să-l ajut să adoarmă. Câteodată îi e greu să adoarmă, din cauză că mintea lui nu poate sta locului. Aşa că i-am dedicat lui fiecare cuvânt sacru al imnului pe care-l cântam. Am pus în cântec toate lucrurile despre viaţă pe care voiam să i le transmit într-o bună zi lui Nick. Cu fiecare vers, am încercat să-l liniştesc spunându-i că, deşi uneori lumea e nedreaptă şi crudă, totul va fi bine, pentru că el e un copil foarte iubit. E înconjurat de oameni care ar face orice ca să-i vină în ajutor. Şi mai mult decât atât, el însuşi are înţelepciune şi răbdare, ascunse adânc în fiinţa lui, care i se vor arăta cu timpul şi-l vor ajuta să înfrunte orice greutăţi. El e un dar de la Dumnezeu pentru noi toţi. I-am spus toate astea prin intermediul străvechiului imn sanscrit şi am observat destul de repede că pe obraji îmi curgeau lacrimi senine. *Gurugita* s-a terminat înainte să apuc să le şterg. O oră şi jumătate se topise. Parcă trecuseră doar zece minute. Mi-am dat seama ce se întâmplase – Nicky mă însoţise pe tot parcursul ritualului. Sufleţelul pe care voisem să-l ajut era de fapt cel care mă ajutase pe mine.

M-am dus până în faţa templului şi m-am înclinat până la pământ, arătându-mi recunoştinţa faţă de Dumnezeul meu, faţă de puterea extraordinară a dragostei, faţă de mine, faţă de guru, faţă de nepoţelul meu – înţelegând pentru o clipă, cu toate particulele corpului meu (fără să reuşesc acelaşi lucru şi cu mintea), că nu există nici cea mai mică diferenţă între cuvintele, ideile şi persoanele cărora le mulţumeam. După care am sărit peste micul dejun şi m-am strecurat în grota de meditaţie, unde am petrecut aproape două ore într-o nemişcare vibrantă.

Nu mai e nevoie să spun că de-atunci nu am mai lipsit niciodată de la *Gurugita,* care a devenit pentru mine cel mai sacru dintre toate ritualurile la care am participat în ashram. Sigur că Richard din Texas nu

se mai sătura să mă tachineze în legătură cu săritura mea pe geam, spunându-mi în fiecare seară înainte de culcare: „Ne vedem mâine-dimineață la *Gita,* măi Provizii. Şi auzi?... Poate încerci pe scări data viitoare, bine?” Şi bineînțeles, în săptămâna care a urmat am sunat-o pe sora mea, care mi-a spus că – din motive necunoscute de nimeni – Nick nu mai are probleme cu somnul. După convorbirea avută cu Catherine, am descoperit în bibliotecă o carte despre un sfânt indian numit Ramakrishna, în care am dat peste povestea unei femei care i-a mărturisit maestrului teama că nu e suficient de credincioasă şi că nu-l iubeşte destul pe Dumnezeu. Sfântul a întrebat-o: „Există ceva ce iubeşti pe lumea asta?” Femeia i-a răspuns că îşi iubeşte nepoțelul mai mult decât orice pe lume. Ramakrishna i-a spus: „Asta e, atunci. El e Krishna al tău, el e dragostea ta. Iubindu-ți nepotul, îl iubeşti pe Dumnezeu.”

Dar nu asta e important. Lucrul cu adevărat uimitor s-a întâmplat chiar în ziua în care am sărit pe fereastră. M-am întâlnit în după-amiaza aceleiaşi zile cu Delia, colega mea de cameră, şi i-am povestit că mă încuiase în încăpere de dimineață. A fost stupefiată să audă aşa ceva. Mi-a spus:

— Nu pot să-mi imaginez cum de-am făcut aşa ceva! Cu atât mai mult cu cât m-am gândit la tine toată dimineața. Azi-noapte te-am visat şi e incredibil cât de real părea totul. N-am fost în stare să-mi scot visul ăla din minte toată ziua.

— Povesteşte-mi-l, am rugat-o eu.

— Am visat că luaseşi foc şi că şi patul era în flăcări. Am sărit să te ajut, dar până să ajung să te salvez nu mai rămăsese nimic din tine în afară de nişte cenuşă albicioasă, mi-a mai spus Delia.

55

Atunci m-am hotărât să rămân în ashram. Lucru care venea în totală contradicție cu planul meu inițial. Planul meu inițial presupunea să rămân aici doar şase săptămâni, în care să dau un pic de gustul

experiențelor transcendentale, după care să-mi continui călătoria prin India... ăăă... în căutarea lui Dumnezeu. Îmi luasem la mine hărți, ghiduri turistice, bocanci, de toate! Îmi făcusem o listă cu temple, moschei şi sfinți indieni pe care voiam să-i văd. Păi doar e vorba de India! Pe-aici sunt enorm de multe lucruri de vizitat şi de făcut. Aveam un drum lung în fața mea, înțesat cu temple pe care să le vizitez şi cu cămile şi elefanți pe care să-i călăresc. Şi aş fi regretat enorm să ratez Gangele, deşertul din Rajasthan, cinematografele nebune din Mumbay, Himalaya, vechile plantații de ceai sau întrecerile de ricşe din Calcutta, care te duc cu gândul la scenele cu care de luptă din *Ben-Hur.* Îmi propusesem inclusiv să merg în martie la Daramsala şi să-l cunosc pe Dalai Lama. Speram că *el* ar putea să mă învețe ceva despre Dumnezeu.

Deci planul meu nu prevedea să rămân pe loc, imobilizată într-un mic ashram pierdut într-un sat oarecare, undeva, în inima Indiei.

Pe de altă parte, maeştrii zen au atras mereu atenția asupra faptului că nu-ți poți vedea niciodată reflexia într-o apă curgătoare, ci doar într-una care stă cuminte în acelaşi loc. Deci ceva îmi spunea că o eventuală fugă din ashram ar fi fost o dovadă de neglijență spirituală, mai ales într-un moment în care mi se întâmplau atâtea lucruri tocmai acolo, într-un loc mic, retras, în care fiecare moment al zilei e organizat în aşa fel încât să uşureze autodescoperirea şi rugăciunea. Chiar aveam nevoie acum să fug după trenuri, să mă pricopsesc cu paraziți intestinali şi să-mi petrec timpul în compania unor hipioți? N-aş fi putut să fac toate astea cu altă ocazie? N-aş fi putut să-l văd şi altă dată pe Dalai Lama? N-avea să fie mereu la Daramsala? (Şi dacă, Doamne fereşte, urma să moară, nu găseau oricum pe altcineva în locul lui?) De la atâtea vize, paşaportul meu e mai bălțat decât pielea unui circar tatuat din cap până-n picioare. Oare chiar o să reuşesc să mă apropii de un contact revelator cu divinitatea dacă pornesc iarăşi la drum?

Nu ştiam ce să fac. O zi întreagă am şovăit. Ca de obicei, Richard din Texas a avut ultimul cuvânt.

— Şezi blând, măi Provizii, mi-a spus el. Uită de turism, ai toată viața la dispoziție pentru asta. Tu, drăguță, ai pornit într-o călătorie spirituală. Nu chiuli şi nu face lucrurile doar pe jumătate. Ai în mână o invitație specială din partea lui Dumnezeu, şi sper că n-ai de gând să refuzi aşa ceva.

— Şi cum rămâne cu toate minunățiile Indiei, în cazul ăsta? l-am întrebat eu. Nu e cam păcat să străbați jumătate de lume doar ca să stai tot timpul într-un ashram mititel şi să nu vezi nimic?

— Măi Provizii, draga mea, ascultă tu la prietenu' tău Richard. Du-ți în fiecare zi funduleţul ăla în grota de meditație încă trei luni de-acu' încolo şi-ți promit eu că o să începi să vezi nişte chestii aşa de minunate, de-o să vrei să dai cu pietre în Taj Mahal.

56

În timpul meditației de dimineață, mi-au trecut prin minte nişte chestii.

Mă întrebam unde să mă stabilesc după ce se termină anul ăsta de călătorii. Nu vreau să mă întorc la New York doar din reflex. Poate ar fi bine să încerc cu alt oraş. Am auzit că Austin e un loc tare drăguț. Şi la Chicago aş avea de admirat ceva arhitectură. Deşi e cam greu cu iarna pe-acolo. Sau poate ar fi bine să mă mut în străinătate. Despre Sydney am auzit doar lucruri bune... Dacă m-aş muta într-un oraş mai ieftin decât New Yorkul, poate că mi-aş putea permite un apartament mai mare, în care să am o cameră doar pentru meditație! Asta chiar că ar fi frumos. Aş zugrăvi-o în auriu. Sau în albastru-intens. Ba nu, în auriu... Sau mai bine albastru...

Când am observat unde îmi era mintea, m-am îngrozit. Mi-am spus: *Uită-te la tine, eşti în India, într-un ashram, într-unul dintre cele mai sfinte locuri de pelerinaj din lume. Şi în loc să comunici cu divinitatea, îți faci planuri legate de locul în care ai să meditezi peste un an, planuri care includ o casă ipotetică şi un oraş deocamdată necunoscut. Ce-ai zice,*

nebună agitată ce eşti, să încerci să meditezi aici şi acum, unde te afli în momentul de faţă?

M-am concentrat iar pe repetarea în tăcere a mantrei.

Câteva momente mai târziu, m-am oprit ca să-mi retrag comentariul răutăcios pe care-l făcusem numindu-mă singură „nebună agitată”. Am considerat că nu prea fusese o dovadă de afecţiune din partea mea.

Şi totuşi, m-am gândit în secunda următoare, *o cameră aurie doar pentru meditaţie ar fi foarte drăguţă.*

Am deschis ochii şi am oftat. Doar de-atâta lucru eram în stare?

Aşa că în aceeaşi seară am încercat ceva nou. În ashram cunoscusem de curând o femeie care făcea meditaţie Vipassana. Vipassana e o tehnică de meditaţie budistă ultraortodoxă, extrem de purificată şi de intensă. Practic, se rezumă la *a sta aşezat.* Un curs introductiv de Vipassana durează zece zile, timp în care stai aşezat şi câte zece ore pe zi, tăcând neîntrerupt chiar şi câte două sau trei ore la rând. E varianta Sport Extrem a practicilor transcendentale. Maestrul de Vipassana nu-ţi dă niciodată vreo mantra pe care s-o repeţi, pentru că e ca şi cum ai trişa. Meditaţia Vipassana e practica reflecţiei pure, în care îţi priveşti mintea şi îţi evaluezi tiparele de gândire, fără să-ţi părăseşti locul în care şezi.

E la fel de dificilă şi din punct de vedere fizic. Odată ce te-ai aşezat, ţi se interzice cu desăvârşire să-ţi modifici poziţia, indiferent de gradul de disconfort pe care ajungi să-l resimţi. Trebuie să continui să stai acolo şi să-ţi spui: „Nu există nici un motiv pentru care să mă mişc în următoarele două ore.” Dacă simţi vreun disconfort, trebuie să meditezi asupra lui şi să observi efectele pe care durerea fizică le are asupra ta. În viaţa de zi cu zi, facem tot felul de eforturi pentru a evita neajunsurile de orice natură, fie ele fizice, emoţionale sau psihice, în încercarea de a evada din realitatea durerilor şi a neplăcerilor. Învăţătura meditaţiei Vipassana arată că durerile şi neplăcerile sunt inevitabile în viaţă, dar susţine că, dacă reuşim să ne ancorăm în nemişcare suficient de mult timp, vom ajunge treptat să înţelegem adevărul (pe cât de neplăcut, pe atât de liniştitor) că totul e trecător.

O veche învățătură budistă susține că „Lumea este afectată de moarte şi de degradare, deci înțeleptul nu o plânge, pentru că ştie că aşa îi este sortit". Cu alte cuvinte: Obişnuieşte-te cu acest gând!

Nu cred că Vipassana e calea cea mai potrivită pentru mine. E mult prea austeră pentru ideile mele legate de practicarea religiei, care în general se învârt în jurul conceptelor de compasiune şi dragoste şi fluturaşi şi fericire, şi includ un Dumnezeu prietenos (adică lucrurile pe care Darcey, o prietenă de-a mea, le numeşte „Teologie de Fetițe Drăgălaşe"). În Vipassana nici măcar nu se vorbeşte despre Dumnezeu, pentru că unii budişti consideră noțiunea de Dumnezeu drept obiectul final al unei dependențe, o ultimă plasă de siguranță şi ultimul lucru de care trebuie să ne eliberăm înainte de detaşarea totală. Ei bine, eu am propriile mele obiecții legate de cuvântul *detaşare*, pentru că mi s-a întâmplat să cunosc oameni care căutau spiritualitatea într-o stare de ruptură totală față de orice altă ființă omenească, oameni pe care – când îi auzeam vorbind despre căutarea sacră a detaşării – îmi venea să-i scutur, spunându-le: „Prieteni, ăsta e chiar *ultimul* lucru pe care trebuie să-l faceți!"

Şi totuşi, îmi dau seama că detaşarea făcută cu inteligență şi măsură poate fi un instrument foarte valoros pentru a obține pacea interioară. După ce-am stat o jumătate de zi în bibliotecă, citind despre Vipassana, am început să mă gândesc la timpul pe care-l petrecusem în viață zbătându-mă ca peştele pe uscat, pendulând între fuga din fața durerii şi vânătoarea după următoarea plăcere. Şi mi-am pus problema dacă eu (împreună cu cei ducând povara sarcinii de a ține la mine) aş putea să profit de pe urma învățăturii de a rămâne liniştită şi de a îndura un pic mai mult, fără să mă las în permanență târâtă de vârtejurile întâmplării.

Toate gândurile m-au năpădit din nou în seara asta. Am găsit o bancă într-una din grădinile liniştite ale ashramului şi m-am aşezat, hotărâtă să meditez în stil Vipassana măcar o oră. Fără să mă mişc, fără să repet vreo mantra – pur şi simplu să reflectez. Să vedem ce iese. Din păcate, scăpasem din vedere „ce iese" de obicei în India la apus: un mare roi de

țânțari. De cum m-am așezat pe bancă în lumina încântătoare a asfințitului, am auzit țânțarii venind spre mine într-un atac concertat. Mi se loveau de față și îmi aterizau pe cap, glezne și brațe. Asaltului i-au urmat înțepăturile. Nu-mi plăcea deloc ce se întâmplă. M-am gândit: „Mi-am ales un moment al zilei tare prost pentru meditația Vipassana."

Pe de altă parte, care moment din zi, din an sau din viață e mai bun pentru a te așeza și a reflecta? Când se întâmplă *să nu fie* ceva care să te bâzâie și care să-ți distragă atenția și care să te enerveze doar pentru că poate s-o facă? Așa că am luat o decizie (inspirată din nou de sfatul primit de la guru – de a fi artizanii propriei noastre experiențe spirituale). Mi-am pus întrebarea – *Ce-ar fi dacă ai face treaba asta măcar o dată?* Ce-ar fi dacă, în loc să încep să pălmuiesc țânțarii, aș îndura tot disconfortul ăsta timp de o oră din viața mea?

Și așa am făcut. Am fost obiectul și martora nemișcată a festinului țânțăresc. Ca să fiu sinceră, o parte din mine se întreba ce anume voiam să demonstrez printr-un astfel de experiment viril. Dar cealaltă parte din mine știa foarte bine – era încercarea unui începător de a se autocontrola. Dacă reușesc să suport un disconfort fizic lipsit de pericol, cine știe prin ce alte neplăceri mult mai solicitante voi putea trece pe viitor? Poate că în același fel voi reuși să înving și neplăcerile emoționale, care pentru mine sunt mai greu de îndurat. Poate voi reuși să-mi înving gelozia, furia, frica, dezamăgirea, singurătatea, rușinea sau plictisul.

La început, mâncărimile mă făceau să turbez, dar până la urmă s-au transformat într-o senzație generală de fierbințeală, pe care am reușit s-o transform într-un soi de euforie. Am disipat durerea, care și-a pierdut atributele obișnuite și s-a transformat în senzație pură – nici bună, nici rea, doar intensă –, iar intensitatea senzației m-a scos din mine însămi și m-a proiectat direct în meditație. Am stat acolo timp de două ore. Dacă vreo pasăre mi s-ar fi așezat pe creștet, nu mi-aș fi dat seama.

Vreau să clarific ceva. Recunosc, experimentul meu n-a fost cel mai stoic act de curaj din istoria umanității și nu mă aștept ca pentru chestia asta să primesc din partea Congresului Medalia de Onoare. Dar am fost

încântată, într-un fel greu de definit, când mi-am dat seama că până atunci, în toți cei 34 de ani pe care-i petrecusem pe pământ, nu se întâmplase *niciodată* ca un țânțar să încerce să mă ciupească fără ca eu să-i răspund imediat cu o palmă. Toată viața fusesem o marionetă aflată la cheremul a milioane de astfel de stimuli – mai mari sau mai mici – generatori de durere sau de plăceri. De câte ori se întâmplă ceva, eu reacționez. Dar de data asta reuşisem să nu iau deloc în seamă propriile mele reflexe, ceea ce nu mai făcusem niciodată până atunci. Sigur că fusese ceva neînsemnat, dar de câte ori avem ocazia să facem ceva complet nou? Şi oare ce alt lucru, imposibil până acum, urma să pot face mâine?

La sfârşit m-am ridicat, m-am dus în camera mea și am evaluat stricăciunile. Am numărat vreo douăzeci de muşcături de țânțar. Dar jumătate de oră mai târziu, îmi trecuseră aproape de tot. Până la urmă, totul e trecător.

57

Căutarea lui Dumnezeu reprezintă o răsturnare a ordinii lumeşti obişnuite. Într-o astfel de căutare, renunți la lucrurile care te atrag în mod natural şi optezi pentru lucrurile greu de îndeplinit. Îți abandonezi obiceiurile liniştitoare şi speri (doar speri!) că în schimbul lucrurilor la care renunți ți se va oferi ceva cu mult mai măreț. Toate religiile lumii funcționează după acelaşi principiu a ceea ce înseamnă un discipol devotat – se trezeşte devreme şi se roagă lui Dumnezeu, îşi cultivă virtuțile, e un bun vecin, se respectă pe sine şi-i respectă şi pe ceilalți, îşi stăpâneşte poftele. Suntem cu toții de acord că ar fi mai uşor să dormim până târziu, şi mulți dintre noi chiar aşa fac, dar de la începuturile istoriei au existat alții care au ales să se trezească în zori, să se spele pe față şi să se ducă la rugăciune. După care încearcă din răsputeri să rămână credincioşi propriilor practici religioase, fără să se lase afectați de nebunia din jurul lor.

Credincioşii practicanți din toată lumea îşi îndeplinesc ritualurile în lipsa oricărei garanții că vor avea ceva de câştigat de pe urma lor. Sigur că există nenumărate scripturi şi nenumărați preoți care fac nenumărate promisiuni în legătură cu rezultatele aduse de faptele bune (neuitând nici să amenințe cu pedepsele care-i aşteaptă pe cei care se abat de la drumul drept), dar simpla convingere că toate acestea sunt adevărate constituie un act de credință, pentru că nimănui nu i se arată vreodată sfârşitul înainte de a ajunge la el. Devoțiunea înseamnă dedicare în lipsa oricărei certitudini. Credința e un mod de a spune: „Da, accept din start termenii impuşi de univers şi îmbrățişez dinainte ceea ce nu sunt deocamdată capabil să înțeleg." Există un motiv pentru care ne referim la „saltul de credință" – pentru că decizia de a accepta ideea de divinitate echivalează ea însăşi cu un salt uriaş din domeniul logicii în cel al necunoscutului, şi nu-mi pasă cu câtă convingere şi cu câte vrafuri de cărți se înarmează teologii din toate religiile în încercarea de a-mi demonstra prin intermediul scrierilor sacre că ceea ce cred ei are baze raționale; nu are. Dacă ar fi un act rațional, credința ar înceta prin definiție să mai fie credință. Credința e convingerea în existența a ceea ce nu poți vedea sau dovedi sau atinge. Credința înseamnă să te avânți cu capul înainte şi fără ezitare în beznă. Dacă am şti cu certitudine dinainte toate răspunsurile la întrebările despre sensul vieții, despre natura lui Dumnezeu sau despre destinul sufletelor noastre, convingerea noastră nu ar mai fi un salt de credință, nu ar mai fi un act de curaj al umanității; ar fi doar... o simplă poliță de asigurare.

Pe mine nu mă interesează industria asigurărilor. Am obosit să mai fiu sceptică, mă irită prudența în chestiunile de spiritualitate, dezbaterile empirice pe tema asta mă plictisesc şi mă consumă. Nu vreau să mai aud aşa ceva. Nu-mi pasă nici cât negru sub unghie de dovezi, de probe şi de asigurări. Nu-l vreau decât pe Dumnezeu. Îl vreau pe Dumnezeu în ființa mea. Vreau ca Dumnezeu să se joace prin venele mele la fel cum se joacă razele soarelui în apă.

58

Rugăciunile mele au devenit mai specifice şi mai coerente. M-am gândit că nu prea are sens să trimiţi în univers rugi dezlânate. În fiecare dimineaţă, înainte de meditaţie, mă duc la templu, unde îngenunchez şi vorbesc cu Dumnezeu câteva minute. La începuturile şederii mele în ashram, am descoperit că adesea eram foarte incoerentă în timpul conversaţiilor mele cu divinul. Dacă eu eram plictisită, confuză şi obosită, exact la fel erau şi rugăciunile mele. Ţin minte că într-o dimineaţă am îngenuncheat, mi-am lipit fruntea de podea şi am început să bâlbâi către creator ceva de genul: „Of, habar n-am ce-mi trebuie... dar sunt sigură că tu ai nişte idei în legătură cu asta... aşa că... te rog să faci ceva, bine?”

Cam ca discuţiile pe care le aveam de obicei cu coafeza mea. Îmi pare rău, dar aşa ceva chiar nu se face. Mi-l şi închipui pe Dumnezeu uitându-se peste rugăciunea mea cu o sprânceană ridicată, înainte de a mi-o trimite înapoi cu o adnotare: „Caută-mă din nou când te hotărăşti să te dedici serios lucrului ăstuia.” *Sigur* că Dumnezeu ştie deja ce-mi trebuie. Problema e – ştiu şi *eu?* Să te arunci la picioarele lui Dumnezeu în plină disperare e ceva de înţeles – numai Dumnezeu ştie de câte ori am făcut-o şi eu –, dar în final ai mai multe de câştigat când te rogi dacă pui şi tu osul la treabă. O veche anecdotă italienească povesteşte că un bătrân sărac se ducea în fiecare zi la biserică şi se ruga în faţa statuii unui mare sfânt, implorându-l: „Sfinte, te rog, te rog, te implor... ajută-mă să câştig la loterie.” S-a rugat aşa luni întregi, până când statuia sfântului exasperat a prins viaţă, s-a uitat la bietul om îngenuncheat şi a spus plină de dezgust: „Fiule, te rog, te rog, te implor... *cumpără-ţi şi tu un bilet!”*

Rugăciunea e ca o relaţie; jumătate din tot ce trebuie făcut îmi revine mie. Dacă doresc să mă transform, dar nici măcar nu mă deranjez să articulez ce anume vreau să obţin, cum ar putea vreodată să se şi întâmple ceva? Jumătate din beneficiul rugăciunii e chiar ruga, acţiunea de a-ți declara intențiile într-un mod coerent și justificat. Fără asta, toate rugăciunile şi speranţele tale sunt fără susţinere, informe, inerte; ţi se

învârt la picioare ca o ceață rece care nu se ridică niciodată. Așa că acum îmi rezerv în fiecare dimineață un moment ca să mă întreb pentru ce anume vreau cu adevărat să mă rog. Rămân în genunchi, cu fruntea lipită de marmura rece, atât cât e nevoie ca să formulez o rugăciune adevărată. Dacă simt că nu e sinceră, rămân în continuare acolo până reușesc s-o spun cu sinceritate. Ce a funcționat ieri nu e obligatoriu să funcționeze și azi. Rugăciunile pot deveni statice și conținutul lor se poate pierde în plictiseală și în locuri comune dacă nu le mai acordăm toată atenția noastră. Făcând efortul de a rămâne vigilentă, îmi asum responsabilitatea de a-mi menține sufletul în cea mai bună stare.

Destinul e și el tot o relație – o hârjoană între grația divină și efortul dedicat al fiecăruia. Nu ai nici un control peste jumătate din el; cealaltă jumătate e cu totul în mâinile tale, iar acțiunile pe care le întreprinzi au consecințe cuantificabile. Omul nu e nici o marionetă în mâinile zeilor, nici singurul comandant al propriului destin; e câte puțin din fiecare. Galopăm prin viață ca niște acrobați de circ, cu picioarele sprijinite pe spinările a doi cai care aleargă unul lângă celălalt – un picior pe cel numit „destin", celălalt pe calul numit „liber-arbitru". Și întrebarea pe care trebuie să ne-o punem în fiecare zi e: cum îi deosebim între ei? Pe care din cei doi cai trebuie să-l lăsăm în pace, nefăcându-ne griji din cauza lui, pentru că oricum nu-l putem controla? Pe care trebuie să-l strunim din toate puterile?

Când vine vorba de soarta mea, sunt foarte multe aspecte pe care nu le pot controla; dar există și unele lucruri care îmi cad chiar mie în grijă. E de datoria mea să cumpăr anumite bilete de loterie, sporindu-mi în felul ăsta șansele de a fi mulțumită. Eu decid cum îmi petrec timpul, cu cine interacționez, cu cine îmi împart corpul și viața și energia și banii. Eu decid ce mănânc și ce citesc și ce studiez. Eu aleg cum voi privi circumstanțele nefericite din viața mea – fie ca pe niște nenorociri, fie ca pe niște ocazii de a evolua (și în situațiile în care, din cauză că-mi plâng prea tare de milă, nu mă pot ridica până la cota cea mai înaltă a optimismului, pot încerca să-mi schimb punctul de vedere). Eu îmi aleg

cuvintele şi tonul cu care mă adresez celorlalţi. Şi, cel mai important, eu îmi aleg ce gândesc.

Ultima idee e de o noutate totală pentru mine. Richard din Texas mi-a atras atenţia asupra ei nu demult, într-un moment în care mă plângeam de incapacitatea mea de a nu-mi mai face gânduri negre. Mi-a spus:

— Măi Provizii, tu trebuie să înveţi cum să-ţi alegi gândurile, la fel cum îţi alegi hainele cu care te îmbraci în fiecare zi. Asta e o chestie pe care poţi s-o exersezi. Dacă vrei aşa de tare să-ţi controlezi viaţa, lucrează asupra minţii tale. E singurul lucru pe care ar trebui să încerci să-l controlezi. Celelalte... lasă-le încolo. Fiindcă, dacă nu înveţi cum să-ţi controlezi gândurile, eşti în mare încurcătură şi aşa o să rămâi.

Treaba asta pare aproape imposibilă la prima vedere. Să-ţi controlezi *gândurile?* Nu invers? Dar închipuie-ţi, ce-ar fi dacă ai reuşi? Aici nu e vorba de reprimare sau de negare. Reprimarea şi negarea construiesc tot felul de jocuri elaborate prin care se prefac că nu există vreun gând sau vreun sentiment negativ. Richard vorbeşte despre cu totul altceva – despre a admite că astfel de gânduri există, a înţelege de unde şi de ce apar, şi abia apoi a le neutraliza, cu mare curaj şi toleranţă. Este un exerciţiu care se potriveşte ca o mănuşă oricărui tip de terapie psihologică pe care ar putea-o urma cineva. Cabinetul psihologului poate fi folosit pentru a înţelege ce anume generează toate aceste gânduri distructive; exerciţiile spirituale pot fi folosite pentru a le învinge. Sigur că renunţarea la partea negativă presupune un sacrificiu. Ne pierdem în felul ăsta multe obiceiuri vechi, ranchiune reconfortante şi viniete familiare. Fireşte, aşa ceva presupune efort şi exerciţiu. Nu e o învăţătură pe care, odată auzită, ţi-o poţi însuşi imediat. E nevoie de atenţie continuă şi de dorinţă sinceră. Trebuie să ne gândim că avem nevoie de asta, că e ceva benefic pentru propria noastră putere de a înfrunta viaţa. *Devo farmi le ossa,* spun italienii. „Trebuie să-mi fac oasele."

Aşa că am început să fiu atentă la gândurile mele, pe care le monitorizez îndeaproape. Repet de vreo şapte sute de ori pe zi

următoarea promisiune: „Nu voi mai nutri gânduri nesănătoase." De fiecare dată când apare vreun gând meschin, repet promisiunea. *Nu voi mai nutri gânduri nesănătoase.* Când m-am auzit prima dată spunând asta, mi-am ciulit urechea interioară la sunetul cuvântului „nutri", care se poate referi la fel de bine la cultivarea unei anumite idei şi la hrănirea propriu-zisă a cuiva. Mi-am adus aminte de mesele copioase din Sicilia şi de porturile ei rustice, în care mă simțeam cumva protejată. Un port e un loc de refugiu, dar şi o cale de intrare. Mi-am imaginat cum ar arăta portul propriei mele minți – poate puțin ponosit, poate bătut de furtuni, dar bine situat și exact cât trebuie de adânc. Portul mintii mele e într-un golf deschis, e singura cale de acces către insula Sinelui meu (care o fi ea o insulă vulcanică şi tânără, dar e fertilă şi promite multe lucruri bune). Insula asta a văzut multe războaie, e-adevărat, dar acum – sub îndrumarea unui nou stăpân (eu), care a instituit noi reguli capabile s-o protejeze – e trup şi suflet de partea păcii. Şi acum, să se ducă vestea peste nouă mări şi nouă țări – insula are legi mult mai stricte în privința celor care pot intra în port!

Nu mai aveți voie să veniți aici cu gândurile voastre dure şi abuzive, cu gândurile voastre negre ca nişte corăbii ciumate, cu gândurile voastre ca nişte vase cu sclavi, cu gândurile voastre ca nişte nave de război – toate astea vor fi respinse. De asemenea, orice gânduri pline de exilați furioşi şi hămesiți, nemulțumiți şi pamfletişti, rebeli şi criminali periculoşi, prostituate disperate, proxeneți şi fugari subversivi – nici ele nu vor mai avea loc aici. Din motive evidente, nici gândurile canibale nu vor mai fi acceptate. Chiar şi misionarii vor fi atent cercetați, ca nu cumva să fie prefăcuți. Acesta e un port paşnic, calea de acces către o insulă mândră şi frumoasă care abia acum începe să cultive liniştea. Dacă veți putea respecta aceste reguli, dragele mele gânduri, sunteți bine-venite în mintea mea – în caz contrar, vă voi trimite înapoi în marea din care ați venit.

Asta îmi e misiunea, care nu va cunoaşte sfârşit.

59

M-am împrietenit cu Tulsi – o indiancă de 17 ani. Munceşte în fiecare zi cu mine la curăţatul podelei din templu. În fiecare seară ne plimbăm împreună prin grădinile ashramului şi discutăm despre Dumnezeu şi hip-hop, două subiecte de care Tulsi se simte la fel de atrasă. Tulsi e cea mai drăgălaşă şoricică indiană de bibliotecă pe care v-o puteţi închipui, care a devenit încă şi mai drăgălaşă de când una dintre lentilele ochelarilor ei s-a spart săptămâna trecută, transformându-se într-un mozaic de cioburi care aduce cu pânzele de păianjen din desenele animate, lucru care n-a împiedicat-o pe Tulsi să-şi poarte ochelarii. Pentru mine, Tulsi reprezintă o mulţime de lucruri străine şi interesante în acelaşi timp – e adolescentă, băieţoasă, indiancă, rebela familiei, cu un suflet atât de dedicat lui Dumnezeu, încât pare o elevă de liceu care a făcut o pasiune arzătoare pentru El. Vorbeşte o încântătoare engleză cântată, genul de engleză pe care-l poţi auzi doar în India – care include tot felul de cuvinte coloniale cum ar fi „splendid!" sau „prostii!" şi care produce uneori fraze extrem de elocvente, ca „Mersul prin iarbă în cursul dimineţii, când roua s-a acumulat deja, este un lucru benefic, deoarece scade temperatura corpului într-un mod natural şi plăcut". Când i-am spus mai demult că urma să merg la Mumbay, Tulsi mi-a replicat: „Te rog să fii cu mare băgare de seamă, pentru că vei avea surpriza să constaţi că pretutindeni sunt foarte multe autobuze, care circulă extrem de repede."

Are exact jumătate din vârsta mea; şi e jumătate cât mine şi ca fizic.

În timpul plimbărilor noastre din ultima vreme, Tulsi şi cu mine am vorbit foarte mult despre căsătorie. Va împlini în curând 18 ani, adică vârsta la care va fi considerată o fată de măritat în toată puterea cuvântului. Lucrurile se vor întâmpla în felul următor: după majorat, i se va cere să participe la nunţile din familie îmbrăcată în sari, semn că nu mai e o fetiţă. O *amma* („mătuşă") prietenoasă se va aşeza lângă ea şi va începe să-i pună întrebări, ca s-o cunoască mai bine: „Câţi ani ai? Din ce familie vii? Ce meserie are taică-tău? La ce universitate te-ai înscris? Ce-ţi

place să faci? Când e ziua ta?” Şi după foarte puţină vreme, tatăl lui Tulsi va primi în cutia poştală un plic mare, cu fotografia nepotului femeii de la nuntă – care nepot studiază cibernetica la Delhi –, împreună cu astrograma băiatului, notele lui de la facultate şi inevitabila întrebare: „I-ar face plăcere fiicei dumneavoastră să se mărite cu el?”

— E nasol, spune Tulsi.

Dar pentru familie înseamnă foarte mult să-şi vadă copiii căsătoriţi cum trebuie. Tulsi are o mătuşă care de curând s-a ras pe cap ca să-i mulţumească lui Dumnezeu că fiica ei cea mare în sfârşit s-a căsătorit – la venerabila vârstă de 28 de ani. Mai ales că fata era şi foarte greu de măritat, avea multe minusuri la capitolul ăsta. Am întrebat-o pe Tulsi ce anume face ca o fată din India să fie greu de măritat şi mi-a răspuns că există o grămadă de motive.

— Dacă are o astrograma proastă. Dacă e prea în vârstă. Dacă are pielea de culoare prea închisă. Dacă are studii superioare şi nu reuşeşti să-i găseşti un soţ cu studii mai avansate decât ale ei, lucru care e destul de răspândit în ziua de azi – căci o femeie nu poate să fie mai bine educată decât soţul ei. Sau dacă a avut o aventură cu cineva şi toată comunitatea ştie lucrul ăsta; după aşa ceva, chiar că ar fi greu de găsit un soţ...

Scanez repede lista ca să-mi dau seama cât de bună de măritat aş fi după normele indiene. Nu ştiu dacă astrograma mea e bună sau rea, dar e clar că sunt prea bătrână şi mult prea şcolită, fără să mai spun că reputaţia mea e compromisă public în mod iremediabil... Nu prea sunt o variantă atrăgătoare. Măcar am pielea de culoare deschisă. E singurul meu avantaj.

Săptămâna trecută, Tulsi a trebuit să meargă la nunta unei verişoare, şi mi-a povestit în modul cel mai ne-indian cu putinţă cât poate să urască nunţile. Tot dansul şi toate bârfele. Tot împodobitul dinainte. Preferă să lustruiască podele şi să mediteze în ashram. Nimeni din familia ei nu înţelege asta; ardoarea ei religioasă depăşeşte limitele a ceea ce consideră ei că ar fi normal. Tulsi spune:

— Familia mea deja nu mai speră nimic din partea mea, mă consideră prea ciudată. Mi-am creat o reputaţie de om care, dacă îi spui să

facă ceva, va face cu siguranță exact invers. Mai sunt şi arțăgoasă. Şi nici nu m-am omorât prea tare cu studiul, dar de-acum înainte lucrurile se vor schimba, pentru că voi merge la universitate şi voi decide singură ce anume mă interesează. Vreau să studiez psihologia, la fel cum a făcut guru când a fost la facultate. Sunt considerată o fată dificilă. Se ştie despre mine că am nevoie să mi se dea motive întemeiate ca să fac ce mi se cere. Mama înțelege asta la mine şi încearcă mereu să-mi ofere astfel de motive, dar nu şi tata. Adică îmi spune şi el care ar fi motivele, dar mie nu mi se par prea întemeiate. Câteodată mă întreb ce caut eu în familia mea, pentru că nu le semăn deloc.

Verişoara lui Tulsi care s-a căsătorit săptămâna trecută are doar 21 de ani; sora ei mai mare e următoarea pe lista măritişului la cei 20 de ani pe care-i are, lucru care nu înseamnă decât că după ce sora ei se va căsători va exista o presiune extrem de puternică asupra lui Tulsi pentru a-şi găsi un soț. Am întrebat-o dacă vrea să se căsătorească şi mi-a răspuns:

— Nuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu...

... şi cuvântul a durat mai mult decât apusul pe care-l priveam din grădină.

— Vreau să călătoresc! Ca tine! mi-a spus ea.

— Ştii, Tulsi, nici eu n-am putut să umblu mereu aşa ca acum. Am fost si eu căsătorită cândva.

S-a încruntat la mine prin ochelarii ei crăpați, studiindu-mă cu ochi curioşi, de parcă i-aş fi spus că fusesem brunetă cândva şi ar fi încercat să-şi imagineze cum arătam. În final, a spus:

— Tu? Căsătorită? Nu reuşesc să-mi închipui asta.

— Dar e adevărat – chiar am fost.

— Tu eşti cea care a pus capăt căsniciei?

— Da.

— Cred că e admirabil că ai pus capăt căsniciei. Acum pari extraordinar de fericită. Cât despre mine – cum am ajuns aici? De ce m-am născut indiancă? E revoltător! De ce fac parte din familia asta? De ce trebuie să merg la toate nunțile astea?

După care Tulsi a început să alerge exasperată în cerc, strigând (destul de tare pentru standardele ashramului):

— Vreau să locuiesc în Hawaii!!!

60

Și Richard din Texas a fost căsătorit cândva. Are doi băieți – care acum sunt bărbați în toată firea şi de care e în continuare foarte apropiat. Câteodată, Richard o pomeneşte pe fosta lui soție în vreo povestire, şi pare că o face cu afecțiune. De câte ori îl aud, sunt puțin invidioasă, gândindu-mă cât de norocos e Richard că a rămas prieten cu ea chiar şi după ce s-au despărțit. Asta e un efect secundar destul de ciudat al divorțului meu; devin invidioasă de câte ori se întâmplă să aud despre cupluri care s-au despărțit amiabil. Mai rău de-atât – am ajuns chiar să cred că despărțirile civilizate sunt lucruri din cale-afară de romantice. La modul: „Vaai... ce drăguț... probabil că s-au iubit mult...”

Aşa că într-o zi l-am întrebat pe Richard despre treaba asta. I-am spus:

— Mi se pare că ai sentimente de afecțiune față de fosta ta soție. Sunteți în continuare apropiați?

— Nu, mi-a răspuns el într-o doară. Acum crede despre mine că mi-am schimbat numele în „Dobitocu ăla”.

Detaşarea cu care mi-a spus asta m-a impresionat. Şi fostul meu soț crede despre mine că mi-am schimbat numele, lucru care mă întristează îngrozitor. Unul dintre lucrurile cel mai dificil de suportat la divorțul meu a fost faptul că el nu m-a iertat niciodată că l-am părăsit. Nu a contat câte ocale de scuze sau de explicații i-am pus la picioare, câtă vină mi-am asumat sau câte bunuri şi câte gesturi de căință am fost dispusă să-i ofer în schimbul plecării mele. N-avea deloc de gând să mă felicite şi să-mi spună: „Ooo, am fost atât de impresionat de generozitatea şi de sinceritatea ta! Vreau doar să-ți spun că a fost o reală plăcere să divorțez de tine.” Nu. Eram imposibil de iertat. Şi gaura neagră a lipsei iertării

continua să existe în mine. Nu reuşeam să uit de asta nici măcar în momentele de bucurie şi de încântare (mai ales în momentele de bucurie şi de încântare). *Încă mă urăşte.* Şi s-ar fi zis că lucrul ăsta n-avea să se schimbe sau să slăbească vreodată.

Discutam într-o zi despre asta cu prietenii mei din ashram – ultimul venit în grup e un instalator din Noua Zeelandă, un tip pe care l-am cunoscut pentru că auzise despre mine că sunt scriitoare şi m-a căutat să-mi spună că şi el scrie. E poet şi de curând i s-a publicat în Noua Zeelandă un superb volum de memorii cu titlul *Evoluția unui instalator*[13], în care e vorba despre căutările lui spirituale. Instalatorul poet din Noua Zeelandă, Richard din Texas, fermierul irlandez, Tulsi – adolescenta indiană băiețoasă – şi Vivian, o doamnă mai în vârstă, cu şuvițe de păr alb şi ochi incandescenți şi voioşi (care a fost pe vremuri călugăriță în Africa de Sud) – ăsta îmi era cercul de prieteni apropiați de-aici, o adunătură de personaje pe care nu m-aş fi aşteptat să le întâlnesc într-un ashram indian.

În timpul unei mese de prânz, discutam cu toții despre căsătorie, când instalatorul poet din Noua Zeelandă a spus:

— Eu văd căsătoria ca pe o operație prin care doi oameni sunt cusuți unul de celălalt, şi divorțul e un soi de amputare care are nevoie de mult timp ca să se vindece. Cu cât ai fost căsătorit mai mult timp sau cu cât amputarea a fost mai violentă, cu atât te vei reface mai greu.

Lucru care ar explica senzațiile postdivorț – şi deci postamputare – pe care le am deja de câțiva ani, de parcă încă aş mai târî după mine un mădular-fantomă cu care dărâm mereu chestii din jurul meu.

Richard din Texas m-a întrebat dacă aveam de gând să-l las pe fostul meu soț să-mi dicteze pentru tot restul vieții părerea mea despre mine, şi i-am răspuns că nu sunt foarte sigură în privința asta – până la momentul

---

[13] În original, *A Plumber's Progress,* trimitere ironică la *The Pilgrim's Progress,* roman alegoric cu temă creştină de John Bunyan, publicat în 1678. *(N.t.)*

respectiv, ex-ul meu părea încă să aibă un vot hotărâtor; şi, ca să fiu sinceră, jumătate din mine aştepta în continuare ca el să mă ierte, să mă elibereze şi să mă lase să-mi văd de treaba mea.

Fermierul irlandez a făcut următoarea observație:

—Aşteptatul ăsta nu-i chiar cel mai rațional mod de a-ți folosi timpul.

— Ce să mai spun, oameni buni? Am o problemă cu excesul de vină, aşa cum alte femei au probleme cu excesul de bej.

Fosta călugăriță catolică (care totuşi ar trebui să se priceapă la treaba asta cu vina) nici n-a vrut s-audă.

— Vina e doar felul în care egoul tău te păcăleşte şi te face să crezi că aşa evoluezi moral. Nu te lăsa trasă pe sfoară, draga mea.

— Ce urăsc la felul în care mi s-a terminat căsnicia e că a rămas ceva nerezolvat. O rană deschisă care nu se mai vindecă, am spus eu.

— Dacă insişti, a replicat Richard. Dacă te-ai hotărât s-o consideri aşa, eu n-am de gând să-ți stric plăcerea.

— Cândva trebuie să înceteze şi asta, am răspuns. Doar că aş vrea să știu și eu când.

La sfârşitul mesei, instalatorul poet din Noua Zeelandă mi-a strecurat un bilețel în care mă ruga să mă întâlnesc cu el după cină, pentru că voia să-mi arate ceva. Aşa că, după cina din seara aceleiaşi zile, m-am întâlnit cu el lângă grotele de meditație. Mi-a spus să-l urmez, pentru că avea un cadou pentru mine. Am traversat ashramul împreună, după care am ajuns în fața unei clădiri pe care n-o mai văzusem până atunci. A descuiat o uşă şi m-a condus sus pe nişte trepte. Am bănuit că locul îi era cunoscut pentru că el repara toate instalațiile de aer condiționat, iar câteva erau acolo. În capătul scării se afla o uşă pe care a descuiat-o introducând un cod ştiut pe dinafară şi tastat fără nici o ezitare. Ne-am pomenit pe un acoperiş superb, ale cărui țigle erau decorate cu bucăți de ceramică smălțuită şi care sclipeau în amurg ca mozaicul de pe fundul unei piscine. Am mers până la un turn mititel, mai

degrabă un minaret, de unde mi-a arătat o altă scară îngustă care ducea în vârful micului turn. Şi-a îndreptat degetul către el şi a spus:

— Acum te las singură. Urcă-te acolo şi stai până se termină.

— Până se termină ce?

Instalatorul a zâmbit, mi-a dat o lanternă – „ca să vezi pe unde calci după ce se termină” – şi o hârtie împăturită. După care a plecat.

M-am urcat în vârful turnului. Mă aflam în cel mai înalt loc din ashram şi puteam să cuprind cu privirea valea în care era aşezat satul. Munții şi ogoarele se întindeau până la orizont. Am avut o bănuială că locul în care mă găseam nu era unul dintre cele în care vizitatorii ashramului au acces liber, dar era minunat acolo sus. Poate că de-aici priveşte guru asfințitul când vine în ashram, m-am gândit. Şi soarele asfințea chiar atunci. Bătea o briză caldă. Am despăturit hârtia primită de la instalatorul poet.

Scrisese la calculator următorul text:

INSTRUCȚIUNI PENTRU LIBERTATE

1. Metaforele vieții sunt instrucțiuni de la Dumnezeu.

2. Tocmai ai urcat pe acoperiş, şi chiar mai sus de el. Nu există nimic între tine şi Infinit. Acum, lasă totul în urmă.

3. Ziua e pe sfârşite. E momentul în care ceva care a fost frumos se transformă în altceva, la fel de frumos. Acum, lasă totul în urmă.

4. Dorința ta de încheiere a fost o rugăciune. Faptul că te afli aici a fost răspunsul lui Dumnezeu. Lasă totul în urmă, uită-te la stelele care răsar – şi pe cer, şi înăuntrul tău.

5. Din toată inima ta, roagă-te pentru har. Şi lasă totul în urmă.

6. Din toată inima ta, iartă-l, IARTĂ-TE ŞI PE TINE. Şi lasă-l în urmă.

7. Propune-ți să te eliberezi de suferințe inutile. Apoi, lasă totul în urmă.

8. Observă cum arşița zilei se transformă în răcoarea nopții. Lasă totul în urmă.

9. Când toată karma unei relații s-a consumat, rămâne doar dragostea. De ea nu trebuie să te temi. Lasă totul în urmă.
10. Când, în sfârșit, trecutul ți-a devenit trecut, lasă totul în urmă. Apoi coboară de-aici și începe să-ți trăiești restul vieții. Cu bucurie adevărată.

În primele câteva minute care au urmat, nu mă mai puteam opri din râs. Vedeam toată valea, până peste coroanele arborilor de mango, şi părul îmi flutura în vânt de parcă ar fi fost un steag. Am privit cum apune soarele, apoi m-am întins pe spate şi am văzut cum răsar stelele. Am îngânat o rugăciune scurtă în sanscrită, pe care am repetat-o de fiecare dată când pe cerul întunecat mai apărea câte o stea, ca şi când eu aş fi fost cea care le chema, până când au început să răsară atât de repede, încât n-am mai putut ține pasul cu ele. N-a trecut mult şi tot cerul s-a transformat într-un spectacol strălucitor. Singurul lucru care mă despărțea de Dumnezeu... nu exista.

Am închis ochii şi am spus:

— Doamne, te rog să-mi arăți tot ce trebuie să înțeleg despre iertare şi abandon.

Lucrul pe care mi-l doream de mult era să pot avea o discuție cu fostul meu soț, dar era evident că asta n-avea să se întâmple niciodată. Tânjisem după o încheiere oficială, după o conferință de pace în urma căreia să tragem o concluzie comună asupra celor întâmplate în căsnicia noastră şi să ne iertăm reciproc pentru urâțenia divorțului. Dar lunile de terapie şi de meditație nu făcuseră decât să ne despartă şi mai rău, să ne încrânceneze şi mai tare pe pozițiile pe care ni le asumaserăm, să ne transforme în doi oameni absolut incapabili să-şi ofere unul celuilalt vreo scuză. Şi totuşi, eram sigură că exact de asta aveam amândoi nevoie. Şi mai eram sigură de ceva – că regulile transcendenței sunt extrem de clare în privința faptului că nu reuşeşti să te apropii de divinitate nici măcar cu un centimetru atâta timp cât încă te mai agăți fie şi de un singur fir de reproş, oricât de seducător ar fi el. Aşa cum e fumatul pentru plămâni, tot

astfel sunt şi resentimentele pentru sufletul omului; chiar şi un singur fum e nociv. Cum ar suna o rugăciune în care am cere să ni se dea ura noastră cea de toate zilele? Dacă simțim în continuare nevoia de a învinovăți pe cineva pentru limitările din viața noastră, mai bine renunțăm şi ne luăm adio de la Dumnezeu. Aşa că, ținând cont de faptul că, foarte probabil, nu aveam să mai vorbesc niciodată cu fostul meu soț, în noaptea petrecută pe acoperişul ashramului i-am cerut lui Dumnezeu să-mi arate o cale prin care *am putea* totuşi să comunicăm. O cale prin care să ajungem să ne iertăm unul pe celălalt.

Eram întinsă undeva sus, deasupra întregii lumi, complet singură. Am început să meditez, în speranța că mi se va arăta ce trebuie să fac. Nu ştiu câte ore sau minute au trecut până am aflat. Mi-am dat seama că luasem întreaga problemă mult prea *ad litteram*. Voisem să discut cu fostul meu soț? N-aveam decât să *vorbesc* cu el! Chiar atunci! Aşteptasem să fiu iertată? Trebuia să iert şi eu, în cazul ăsta. Chiar atunci! M-am gândit la câți oameni ajung în mormânt fără să ierte şi fără să fie iertați. M-am gândit la câți oameni îşi pierd frații, prietenii, copiii, iubiții, înainte de a le putea oferi atât de prețioasele cuvinte de indulgență şi de iertare. Cum pot supraviețuitorii relațiilor încheiate brusc să îndure durerea lucrurilor pe care nu au apucat să le spună? Din locul acela de meditație, am reuşit să găsesc răspunsul: poți încheia tu însuți lucrurile neîncheiate, poți face asta înăuntrul tău. Nu e doar un lucru posibil, e un lucru esențial.

Apoi, în timp ce meditam în continuare, am făcut ceva neaşteptat. L-am invitat pe fostul meu soț să mi se alăture în India, pe acoperişul unde mă aflam. L-am întrebat dacă e așa de bun să se întâlnească cu mine pentru evenimentul de adio care urma. Am aşteptat până l-am simțit că a ajuns. Şi chiar ajunsese. Prezența lui devenise deodată tangibilă, incontestabilă. Îi simțeam parfumul în preajma mea. I-am spus:

— Bună, dragule.

Eram gata să plâng, dar mi-am dat seama repede că nu aveam de ce. Lacrimile fac parte din corporalitatea noastră, dar locul de întâlnire al

acelor două suflete în noaptea indiană nu avea nimic de-a face cu corpurile. Cei doi oameni care aveau nevoie să-şi vorbească pe un acoperiş nici măcar nu mai erau oameni. Nici măcar nu aveau să vorbească. Nu mai erau foşti soți, nu mai erau o fată căpoasă din Connecticut şi un yankeu nervos, nu mai erau un bărbat în jur de 40 de ani şi o femeie pe la 30 şi ceva, nu mai erau două persoane limitate care se certaseră ani întregi pe teme legate de sex, bani şi mobilă – nimic din toate astea nu mai avea relevanță. Pentru întâlnirea de atunci, pentru nivelul la care se petrecea ea, erau doar nişe suflete calme şi albăstrii care înțelegeau totul dinainte. În lipsa limitărilor corporale şi fără apăsarea poveştii complexe pe care o lăsaseră în urma lor, s-au întâlnit sus de tot, pe acoperiş (mai sus şi decât locul în care eram aşezată), într-o înțelepciune infinită. Am privit cele două suflete calme şi albăstrii în timp ce se roteau unul pe lângă celălalt, se contopeau, se separau şi îşi admirau reciproc asemănarea şi perfecțiunea. Ştiau totul. Ştiau de mult totul, şi aveau să ştie mereu totul. Nu aveau nevoie să se ierte, se *născuseră* iertându-se.

Lecția pe care trebuia s-o învăț de la dansul sufletelor de deasupra mea era: „Nu te mai amesteca, Liz. Rolul tău în relația asta s-a terminat. Lasă-ne pe *noi* să ne ocupăm de ea de-acum înainte. Tu mergi şi trăieşte-ți viața."

Târziu de tot, când am deschis ochii, am ştiut că *se sfârşise.* Nu doar căsnicia mea, nu doar divorțul meu, ci toată tristețea apăsătoare, găunoasă şi continuă pe care o asociam cu ele... se sfârşise. Simțeam că mă eliberasem. Vreau să clarific ceva – asta nu însemna că n-aveam să mă mai gândesc niciodată la fostul meu soț sau că n-aveam să mai simt nici o emoție legată de amintirea lui. Doar că ritualul de pe acoperiş îmi oferise în sfârşit un loc în care să pot adăposti toate gândurile şi toate emoțiile pe care urma să le mai am în legătură cu el – şi era sigur că urma să mai am astfel de gânduri. Dar, de fiecare dată când aveau să mai apară, le puteam trimite *aici,* pe acoperişul memoriei mele, în grija celor două suflete calme şi albăstrii care înțelegeau absolut totul.

De asta există ritualurile. Ca oameni, îndeplinim ceremonii spirituale tocmai pentru a ne crea locuri în care să putem depune cele mai complicate sentimente generate de bucuriile sau traumele prin care trecem, pentru a nu fi nevoiți să le ducem cu noi tot timpul şi să fim striviți de greutatea lor. Cu toții avem nevoie de astfel de locuri de păstrare ritualice. Şi cred că, dacă în cultura din care facem parte lipseşte vreunul din ritualurile de care avem nevoie la un moment dat, oricare dintre noi are dreptul să-şi creeze propriile lui ceremonii cu ajutorul cărora să treacă peste toate problemele emoționale, inclusiv cu trusa de prim ajutor primită de la vreun instalator poet extraordinar de generos. Dacă investim destulă sinceritate în ceremoniile pe care ni le creăm singuri, putem fi siguri că Dumnezeu le va umple cu har. Iată de ce avem nevoie de Dumnezeu.

Aşa că m-am ridicat şi, pentru a-mi serba nou-găsita libertate, am stat preț de câteva momente în mâini pe acoperişul gurului meu. Simțeam sub palme țiglele prăfuite. Îmi simțeam forța şi echilibrul. Simțeam pe tălpile goale briza răcoroasă a nopții. O ridicare spontană în mâini e un lucru pe care nişte suflete calme şi albăstrii nu-l pot face, dar care poate fi făcut de oameni. Noi avem mâini; le putem folosi pentru sprijin, dacă asta vrem. E privilegiul nostru. E una dintre plăcerile pe care le poate oferi faptul că avem un corp. De asta are Dumnezeu nevoie de noi. Pentru că lui Dumnezeu îi place să simtă lumea cu mâinile noastre.

61

Richard din Texas a plecat azi. S-a întors la Austin. L-am condus până la aeroport; eram trişti amândoi. Am stat mult timp împreună pe trotuar înainte să plece.

— Ce-o să mă fac eu fără Liz Gilbert, pe care s-o bârâi mereu la cap? a oftat el. Ai avut parte de lucruri bune în ashram, nu-i aşa? Arăți foarte diferit față de acum câteva luni, de parcă ai mai fi dat afară ceva din amăreala aia pe care o tot cărai după tine.

— Mă simt foarte fericită în ultima vreme, Richard.

— Foarte bine, dar ține minte – când pleci, ai să-ți găseşti toată nefericirea afară, lângă uşă, aşteptându-te. Depinde de tine dacă o să vrei s-o iei înapoi cu tine sau nu.

— N-am să vreau s-o iau înapoi.

— Bravo, fato.

— M-ai ajutat enorm, i-am spus eu. Pentru mine eşti un înger cu mâini păroase şi unghii murdare la picioare.

— Da, bietele mele unghii de la picioare nu şi-au mai revenit niciodată după Vietnam.

— Putea fi şi mai rău.

— *Aşa a şi fost* pentru mulți dintre băieții ăia. Măcar eu am plecat de-acolo cu picioare. Să ştii că în viața asta am parte de o reîncarnare tare comodă, măi fato. Şi tu la fel – să nu uiți asta! În următoarea viață, s-ar putea să te întorci printre săracele indiencele alea care spărgeau piatră pe marginea drumului şi să descoperi că nu-i prea distractiv să trăieşti. Aşa că trebuie să apreciezi ce ai, OK? Să nu uiți să mulțumeşti mereu. Ai să trăieşti mai mult. Şi, măi Provizii, îmi faci şi mie un hatâr? Vezi-ți de viața ta, bine?

— *Asta şi fac.*

— Ce vreau io să-ți spun e să-ți găseşti pe altcineva de care să te îndrăgosteşti. Aşteaptă cât crezi tu că trebuie până te vindeci, dar să nu uiți să mai dai şi altcuiva inimioara aia a ta. Să nu faci din viața ta un mausoleu pentru David sau pentru fostul tău soț.

— N-am să fac, i-am răspuns.

Şi am ştiut în momentul ăla că era adevărat – chiar *nu aveam să fac* asta. Simțeam cum toată durerea mea veche, născută din dragoste pierdută şi greşeli din trecut, mi se topeşte dinaintea ochilor şi că în sfârşit dispare sub faimoasele puteri vindecătoare ale timpului, ale răbdării şi ale îndurării lui Dumnezeu.

Richard mi-a vorbit din nou, smulgându-mă din gânduri şi aducându-mă la realitatea cât se poate de prozaică:

— Şi, ştii cum se spune – ca să-ţi revii după cineva, cel mai bine e să te urci pe altcineva.

Am râs.

— OK, Richard, gata. Acum chiar că poţi să te întorci în Texas.

— Păi ce altceva să fac? a spus el, uitându-se în jur la parcarea dezolantă a aeroportului indian. Că mai făţos sigur nu mă fac dacă mai atârn mult pe-aici.

62

După ce l-am condus pe Richard la aeroport, pe drumul de întoarcere în ashram am ajuns la concluzia că vorbesc prea mult. Sinceră să fiu, toată viaţa mea am vorbit prea mult, dar în timpul şederii mele în ashram vorbisem încă şi mai mult decât de obicei. Mai am de stat aici încă două luni şi nu vreau să ratez cea mai mare ocazie spirituală a vieţii mele socializând şi flecărind întruna. Am descoperit cu uimire că până şi aici, la capătul lumii, într-un mediu sacru şi retras care invită la contemplare, am reuşit să creez în jurul meu o atmosferă ca de cocteil. N-am vorbit tot timpul doar cu Richard – deşi cu el am pălăvrăgit cel mai mult, e-adevărat –, ci am discutat mereu cu câte cineva. Chiar m-am pomenit – într-un *ashram,* da?! – că îmi programez întâlniri cu cunoscuţii şi că sunt nevoită să spun „Îmi pare rău, nu pot să merg azi cu tine la masă, pentru că i-am promis lui Sakshi că mănânc cu ea... poate reuşim marţea viitoare".

Povestea vieţii mele. Aşa sunt făcută. Dar în ultimul timp m-am gândit la lucrul ăsta ca la un posibil pericol pentru căutările mele spirituale. Există motive foarte întemeiate pentru care liniştea şi singurătatea sunt practici spirituale universal recunoscute. A-ţi controla vorbirea e o modalitate de a împiedica pierderea de energie pe care o implică palavragitul în exces, care te extenuează şi umple lumea de vorbe, vorbe şi iar vorbe, în loc s-o umple de linişte, pace şi împăcare. Swamiji, maestrul gurului meu, era extrem de strict în privinţa asta şi

chiar impunea tăcerea ca exercițiu religios. Considera că liniştea e singura religie adevărată. E incredibil cât de mult am putut să vorbesc de când am ajuns în ashram, singurul loc din lume în care tăcerea ar trebui să fie – şi chiar este – stăpână.

Aşa că nu mai am de gând să fiu mondena ashramului, gata, m-am hotărât! De-acum înainte, fără țopăieli, bârfe şi glumițe. Fără dat în spectacol şi acapararea conversației. Fără acrobații verbale cu care să vreau să impresionez. E vremea să schimb ceva. Acum, că Richard a plecat, am de gând să fac din timpul de stat aici o perioadă de tăcere totală. Îmi va fi greu, dar nu imposibil, mai ales că tăcerea e un lucru respectat de toată lumea din ashram. Toată comunitatea te sprijină în astfel de situații, considerându-ți decizia ca pe un act de autodisciplină devoțională. La librărie chiar se găsesc de cumpărat insigne pe care scrie „Păstrez tăcerea".

Am să-mi cumpăr patru insigne de-alea.

Pe drumul de întoarcere în ashram, m-am lăsat furată de o fantasmă foarte detaliată în legătură cu viitoarea mea tăcere. Aveam să fiu atât de tăcută, încât urma să devin celebră pentru asta. Mă şi vedeam poreclită Fata Aia Tăcută. Urma să-mi continui programul obişnuit din ashram, să mănânc singură, să meditez ore întregi în fiecare zi şi să lustruiesc podeaua din templu fără să zic nici pâs. Singurele mele interacțiuni cu ceilalți aveau să fie zâmbetele blânde trimise tuturor din lumea mea interioară autosuficientă, plină de pace şi pietate. Oamenii aveau să vorbească despre mine. Aveau să întrebe: *„Cine este* Fata Aia Tăcută din templu, care e tot timpul în genunchi şi lustruieşte podele? Nu vorbeşte niciodată. E atât de retrasă. E atât de misterioasă. Nici nu-mi pot imagina cum sună vocea ei. Nici n-o auzi când se apropie de tine în grădină... se mişcă tăcută ca o briză. Probabil că e într-o stare constantă de meditație şi de comuniune cu Dumnezeu. *E cea mai tăcută fată pe care-am cunoscut-o vreodată."*

63

A doua zi dimineață eram îngenuncheată în templu, lustruind din nou pardoseala de marmură, degajând (îmi închipuiam eu) o aură de tăcere sfântă, când un adolescent indian a venit să-mi aducă un mesaj – eram chemată de urgență la Biroul Seva. *Seva* e termenul sanscrit care denumeşte practica spirituală a muncii în folosul celorlalți (cum ar fi lustruitul podelelor). Biroul Seva coordonează toate activitățile de genul ăsta care se petrec în ashram. Aşa că m-am dus până acolo, extrem de curioasă să aflu de ce fusesem chemată. Doamna drăguță de la birou m-a întrebat:

— Dumneavoastră sunteți Elizabeth Gilbert?

I-am zâmbit cu cea mai mare căldură și seninătate și am încuviințat din cap.

M-a anunțat că activitatea pe care trebuia s-o îndeplinesc zilnic se schimbase. În urma unei solicitări speciale, venită din partea conducerii ashramului, nu aveam să mai fac parte din echipa care curăța templul. Se gândiseră la o cu totul altă treabă pentru mine.

Şi denumirea noii mele poziții era – sunteți liberi să râdeți – „Ghid Principal".

64

Asta era, evident, o altă glumă de-a lui Swamiji.

Voiai să fii Fata Aia Tăcută din Templu? Ei, ce să vezi...

Dar aşa se întâmplă mereu în ashram. Iei câte o decizie grandioasă în legătură cu ce-ar trebui să faci sau cine ar trebui să devii, după care apare imediat câte ceva care îți arată cât de puține lucruri ai înțeles despre tine. Nu ştiu de câte ori a spus asta Swamiji pe când trăia şi nici de câte ori a repetat-o gurul meu de-atunci încoace, dar se pare că eu încă n-am reuşit să asimilez pe deplin adevărul celei mai cunoscute fraze din învățătura lor:

„Dumnezeu e în tine, prin tine."

PRIN tine.

Dacă în toată yoga n-ar exista decât un singur adevăr, replica asta l-ar cuprinde pe de-a-ntregul. Dumnezeu se află în tine sub forma *ta,* exact în felul în care ești tu însuti. Pe Dumnezeu nu-l interesează să te vadă jucând un rol anume, pe care să ți-l asumi fiindcă aşa crezi tu că ar trebui să arate şi să se comporte o persoană atrasă de spiritualitate. Avem toți o idee conform căreia, pentru a fi în legătură cu sacrul, trebuie să ne modificăm radical caracterele, trebuie să renunțăm la propria individualitate. Ăsta e un exemplu clasic a ceea ce orientalii numesc „gândire greşită". Swamiji spunea că cei care se privează voluntar de anumite lucruri sunt în stare să găsească în fiecare zi încă un lucru la care să renunțe, dar că prin astfel de acte nu ajung de obicei la pace interioară, ci la depresie. Spunea mereu că austeritatea şi renunțarea doar de dragul ascetismului nu aduc nici un câştig. Pentru a ajunge la Dumnezeu, trebuie să renunți la un singur lucru, şi anume la sentimentul că există ceva ce te desparte de divinitate. În rest, rămâi aşa cum eşti, în armonie cu caracterul tău.

Şi atunci, care e caracterul meu? Îmi place să studiez în ashram, dar în acelaşi timp mă întreb: cine e persoana care visează că, transformându-se într-o făptură tăcută şi împărțind zâmbete eterice în jur, va ajunge să descopere divinitatea? Cel mai probabil e cineva pe care l-am văzut la televizor cine ştie când. Adevărul e că eu, deşi o recunosc cu părere de rău, nu voi fi niciodată persoana respectivă. M-au fascinat mereu oamenii spectrali, cei cu suflete delicate. Mi-am dorit mereu să fiu fata aia tăcută. Poate tocmai din cauză că eu *nu* sunt aşa. Din acelaşi motiv îmi place părul negru şi des – tocmai pentru că eu nu-l am aşa, pentru că nu-l voi avea aşa niciodată. Dar trebuie să ajungi la un moment dat să te împaci cu ce ți-a fost dat, pentru că dacă Dumnezeu ar fi vrut să fiu o fată retrasă, cu păr negru şi des, m-ar fi făcut exact aşa, dar uite că nu m-a făcut aşa. Deci cel mai indicat lucru ar fi să accept felul în care sunt făcută şi să-mi asum tot ce decurge de aici.

Cum ar spune Sextus, un filozof pitagoreic din Antichitate, „Înțeleptul se aseamănă întotdeauna cu sine însuși”.

Toate astea nu înseamnă că nu pot fi o persoană religioasă. Nu înseamnă că nu mă simt complet transformată și uimită în fața dragostei lui Dumnezeu. Nu înseamnă că nu pot fi de folos omenirii. Nici că nu pot să devin o ființă umană mai bună, care încearcă zi de zi să-și corecteze defectele și să-și perfecționeze virtuțile. Știu, de exemplu, că n-am să fiu niciodată o sfioasă, dar asta nu înseamnă că nu pot să-mi evaluez obiceiurile de comunicare și să-mi îmbunătățesc unele lucruri legate de ele – adică să lucrez la personalitatea *mea,* așa cum e ea. Da, îmi place să vorbesc, dar poate că nu e nevoie să înjur atâta, să fac atâtea glume superficiale și să vorbesc mai tot timpul despre mine.

Sau – ceva și mai radical: poate că n-ar mai trebui să-i tot întrerup pe ceilalți atunci când vorbesc. Pentru că, indiferent cum aș aborda problema asta, singurul fel în care o văd e așa: „Cred că ce spun eu e mai important decât ce spui tu.” Cu alte cuvinte: „Cred că eu sunt mai importantă decât tine.” Lucru care trebuie să înceteze.

Toate schimbările astea mi-ar fi cu adevărat folositoare. Dar chiar și așa, în urma unor modificări de bun-simț aduse felului în care comunic, probabil că nu voi fi niciodată poreclită Fata Aia Tăcută. Indiferent cât de bine ar da sau cât de tare m-aș strădui. Pentru că, hai să recunoaștem cinstit cu cine avem de-a face! Când doamna de la Biroul Seva mi-a explicat noua sarcină pe care o aveam de îndeplinit ca Ghid Principal, mi-a spus:

— Avem o poreclă specială pentru cea care face treaba asta. Îi spunem „Micuța Suzy Creamcheese”[14], fiindcă persoana care e ghid principal trebuie să fie mereu sociabilă, veselă și zâmbitoare.

Ce puteam să mai spun?

---

[14] Personaj care apare pe câteva albume ale lui Frank Zappa al cărui nume a intrat în limbajul obișnuit cu sensul de fată petrecăreață, ingenuă, lipsită de substanță. *(N.t.)*

Am întins mâna către doamna de la birou, mi-am luat adio în gând de la fantasmele de până atunci şi am zis:

— Doamnă, v-ați găsit persoana potrivită.

65

Mai precis, în primăvara asta voi fi ghidul unei serii de pelerinaje la ashram. În fiecare serie urmează să sosească aici vreo sută de discipoli din toată lumea, care vor sta între şapte şi zece zile ca să-şi perfecționeze tehnica de meditație. Rolul meu va fi să am grijă de ei pe perioada şederii lor în ashram. În cea mai mare parte a timpului, participanții vor rămâne în tăcere deplină, şi pentru unii dintre ei va fi prima dată când vor experimenta tăcerea ca formă de exercițiu spiritual, lucru care poate deveni problematic. Eu voi fi singura persoană din ashram cu care vor avea voie să vorbească în caz că ceva nu merge cum trebuie.

Ați înțeles bine – treaba mea *oficială* e să vorbesc cu toată lumea.

Voi asculta problemele celor veniți să se reculeagă şi voi încerca să găsesc soluții pentru fiecare. Poate vor vrea să-şi schimbe colegii de cameră din cauză că sforăie; sau poate vor vrea să fie consultați de medic pentru vreo problemă digestivă care are de-a face cu India – orice ar fi, eu voi încerca să-i ajut. Va trebui să ştiu, în cazul fiecăruia, numele şi țara de origine. Voi merge peste tot cu o agendă, luând notițe şi verificând ce s-a întâmplat cu fiecare. Sunt Julie McCoy[15], coordonatoarea croazierei dumneavoastră yoghine!

Şi în caz că vă întrebați, răspunsul e: Da! Funcția asta presupune să am şi pager!

De îndată ce încep pelerinajele, devine evident faptul că sunt făcută pentru treaba asta. Îi întâmpin purtând în piept ecusonul pe care scrie

---

15 Personaj dintr-un serial american celebru în anii '80 *(The Love Boat),* a cărui acțiune se petrece pe un vas de croazieră. *(N.t.)*

Salut, mă numesc...; toți oamenii ăștia vin din 30 de țări diferite – unii sunt veterani, dar mulți n-au mai fost niciodată în India. La 10 dimineața sunt deja 38 de grade, și majoritatea nou-veniților au zburat la clasa economică toată noaptea. Unii dintre ei intră pe poarta ashramului de parcă tocmai s-ar fi trezit aruncați dintr-un portbagaj – de parcă n-ar avea nici cea mai mică idee ce caută aici. Oricâtă poftă de transcendență or fi avut când s-au înscris ca participanți la pelerinaj, e de mult pierdută, probabil cam de când li s-au rătăcit bagajele pe aeroportul din Kuala Lumpur. Le e sete, dar încă nu știu dacă e bine să bea apă de-aici. Le e foame, dar nu știu nici la ce oră se servește prânzul, nici încotro s-o apuce ca să ajungă la sala de mese. Sunt îmbrăcați exact cum nu trebuie – poartă haine sintetice și bocanci în căldura tropicală. Nu știu nici dacă vor găsi pe cineva care să vorbească rusește.

Eu vorbesc un piculeț de rusă...

Pot să-i ajut. Sunt echipată complet pentru așa ceva. Toate antenele pe care le-am întins pretutindeni de când mă știu, care m-au ajutat să-mi dau imediat seama cum se simt cei din jurul meu, toată intuiția pe care mi-am cultivat-o pe când eram doar un copil hipersensibil, toate talentele de bun ascultător pe care le-am căpătat ca barmaniță empatică și ziaristă curioasă, toată eficiența grijulie acumulată ani de-a rândul ca iubita sau soția cuiva – toate astea le-am deprins pentru a le ușura bieților oameni de aici sarcina grea la care s-au înhămat. Îi văd cum vin din Mexic, din Filipine, din Africa, din Danemarca, din Detroit și mă simt ca în scena din *Întâlnire de gradul trei,* în care Richard Dreyfuss și ceilalți „căutători" ajunseseră undeva în Wyoming fără să știe clar de ce, atrași de sosirea navei spațiale. Sunt absolut uimită de curajul lor. Oamenii ăștia și-au lăsat în urmă pentru câteva săptămâni familiile și viețile, ca să meargă în India în pelerinaj și să păstreze tăcerea, înconjurați de o droaie de străini. Nu oricine ajunge să facă așa ceva.

Îi iubesc pe toți, de la început și necondiționat. Îi iubesc chiar și pe cei dificili. Reușesc să văd dincolo de nevrozele lor și-mi dau seama că sunt doar groaznic de speriați de ce se va întâmpla cu ei când vor începe

perioada de şapte zile de meditaţie şi tăcere. Îl iubesc pe indianul care vine la mine, revoltat, să-mi aducă la cunoştinţă că în camera lui e o statuie a zeului hindus Ganesh, înaltă de-o palmă, căreia îi lipseşte un picior. E furios, consideră că ăsta-i un semn rău şi vrea ca statuia să fie scoasă de-acolo – ideal ar fi s-o facă un preot brahman, printr-o ceremonie de purificare „conform tradiţiei". Îi ascult tirul furios şi-l liniştesc, după care, în timp ce tipul e la masă, o trimit pe Tulsi la el în cameră să scape de statuie. A doua zi îi dau un bileţel, îi scriu că sper că se simte mai bine după ce a scăpat de statuia spartă şi îi reamintesc că-i stau la dispoziţie pentru orice ar mai putea să apară; mă răsplăteşte cu un zâmbet enorm, plin de uşurare. E doar speriat. Franţuzoaica în pragul unui atac de panică provocat de alergia la gluten – şi ea e speriată. Argentinianul care vrea o audienţă specială la care să ia parte întregul personal al departamentului de Hatha Yoga, pentru a i se spune în ce poziţie să mediteze ca să nu-l mai doară glezna – şi el e speriat. Toţi sunt speriaţi. Vor intra în perioada de tăcere, în interiorul propriilor minţi şi suflete. Nimic nu e mai puţin cunoscut decât teritoriul ăla, chiar şi pentru cei cu experienţă într-ale meditaţiei. Acolo se poate întâmpla orice. În toată perioada de reculegere, vor fi îndrumaţi de o femeie minunată, o călugăriţă la vreo 50 de ani, ale cărei gesturi şi vorbe sunt întruchipări ale compasiunii. Dar ei tot se tem, pentru că – oricât de iubitoare ar fi călugăriţa – ea nu poate merge cu ei acolo unde trebuie să ajungă. Nimeni nu poate.

Pe la începutul perioadei de reculegere, am primit prin poştă o scrisoare de la un prieten de-al meu din State, care e producător de filme despre natură pentru *National Geographic*. Îmi scria că tocmai fusese la o cină cu pretenţii, ţinută în hotelul Waldorf-Astoria din New York în onoarea membrilor *Explorers' Club*[16]. Povestea că fusese incredibil

---

[16] Club înfiinţat în 1904 la New York, având ca principal obiectiv promovarea şi susţinerea expediţiilor, cercetării şi educaţiei în domeniul ştiinţelor naturale. *(N.t.)*

pentru el să se afle în compania unor astfel de oameni curajoşi, care îşi riscaseră de nenumărate ori viața în căutarea celor mai îndepărtate şi periculoase vârfuri de munte, canioane, râuri, adâncuri oceanice, întinderi de gheață şi conuri vulcanice. Povestea cum cei mai mulți dintre participanți pierduseră câte o părticică din ei – degete şi nasuri luate zălog de-a lungul anilor de rechini, de frig sau de alte asemenea pericole.

Mi-a mai scris: „N-ai văzut niciodată atâția oameni curajoşi strânşi în acelaşi loc."

M-am gândit atunci: *Tu n-ai văzut nimic, Mike.*

66

Tematica şi scopul călătoriei de reculegere e starea de *turiya* – cel de-al patrulea şi cel mai greu de atins nivel al conştiinței umane. Yoghinii susțin că în timpul vieții obişnuite a unui om cei mai mulți dintre noi pendulează între trei niveluri ale conştiinței – starea de veghe, starea de vis sau starea de somn adânc, lipsit de vise. Dar mai există şi un al patrulea nivel, care e martorul tuturor celorlalte şi care le leagă între ele pe celelalte trei. E vorba de conştiința pură, de luciditatea inteligentă datorită căreia dimineața, după ce te trezeşti, îți poți aminti visele avute în timpul nopții. Erai adormit, nu mai ştiai ce se întâmplă cu tine, şi totuşi cineva îți supraveghea visele în timp ce tu dormeai.

Cine era martorul respectiv? Şi cine e cel care observă din afară gândurile şi toată activitatea minții tale? Yoghinii spun că e chiar Dumnezeu. Şi că, dacă reuşeşti să intri în starea de conştiință-martor, poți simți tot timpul prezența lui Dumnezeu. Luciditatea constantă şi experimentarea prezenței divine dinăuntrul tău pot să apară doar la al patrulea nivel de conştiință umană, numit *turiya.*

Îți poți da seama că ai atins starea *turiya* după un semn simplu – eşti într-o continuă stare de beatitudine. Cel care trăieşte în *turiya* nu resimte schimbările de dispoziție ale minții, nu se teme de trecerea timpului şi nu

e afectat de nici o pierdere suferită. „Pur, curat, golit, liniştit, fără suflare, fără răutate, fără sfârşit, inalterabil, stabil, etern, nenăscut, independent, trăieşte în propria lui măreție." Aşa descriu *Upanişadele,* vechile scripturi yoghine, pe oricine a atins starea *turiya.* Marii sfinți, marii guru, marii profeți ai istoriei – toți trăiau în permanență în starea *turiya.* Cât despre noi, ceilalți, majoritatea am atins la rândul nostru *turiya,* dar numai pentru câteva clipe. Fie şi pentru două minute, cei mai mulți dintre noi am simțit la un moment dat o stare inexplicabilă de fericire, fără nici o legătură cu lucrurile din jurul nostru. Acum ești un om ca oricare altul, ducându-ți traiul obişnuit, și deodată – ce mai e şi asta? –, deşi nu s-a schimbat nimic, te simți atins de grația divină, eşti copleşit de uimire, explodezi de fericire. Fără nici un motiv, totul a devenit perfect.

Sigur că, pentru majoritatea, astfel de stări trec la fel de repede cum au apărut. E ca şi când perfecțiunea noastră interioară ni s-ar arăta doar ca o străfulgerare, după care ne rostogolim cu repeziciune înapoi în „realitate", prăbuşindu-ne din nou în vechile noastre temeri şi dorințe. Oamenii au încercat de-a lungul secolelor să păstreze starea de fericire perfectă prin tot soiul de mijloace exterioare – droguri, sex, putere, adrenalină, acumulare de lucruri drăguțe –, dar nu ține. Căutăm fericirea peste tot, dar suntem precum cerşetorul din povestirea lui Tolstoi, care şi-a petrecut viața cerând trecătorilor câțiva bănuți, fără să ştie că stătuse tot timpul deasupra unei comori. Comoara noastră – perfecțiunea noastră – există deja în noi. Dar, pentru a o atinge, trebuie să lăsăm deoparte agitația continuă a minții, să renunțăm la dorințele egoului. Şi să intrăm în tăcerea inimilor noastre. *Kundalini shakti* – energia divină supremă – ne va duce acolo.

Pentru asta au venit cu toții aici.

Când am scris propoziția de mai sus, am vrut să spun: „Pentru asta au venit în pelerinaj într-un ashram din India cei o sută de adepți adunați din toată lumea." Dar sfinții şi filozofii yoghini ar fi fost de acord cu sensul mai larg al exprimării mele inițiale: „Pentru asta au venit *cu toții* aici." Conform misticilor, căutarea beatitudinii divine e scopul întregii

existențe omenești. De asta am ales să ne naștem, de asta merită îndurate toate suferințele și nenorocirile vieții lumești – doar pentru șansa de a simți dragostea infinită. Dar odată găsită divinitatea dinăuntru, oare o putem atinge mereu? Pentru că, dacă putem face asta... *beatitudine.*

Stau în templu pe toată durata pelerinajului, privindu-i din spatele sălii pe discipolii care meditează în liniște deplină și semiîntuneric. Treaba mea e să mă îngrijesc de confortul lor și să fiu atentă dacă vreunul dintre ei e în încurcătură sau dacă are nevoie de ceva. Au făcut toți jurământul tăcerii pe toată perioada de reculegere și, de la o zi la alta, îi simt cum coboară în tăcere din ce în ce mai adânc, până când întregul ashram se îmbibă de liniștea lor. Din respect pentru participanții la pelerinaj, toată suflarea ashramului își vede de treabă în surdină; până și mesele ni le luăm în liniște. Nu se mai aude nici un fel de pălăvrăgeală. Până și eu sunt tăcută. În jur domnește o liniște ca de miez de noapte, un calm atemporal pe care de obicei îl simți doar când ești complet singur la trei dimineața – și care a invadat totuși ziua, fiind respectat în întregul ashram.

Când cele o sută de suflete meditează, nu am nici cea mai vagă idee despre gândurile ori sentimentele care-i încearcă, dar știu foarte bine ce vor să simtă și mă pomenesc rugându-mă mai tot timpul la Dumnezeu în folosul lor și negociind pentru ei – *Te rog, dă-le oamenilor ăstora minunați toate binecuvântările pe care poate că le aveai păstrate pentru mine.* Nu intenționez să meditez în același timp cu participanții la pelerinaj; trebuie să am grijă de ei, nu să-mi fac griji în legătură cu propria mea călătorie spirituală. Dar în fiecare zi mă simt înălțată pe valurile trăirii lor religioase colective, la fel cum unele păsări necrofage se ridică pe valurile de căldură emise de pământ, ajungând în felul ăsta mult mai sus decât ar fi putut să zboare vreodată singure. Așa că nu e întâmplătoare senzația pe care o am în timpul meditației celorlalți. Într-o după-amiază de joi, în timp ce stau în spatele sălii, în plină activitate de Ghid Principal, purtând în piept ecusonul cu numele meu, sunt

transportată deodată peste pragul universului şi aşezată în mijlocul palmei lui Dumnezeu.

67

Cititoarea şi exploratoarea din mine devin frustrate când ajung la un anumit punct din scrierile pe teme spirituale ale altcuiva: anume, acolo unde sufletul se retrage din timp şi spaţiu şi se contopeşte cu infinitul. De la Buda până la Sfânta Tereza, de la misticii sufiţi până la propriul meu guru – foarte multe suflete înalte au încercat de-a lungul secolelor să exprime în cuvinte ce au simţit în momentul contopirii cu divinul, dar nu sunt niciodată pe deplin mulţumită de respectivele descrieri. De prea multe ori apare un adjectiv care mă înnebuneşte într-un astfel de context – *indescriptibil.* Dar până şi cei mai elocvenţi cronicari ai experienţelor religioase – cum ar fi Rumi, care a scris despre cum a renunţat la orice efort şi s-a legat de mâneca Domnului, sau Hafiz, care spunea că el şi Dumnezeu ajunseseră ca doi oameni graşi într-o barcă prea mică – „ne ciocneam mereu unul de celălalt şi râdeam" –, chiar şi astfel de poeţi pe mine mă pierd pe drum. Nu mai vreau să citesc despre asta; vreau să şi simt. Sri Ramana Maharshi, un guru indian foarte iubit, obişnuia să le ţină discipolilor prelegeri lungi despre experienţa transcendentală, pe care le încheia întotdeauna cu îndemnul: „Acum mergeţi să descoperiţi cum este."

Aşa că acum am descoperit şi eu. Şi nu vreau să spun că ce am simţit în India în acea după-amiază de joi a fost indescriptibil, deşi aşa a fost. Am să încerc totuşi să explic. Pur şi simplu am fost absorbită prin gaura de vierme a Absolutului, şi în timpul acelei euforii am înţeles dintr-odată toate legile universului. Mi-am părăsit corpul, am părăsit camera, am părăsit planeta, am păşit prin timp şi am intrat în vid. Eram în interiorul vidului, dar în acelaşi timp *eram* vidul însuşi şi priveam vidul. Vidul era un loc al păcii şi înţelepciunii fără sfârşit. Vidul era conştient şi avea inteligenţă proprie. Vidul era Dumnezeu, ceea ce înseamnă că am fost

înăuntrul lui Dumnezeu. Dar nu într-un sens fizic, meschin, nu ca şi când aş fi fost Liz Gilbert blocată într-un muşchi de-al lui Dumnezeu. Eram pur şi simplu parte din Dumnezeu. Pe lângă faptul de a fi fost Dumnezeu. Eram în acelaşi timp o particulă infimă a universului şi la fel de mare cât tot universul. („Toți ştiu că picătura se contopeşte cu oceanul, dar puțini ştiu că oceanul se contopeşte cu picătura", scria Kabir – iar acum sunt şi eu în măsură să confirm asta.)

Nu am simțit nimic halucinant. A fost unul dintre cele mai normale lucruri. Da, a fost raiul. A fost cea mai puternică dragoste pe care am simțit-o vreodată, mai puternică decât orice mi-aş fi putut închipui, dar n-a fost ceva euforic. N-a fost o exaltare. Nu mai rămăsese în mine destul ego – şi nici destulă pasiune care să genereze euforie şi exaltare. Era doar evident. Ca şi când te-ai uita mult timp la o iluzie optică, chinuindu-ți ochii pentru a dezlega misterul, când, brusc, percepția ți s-ar modifica şi gata: acum poți vedea limpede cum cele două vaze sunt de fapt două chipuri. Şi, odată ce-ai văzut dincolo de iluzia optică, nu mai poți nega evidența.

— Deci aşa e Dumnezeu, m-am gândit. Felicitări să vă cunosc.

Locul în care eram nu poate fi descris la fel ca un loc pământesc. Nu era nici întuneric, nici lumină, nici mare, nici mic. Nici nu era un loc, tehnic vorbind, nici nu pot spune că eram acolo, sau măcar că mai eram „eu". Aveam încă gânduri, dar erau foarte cuminți, tăcute şi meditative. Simțeam o compasiune fără rezerve şi o comuniune cu tot şi toate, şi mi se părea aproape amuzant că există oameni care *nu* simt aşa. Eram şi puțin surprinsă de toate vechile mele idei cu privire la cine şi cum sunt. *Sunt femeie, sunt din America, sunt vorbăreață, sunt scriitoare* – toate astea mi se păreau nişte drăgălăşenii depăşite. Închipuiți-vă cum ar fi să vă îngrămădiți întreaga ființă în sertarul minuscul al identității voastre când, în loc de asta, ați putea simți infinitul.

M-am întrebat: „De ce am alergat toată viața după fericire, când beatitudinea a fost tot timpul aici?"

Nu ştiu cât timp am plutit astfel în eterul magnific al comuniunii, însă deodată m-a fulgerat un gând: „Vreau să mă simt mereu aşa!” Atunci am început să ies din starea aceea. Un singur cuvințel – *Vreau!* – şi deja începeam să mă întorc în lume. După care mintea mea a început să protesteze cu adevărat – *Nu, nu vreau să plec de-aici!* –, în vreme ce eu alunecam înapoi din ce în ce mai repede.

Vreau!

Nu vreau!

Vreau! Nu vreau!

Cu fiecare repetare a gândurilor disperate, simțeam cum cad prin straturi succesive de iluzie, ca un erou de bandă desenată care cade de pe o clădire, prăbuşindu-se prin toate copertinele de pânză de la geamurile pe lângă care zboară. Întoarcerea la senzația de dorință difuză mă readucea la propria mea mărginire, la hotarele mele de muritoare, la lumea limitată, ca de desen animat, în care trăiam. Mi-am văzut egoul revenind în mine; de parcă m-aş fi uitat cum se developează o fotografie Polaroid, care devine mai clară secundă după secundă – uite fața, uite ridurile din jurul gurii, uite şi sprâncenele – da, acum e gata: a apărut o imagine completă a persoanei care fusesem. Simțeam un fior de panică, eram cumva tristă din cauza sfârşitului unei astfel de experiențe divine. Dar, în paralel cu panica, am simțit existența unui martor, a unei versiuni mai înțelepte şi mai mature a propriei mele persoane, care-şi legăna capul şi-mi zâmbea, pentru că ştia că, atâta timp cât credeam că starea de fericire îmi poate fi luată, era evident că încă n-o înțelegeam. Şi, prin urmare, încă nu eram gata să trăiesc cu totul în ea. Trebuia să exersez mai mult. În momentul în care am înțeles asta, Dumnezeu mi-a dat drumul, m-a lăsat să-i alunec printre degete, ducând cu mine un ultim şi nerostit mesaj de iubire:

Te vei putea întoarce aici atunci când vei înțelege că eşti întotdeauna aici.

68

Două zile mai târziu, pelerinajul s-a sfârşit şi toată lumea a ieşit din perioada de tăcere. Am primit incredibil de multe îmbrăţişări de la cei care-mi mulţumeau pentru ajutor.

— Vai, nu! *Eu* vă mulţumesc! spuneam mereu, frustrată de inadecvarea cuvintelor mele şi de imposibilitatea de a-mi exprima enorma gratitudine pentru înălţimile ameţitoare la care mă duseseră meditaţiile lor.

După o săptămână, ashramul s-a umplut cu alţi o sută de pelerini, şi alte suflete au cunoscut învăţăturile yoghine, au început curajoase căutări interioare şi s-au cufundat în linişte. Am avut grijă şi de ei, încercând din toate puterile să-i ajut, şi am alunecat de câteva ori înapoi în *turiya* împreună cu ei. Mai târziu, când mulţi discipoli mi-au mărturisit că le apărusem în timpul meditaţiei în chip de „prezenţă plutitoare tăcută şi eterică", nu m-am putut opri să nu râd. Deci asta era ultima glumă a ashramului pe seama mea? Abia când învăţasem să-mi accept natura gălăgioasă, vorbăreaţă şi sociabilă şi să mă simt bine în chip de Ghid Principal – abia atunci putusem să mă transform în Fata Aia Tăcută din spatele sălii templului, nu-i aşa?

Pe parcursul ultimelor săptămâni petrecute acolo, ashramul s-a umplut de un fel de melancolie de sfârşit de vacanţă. Parcă din ce în ce mai multe persoane se urcau în autobuze în fiecare dimineaţă şi lăsau locul ceva mai pustiu. Nou-veniţi nu mai apăreau. Se apropia luna mai, începutul celei mai calde perioade din an, ceea ce însemna că activităţile de aici aveau să se mai potolească puţin. Cum pelerinajele se terminaseră, am fost mutată la Biroul de înregistrări, unde îmi revenea sarcina dulce-amară de a înregistra oficial în computer plecarea prietenilor mei, pe măsură ce părăseau ashramul.

Eram colegă de birou cu o fostă coafeză de pe Madison Avenue, o tipă foarte haioasă. Ne spuneam rugăciunile de dimineaţă împreună,

cântând imnul către Dumnezeu doar noi două. Într-o dimineață, m-a întrebat:

— Crezi că azi am putea să cântăm imnul ceva mai ritmat? Şi eventual și cu o octavă mai sus? Nu de alta, dar să nu mai sune ca versiunea spiritualizată a unui blues de-al lui Count Basie.

Acum am parte de mult timp în care sunt singură. Petrec zilnic cam patru, cinci ore în grotele de meditație. Mi se întâmplă să fiu singură chiar şi câteva ore la rând, în care mă simt bine doar cu mine, fără să mai fiu tulburată de propria mea existență. Meditațiile mele sunt câteodată adevărate experiențe suprarealiste, în care simt fizic cum *shakti* îmi urcă de-a lungul coloanei şi-mi face sângele să fiarbă. Încerc de fiecare dată să-i cedez, să opun cât mai puțină rezistență. Alteori mă simt cuprinsă de o mulțumire dulce şi domoală, ceea ce e la fel de bine. Mintea mea generează în continuare propoziții, şi gândurile continuă să dea şi ele reprezentații, dar acum ştiu atât de bine cum se manifestă, încât nu mă mai deranjează. Gândurile mi s-au transformat în nişte vecini vechi, care pot fi obositori câteodată, dar care îmi sunt dragi până la urmă – un fel de domnul şi doamna Taca-Taca şi cei trei copii ai lor cam tăntălăi: Bla, Bla şi Bla. Dar nu-mi tulbură liniştea din casă. În cartierul ăsta avem loc cu toții.

Cât despre alte schimbări care au survenit înăuntrul meu în cursul ultimelor luni, probabil că încă nici nu le realizez. Prietenii mei care fac yoga de mult timp spun că nu-ți poți da seama de impactul unui ashram asupra ta până nu pleci de-acolo şi nu te întorci la viața ta obişnuită. „Abia atunci ai să începi să observi că în sertarele tale interioare s-a făcut ordine”, mi-a spus fosta călugăriță din Africa de Sud. Sigur că deocamdată nu ştiu care poate fi viața mea obişnuită. Adică... cel mai probabil, urmează să mă duc să locuiesc în casa unui bătrân vraci indonezian – asta se poate considera viață obişnuită? Poate că da, cine mai ştie? În orice caz, prietenii mei spun că schimbările se văd abia mai târziu. Poți avea surpriza să descoperi că vechile tale obsesii au dispărut sau că tiparele proaste de comportament, de care îți era imposibil să te descotoroseşti, în

sfârşit s-au schimbat. Enervările mărunte care ajungeau să te înnebunească nu mai reprezintă nici o problemă, şi durerile cele mai profunde, pe care le cultivai odinioară din obişnuință, nu mai sunt tolerate în viața ta nici măcar pentru cinci minute. Relațiile toxice fie se curăță, fie dispar cu totul, şi în jurul tău încep să apară oameni mai luminoşi şi mai folositori.

N-am putut dormi deloc noaptea trecută. Nu de griji, ci de prea multă nerăbdare. M-am îmbrăcat şi am ieşit să mă plimb prin grădină. Luna plutea deasupra mea, coaptă şi plină, aruncând în jur o strălucire ca de cositor. Iasomia parfuma aerul în care se amestecau mirosurile ameţitoare de flori ale unui arbust indian care nu-şi deschide corolele decât noaptea. Ziua fusese umedă şi fierbinte, şi noaptea se dovedea a fi aproape la fel de umedă şi de fierbinte. Aerul cald se rotea în jurul meu, când deodată am realizat: „Sunt în India!"

Port sandale şi sunt în India!

Am ieşit de pe alee şi am luat-o la goană pe pajişte, prin iarba scăldată în lumina lunii. După lunile în care avusesem parte de yoga, mâncare vegetariană şi culcat devreme, îmi simțeam corpul viu şi sănătos. Sandalele mele fâşâiau în iarba udă: *şipa-şipa-şipa-şipa;* era singurul sunet. Toată valea era învăluită în linişte. Mă invadase o fericire atât de mare, încât am alergat către pâlcul de eucalipți din mijlocul parcului, unde se spunea că fusese cândva vechiul templu dedicat zeului Ganesh – cel care învinge obstacolele. Am îmbrățişat unul dintre arbori, cald încă de la dogoarea zilei, şi l-am sărutat cu pasiune. Am sărutat copacul din toată inima, fără să mă gândesc că e coşmarul suprem al tuturor părinților americani ale căror fete pleacă în India să se regăsească – acela că fiicele lor vor ajunge să facă orgii cu copacii la lumina lunii.

Dar dragostea pe care o simțeam era pură. Era dumnezeiască. M-am uitat în jur la valea întunecată şi n-am putut să văd nici un lucru care să nu fie Dumnezeu. Mă simțeam pe deplin fericită, teribil de fericită, fericită până în adâncul sufletului meu. M-am gândit atunci: „Orice ar fi

sentimentul ăsta – pentru el m-am rugat atâta timp. Şi m-am rugat chiar *la* el.”

69

Să nu uit: mi-am găsit cuvântul.

L-am găsit, bineînțeles, la bibliotecă, şoarece de bibliotecă cum sunt. Din după-amiaza petrecută la Roma, în care Giulio îmi spusese că SEX e cuvântul Cetății Eterne, mă tot gândisem care ar putea fi cuvântul meu. Atunci nu ştiam care e, dar bănuiam că odată şi odată avea să apară, şi că atunci urma să-l recunosc.

Şi l-am găsit în ultima săptămână petrecută în ashram. Citeam un text vechi despre yoga, în care am dat peste o descriere a căutătorilor spirituali din Antichitate. În paragraf apărea un cuvânt sanscrit: ANTEVASIN. Înseamnă „cel care trăieşte la hotar”. În vremurile de demult, asta era o descriere literală. Desemna o persoană care părăsise tumultul vieții din oraş pentru a trăi la marginea pădurii unde locuiau maeştrii spirituali. *Antevasin*-ul nu mai făcea parte din comunitate, nu mai era un gospodar care să ducă o viață obişnuită. Dar nu era nici un iluminat – nu era unul dintre înțelepții pe deplin realizați spiritual care trăiau în străfundurile pădurii. *Antevasin*-ul era undeva la mijloc. Trăia pe graniță. De unde se afla, putea să vadă ambele lumi, dar alegea să privească spre necunoscut. Şi mai era şi învățat.

Când am citit descrierea *antevasin*-ului am fost atât de încântată, încât am chicotit. Ăsta-mi e cuvântul, baby! Sigur că în lumea modernă imaginea pădurii neexplorate e doar o metaforă, ca şi conceptul de hotar. Dar încă se poate trăi într-un astfel de loc. Încă se poate trăi pe linia luminoasă care desparte vechea gândire de noua înțelegere a lucrurilor, într-un loc în care înveți în permanență. În sens figurat, e un hotar aflat tot timpul în mişcare; pe măsură ce înaintezi în studiu şi în realizări, pădurea misterioasă a necunoscutului rămâne mereu cu câțiva paşi în fața ta, aşa că, dacă vrei s-o urmezi, nu trebuie să călătoreşti cu multe bagaje

după tine. Trebuie să rămâi suplu, să fii tot timpul mobil. Aproape alunecos. Lucru amuzant, pentru că prietenul meu, instalatorul poet din Noua Zeelandă, plecase din ashram doar cu o zi înainte şi, îndreptându-se spre poartă, îmi dăduse o poezie prietenoasă de adio despre călătoria mea spirituală. Mi-am amintit strofa asta:

Elizabeth, prinsă la mijloc, între
Cuvinte italiene şi vise balineze,
Elizabeth, la mijloc prinsă, între
Năvod şi – peşte-alunecos – sălbatice unde...

În anii din urmă am petrecut enorm de mult timp întrebându-mă ce ar trebui să fiu. Soţie? Mamă? Iubită? Celibatară? Italiancă? Gurmandă? Călătoare? Artistă? Yoghină? Dar nu sunt nimic din toate astea, cel puţin nu cu totul. Şi nu sunt nici Tuşa Liz cea Nebună. Sunt doar un *antevasin* alunecos – „prinsă la mijloc, între” –, un discipol de pe hotarul nestatornic de la marginea minunatei şi temutei păduri a necunoscutului.

70

Cred că miezul tuturor religiilor lumii e acelaşi: dorinţa de a găsi o metaforă pe care oamenii să se poată înălţa. Atunci când vrei să ajungi la comuniunea cu Dumnezeu, vrei de fapt să te rupi de lume şi să intri în infinit (să ieşi din sat şi să intri în pădure, am putea spune, rămânând la tema *antevasin*-ului), şi pentru a ajunge acolo ai nevoie de o idee grandioasă pe care s-o foloseşti pe post de vehicul. Metafora asta trebuie să fie ceva măreţ – ceva cu adevărat enorm, magic, puternic, pentru că trebuie să te ducă foarte departe. Trebuie să fie cea mai mare barcă imaginabilă.

Ritualurile religioase îşi au de multe ori originea în experimente mistice. Câte un cercetaş curajos porneşte în căutarea căii care duce către divin, are o experienţă transcendentală şi se întoarce acasă profet. Revine

în comunitate aducând povestiri despre paradis şi hărţi ale drumului până acolo. Ceilalţi repetă cuvintele, gesturile, rugăciunile sau faptele acestui profet, în speranţa că vor trece şi ei de cealaltă parte. Uneori, acţiunile lor au succes – se întâmplă ca aceleaşi combinaţii de silabe şi aceleaşi practici religioase, repetate de generaţii întregi, să-i ducă pe mulţi de cealaltă parte. Totuşi, lucrul ăsta nu se întâmplă întotdeauna. Chiar şi cele mai originale idei înnoitoare se transformă până la urmă în dogmă, sau pur şi simplu nu mai funcţionează pentru toată lumea.

Indienii de pe-aici au o poveste despre un mare sfânt care era mereu înconjurat de ucenicii lui din ashram. În fiecare zi, sfântul şi ucenicii meditau ore întregi, cu gândul la Dumnezeu. Singura problemă era că sfântul avea o pisicuţă extrem de sâcâitoare, care obişnuia să miaune şi să toarcă prin templu, deranjând pe toată lumea în timpul meditaţiei. Aşa că sfântul – om practic, de altfel – a hotărât ca, în orele zilnice de meditaţie, pisica să fie legată de un stâlp din curte, ca să nu mai poată necăji pe nimeni. Devenise o obişnuinţă: pisica era legată de stâlp, după care începea meditaţia. Pe măsură ce au trecut anii, obişnuinţa s-a transformat în ritual religios. Nimeni nu putea să mediteze dacă pisica nu era legată mai întâi de stâlp. Până într-o zi, când pisica a murit. Ucenicii sfântului au intrat în panică. Traversau o mare criză spirituală – cum ar mai fi putut medita, în lipsa unei pisici pe care s-o lege de stâlp? Cum ar mai fi putut să-l găsească pe Dumnezeu? Pisica devenise pentru ei mijlocul prin care reuşeau să mediteze.

Povestea ne avertizează în legătură cu pericolul pe care-l reprezintă obsesia ritualurilor religioase repetate doar de dragul obişnuinţei. Mai ales în lumea noastră – în care talibanii şi coaliţia creştină continuă bine-cunoscutul lor război, ca să decidă cine are dreptul de a folosi cuvântul *Dumnezeu* şi cine deţine ritualurile corecte pentru a ajunge la Dumnezeu –, ar fi util să ne amintim că legarea pisicii de stâlp nu a condus pe nimeni vreodată la transcendenţă. La transcendenţă duce doar dorinţa constantă a individului de a simţi compasiunea eternă a

divinității. Când vine vorba de divinitate, flexibilitatea e la fel de importantă ca disciplina.

Deci treaba noastră, presupunând că ne hotărâm s-o acceptăm, e să căutăm în continuare metaforele, ritualurile și învățăturile care ne vor ajuta să ne apropiem din ce în ce mai mult de divinitate. Scrierile yoghine spun că Dumnezeu răspunde rugăciunilor sacre şi eforturilor omeneşti *indiferent de modalitatea* prin care muritorii îl venerează, atâta timp cât rugăciunile lor sunt sincere. Cum spun şi *Upanişadele:* „Oamenii o apucă pe cărări diferite, fie ele drepte sau sinuoase, în funcție de firea fiecăruia și de cum cred ei că este mai bine sau mai cuviincios – dar toți ajung la Tine, ca râurile care se varsă în ocean."

Celălalt obiectiv al religiilor e, bineînțeles, să încerce să dea un sens lumii noastre haotice, să încerce să explice inexplicabilul care se manifestă pe pământ zi de zi, sub ochii noştri: nevinovații suferă, cei răi sunt răsplătiți – ce să înțelegem din asta? Tradiția occidentală ne spune: „Totul se echilibrează după moarte, unii ajung în rai, alții – în iad." (Toată dreptatea e împărțită cu picătura de cel pe care James Joyce l-a numit „Hangman God" – o figură paternă care stă pe tronul său imuabil, de unde pedepseşte răul şi răsplăteşte binele.) Totuşi, în Orient, *Upanişadele* nu încearcă să ordoneze haosul existent în lume. Nici măcar nu sunt sigure că lumea *e* haotică, ci sugerează că s-ar putea doar să ne apară astfel, din cauza viziunii noastre limitate. Aceste texte nu promit cuiva dreptate sau răzbunare, deşi susțin că fiecare acțiune are consecințele ei – deci trebuie să ne alegem cu grijă comportamentul. Poate că nu vom vedea consecințele respective prea curând. Viziunea yoga e întotdeauna proiectată pe termen lung. Mai mult, *Upanişadele* sugerează că aşa-zisul haos din lume ar putea avea o funcție divină, pe care noi n-o recunoaştem imediat: „Zeilor le place să fie misterioşi şi le displac evidențele." În cazul ăsta, cel mai bun lucru pe care-l putem face, ca reacție la lumea periculoasă şi de neînțeles în care trăim, e să exersăm obținerea echilibrului în *interiorul* nostru – indiferent de nebuniile care se întâmplă în jur.

Sean, fermierul irlandez yoghin, mi-a explicat toate astea în felul lui.

— Imaginează-ți că universul e un motor pornit, unul enorm. Ai vrea să stai lângă centrul lui – unde se întâmplă totul –, nu la margine, în vârtejul nebunesc unde poți ameți sau te poți răni. Centrul calmului asta e inima ta. Acolo, înăuntrul tău, locuieşte Dumnezeu. Aşa că nu mai căuta răspunsuri în lume. Întoarce-te mereu în centrul inimii tale; acolo sigur vei găsi, de fiecare dată, pacea.

Din punctul de vedere al spiritualității, nimic nu mi s-a părut vreodată mai logic decât ideea asta. În cazul meu funcționează. Şi dacă voi găsi vreodată altceva care să funcționeze şi mai bine, vă asigur că-l voi folosi.

Am la New York mulți prieteni care nu sunt deloc religioşi. Aş spune că aşa sunt cei mai mulți dintre ei. Fie că s-au îndepărtat de învățătura religioasă pe care au primit-o în copilărie, fie că n-au fost deloc educați să creadă în Dumnezeu. Era de aşteptat ca unii să fie circumspecți în privința nou-descoperitei mele înclinații către căutarea divinului. Sigur că se fac şi glume pe seama mea. Cum, de exemplu, mi-a trântit-o la un moment dat Bobby, un prieten care încerca să-mi repare calculatorul: „Nu vreau să-ți jignesc *aura,* dar trebuie să-ți spun că faci nişte downloaduri de rahat." Asta e, mă distrez şi eu cu glumele lor. Și eu le consider haioase. Pentru că așa si sunt.

Dar, pe măsură ce-i văd îmbătrânind, observ la prietenii mei dorința de a avea *ceva* în care să creadă. O astfel de dorință se erodează până la urmă, având de înfruntat obstacole ca intelectul sau chiar bunul-simț al celor despre care vorbesc. Şi totuşi, în ciuda logicii oamenilor ăstora, ei trăiesc tot într-o lume care-i împinge într-o serie de situații demente, devastatoare şi complet lipsite de sens. Experiențe sublime sau oribile, fericire sau chin, toate astea fac parte din viețile lor, aşa cum se întâmplă cu toată lumea. Astfel de megaexperiențe ne fac să tânjim după un context spiritual în care să putem exprima fie durerea, fie gratitudinea, sau în care să căutăm înțelegerea. Problema e: ce anume să venerăm? Cui să ne rugăm?

Am un prieten foarte apropiat, a cărui mamă a murit cu puțin înainte de naşterea fiului lui. După această combinație de miracol și pierdere, prietenul meu a simțit nevoia să meargă într-un loc sacru sau să împlinească un soi de ritual care să-l ajute să depăşească toate emoțiile prin care trecea. El are o educație catolică, dar, ca adult, n-a reuşit să se reîntoarcă la biserică. („Ştiind tot ce ştiu, nu mai pot să cred lucrurile astea" – mi-a spus.) Sigur că s-ar fi simțit stânjenit să treacă la hinduism sau budism sau orice altceva la fel de ieşit din tipare. Ce-i rămânea de făcut, atunci? După cum mi-a mărturisit, „Nu vreau să m-apuc să-mi aleg o religie, pur şi simplu".

O atitudine pe care o respect fără rezerve, dar cu care nu pot fi deloc de acord. Cred că atunci când vine vorba de a evolua spiritual şi a ne găsi pacea în relația cu Dumnezeu avem tot dreptul să alegem pur şi simplu. Cred că suntem liberi să căutăm orice metaforă care ne-ar putea transporta peste granițele lumii noastre, de fiecare dată când avem nevoie să găsim alinare sau să fim duşi de cealaltă parte. Nu e nimic de care să ne ruşinăm. E istoria omenirii în căutarea sfințeniei. Dacă umanitatea n-ar fi evoluat niciodată în explorarea divinului, mulți dintre noi ne-am închina și astăzi la statuile aurite ale unor pisici egiptene. Evoluția gândirii religioase presupune exact genul ăla de alegere făcută pur şi simplu. Iei lucrurile care dau rezultate, de oriunde le găseşti, şi în timpul ăsta continui să mergi spre lumină.

Indienii hopi credeau că fiecare religie a lumii are în ea un fir spiritual şi că firele spirituale se caută tot timpul unele pe altele, în dorința de a se reuni. Când toate firele se vor răsuci împreună în cele din urmă, se va forma o funie care ne va scoate din ciclul întunecat al istoriei şi ne va duce în lumea de dincolo. Mai aproape de zilele noastre, Dalai Lama a repetat aceeaşi idee, asigurându-i pe elevii lui occidentali că nu trebuie să devină budişti tibetani pentru a primi învățătura lui. Îi îndemna să aleagă din budismul tibetan orice idee le place şi s-o integreze în propriile lor practici religioase. Chiar şi în cele mai neaşteptate şi mai conservatoare dintre instituții poți regăsi uneori ideea luminoasă că

Dumnezeu e mai mare decât ne-au învățat limitatele noastre doctrine religioase. În 1954, însuşi papa Pius al XI-lea a trimis în Libia câțiva delegați ai Vaticanului, cu următoarele instrucțiuni scrise: „Să NU credeți că mergeți printre păgâni. Şi musulmanii ajung să fie mântuiți. Căile Providenței sunt infinite."

Şi oare nu are totul sens aşa? Adică faptul că infinitul e cu adevărat... infinit? Că până şi cei mai sfinți dintre noi sunt în stare să vadă doar fragmente din lumea eternă? Şi că, dacă am aduna toate acele fragmente şi le-am compara, ar putea să se prefigureze o imagine a lui Dumnezeu care să semene cu noi toți şi care să ne includă pe noi toți? Nu cumva dorința noastră individuală de transcendență e doar o parte din căutarea divinității la scara întregii omeniri? Nu avem cu toții dreptul să nu ne oprim din căutat până când nu vom fi ajuns cât mai aproape de divinitate? Chiar dacă asta presupune câteodată să mergem în India şi să sărutăm copacii la lumina lunii, măcar pentru un timp...

Cu alte cuvinte, *that's me in the corner. That's me in the spotlight. Choosing my religion.*[17]

71

Avionul meu decolează din India la patru dimineața, ceea ce e tipic pentru felul în care funcționează lucrurile pe-aici. Am hotărât să nu dorm deloc în noaptea asta şi să-mi petrec toată seara rugându-mă într-una din grotele de meditație. Nu sunt insomniacă din fire, dar o parte din mine vrea să petreacă în stare de veghe ultimele ore în ashram. Am stat trează nopți întregi pentru o mulțime de motive – am făcut dragoste, m-am certat, am condus pe distanțe lungi, am dansat, am plâns, mi-am făcut griji (şi uneori am făcut toate lucrurile astea în decursul unei

---

[17] Parafrază a versurilor din *Loosing my Religion (Pierzându-mi religia)*, şlagăr al formației R.E.M. Autoarea înlocuieşte *loosing my religion* prin *choosing my religion* („alegându-mi religia"). *(N.t.)*

singure nopți) –, dar niciodată nu mi-am sacrificat somnul pentru a mă ruga toată noaptea. De ce nu acum?

Îmi fac bagajul şi-l las la poarta templului, astfel încât în zori, când vine taxiul, să-l iau repede şi să plec. După care urc pe colină, intru în grota de meditație şi mă aşez. Sunt singură, dar mă aşez undeva de unde să pot vedea o fotografie de-a lui Swamiji, maestrul gurului meu şi fondatorul ashramului, leul de mult dispărut, care încă reuşeşte să fie prezent aici. Închid ochii şi las mantra să înceapă. Cobor pe scara care duce în centrul liniştii mele interioare. Când ajung acolo, simt cum lumea întreagă se opreşte, aşa cum îmi dorisem mereu să a se oprească pe când aveam nouă ani şi eram speriată de graba cu care trecea timpul. În inima mea, ceasul se opreşte şi foile din calendar nu mai zboară nicăieri. Mă minunez în tăcere de câte lucruri am ajuns să înțeleg. Nu mă rog. *Mă transform* în rugăciune.

Aş putea să stau aici toată noaptea.

Și chiar asta fac.

Nu ştiu ce anume îmi dă de ştire când vine timpul să mă urc în taxi, dar după câteva ore de nemişcare, ceva îmi dă ghes. Când mă uit la ceas, este exact momentul să plec. Trebuie să iau avionul spre Indonezia. Lucru ciudat și amuzant. Așa că mă ridic și mă înclin în fața fotografiei lui Swamiji – severul, minunatul, înflăcăratul. Apoi strecor o bucată de hârtie sub covor, în dreptul imaginii lui. Pe ea sunt două poezii pe care le-am scris în decursul celor patru luni petrecute în India. Sunt primele poezii adevărate pe care le-am scris vreodată. Un instalator din Noua Zeelandă m-a încurajat să încerc să scriu şi poezie, măcar o dată – ăsta a fost motivul pentru care le-am scris. Prima poezie am scris-o la o lună după sosirea mea aici. Pe a doua am scris-o în dimineața asta.

Şi în spațiul dintre două poezii am găsit întinderi nesfârşite de grație divină.

72

Două poezii dintr-un ashram indian:

Prima

Toată vorbăria asta despre nectar şi fericire începe să mă enerveze.
Prietene, nu ştiu cum eşti tu,
dar calea mea spre Dumnezeu nu-i fum dulce de tămâie.
E o pisică într-un porumbar,
şi sunt pisica – dar sunt şi cei ce strigă disperaţi când sunt ucişi.

Calea mea spre Dumnezeu e revolta muncitorilor,
nu va fi linişte până nu fac un sindicat.
Grupul lor e atât de ameninţător,
încât Garda Naţională nu vrea să se apropie.

Calea mi-a fost bătută inconştient dinainte
de un om pământiu necunoscut mie,
care, prin noroi până la pulpe, a alergat după Dumnezeu
prin toată India,
desculţ, flămând, cu sângele infestat de malarie,
dormind pe praguri şi sub poduri – mereu pe drum.
Acum mă aleargă şi-mi strigă: „Ai înţeles, Liz?
Ce înseamnă MEREU? Ce e DRUMUL cu adevărat?”

A doua

Oricum ar fi.
Dacă m-ar lăsa să port haine făcute din
iarba proaspăt cosită aici,
aş face-o.

Dacă m-ar lăsa să mă sărut
cu toți eucalipții din Crângul lui Ganesh,
vă jur, aş face-o.

Sudoarea mi-a fost rouă, zilele-astea,
am dat drojdiile-afară
şi mi-am frecat obrajii de coaja copacilor,
crezând că strâng piciorul maestrului meu.

Nu pot intra destul de adânc.

Dacă m-ar lăsa să mănânc pământul de-aici
cu garnitură de cuiburi de păsări,
aş mânca doar pe jumătate
şi aş dormi toată noaptea pe ce mi-a rămas.

INDONEZIA
sau
„Chiar şi *acolo* mă simt altfel"
sau
36 de povestiri
despre căutarea echilibrului

73

Nu mi s-a mai întâmplat niciodată să n-am vreun plan de acțiune aşa ca acum, la sosirea în Bali. E cea mai dezorganizată călătorie din tot trecutul meu de călătorii dezorganizate... Nu ştiu unde o să locuiesc, nu ştiu ce o să fac, nu ştiu care e cursul de schimb al monedei locale, nu ştiu cum să găsesc un taxi la aeroport – nu ştiu nici măcar unde să-i cer şoferului de taxi să mă ducă. Nu mă aşteaptă nimeni. Nu am în Indonezia nici un prieten, nici măcar vreun prieten de-al unui prieten. Şi mai e ceva legat de ghidul meu turistic vechi, pe care oricum nu l-am citit cum trebuie: nu mi-am dat seama că n-am voie să stau în Indonezia patru luni, presupunând că aş vrea. Descopăr asta abia la intrarea în țară. Se pare că n-am dreptul decât la o viză turistică valabilă o lună. Nici nu-mi trecuse prin cap că statul indonezian s-ar putea simți altfel decât absolut încântat să mă aibă ca oaspete oricât aş avea eu chef să stau.

Când un domn simpatic de la biroul de imigrări îmi aplică pe paşaport viza turistică prin care am dreptul să stau în Bali exact 30 de zile, îl întreb cât mai prietenos cu putință dacă nu cumva aş putea sta mai mult.

— Nu, îmi răspunde el cât mai prietenos cu putință. (Balinezii sunt bine cunoscuți pentru atitudinea lor prietenoasă.)

— Ştiți, ar trebui să stau vreo trei, patru luni, insist eu.

Nu-i mai spun şi că e vorba de o *profeție* – că un vraci indonezian bătrân şi poate dement mi-a prezis acum doi ani, după zece minute de citit în palmă, că o să stau în Bali vreo trei, patru luni. Nu prea ştiu cum să-i explic toate astea.

Dar de fapt *ce anume* mi-a spus vraciul? Mi-a spus că o să mă întorc în Bali şi o să locuiesc cu el trei sau patru luni? Chiar aşa o fi spus, că o să „locuiesc cu el"? Sau o fi vrut, dacă mă mai nimeresc vreodată pe aici, să trec pe la el şi să-i mai dau zece dolari ca să-mi citească iar în palmă? A

spus că *o să* mă întorc sau că *ar trebui* să mă întorc? Chiar o fi spus *Seeyou later, alligator?* Sau *In a while, crocodile*[18]*?*

Din seara aceea n-am mai luat legătura cu el şi oricum n-am idee cum să fac asta. Care i-o fi adresa? „Vraciul, Pe prispa casei lui, Bali, Indonezia"? Nici nu ştiu dacă mai trăieşte. Acum doi ani, când ne-am întâlnit, era deja tare bătrân; i se puteau întâmpla multe de atunci până azi. Singurul lucru pe care-l ştiu sigur e numele lui – Ketut Liyer –, apoi mai ţin minte că locuieşte într-un sat de lângă oraşul Ubud. Dar nu mai ştiu numele satului.

Poate că trebuia să mă gândesc ceva mai serios la toate astea.

74

Dar, până la urmă, Bali e un loc în care te poţi orienta destul de uşor. Nu aterizasem în mijlocul Sudanului, fără să am idee încotro s-o apuc. E vorba de o insulă cam de dimensiunea statului Delaware şi, pe deasupra, de o cunoscută destinaţie turistică. Totul aici e în aşa fel aranjat, încât occidentalul şi cărţile lui de credit să se descurce uşor. Engleza e vorbită cu plăcere mai peste tot. (Ceea ce îmi provoacă un vinovat sentiment de uşurare. Sinapsele mele au fost suprasolicitate în ultimele luni de efortul de a învăţa italiana modernă si sanscrita veche, aşa că nu mai sunt în stare să învăţ indoneziana sau, şi mai rău, limba din Bali – mai complicată şi decât marţiana.) E foarte uşor să te descurci pe-aici. Poţi schimba bani la aeroport, poţi găsi un taxi cu un şofer amabil care să-ţi recomande un hotel drăguţ... Şi pentru că industria turismului a primit o mare lovitură în urma atentatelor teroriste de acum doi ani (produse la doar câteva săptămâni după prima mea vizită în Bali), acum e şi mai simplu să vizitezi insula; toţi sar să te ajute, toţi caută cu disperare de lucru.

---

[18] *See you later, alligator / In 'while, crocodile* – versuri dintr-un celebru cântec rock al anilor '50, preluate de cultura pop anglo-saxonă şi folosite în tot felul de contexte. *(N.t.)*

Aşa că iau un taxi până la Ubud, oraş ce pare a fi un bun punct de plecare pentru o călătorie. Mă cazez într-un hotel mic şi frumos, situat pe o stradă cu nume incredibil – Calea Forestieră a Maimuțelor. Hotelul are o piscină fantastică şi o grădină plină de tot felul de plante tropicale cu flori mai mari decât nişte mingi de volei (îngrijite de o echipă extrem de organizată, alcătuită din fluturi şi colibri). Personalul hotelului e format din localnici, ceea ce înseamnă că, de îndată ce păşeşti înăuntru, începi să primeşti adorația şi complimentele lor. Din camera mea se văd vârfurile arborilor tropicali. Am micul dejun inclus, un mic dejun cu grămezi întregi de fructe tropicale. Pe scurt, e unul dintre cele mai plăcute locuri în care am fost vreodată şi mă costă sub zece dolari pe zi. Mă bucur că m-am întors aici.

Ubud e aşezat în munții din centrul insulei, înconjurat de nenumărate temple hinduiste, de versanți terasați unde se cultivă orez, de râuri care taie canioane adânci prin junglă şi de vulcani vizibili în depărtare, la orizont. Oraşul e considerat centrul cultural al insulei, leagănul picturii, dansurilor, sculpturii şi ceremoniilor religioase tradiționale. Nu e foarte aproape de vreo plajă, astfel că turiştii care vin aici se autoselectează şi sunt mai sofisticați. Sunt genul de oameni care preferă să asiste la ceremoniile din vechile temple, nu să bea *pina colada* pe plajă. Indiferent ce se va alege de profeția vraciului meu, e un loc minunat, în care merită să trăieşti măcar o vreme. Oraşul e versiunea micşorată, din Pacific, a Santei Fe, cu deosebirea că aici vezi peste tot maimuțe hoinărind liber şi familii întregi de localnici îmbrăcați în costum tradițional. Există restaurante foarte bune, dar şi mici librării cochete. Aş putea să-mi petrec tot sejurul în Ubud făcând ceea ce fac de

obicei, încă de pe vremea fondării YWCA[19], simpaticele americance divorțate – să mă înscriu la tot felul de cursuri: de tehnică *batik*[20], de tobe, de făcut bijuterii, de olărit, de dansuri sau de bucătărie tradițională indoneziana... Chiar peste drum de hotelul meu există ceva care se cheamă „Magazinul meditației”, cu o mică vitrină unde sunt anunțate ședințele de meditație care se țin zilnic între șase și șapte seara. „Pogoară-se pacea pe pământ” mai scrie acolo. Sunt întru totul de acord.

E încă după-amiază devreme când termin cu despachetatul bagajelor, așa că mă hotărăsc să ies la o plimbare, ca să mă familiarizez din nou cu orașul pe care nu l-am mai văzut de doi ani. După aceea o să mă gândesc ce am de făcut ca să-mi găsesc vraciul. Îmi închipui că va fi destul de dificil, că s-ar putea să-mi ia zile sau chiar săptămâni întregi. Nu știu de unde să încep căutările, așa că în drum spre ieșire mă opresc la recepție și-l întreb pe Mario dacă mă poate ajuta.

Mario e unul dintre tipii care lucrează la hotel. M-am împrietenit cu el de când am ajuns, în mare parte datorită numelui lui. Nu cu mult timp în urmă, am călătorit într-o țară în care pe mulți bărbați îi cheamă Mario, deși nici unul dintre ei nu e de loc din Bali și nici plin de energie, scund, musculos, cu un sarong de mătase și o floare după ureche. Așa că a trebuit să-l întreb:

— Chiar așa te cheamă, Mario? Nu sună prea indonezian numele ăsta.

— Nu-i numele meu adevărat, mi-a răspuns. Numele meu adevărat e Nyoman.

---

[19] Young Women's Christian Association (Asociația Creștină a Tinerelor Femei) – cea mai veche organizație de femei, înființată la Londra în 1855; în prezent este o organizație mondială cu sediul la Geneva, care militează în favoarea tinerelor – pentru promovarea lor în posturi de conducere, pentru pace, libertate etc. (N.t.)

[20] Tehnică de vopsire a țesăturilor cu model, acesta obținându-se prin aplicarea de ceară topită pe material, eventual în etape succesive; este considerată în Indonezia o formă de artă națională. *(N.t.)*

Aha, ar fi trebuit să mă prind! Ar fi trebuit să ştiu că am o şansă din patru să-i ghicesc numele. Dați-mi voie să fac o paranteză: în Bali există doar patru prenume pe care majoritatea localnicilor le dau copiilor, indiferent dacă sunt băieți sau fete. Prenumele în cauză sunt Wayan (pronunțat „huai-an"), Made („măă-dei"), Nyoman şi Ketut. Traduse, aceste nume înseamnă pur şi simplu Primul, Al doilea, Al treilea şi Al patrulea, indicând ordinea în care s-au născut copiii. Dacă ți se naşte al cincilea copil, reiei ciclul prenumelor, astfel că bebeluşul cu numărul cinci va avea un nume de genul „Wayan Al doilea". Şi tot aşa. Dacă ai gemeni, îi numeşti în funcție de ordinea în care s-au născut. Pentru că există practic doar patru prenume în Bali (castele superioare au o selecție proprie de nume), e foarte posibil (ba chiar destul de frecvent) ca doi soți să se numească amândoi Wayan. Urmând ca pe primul lor născut să-l numească – ați ghicit – tot Wayan...

Această situație arată întru câtva ce importantă e familia pentru locuitorii insulei şi cât de important este locul ocupat de fiecare membru în cadrul ei. S-ar putea crede că sistemul ăsta onomastic duce la complicații, dar cei din Bali reuşesc cumva să se descurce. Poreclele sunt ceva foarte obişnuit, lucru de înțeles; ba mai sunt şi utile. De exemplu, una dintre femeile de afaceri de mare succes din Ubud este o doamnă pe nume Wayan, care e patroana unui restaurant extrem de aglomerat numit Cafe Wayan, astfel că ei i se spune „Wayan Cafe" – adică „acea Wayan care e patroană la Wayan Cafe". Altcineva poate fi poreclit „Made Grasu'" sau „Nyoman-Inchirieri-Maşini" sau „Ketut-Prostu'-care-a-dat -foc-la-casa-lu'-unchiu-său". Mario, noul meu prieten, a rezolvat problema spunându-şi pur şi simplu Mario.

— De ce tocmai Mario?

— Pentru că-mi place orice din Italia, mi-a răspuns el.

Când i-am spus că de curând am petrecut patru luni în Italia, lucrul ăsta i s-a părut atât de incredibil şi de uimitor, încât şi-a părăsit locul de la birou şi mi-a zis:

— Vino, şezi, povesteşte.

Am venit, am şezut, am povestit. Şi aşa ne-am împrietenit.

Şi uite aşa, în după-amiaza aceea, am hotărât să încep căutarea vraciului întrebându-l pe Mario dacă nu cumva cunoaşte pe cineva cu numele Ketut Liyer. Mario a căzut pe gânduri, încruntându-se.

Mă aşteptam să-mi spună ceva de genul: „A, da! Ketut Liyer! Un vraci bătrân care a murit chiar săptămâna trecută – e trist când se duce un vraci bătrân şi venerabil..."

Dar el mă roagă să repet numele şi de data asta îl scriu, bănuind că-l pronunț greşit. Bineînțeles, Mărio se luminează la față:

— Ketut Liyer!

Acum mă aştept să spună ceva de genul: ‚A, da! Ketut Liyer! Un nebun! L-au arestat săptămâna trecută pentru că e smintit..." În loc de asta, exclamă:

— Ketut Liyer, mare vindecător!

— Da! El e!

— Îl cunosc. Eu merg în casa lui. Săptămâna trecută iau pe verişoară, ea are nevoie de medicament pentru bebeluş care plânge toată noaptea. Ketut Liyer îl vindecă. Odată am luat fată americană ca tine la casa lui Ketut Liyer. Fata voia vrăji ca să fie mai frumoasă pentru bărbați. Ketut Liyer a făcut desen magic, s-o ajute să fie mai frumoasă. O necăjesc după aia. În fiecare zi îi spun: „Desen bun! Uite ce frumoasă eşti! Desen bun!"

Amintindu-mi de imaginea pe care Ketut Liyer o făcuse cu câțiva ani în urmă pentru mine, îi spun lui Mario că şi eu am primit cândva de la vraci un desen fermecat. Mario râde.

— Desen bun şi la tine!

— Al meu trebuia să mă ajute să-l găsesc pe Dumnezeu, îi explic.

— Tu nu vrei să te facă mai frumoasă pentru bărbați? întreabă el derutat – pe bună dreptate. Îi spun:

— Ce zici, Mario, m-ai putea duce într-o zi la Ketut Liyer în vizită? Dacă nu eşti prea ocupat.

— Nu acum, îmi răspunde.

Chiar când încep să mă dezumflu, adaugă:

— Dar poate în cinci minute...?

75

Aşa se face că – în chiar după-amiaza în care am sosit în Bali – m-am pomenit călare pe o motocicletă, agăţată de Mario, noul meu prieten italo-indonezian, care mă duce în mare viteză, printre terasele orezăriilor, către casa lui Ketut Liyer. Deşi în ultimii ani m-am gândit adesea la reîntâlnirea cu bătrânul, în clipa asta n-am idee ce o să-i spun când ajung acolo. Şi, bineînţeles, mergem neanunţaţi. Recunosc pancarta din faţa casei, aceeaşi ca şi data trecută, pe care scrie „Ketut Liyer – pictor". E o gospodărie tipică pentru Bali. Proprietatea e înconjurată, toată, de un zid înalt de piatră, în mijloc e o curte, iar în spate un templu. În incintă sunt câteva căsuţe care comunică între ele şi în care trăiesc laolaltă mai multe generaţii ale familiei. Intrăm fără să batem (oricum, nu există uşă), spre disperarea zgomotoasă a câtorva câini de pază, tipici şi ei pentru Bali (adică slăbănogi şi furioşi), şi acolo, în curte, îl vedem pe Ketut Liyer, bătrânul vraci, purtând un sarong şi un tricou polo şi arătând exact la fel ca în urmă cu doi ani, când l-am cunoscut. Mario îi spune ceva şi, deşi nu sunt mare maestră în limba din Bali, pricep că mă prezintă în linii mari, spunând ceva de genul: „Uite o fată din America – treci la treabă."

Ketut îşi îndreaptă spre mine zâmbetul ştirb cu forţa unui furtun de pompieri prin care ţâşneşte compasiune. Mă liniştesc: ţinusem minte bine, este, într-adevăr, extraordinar. Chipul lui e o întreagă enciclopedie a bunătăţii. Îmi strânge mâna cu putere şi încântare.

— Sunt foarte fericit să te întâlnesc, îmi spune.

Habar nu are cine sunt.

— Vino, vino, spune şi mă pofteşte pe prispa căsuţei lui, cu covoraşe de bambus pe post de mobilier. Arată exact ca acum doi ani. Ne aşezăm amândoi. Fără să ezite, îmi ia palma în mâini – gândindu-se că, la fel ca majoritatea occidentalilor care-i calcă pragul, am venit ca să-mi citească

în palmă. Îmi spune ce vede şi constat, uşurată, că e versiunea prescurtată a ceea ce mi-a zis data trecută. (Fața nu mi-a recunoscut-o, poate, dar pentru ochiul lui exersat destinul meu e acelaşi.) Engleza lui e mai bună decât mi-o aduceam aminte, mai bună şi decât a lui Mario. Ketut vorbeşte ca înțelepții chinezi din filmele clasice cu tehnici de luptă *kung fu,* un soi de engleză pe care l-aş numi „grasshopperează", pentru că s-ar putea introduce vorba de dezmierdare „Grasshopper"[21] în mijlocul fiecărei fraze şi, pe deasupra, sună extrem de înțelept. „Aaah – tu ai soartă foarte norocoasă, *Grasshopper...*"

Aştept o pauză în şirul de predicții al lui Ketut, îl întrerup şi încerc să-i aduc aminte că în urmă cu doi ani ne-am mai întâlnit o dată. Mă priveşte nedumerit.

— Nu prima dată în Bali?

— Nu, domnule.

Se gândeşte îndelung.

— Tu fată din California?

— Nu, îi spun, cu moralul la pământ. Eu sunt fata din New York.

Îmi spune (şi nu prea înțeleg ce legătură are asta cu tot restul):

— Eu nu mai sunt aşa frumos, pierdut mulți dinți. Poate merg la dentist într-o zi, iau dinți noi. Dar prea speriat de dentist.

Îşi deschide gura defrişată şi îmi arată dezastrul. Într-adevăr, pe partea stângă a pierdut aproape toți dinții, iar pe dreapta are doar nişte cioturi galbene – şi par dureroase. Îmi povesteşte că a căzut şi s-a lovit. Așa a rămas fără dinți.

Îi spun că-mi pare rău, după care încerc din nou, vorbind rar:

— Nu cred că mă mai ții minte, Ketut. Am fost aici acum doi ani cu o americancă profesoară de yoga, o femeie care a locuit mulți ani în Bali.

Îmi zâmbeşte radios.

---

[21] Lăcustă *(engl.)* – porecla dată de un maestru de *kung fu* personajului principal al unui foarte popular serial american din anii '70, numit chiar *Kung Fu. (N.t.)*

— Eu cunosc Ann Barros!

— Aşa e. Ann Barros o cheamă pe profesoara de yoga. Dar eu sunt Liz. Am venit atunci să te rog să mă ajuți, pentru că voiam să fiu mai aproape de Dumnezeu. Mi-ai făcut un desen magic.

Dă din umeri relaxat, nici că-i pasă de tot ce-i spun.

— Nu țin minte, zice.

Este o veste atât de proastă, încât situația devine aproape comică. Ce-o să fac eu acum în Bali? Nu ştiu exact cum îmi imaginasem că va decurge reîntâlnirea cu Ketut, dar sperasem că vom avea un fel de regăsire superkarmică, scăldată în lacrimi. Şi deşi e adevărat că mă temusem să nu fi murit între timp, nici măcar nu-mi trecuse prin cap că ar putea – fiind încă în viață – să nu-şi amintească deloc de mine. Deşi acum mi se pare culmea prostiei să fi crezut că prima noastră întâlnire fusese, pentru el, la fel de memorabilă ca pentru mine. Cu siguranță trebuia să planific totul mai bine.

Aşa că îi descriu desenul pe care mi-l făcuse, cu un personaj cu patru picioare („...cu picioarele foarte pe pământ"), fără cap („nu mai privi lumea cu mintea") şi cu fața în dreptul inimii („trebuie să te uiți la ea cu inima"), şi el mă ascultă politicos, fără prea mare interes, ca şi când am discuta despre viața altcuiva.

Nu-mi place să fac asta, pentru că nu vreau să pară că-l acuz, dar trebuie s-o spun, aşa că-i dau drumul:

— Mi-ai zis că ar trebui să mă întorc în Bali. Mi-ai zis că să locuiesc aici vreo trei sau patru luni. Ai zis că te-aş putea ajuta să înveți engleza, iar dumneata m-ai învăța, în schimb, lucrurile pe care le ştii.

Nu-mi place cum sună vocea mea: conține un abia perceptibil dram de disperare. Nu suflu o vorbă despre invitația pe care mi-a făcut-o – să locuiesc cu familia lui. Dată fiind situația, ar fi deplasat să mai amintesc şi asta.

Mă ascultă politicos, zâmbind şi dând din cap de parcă ar spune: *Nu-i aşa că sunt tare amuzante chestiile pe care le debitează uneori oamenii?*

Aproape că mă las păgubaşă. Dar dacă tot am ajuns până aici, trebuie să fac un ultim efort. Îi spun:

— Sunt scriitoare, Ketut. Sunt scriitoarea din New York.

Dintr-un motiv necunoscut, asta clarifică totul. Brusc, chipul începe să-i strălucească de fericire, se luminează, devine pur şi aproape transparent. În minte îi explodează artificiile aducerii aminte.

— TU! spune. TU! Te recunosc! TU!

Se apleacă, mă apucă de umeri şi începe să mă scuture fericit, în felul în care un copil ar scutura cadoul de Crăciun încă nedeschis, încercând să ghicească ce-i înăuntru.

— Te-ai întors! TE-AI ÎNTORS!

— M-am întors! M-am întors! spun şi eu.

— Tu, tu, tu!

— Eu, eu, eu!

Mi-au dat lacrimile, dar nu vreau să se vadă. E greu să explic ce uşurare simt. Până şi eu sunt surprinsă. E ca şi când aş fi avut un accident de maşină, un accident în care maşina a căzut de pe un pod în apă şi a ajuns pe fundul râului, dar eu am reuşit cumva să mă eliberez ieşind pe o fereastră şi înotând, m-am zbătut să ajung la lumină, dând din mâini şi din picioare prin apa întunecată şi rece, şi aproape că am rămas fără oxigen, cu arterele pulsându-mi mai-mai să-mi explodeze, cu obrajii umflaţi de ultima gură de aer rămasă în mine, după care – AAAH! – am ieşit la suprafaţă şi am tras în piept tot aerul din lume. Şi am supravieţuit. Asta am simţit auzindu-l pe vraciul indonezian spunând „te-ai întors". Atât de mare mi-a fost uşurarea.

Nu-mi vine să cred că am ajuns aici.

— Da, m-am întors, spun. Sigur că m-am întors.

— Eu atât de fericit! exclamă el. Îmi ţine mâinile într-ale lui şi e, în mod evident, tare încântat. Eu nu recunoscut la început! Aşa demult noi întâlnit! Arăţi altfel acum! Mult diferit de acum doi ani! Data trecută, tu femeie foarte tristă. Acum – aşa fericită! Ca altă persoană!

Ideea că o persoană poate să se schimbe atât de mult în doar doi ani pare să-i provoace o cascadă de chicoteli.

Renunț la încercarea de a-mi ascunde lacrimile şi le las să curgă în voie.

— Da, Ketut. Am fost foarte tristă pe vremuri. Dar acum viața mea e mai bună.

— Dată trecută, tu în divorț urât. Nu bine.

— Nu bine, repet şi eu.

— Dată trecută, tu ai prea multe griji, prea multe dureri. Dată trecută, tu arăți ca femeie bătrână, supărată. Acum arăți ca fată tânără. Dată trecută, tu urâtă! Acum, tu frumoasă!

Mario izbucneşte în aplauze furtunoase şi conchide victorios:

— Vezi? Desen *bun!*

— Mai vrei să te ajut cu engleza, Ketut? întreb eu.

Îmi spune că pot să încep imediat şi se ridică, vioi ca un spiriduş. Dispare în căsuța lui, de unde revine cu un morman de scrisori primite din străinătate în ultimii ani (aha, deci *are* adresă!). Mă roagă să i le citesc cu voce tare; înțelege bine engleza, dar nu prea poate s-o citească. Deja i-am devenit secretară. Sunt secretara unui vraci. Incredibil! Scrisorile sunt din partea unor colecționari de artă străini, oameni care au ajuns cumva în posesia unora dintre desenele şi picturile lui magice. Una e de la un colecționar din Australia care-l laudă pe Ketut pentru talentul lui, spunând: „Cum puteți avea atâta dexteritate încât să pictați astfel de detalii?" Ketut îmi răspunde mie, ca şi când mi-ar dicta: „Pentru că exersez mulți, mulți ani."

Când terminăm cu scrisorile, îmi povesteşte despre viața lui din ultimii doi ani. Au avut loc schimbări. De exemplu, acum are o soție. Arată către o femeie solidă, aflată de cealaltă parte a curții, care stă ascunsă în umbra uşii bucătăriei şi se uită la mine, părând să nu se fi hotărât încă: să mă împuşte sau întâi să mă otrăvească, după care să mă împuşte? Ultima dată când am fost aici, Ketut îmi arătase fotografii cu soția lui care murise de curând – o bătrână frumoasă, cu un aer copilăresc

şi radios în ciuda vârstei înaintate. Îi fac semn cu mâna noii soţii, care dispare imediat în bucătărie.

— Femeie bună, declară Ketut în direcţia bucătăriei cufundate în umbră. Foarte bună femeie.

Povesteşte mai departe că a fost foarte ocupat în ultimul timp cu pacienţii localnici, că are mult de lucru, trebuie să facă nenumărate descântece pentru bebeluşi, ritualuri pentru morţi, vindecări pentru bolnavi, ceremonii pentru cei care se căsătoresc. Data viitoare când merge la o nuntă, spune, „Noi mergem împreună! Eu te iau!". Singurul neajuns e că aproape nici un occidental nu mai vine să-l caute. Nimeni nu mai vine în Bali după atentatul terorist. Ceea ce-l face să se simtă „foarte derutat la cap". Şi-l mai face să se simtă „foarte gol în bancă", îmi spune:

— Tu acum vii la mine acasă în fiecare zi şi vorbim engleză? Aprob fericită din cap, şi el adaugă: Eu te învăţ meditaţie din Bali, OK?

— OK, răspund.

— Cred că trei luni destul timp să învăţ pe tine meditaţie din Bali, să găsim pe Dumnezeu pentru tine aşa. Poate patru luni. Îţi place Bali?

— Îmi place la nebunie.

— Tu căsătorit în Bali?

— Nu încă.

— Eu cred că poate curând. Tu întorci aici mâine?

Promit să mă întorc. Nu-mi mai spune să vin să locuiesc împreună cu familia lui, aşa că nu mai spun nici eu nimic, doar arunc o ultimă privire către nevasta înfricoşătoare din bucătărie. E preferabil să locuiesc în hotelul meu cel drăguţ. Oricum, e mai confortabil, există canalizare şi tot ce mai trebuie. Voi avea totuşi nevoie de o bicicletă, dacă vin zilnic să-l văd...

Dar e timpul să plec.

— Sunt foarte bucuros să te cunosc, îmi spune, strângându-mi mâna.

Îi dau prima lecţie de engleză. Îl învăţ diferenţa dintre „bucuros să te cunosc" şi „bucuros să te văd". Îi explic că spunem „Mă bucur să te cunosc" doar când facem cunoştinţă cu cineva. După care spunem, de

câte ori ne întâlnim, „Mă bucur să te văd”. Pentru că facem cunoştinţă cu cineva o singură dată, dar acum noi ne vom vedea de multe ori, zi de zi.

Îi place. Vrea să exerseze şi spune:

— Mă bucur să te văd! Sunt foarte bucuros să te văd! Te văd! Nu sunt surd!

Asta ne face să izbucnim în râs toţi, inclusiv Mario. Ne strângem mâinile şi stabilim că mă voi întoarce mâine după-amiază. Până atunci:

— *See you later, alligator!* spune Ketut.

— *In a while, crocodile!* îi răspund.

— Lasă conştiinţa ta să fie ghid. Dacă ai prieteni care vin în Bali, trimite la mine să citesc în palmă – eu foarte gol acum în bancă, de când cu bomba. Eu autodidact. Eu foarte bucuros să te văd, Liss!

— Şi eu sunt foarte bucuroasă să te văd, Ketut.

76

Bali e o mică insulă hinduistă situată în mijlocul arhipelagului indonezian de peste 5 000 de kilometri lungime, arhipelag care adăposteşte cea mai numeroasă naţiune islamică din lume. Prin urmare, Bali e un loc ciudat şi plin de surprize; existenţa lui nici măcar n-ar trebui să fie posibilă, şi totuşi el există. Credinţa hinduistă a populaţiei e rezultatul unui export cultural din India via Java. În timpul secolului al IV-lea d.Cr., negustorii indieni au adus religia în est. Regii din Java au întemeiat o dinastie hinduistă extrem de puternică, care a lăsat însă puţine urme în afara impresionantelor ruine ale templului budist din Borobudur. În secolul al XVI-lea, regiunea a fost zguduită de o violentă revoltă islamică, în urma căreia familia regală şi supuşii ei credincioşi – care-l venerau pe zeul Shiva – s-au refugiat în Bali, producându-se un fel de migraţie în masă, cunoscută sub numele de Exodul Majapahit. Castele superioare din Java au venit în Bali însoţite doar de familii nobile, de artizani şi preoţi, astfel că zicala conform căreia toţi locuitorii de acum ai insulei descind dintr-un rege, dintr-un preot sau un artizan nu reprezintă

o exagerare nefondată; iată de ce sunt atât de mândri și de talentați balinezii.

Coloniştii sosiți din Java au adus sistemul de caste, dar el n-a fost niciodată impus în Bali cu atâta strictețe ca în India de odinioară. Totuşi populația din Bali respectă o ierarhie socială extrem de complexă (casta brahmanilor are, numai ea, cinci subdiviziuni) şi aş avea mai multe şanse să decodific singură genomul uman decât să încerc să înțeleg încrengătura complicată a sistemului de clanuri care încă funcționează aici. (Frumoasele scrieri ale lui Fred B. Eiserman despre cultura din Bali sunt pline de detalii bine documentate care explică subtilitățile acestor relații; şi mare parte din informațiile de interes general pe care le-am folosit – nu doar aici, ci în toată cartea – sunt culese din lucrările lui.) E de ajuns să spunem că toată lumea din Bali face parte dintr-un clan, că toată lumea ştie din ce clan face parte şi că fiecare ştie din ce clan fac parte toți ceilalți. Şi dacă se întâmplă să fii dat afară din clan din cauza vreunei abateri grave, poți să te duci liniştit să te arunci într-un vulcan, căci din acel moment eşti ca şi mort pentru lumea din jur.

Cultura din Bali este unul dintre sistemele sociale şi religioase cele mai minuțios organizate de pe fața pământului, presupunând sarcini, roluri şi ceremonii exact ca într-un stup. Oamenii din Bali sunt *imobilizați,* prinşi cu totul într-o complicată rețea de cutume. Rețeaua aceasta e consecința unui amestec de factori, dar, în esență, se poate spune că Bali e rezultatul extravagantelor ritualuri hinduiste, altoite pe o societate agrară în care ocupația de bază era cultivarea orezului şi care a fost obligată să-şi dezvolte un sistem eficient de cooperare. Terasele pe care se cultivă orezul necesită un efort incredibil din partea oamenilor, care – dacă vor să prospere – sunt obligați să muncească în comun pentru crearea şi întreținerea lor. Aşa că fiecare sat are un *banjar* – un consiliu al comunității, care administrează prin consens toate deciziile politice, economice, religioase şi referitoare la agricultură din acel sat. În Bali, comunitatea primează asupra individului, pentru că altfel toți ar flămânzi.

Ceremoniile religioase au o importanță covârşitoare (să nu uităm că e vorba despre o insulă pe care există şapte vulcani complet imprevizibili – oricine s-ar ruga!). S-a estimat că femeia tipică din Bali îşi petrece o treime din timpul de veghe pregătindu-se pentru ceremonii, participând la ceremonii sau făcând curat după ceremonii. Viața de aici e un ciclu repetitiv de ofrande şi ritualuri. Trebuie să le îndeplineşti pe toate, în ordinea corectă şi cu intenția cea mai curată: în caz contrar, întregul univers îşi va pierde echilibrul. Margaret Mead a scris despre „incredibila activitate necontenită" a localnicilor din Bali, lucru adevărat – rareori se face o pauză în gospodăriile de pe-aici. Unele ceremonii trebuie îndeplinite de cinci ori pe zi, altele doar o dată pe zi, pe săptămână, pe lună sau pe an, în sfârşit altele o dată la zece, la o sută sau la o mie de ani. Toate aceste date și ritualuri sunt ținute în bună ordine de preoți şi de oameni cucernici, conform unui sistem ultraîntortocheat, care implică trei calendare diferite.

Orice ființă omenească din Bali trebuie să treacă prin treisprezece mari rituri de inițiere, fiecare cu propriul ceremonial bine pus la punct. Se fac elaborate ceremonii spirituale de conciliere de-a lungul întregii vieți, cu scopul de a proteja sufletul de cele 108 vicii (108 – iar dau de numărul ăsta!), printre care se numără fapte precum violența, furtul, lenea şi minciuna. Ajunşi la pubertate, toți copiii din Bali trebuie să treacă printr-o ceremonie de confirmare extrem de importantă, în cursul căreia caninii (sau „colții") le sunt piliți până ce se teşesc complet, şi asta din motive estetice. Cel mai rău lucru din lume, în Bali, este să fii vulgar şi animalic; deci colții – care amintesc de natura sălbatică a omului – trebuie să dispară. Într-o societate cu comunități atât de unite, violența e considerată periculoasă. Tot sistemul de muncă în comun al unui sat se poate dezintegra din cauza unui singur individ cu intenții criminale. Aşa că alegerea cea mai bună e să devii *alus,* ceea ce înseamnă „rafinat" sau chiar „înfrumusețat". Frumusețea, atât a femeilor, cât și a bărbaților, e ceva bun în Bali. Frumusețea e venerată.

Frumusețea înseamnă siguranță. Copiii sunt învățați să înfrunte toate greutățile și neplăcerile cu un „chip luminos" și un zâmbet larg.

Esența insulei Bali e o matrice, o masivă rețea invizibilă alcătuită din spirite, călăuze, căi și cutume. Fiecare își știe exact locul în rețea, orientându-se cu ușurință pe această mare hartă imaterială. Gândiți-vă doar la cele patru prenume ale majorității locuitorilor – Primul, Al doilea, Al treilea și Al patrulea –, care amintesc tuturor ordinea în care au apărut în familie și unde le este locul. Nu am putea obține o hartă socială mai grăitoare nici dacă ne-am numi copiii Nord, Sud, Est și Vest. Mario, noul meu prieten italo-indonezian, mi-a spus că nu se simte fericit decât când reușește să se mențină – atât fizic, cât și spiritual – la intersecția unei linii verticale cu alta orizontală, adică într-o stare de echilibru perfect. Pentru asta, trebuie să știe cu exactitate unde se află în fiecare moment atât în relația cu divinul, cât și cu familia lui de pe pământ. Dacă își pierde echilibrul, își pierde puterea.

Deci nu e aberant să spunem că oamenii din Bali sunt maeștrii mondiali ai armoniei, cei pentru care menținerea echilibrului perfect e o artă, o știință și o religie. Eu, care caut echilibrul la nivel personal, am sperat că voi avea multe de învățat de la ei despre păstrarea stabilității în lumea asta haotică. Dar, cu cât citesc mai mult despre cultura din Bali și o observ, realizez cât de departe sunt de harta echilibrului cel puțin din perspectiva lor. Obiceiul de a bate lumea în lung și-n lat fără să țin cont de locul meu în ea, ca și hotărârea de a părăsi sistemul familial și casnic fac din mine – din punctul de vedere al localnicilor din Bali – un soi de fantomă. Mie îmi place să trăiesc așa, dar, după standardele oricărui localnic care se respectă, viața mea e un coșmar. Cum să-ți găsești echilibrul dacă tu nu știi unde te afli sau cărui clan aparții?

Așa stând lucrurile, nu prea știu cât din viziunea despre lume a oamenilor din Bali voi reuși să încorporez în propria mea viziune, pentru că deocamdată ideea mea despre *echilibru* pare să tindă către definiția occidentală și modernă a termenului. (În acest moment, îl folosesc în sensul de „egală libertate", de posibilitate – la fel de probabilă – de a porni

la un moment dat în orice direcție, în funcție de... mă rog... cum evoluează lucrurile.) Cei din Bali nu aşteaptă niciodată să vadă „cum evoluează lucrurile". Ar fi ceva înspăimântător. Ei *organizează* mersul lucrurilor, ca nu cumva lucrurile să se dezintegreze.

Când mergi în Bali pe un drum şi treci pe lângă un străin, prima întrebare pe care o auzi este: „Unde te duci?" Iar a doua: „De unde vii?" Pentru un occidental, aşa ceva poate să pară o invadare destul de brutală a intimității, mai ales dacă persoana e complet necunoscută. Dar ei încearcă doar să înțeleagă ce-i cu tine; încearcă să te localizeze în matrice – din motive de siguranță şi confort. Dacă răspunzi că nu ştii unde mergi sau că rătăceşti la întâmplare, este posibil să nelinişteşti un pic sufletul noului tău prieten balinez. Ar fi mult mai nimerit să alegi o direcție anumită în care să spui că te îndrepți – *orice direcție* –, pentru ca toată lumea să fie împăcată.

A treia întrebare pe care o vei auzi cu siguranță în Bali este: „Eşti căsătorit(ă)?" Din nou, întrebarea are scop de orientare şi situare. Au nevoie să ştie asta ca să se asigure că eşti o persoană a cărei viață e complet aşezată. Îşi doresc din suflet să spui da. Dacă eşti celibatar(ă), bine ar fi să n-o spui în mod direct. Celor divorțați le recomand cu insistență să nu pomenească deloc divorțul. I-ar nelinişti din cale-afară pe balinezi. Faptul că eşti singur(ă) îi convinge doar că te afli periculos de departe de locul tău în matrice. Dacă eşti femeie nemăritată şi călătoreşti în Bali, cel mai potrivit răspuns la întrebarea „eşti căsătorită?" este „nu încă". E cel mai politicos mod de a spune „nu", sugerând totodată că nutreşti dorința optimistă de a remedia situația cât mai curând.

Şi dacă ai 80 de ani sau dacă eşti lesbiană, feministă militantă, călugăriță sau călugăriță feministă lesbiană de 80 de ani care nu s-a căsătorit niciodată şi nu are de gând s-o facă vreodată, cel mai politicos răspuns pe care-l poți da e tot „nu încă".

77

Dimineața, Mario mă ajută să-mi cumpăr o bicicletă. Ca un bun cvasiitalian ce e, îmi spune: „Știu eu pe cineva", după care mă duce la magazinul unui văr de-al lui, de unde îmi cumpăr o respectabilă bicicletă de teren, o cască, un antifurt şi un coş de bagaje, totul cu mai puțin de 50 de dolari americani. Acum sunt liberă să mă mişc prin noul meu oraş, Ubud, sau, mă rog, sunt liberă în măsura în care mă simt în siguranță pe drumurile înguste, şerpuite, prost întreținute şi pline de motociclete, camioane şi autocare cu turişti.

După-amiază pedalez până în satul lui Ketut, ca să petrec cu vraciul meu prima zi de... ce-o să facem împreună. Sinceră să fiu, nu prea ştiu ce. Lecții de engleză? Cursuri de meditație? Stat pe prispă în frumosul stil clasic de altădată? Nu ştiu ce are în minte Ketut, dar sunt pur şi simplu fericită că m-a primit în viața lui.

Când ajung, îl găsesc cu oaspeți. O pereche de la țară, care şi-a adus fetița de un an la Ketut, ca s-o ajute. Bietei copile îi cresc dinții şi de câteva nopți nu se mai opreşte din plâns. Tatăl e un tânăr frumos care poartă sarong; are gambele musculoase ca o statuie de erou sovietic. Mama e drăguță, sfioasă şi mă priveşte de jos de tot, de sub pleoapele aproape închise. I-au adus lui Ketut un mic dar pentru serviciile lui – 2000 de rupii, adică aproximativ 25 de cenți, bani pe care i-au aşezat într-un coşuleț lucrat din frunze de palmier, ceva mai mare decât o scrumieră de hotel. Pe lângă bani, în coşuleț mai sunt câteva boabe de orez şi o floare îmbobocită. (Sărăcia lor îi face să contrasteze izbitor cu mult mai bogata familie din capitala Denpesar, care avea să-l viziteze pe Ketut ceva mai târziu în cursul aceleiaşi după-amiezi: mama purta pe cap trei coşuri suprapuse, pline cu fructe, flori şi friptură de rață –

acoperământ atât de magnific şi impresionant, încât pesemne că până şi Carmen Miranda[22] s-ar fi plecat umilită în fața lui.)

Ketut e relaxat şi amabil cu oaspeții. Îi ascultă pe părinții care-i explică suferințele fetiței. După care scotoceşte într-un cufăraş de pe prispă şi scoate de-acolo un catastif vechi, acoperit cu un scris mărunt în sanscrita din Bali. Consultă catastiful ca un adevărat învățat, căutând combinația de cuvinte trebuincioasă, şi între timp râde şi vorbeşte cu părinții micuței. Apoi rupe o foaie goală dintr-un caiet cu imaginea lui Kermit Broscoiul pe copertă şi scrie pe ea o „rețetă" pentru fetiță. Copila e chinuită de un demon nu prea însemnat, asta pe lângă suferințele fizice cauzate de creşterea dinților, sună diagnosticul lui. Pentru durerile de dinți, părinții sunt sfătuiți să frece gingiile copilului cu zeamă de ceapă roşie, nimic mai mult. Pentru a împăca demonul, trebuie să facă o ofrandă: un pui mai mic, un purceluş şi o prăjitură din care să nu lipsească anumite ierburi pe care bunica familiei cu siguranță le are în grădina ei de plante medicinale. (Mâncarea nu se va irosi; după ceremonia de închinare a ofrandelor, familiile balineze pot mânca fără probleme din darurile aduse zeilor, pentru că gestul în sine e mai mult metafizic decât fizic. Se crede că Dumnezeu ia ce-i aparține – gestul –, în timp ce omul ia ce este al lui – mâncarea propriu-zisă.)

După ce scrie rețeta, Ketut ne întoarce spatele, umple cu apă un vas şi murmură deasupra lui o mantra specială, care îți dă fiori. Apoi binecuvântează fetița cu apa descântată. Deşi are doar un an, copila ştie deja cum să primească o binecuvântare în stilul tradițional din Bali. Mama o ține în brațe, în timp ce ea întinde mânuțele grăsuțe ca să primească apa, din care bea de două ori, după care îşi aruncă apă pe creştet – ritual perfect executat. Nu e deloc speriată de bătrânul fără dinți care îngână descântece. Ketut ia restul de apă sfințită şi-l toarnă într-o

---

[22] Actriță şi cântăreață de origine braziliană (1909-1955), celebră pentru costumațiile excentrice, din care nu lipseau turbanele acoperite cu fructe. *(N. t.)*

pungă de plastic pe care o leagă la gură şi o dă părinților ca s-o folosească pe viitor. Mama pleacă ducând punga; parcă ar fi câştigat un peştişor de aur la bâlci, dar a uitat, la plecare, să-l ia.

Ketut Liyer a oferit acestei familii cam 40 de minute de consultație, pentru care a primit circa 25 de cenți. Ar fi făcut acelaşi lucru şi dacă n-ar fi primit nici un ban: e datoria lui de vindecător. Nu are voie să refuze pe nimeni, altminteri zeii îi vor lua puterea de a vindeca. Ketut primeşte zilnic cam zece astfel de vizite, de la localnici care au nevoie de ajutorul sau sfatul lui în probleme legate de religie sau de sănătate. În zilele socotite foarte favorabile, în care toată lumea vrea o binecuvântare deosebită, se întâmplă să primească şi peste o sută de vizitatori.

— Nu oboseşti?

— Dar asta e meseria mea, îmi răspunde. Asta hobby meu – vraci.

În cursul după-amiezii mai apar câțiva pacienți, dar Ketut şi cu mine reuşim şi să stăm un pic singuri pe prispă. Sunt atât de relaxată în prezența lui, de parcă mi-ar fi bunic. Îmi dă prima lecție de meditație, îmi spune că există numeroase moduri de a ajunge la Dumnezeu, dar cele mai multe sunt prea complicate pentru occidentali, aşa că mă va învăța o meditație simplă. Care se rezumă la asta: stai aşezat, taci şi zâmbeşti. Îmi place la culme. În timp ce mă învață cum să procedez, râde și el. Șezi și zâmbeşti. Perfect.

— Tu studiat yoga în India, Liss? mă întreabă.

— Da, Ketut.

— Poți să faci yoga, dar yoga prea greu. Când spune asta, se contorsionează într-o poziție lotus forțată şi se strâmbă, punându-şi pe față o expresie chinuită şi schimonosită de efort. După care revine la vechea poziție şi mă întreabă:

— De ce ei mereu aşa serioşi la yoga? Faci fața aşa serioasă, sperii energie bună. Ca să meditezi, trebuie doar tu să zâmbeşti. Zâmbeşti cu față, zâmbeşti cu minte şi energie bună vine la tine şi curăță energie murdară. Chiar şi cu ficat trebuie tu să zâmbeşti. Faci exercițiu diseară, la hotel. Nu te grăbeşti, nu încerci prea tare. Prea serios, tu te îmbolnăveşti.

Tu poți chemi energie bună cu un zâmbet. Gata pentru azi. *See you later, alligator.* Vino mâine înapoi. Sunt foarte bucuros să te văd, Liss! Lasă conștiința ta să fie ghid. Dacă ai prieteni care vin în Bali, trimite la mine să citesc în palmă – eu foarte gol acum în bancă de când cu bomba.

78

Iată povestea vieții lui Ketut Liyer, spusă de el însuși: „De nouă generații vraci în familia mea. Tata, bunicul, străbunicul, toți vraci. Toți vor eu să fiu vraci pentru că ei văd că eu am lumină. Ei văd că eu am frumos și eu am inteligent. Dar eu nu vreau să fiu vraci. Prea multă învățătură! Prea multă informație! Și eu nu cred în vraci! Eu vreau să fiu un pictor! Eu vreau să fiu un artist! Am talent bun la asta.

Când eu încă tânăr, întâlnesc american foarte bogat, poate chiar persoană din New York, ca tine. El place picturile mele. El vrea să cumpere pictură mare de la mine, poate mare de un metru, cu bani mulți. Bani destui să fii bogat. Așa că eu încep să pictez pictura pentru el. Fiecare zi, eu pictez, pictez, pictez. Și noaptea eu pictez. În ziua aia, demult, nu bec electric ca azi, dar eu am lampă. Lampă cu petrol, da? Pompează lampa, trebuie să pompezi lampa ca să vină petrol. Și pictez mereu pictură în fiecare noapte cu lampă cu petrol.

Într-o noapte, lampa întunecată, așa că eu pompez, pompez, pompez și ea explodește! Dă foc la mâna mea! Eu merg la spital o lună cu mână arsă, face infecție. Infecție merge până la inimă. Doctorul spune că eu trebuie să merg la Singapore pentru tăiat mâna mea, pentru amputat. Asta nu-mi place. Dar doctor spune că eu trebuie să merg la Singapore, facem operație să taie mână. Îi spun la doctor – întâi merg acasă, în sat la mine.

Noaptea aia, în sat, am vis. Tată, bunic, străbunic – toți vin în vis la mine acasă și spun cum să vindec mână arsă. Ei spun faci zeamă din șofran și santal. Pune zeamă pe arsură. După aia faci praf din șofran și

santal. Freci arsură cu praf. Ei spun faci aşa şi după aia nu mai pierzi mână. Aşa adevărat visul, parcă ei în casă cu mine, toți împreună.

Eu trezesc. Nu ştiu ce să fac, pentru că visele poate doar glumă, ştii? Dar eu merg acasă şi pun zeamă de şofran şi santal pe mână. Şi după aia pun praf de şofran şi santal pe mână. Mână foarte infectată, foarte durere, făcută mare, foarte umflat. Dar după zeamă şi praf ajunge foarte răcoare. Ajunge foarte rece. Încep să mă simt mai bine. În zece zile, mâna e bună. Toată vindecată.

De la asta, eu încep să cred. Acum am vis iar, cu tată, bunic, străbunic, stră-străbunic. Ei spun acum tu trebuie să fii vraci. Sufletul meu trebuie dat la Dumnezeu. Ca să fac asta, eu trebuie să postesc şase zile, ştii? Nu mâncare, nu apă. Nu băut. Nu mâncat dimineață. Nu uşor. Eu am aşa sete de la post, că merg în câmpul de orez dimineață, înainte de soare pe cer. Eu stau în câmp de orez cu gură deschisă, să ia apă din aer. Cum spui asta, apă în aer la câmp, dimineața? Rouă? Da. Rouă. Doar rouă mănânc pentru şase zile. Nu altă mâncare, doar rouă de asta. În ziua cinci, eu leşin. Văd doar culoarea galben peste tot. Nu, nu culoarea galben – AUR. Văd culoarea aur peste tot, şi înăuntru la mine. Foarte fericit. Înțeleg acum. Culoarea aur e Dumnezeu și e înăuntru la mine. Acelaşi lucru care e Dumnezeu e înăuntru la mine. Acelaşi-acelaşi.

Aşa că acuma eu trebuie să fiu vraci. Acuma trebuie să învăț cărți de vraci de la străbunicul. Cărțile astea nu din hârtie, din frunze de palmier. Se numesc *lontar.* Asta e în enciclopedie medicală din Bali. Eu trebuie să învăț toate plantele diferite în Bali. Nu uşor. Una câte una, eu învăț tot. Eu învăț să am grijă de oameni cu multe probleme. O problemă e când cineva e bolnav de la fizic. Eu ajut problema de la fizic cu ierburi. Altă problemă e când familia bolnavă, când în familie mereu certuri. Eu ajut asta cu armonie, cu tablou magic special, la fel şi cu vorbit pentru ajutor. Pui tablou magic în casă, nu mai sunt certuri. Câteodată oamenii bolnavi în dragoste, nu găseşti pereche bună. Pentru oameni din Bali şi chiar din Vest, mereu multe probleme în dragoste, greu să găseşti pereche bună. Eu rezolv problemă în dragoste cu mantra şi cu tablou magic, aduc dragoste.

La fel, eu învăț magie neagră, ca să ajut dacă oamenii au vrajă neagră pusă pe ei. Pictură magică, o pui în casă, aduce la tine energie bună.

Încă eu iubesc să fiu un artist, eu iubesc să fac pictură când am timp, vând la galerie. Pictura mea mereu aceeaşi pictură – când Bali era paradis, poate acum o mie de ani. Pictură cu junglă, animale, femei cu – cum spui? – sâni. Femei cu sâni. Greu pentru mine să găsesc timp pentru pictură din cauza la vraci, dar eu trebuie să fiu vraci. Asta e meseria mea. Asta hobby meu. Trebuie să ajut oameni sau Dumnezeu e supărat pe mine. Trebuie să ajut la naştere câteodată, trebuie să fac ceremonie pentru om mort sau ceremonie pentru pilit dinți, sau căsătorie. Câteodată mă trezesc, e trei dimineața, eu fac pictură la bec electric – atunci doar pot să fac pictură pentru mine. Eu bucuros să fiu singur atunci, oră bună pentru pictură.

Eu fac magie adevărată, nu fac glumă. Mereu spun adevăr, chiar şi când e veste proastă. Eu trebuie să fiu om bun mereu în viața mea sau merg în iad. Eu vorbesc limbă din Bali, din Indonezia, puțin japoneză, puțin engleză, puțin olandeză. În război, mulți japonezi aici. Nu prea rău pentru mine – eu citesc în palmă la japonezi, îi fac prieteni, înainte de război, mulți olandezi aici. Acum mulți din Vest aici, toți vorbesc engleză. Eu olandeza – cum spui? Ce cuvânt ai învățat pe mine ieri? Ruginită? Da – ruginită. Olandeza mea ruginită. Aşa!

Eu sunt în castă numărul patru în Bali, în castă foarte de jos, ca un țăran. Dar văd mulți oameni în castă numărul unu nu aşa inteligent ca mine. Mă cheamă Ketut Liyer. Liyer e nume de la bunicul, mi l-a dat când eram băiat mic. Înseamnă «lumină strălucitoare». Asta sunt eu."

79

Sunt atât de liberă aici de orice obligații, încât e aproape ireal. Singurul lucru pe care-l am de făcut zilnic e să-l vizitez în cursul după-amiezii pe Ketut Liyer, ceea ce nu e în nici un caz o corvoadă. În rest, îmi umplu ziua cu tot felul de activități plăcute. În fiecare dimineață meditez timp de o oră, folosind tehnicile yoga învățate de la guru, iar

seara meditez încă o oră în felul pe care mi l-a arătat Ketut („şezi, taci şi zâmbeşte"). Între două meditații, mă plimb pe jos şi cu bicicleta prin împrejurimi, mănânc la prânz în oraş şi vorbesc câteodată cu oamenii pe care-i întâlnesc. Am descoperit o bibliotecuță care împrumută cărți pentru acasă şi mi-am făcut permis, aşa că acum mă delectez citind pe săturate în grădina hotelului. După viața intensă din ashram şi chiar după ocupația cât se poate de decadentă din Italia – aceea de a mă plimba şi a mânca tot ce-mi cădea sub ochi –, acest episod al vieții mele e plin de prospețime şi seninătate. Am tone de timp liber.

De câte ori plec din hotel, Mario şi ceilalți membri ai personalului mă întreabă unde mă duc; şi de fiecare dată când revin, mă întreabă unde am fost. Aş putea să-mi închipui că au în sertarul biroului nişte hărți mititele cu itinerariile zilnice ale tuturor apropiaților, pe care marchează poziția fiecăruia în fiecare moment al zilei, doar ca să fie siguri că stupul e atent monitorizat tot timpul.

Seară de seară, îmi iau bicicleta şi merg pe dealurile din nordul oraşului, printre întinderile nesfârşite ale orezăriilor, cu panorame splendide, pline de verdeață. Norii rozalii de pe cer se reflectă în apa nemişcată a orezăriilor, dându-ți senzația că există două ceruri – unul sus, cu raiul şi zeii lui, celălalt aici, jos, în mlaştinile cu orez, dat nouă, muritorilor. Ieri am fost până la rezervația de egrete, unde te întâmpină o pancartă cu un mesaj nu prea îmbietor („OK, aici puteți vedea egrete"), dar nu era nici o egretă prin preajmă, erau doar rațe. Aşa că m-am uitat o vreme la rațe, după care mi-am continuat drumul către satul următor. Pe drum am întâlnit bărbați, femei, copii, găini şi câini, fiecare ocupat în felul lui cu câte ceva, dar nu în aşa măsură încât să nu se oprească şi să mă salute.

Cu câteva seri în urmă, am văzut în vârful unui deal împădurit, încântător, un anunț: „Casă pentru artişti. De închiriat, cu bucătărie". Şi pentru că universul e darnic, în trei zile eram instalată deja în casa cea nouă. Mario m-a ajutat să mă mut şi toți prietenii lui de la hotel şi-au luat rămas-bun într-un mod foarte emoționant.

Noua mea locuință e așezată pe un drum liniștit și e înconjurată de orezarii. E o căsuță cochetă, plasată între ziduri acoperite de iederă, aparținând unei englezoaice care își petrece vara la Londra. Așa că mă strecor în casa ei, luându-i locul în spațiul ăsta absolut miraculos. Am o bucătărie decorată în roșu aprins, un iaz plin cu peștișori aurii, o terasă pardosită cu marmură și, în curte, o cabină de duș, toată cu mozaic strălucitor. În timp ce mă spăl pe cap, pot să privesc egretele care au cuiburi în palmierii din jur. Alei secrete duc către o grădină absolut încântătoare. Moștenesc un grădinar, așa că singura mea treabă e să admir florile. Nu știu cum se cheamă nici una dintre florile astea tropicale extraordinare, așa că inventez eu niște nume. De ce nu? Sunt în propriul meu Paradis, nu-i așa? Curând, fiecare floare are câte o poreclă – copacul-narciselor, palmierul-varză, buruiana-rochie-de-banchet, spirala-excentrică, bobocelul-sfios, liana-melancolică; am botezat o spectaculoasă orhidee roz „Mânuța bebelușului”. Nivelul la care ajunge aici frumusețea pură, complet gratuită, e incredibil. Pot culege banane și papaya direct din pomii aflați în dreptul ferestrei de la dormitor. Hălăduiește pe-aici un motan care mă iubește la nebunie timp de jumătate de oră, de când mă trezesc până îi dau să mănânce, dar care, după ce s-a săturat, începe să miaune atât de prelung și de tare, de parcă are vedenii din războiul din Vietnam. Ciudat e că nu mă deranjează. Nu mă mai deranjează nimic. Nu-mi mai pot închipui și nu-mi mai amintesc cum e să fii nemulțumit.

Universul sonor de aici este și el spectaculos. Serile sunt pline de muzica unei orchestre de greieri, bașii fiind broaștele din iaz. În puterea nopții, urlă câinii, deplângându-și pesemne soarta de ființe neînțelese. Înainte de venirea zorilor, toți cocoșii din jur, până hăt, departe, anunță ce chestie grozavă e să fii cocoș („Suntem COCOȘI!” strigă ei. „Suntem singurii care știm cum e să fii COCOȘ!”). Dis-de-dimineață cam pe la răsărit, începe concursul de canto al păsărilor tropicale și de fiecare dată sunt cel puțin zece participante la finală. Când răsare soarele, locul se liniștește și fluturii ies la muncă. Casa e toată acoperită cu liane; mi se

pare că poate oricând să dispară complet sub frunziş, şi eu odată cu ea, transformându-mă într-o floare tropicală. Chiria e mai mică decât suma lunară pe care o plăteam pe taxi la New York...

Apropo: cuvântul *paradis,* care vine din persană, înseamnă la origine „grădină înconjurată de ziduri".

80

Acestea fiind spuse, trebuie să fiu sinceră şi să mărturisesc că, după doar trei după-amiezi petrecute în biblioteca locală, mi-am dat seama că toate ideile mele inițiale privind paradisul din Bali sunt cam alături cu drumul. De doi ani, de când am fost prima dată aici, spun peste tot că mica insulă a fost singura societate de tip utopic adevărată a lumii, un loc care pe parcursul întregii sale istorii a cunoscut doar pacea, armonia şi echilibrul. Un Eden perfect, în care n-a existat niciodată violență şi vărsare de sânge. Nu prea ştiu de unde mi-a venit ideea asta măreață, dar am fost absolut convinsă că am dreptate.

— Chiar şi polițiştii au flori în păr, spuneam, ca şi când ăsta ar fi fost argumentul suprem.

În realitate, Bali a avut o istorie la fel de sângeroasă, de violentă şi plină de opresiuni ca orice alt loc de pe pământ în care au locuit oameni. În secolul al XVI-lea, când au emigrat aici, regii din Java au înființat o colonie de tip feudal, bazată pe un sistem de caste foarte strict, care – asemenea oricărui sistem de caste care se respectă – nu se străduia prea tare să le poarte de grijă celor din castele inferioare. Economia din acea perioadă era alimentată de un extrem de profitabil comerț cu sclavi (care nu numai că a precedat cu câteva secole intrarea europenilor pe piața de sclavi internațională, dar a şi continuat mult timp după ce Europa a renunțat la traficul de vieți omeneşti). Pe plan intern, războaiele se țineau lanț, căci regii rivali înscenau atacuri (din care nu lipseau crimele şi violurile în masă) asupra vecinilor. Până către sfârşitul secolului al XIX-lea, locuitorii insulei aveau, printre marinari şi negustori, reputația

de luptători de temut. (Cuvântul *amoc,* ca în expresia „l-a apucat amocul", e un cuvânt originar din Bali: desemnează o tehnică de luptă care presupune să devii sălbatic de agresiv cu duşmanii, practicată în trânte corp la corp ultrasângeroase, frizând sinuciderea; europenii au fost de-a dreptul îngroziți de această practică.) Având o armată bine disciplinată, formată din 30 000 de luptători, regii din Bali i-au învins de trei ori pe olandezii care le ocupaseră țara: în 1848, în 1849 şi încă o dată, definitiv, în 1850. Bali a ajuns sub stăpânire olandeză abia când regii locali au rupt alianțele şi s-au trădat unul pe celălalt în lupta pentru putere, trecând de partea olandezilor pentru că li se făgăduiseră pe viitor relații economice privilegiate. Aşa că, dacă învălui azi istoria insulei într-o atmosferă de vis paradiziac, insulți oarecum realitatea; oamenii de aici nu şi-au petrecut defel ultimul mileniu șezând zâmbitori și murmurând cântecele vesele.

Dar în anii '20 şi '30, când Bali a fost descoperit de elita călătorilor occidentali, toată această violență a fost uitată şi nou-veniții au căzut de acord că ajunseseră cu adevărat în „Insula Zeilor", unde „fiecare om e un artist" şi toată suflarea trăieşte o perpetuă stare de fericire. Ideea a dăinuit vreme îndelungată, a fost un vis în care cei mai mulți vizitatori (printre care şi eu, după prima mea vizită) încă mai cred. „M-am supărat pe Dumnezeu că nu m-am născut în Bali", a scris fotograful german George Krauser după ce a vizitat locul, în anii '30. Mulți turişti de primă clasă au vizitat insula, ademeniți de povestirile despre ireala ei frumusețe şi seninătate: artişti ca Walter Spies, scriitori ca Noël Coward, dansatoare ca Claire Holt, actori ca Charlie Chaplin, cercetători ca Margaret Mead (care, în ciuda sânilor goi ai localnicelor, a descris realist civilizația din Bali, vorbind de o societate la fel de conservatoare ca Anglia victoriană: „nicăieri, în toată cultura, nici un dram de libido necontrolat").

Distracția s-a terminat în 1940, când toată lumea a plecat la război. Indonezia a fost invadată de japonezi, şi expatriații fericiți, care-şi trăiau viața în casele şi grădinile lor superbe din Bali, îngrijite de băieți frumoşi, au fost nevoiți să se ducă acasă. În lupta pentru independența Indoneziei

de după război, Bali s-a dovedit un loc la fel de violent şi de dezbinat ca şi restul arhipelagului; şi prin anii '50 (conform unui studiu intitulat *Bali: Paradisul inventat),* dacă îndrăzneau cumva să viziteze insula, occidentalii înțelepți dormeau cu o armă sub pernă. În anii '60, lupta pentru putere a transformat întreaga Indonezie într-un câmp de bătălie între naționalişti şi comunişti. După o încercare de lovitură de stat petrecută la Djakarta în 1965, soldații forțelor naționaliste au fost trimişi în Bali prevăzuți cu liste cu numele tuturor localnicilor bănuiți a fi comunişti. Cu ajutorul necondiționat al poliției şi al autorităților locale, în decurs de o săptămână, forțele naționaliste parcurseseră insula, ucigând în dreapta şi-n stânga. Când masacrul a încetat, vreo sută de mii de cadavre sufocau frumoasele râuri din Bali.

Visul unui Eden fabulos a renăscut la sfârşitul anilor '60, când guvernul indonezian a hotărât să relanseze insula pe piața internațională a turismului în chip de adevărată „Insulă a Zeilor", demarând o masivă campanie de marketing care s-a bucurat de un succes enorm. Turiştii ademeniți din nou în Bali erau oameni destul de rafinați (la urma urmei, nu era vorba de Fort Lauderdale[23]), aşa că au fost îndrumați către minunile artistice şi religioase inerente culturii din Bali. Evenimentele tragice ale istoriei locale au fost trecute cu vederea. Şi aşa au rămas până astăzi.

După ce citesc toate astea în după-amiezile mele la bibliotecă, rămân destul de derutată. Stai puțin – de ce am venit eu în Bali, în fond? Ca să caut echilibrul între plăcerile lumeşti şi înălțarea spirituală, nu? Dar este oare locul potrivit să caut aşa ceva? Oare oamenii de aici chiar trăiesc acest echilibru senin în mai mare măsură decât cei din alte colțuri ale lumii? Adică – e adevărat, *arată* destul de echilibrați, cu toate dansurile şi rugăciunile şi sărbătorile şi frumusețea şi zâmbetele lor, dar eu nu ştiu, de

---

[23] Oraş din Florida supranumit „Veneția Americii", o foarte populară destinație turistică. *(N.t.)*

fapt, ce se petrece pe dedesubt. Polițiștii *chiar* poartă o floare la ureche, dar în Bali există peste tot corupție, exact ca în restul Indoneziei (aşa cum am descoperit deunăzi, când i-am strecurat unui domn în uniformă câteva sute de dolari ca să-mi prelungească în mod ilegal viza de şedere şi să pot sta aici patru luni). Balinezii trăiesc literalmente de pe urma imaginii internaționale – potrivit căreia sunt cel mai paşnic, religios şi artistic popor din lume –, dar oare cât e realitate şi cât e doar calcul rece, dictat de nevoi economice? Şi în ce măsură poate o străină ca mine să afle vreodată ceva despre tensiunile lăuntrice dinapoia acestor „fețe luminoase"? Şi aici e ca peste tot – dacă te uiți la imagine de foarte aproape, liniile clare încep să dispară, topindu-se într-o masă amorfa de tuşe cețoase sau pixeli amestecați.

Deocamdată, tot ce pot spune cu siguranță e că ador casa pe care am închiriat-o şi că localnicii au fost extraordinar de drăguți cu mine, fără excepție. Cred că arta şi ceremoniile lor sunt frumoase şi reconfortante, iar ei par să fie de aceeaşi părere. Iată ce am trăit până acum într-un loc mult mai complex, probabil, decât pot eu să înțeleg. Dar, orice ar vrea să facă oamenii din Bali pentru a-şi păstra echilibrul (şi a-şi câştiga traiul), e treaba lor. Eu una mă aflu aici ca să lucrez la propriul meu echilibru – şi încă mă simt (cel puțin deocamdată) într-un climat foarte prielnic pentru aşa ceva.

81

Nu ştiu ce vârstă are vraciul meu. L-am întrebat, dar nu prea ştie nici el. Dacă-mi aduc bine aminte, acum doi ani, când am fost aici, translatorul spunea că are 80 de ani. Dar Mario l-a întrebat ieri câți ani are şi Ketut i-a spus:

— Poate şaizeci şi cinci, nu sigur.

Când l-am întrebat în ce an s-a născut, mi-a răspuns că nu ține minte nimic despre naşterea lui. Ştiu că era deja adult în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când japonezii au ocupat insula, ceea ce

înseamnă că trebuie să aibă acum în jur de optzeci. Dar când mi-a povestit despre arsura de la mână din tinereţe şi l-am întrebat în ce an se întâmpla asta, mi-a spus:

— Nu ştiu. Poate 1920?

Bun, dacă avea cam douăzeci de ani în 1920, câţi ani are acum? Vreo sută cinci? Una peste alta, putem estima că are între şaizeci şi o sută cinci ani. Am remarcat şi că estimările lui privind propria vârstă variază de la o zi la alta, în funcţie de cum se simte. Când e foarte obosit, oftează şi spune: „Poate optzeci şi cinci azi." Iar când se simte mai bine: „Cred că azi am şaizeci." Poate că e un mod la fel de bun ca oricare altul de a-ţi aproxima vârsta – de câţi ani *te simţi* azi? Până la urmă, ce altceva contează? Totuşi eu încerc în continuare să aflu. Într-o zi, am simplificat totul şi l-am întrebat:

— Ketut, când e ziua dumitale de naştere?

— Joi, mi-a răspuns.

— Joia asta?

— Nu. Nu joia asta. O joi.

E şi ăsta un început... dar chiar nu mai există vreo indicaţie în plus? O joi din ce lună? Din ce an? Nu se ştie. Oricum, în Bali e mult mai importantă ziua din săptămână în care te-ai născut decât anul, motiv pentru care, deşi Ketut nu ştie câţi ani are, ştie că zeul care veghează asupra copiilor născuţi joi e Shiva Distrugătorul şi că această zi are drept călăuze spiritele a două animale – leul şi tigrul. Copacul copiilor născuţi joi e arborele *banyan.* Pasărea lor e păunul. Celor născuţi joi le place să vorbească mereu primii, îi întrerup pe ceilalţi, pot fi un pic agresivi, de obicei sunt frumoşi („un playboy sau o playgirl", cu vorbele lui Ketut), dar au în general caracter bun, o memorie excelentă şi dorinţa de a-i ajuta pe ceilalţi.

Când localnicii vin la Ketut cu probleme serioase de sănătate, de bani sau de amor, el îi întreabă întotdeauna în ce zi a săptămânii s-au născut ca să ştie care e cea mai potrivită combinaţie de rugăciuni şi leacuri. Pentru că uneori, spune el, „oamenii sunt bolnavi la ziua de

naştere" şi deci au nevoie de o ajustare astrologică pentru a reveni la echilibru. O familie din partea locului şi-a adus ieri la Ketut fiul cel mic. Un copil de vreo patru ani. L-am întrebat pe Ketut ce problemă avea, şi el mi-a spus că familia era îngrijorată pentru că „...foarte agresiv băiatul ăsta. Băiatul ăsta nu ia ordine. Rea purtare. Nu are atenție. Toți din casă obosiți de la băiatul ăsta. Şi uneori băiatul prea amețit".

Ketut i-a întrebat pe părinți dacă poate să ia un pic copilul în brațe. Ei i-au pus băiețelul pe genunchi, şi el s-a sprijinit cu spatele de pieptul lui Ketut, relaxat şi fără pic de frică. Bătrânul îl ținea cu tandrețe. A pus palma pe fruntea băiatului şi a închis ochii. După care i-a pus palma pe burtică şi a închis din nou ochii. În tot acest timp, a surâs şi i-a vorbit băiețelului cu blândețe. Consultația s-a terminat repede. Ketut a dat copilul înapoi părinților şi oamenii au plecat în scurt timp, după ce au primit o rețetă şi puțină apă sfințită. Ketut mi-a povestit că i-a întrebat pe părinți despre naşterea băiatului; aflase că micuțul se născuse într-o sâmbătă, sub o stea fără noroc – sâmbăta fiind o zi cu elemente care predispun la influența unor spirite malefice, cum ar fi spiritul corbului, al bufniței, al cocoşului (care-l făcea pe copil să fie bătăios) şi spiritul păpuşii (cel care-i provoca amețelile). Dar nu totul era rău. Fiind născut într-o sâmbătă, băiețelul avea totodată în corp spiritul curcubeului şi spiritul fluturelui, iar acestea puteau fi întărite. Trebuiau aduse câteva ofrande şi copilul avea să-şi recapete echilibrul.

— De ce ți-ai pus mâna pe fruntea şi pe burtica lui? Voiai să vezi dacă are febră?

— Să văd în creier, răspunse Ketut. Să văd dacă are spirite rele în minte.

— Ce fel de spirite rele?

— Liss – eu din Bali. Eu cred în magie neagră. Eu cred că spirite rele ies din râu şi fac rău la oameni.

— Şi băiatul avea spirite rele?

— Nu. El doar bolnav la ziua de naştere. Familia lui face sacrificiu. După aia, OK. Şi tu, Liss? Tu faci meditație din Bali în fiecare seară? Ții inimă şi minte curată?

— În fiecare seară, îl asigur.

— Tu înveți să zâmbeşti chiar şi cu ficat?

— Chiar şi cu ficatul, Ketut. Zâmbet mare cu ficatul.

— Bun. Zâmbet ăsta te face femeie frumoasă. El dă putere ca să fii foarte frumoasă. Tu poți să foloseşti puterea asta – putere frumoasă! – ca să ai ce vrei în viață.

— Putere frumoasă! repet eu, plăcându-mi la nebunie. Parcă aş fi o păpuşă Bărbie, varianta care meditează. Da, vreau putere frumoasa!

— Tu mai faci meditație indiană, da?

— În fiecare dimineață.

— Bun. Nu uita de yoga. Bun pentru tine. Pentru tine bun să faci amândouă feluri de meditație – şi indiană, şi din Bali. Amândouă diferite, dar bun, la fel de bun. La fel-la fel. Eu gândesc că religia – la fel-la fel.

— Nu toată lumea crede asta, Ketut. Unora le place să se certe când vorbesc despre Dumnezeu.

— Nu e neapărat, continuă el. Eu am idee bună, dacă întâlneşti persoană din altă religie şi el vrea să facă ceartă despre Dumnezeu. Ideea mea e: tu asculți la tot ce spune persoană despre Dumnezeu. Nu cerți niciodată cu el despre Dumnezeu. Lucrul cel mai bun, zici: „Sunt de acord." După aia tu mergi acasă, faci rugăciune cum vrei. Asta e ideea mea ca să aibă oamenii pace cu religia.

Ketut îşi ține tot timpul bărbia ridicată, am remarcat, ține capul dat puțin pe spate, uşor întrebător, dar în acelaşi timp elegant. Ca un bătrân rege curios, priveşte lumea de undeva, de deasupra propriului nas. Are o piele luminoasă, de un brun-auriu. E chel aproape complet, dar compensează asta cu sprâncenele extraordinar de stufoase şi de lungi, care dau impresia că vor să-şi ia zborul în orice moment. Dacă nu ții cont de dinții lipsă şi de cicatricea de la arsură de pe mână, pare perfect sănătos. Mi-a spus că în tinerețe a fost dansator, dansa la ceremoniile din

templu, şi că era frumos pe atunci. Îl cred. Mănâncă o singură masă pe zi – o mâncare simplă, tipică pentru Bali, orez cu carne de rață sau cu peşte. Îi place să bea în fiecare zi o ceaşcă de cafea cu zahăr, mai mult ca să se bucure că îşi permite să cumpere cafea şi zahăr. Cu o asemenea dietă, oricine ar putea atinge cu uşurință suta de ani. Spune că îşi menține corpul puternic prin meditația de seară, în timpul căreia absoarbe în el energia sănătoasă din univers. Mai spune că trupul omenesc e format numai şi numai din cele cinci elemente ale creației – apă *(apa),* foc *(tejo),* vânt *(bayu),* cer *(akasa)* şi pământ *(pritiwt)* – şi tot ce ai de făcut în timpul meditației e să te concentrezi asupra realității elementelor tale; dacă faci asta, primeşti energie din toate cele cinci elemente şi rămâi puternic. Dovedind că are ureche fină şi pricepe uneori subtilitățile limbii engleze, Ketut mi-a spus:

— Microcosmosul devine macrocosmos. Tu – microcosmos – devii la fel ca univers – macrocosmos.

Azi a fost foarte ocupat cu pacienții care-i umpluseră curtea până la refuz, toți având în poală copii mici sau coşuri cu ofrande. Veniseră țărani şi oameni de afaceri, tați şi bunici. Erau părinți cu prunci care nu țineau hrana în stomac, dar şi bătrâni urmăriți de blesteme malefice. Erau tineri chinuiți de agresivitate şi pofte, tinere care-şi căutau perechea, copii suferinzi, cu trupul acoperit de erupții. Toți cu echilibrul dat peste cap, toți având nevoie să le fie redat echilibrul.

Cu toate astea, cei care se strâng în curtea lui Ketut au întotdeauna răbdare. Unii au de aşteptat şi trei ore până când vraciul se poate ocupa de ei, dar nu bat din picior şi nici măcar nu ridică, exasperați, ochii spre cer. E extraordinar şi felul în care fac față copiii orelor de aşteptare: rezemați de frumoasele lor mame, jucându-se cu propriile degete ca să le treacă timpul mai repede. Mă amuz de fiecare dată când, după consultație, aflu că aceşti copilaşi cuminți şi liniştiți fuseseră aduşi la Ketut pentru că părinții hotărâseră că sunt „prea obraznici" şi au nevoie de tratament. Fetița *aceea?* Fetița aceea de trei ani, care a stat cuminte vreo patru ore în soare, fără să ceară ceva bun de mâncare sau o jucărie? E *obraznică?* Aş

vrea să le pot spune: „Oameni buni, dacă vreți să vedeți copii obraznici, haideți în America să vă arăt eu unii – după care o să aveți încredere doar în Ritalin[24]!” Dar aici există cu totul alte standarde pentru cuminţenia şi obrăznicia copiilor.

Ketut s-a ocupat cu amabilitate de toți pacienții, unul câte unul, părând să nu-i pese de trecerea timpului, oferind fiecăruia exact atenția de care avea nevoie, indiferent cine urma la rând. A fost atât de prins, încât nici măcar n-a luat, la prânz, unica lui masă, a rămas țintuit pe prispă, obligat de respectul față de Dumnezeu şi de strămoşii lui să stea acolo ore în şir, vindecând pe toată lumea. Către seară avea ochii la fel de obosiți ca ai unui chirurg de campanie din războiul civil american. Ultimul pacient al zilei a fost un bărbat de vârstă mijlocie, care se plângea că nu mai dormise bine de câteva săptămâni; spunea că îl chinuie un coşmar în care „se îneacă în două râuri în acelaşi timp”.

Până în seara asta, n-am prea ştiut care e rolul meu în viața lui Ketut Liyer. L-am întrebat zi de zi dacă e sigur că vrea să fiu prin preajmă, iar el a insistat mereu că trebuie să vin si să stau cu el. Mă simt vinovată că îi ocup atât de mult timp, dar pare dezamăgit în fiecare seară când plec. Nu prea îl învăț nici engleză. Atâta câtă e, engleza pe care a învățat-o cu multe decenii în urmă i s-a înrădăcinat așa de bine în minte, încât nu prea mai e loc de îndreptări sau de cuvinte noi. Tot ce pot face e să-l conving să spună „Mă bucur să te văd” în loc de „Mă bucur să te cunosc” când ne întâlnim.

Astă-seară, după ce ultimul pacient a plecat, lăsându-l pe Ketut frânt de oboseală, cu o mină îmbătrânită, l-am întrebat dacă n-ar fi cazul să plec şi eu ca să se odihnească, dar el mi-a răspuns: „Am mereu timp pentru tine.” După care m-a rugat să-i povestesc ceva despre India, despre Italia, despre America şi despre familia mea. Mi-am dat atunci

[24] Medicament folosit pe scară largă, mai ales în SUA, pentru tratarea copiilor considerați „hiperactivi” şi având „deficit de atenție”. *(N. t.)*

seama că de fapt nu sunt nici profesoara de engleză a lui Ketut Liyer şi nici discipola lui într-ale teologiei; sunt omul care-i oferă bătrânului vraci una dintre cele mai mici şi mai simple bucurii ale vieţii – îi ţine de urât. Sunt omul cu care poate vorbi, pentru că îi place să audă poveşti despre lumea pe care n-a prea apucat s-o vadă.

În orele petrecute împreună pe prispă, Ketut mi-a pus întrebări despre absolut tot, de la preţul maşinilor în Mexic până la cauzele maladiei SIDA. (M-am străduit să-i explic cât mai bine ambele subiecte, deşi cred că mi-a lipsit substanţa unui specialist în domeniu.) Ketut n-a părăsit insula Bali niciodată. De fapt, nu s-a prea îndepărtat de prispa lui. A fost cândva în pelerinaj la muntele Agung, vulcanul cel mai înalt şi cu însemnătatea spirituală cea mai mare din Bali, şi-mi spunea că acolo energia era atât de puternică, încât nici n-a putut să mediteze, de teamă că va fi mistuit de focul sacru. Merge la templu cu ocazia ceremoniilor foarte importante şi e invitat în casele vecinilor pentru a oficia el însuşi ritualuri de nuntă sau de confirmare, dar cea mai mare parte a timpului şi-o petrece chiar aici, aşezat turceşte pe covoraşul lui de bambus, înconjurat de enciclopediile medicale scrise pe frunze de palmier ale străbunicului lui, îngrijind oamenii, alungând demonii şi, din când în când, delectându-se cu o cafea îndulcită.

— Am un vis de la tine noaptea trecută, mi-a spus azi Ketut. Am un vis că mergi cu bicicleta oriunde.

Pentru că s-a oprit, am încercat să-i corectez engleza.

— Vrei să spui că ai avut un vis în care eu mergeam *peste tot* cu bicicleta?

— Da! Eu visez noaptea trecută că tu mergi cu bicicleta oriunde *şi* peste tot. Eşti aşa fericită în vis! În toată lumea, tu mergi cu bicicleta. Şi eu vin după tine!

Poate că de fapt şi-ar dori să facă asta...

— Poate că ai să vii să mă vizitezi odată în America, Ketut, i-am spus.

— Nu pot, Liss. A dat din cap resemnat, dar mulţumit de destinul său. Nu am de ajuns dinţi să merg cu avion.

82

Cât despre soția lui Ketut, îmi ia ceva timp să mă obişnuiesc cu ea. Nyomo, cum îi spune el, e mare şi durdulie, şchioapătă din cauza unui şold înțepenit şi are dinții pătați cu roşu pentru că mestecă nucă de betel cu tutun. Are degetele de la picioare deformate de artrită şi dureroase. Privirea îi este pătrunzătoare. Mi-a fost frică de ea încă de la început. Degajă aerul acela de femeie atotputernică pe care-l au câteodată văduvele italience şi mamaiele negrese bisericoase. Îți dă impresia că ar putea să-ți tragă una la fund dacă faci vreo prostie, oricât de mică. La început era extrem de suspicioasă la adresa mea – *Cine mai e şi bâtlănița asta care-mi bântuie casa zi de zi?* De la adăpostul perdelelor afumate ale bucătăriei, mă fixa îndelung cu privirea, parcă îndoindu-se de dreptul meu la existență. Îi zâmbeam, dar ea continua să mă fixeze, întrebându-se dacă e sau nu cazul să pună mătura pe mine.

Dar la un moment dat ceva s-a schimbat. Chiar după episodul cu fotocopiile.

Ketut Liyer are maldăre întregi de caiete şi de catastife vechi, acoperite cu un scris mărunt de mână în sanscrita folosită în Bali şi care conțin străvechi secrete medicale. A copiat toate textele în caiete cândva, prin anii '40 sau '50, după moartea bunicului lui, ca să aibă notate toate informațiile medicale trebuincioase. Că e vorba de ceva de o incalculabilă valoare e puțin spus. Sunt cantități uriaşe de date despre arbori, frunze, plante rare şi proprietățile lor curative. Sunt peste şaizeci de diagrame despre cititul în palmă şi multe alte caiete despre astrologie, mantre, descântece şi leacuri. Singura problemă e că toate caietele astea au avut de luptat decenii în şir cu umezeala şi cu şoarecii, şi acum sunt aproape ferfeniță. Îngălbenite, sfărâmicioase şi mucegăite, arată ca o grămadă de frunze uscate gata să se dezintegreze. De câte ori întoarce o foaie, Ketut de fapt o rupe. Săptămâna trecută, în timp ce țineam în mână un asemenea caiet distrus, i-am spus:

— Ketut, eu nu sunt doctor ca tine, dar cred că registrul ăsta e pe moarte.

— Crezi că pe moarte? a râs el.

— Domnule, am adăugat eu cu gravitate, opinia mea de profesionist este că acest registru va muri în următoarele şase luni dacă nu primeşte urgent îngrijiri.

După care l-am întrebat dacă n-aş putea lua caietul cu mine în oraş, ca să-l fotocopiez înainte de a-şi da obştescul sfârşit. A trebuit să-i explic ce înseamnă să faci o fotocopie şi i-am promis că aveam să țin caietul doar 24 de ore, timp în care nu i se va întâmpla nimic rău. În final, după ce l-am asigurat în modul cel mai solemn că voi fi atentă cu înțelepciunea moştenită de la bunicul lui, a acceptat. Am pedalat până în oraş, am intrat în magazinul cu copiatoare şi acces la internet, am reprodus cu grijă fiecare pagină şi am legat frumos fotocopiile într-un dosar de plastic. A doua zi, înainte de prânz, îi aduceam înapoi lui Ketut ambele variante ale registrului. A fost uimit şi încântat de rezultat, pentru că, spunea el, avea caietul acela de cincizeci de ani. Ceea ce putea să însemne chiar „de cincizeci de ani" sau doar „de foarte mult timp".

L-am întrebat dacă-mi dă voie să copiez şi restul caietelor, ca să se poată păstra şi informațiile de-acolo. Mi-a dat alt registru şchiop, sfâşiat şi suferind, plin de desene complicate şi texte sanscrite, ca şi celălalt.

— Alt pacient, mi-a spus.

— Lasă-mă pe mine să-l vindec, i-am replicat.

Alt succes răsunător. Până la sfârşitul săptămânii, fotocopiasem deja multe dintre vechile lui manuscrise. Ketut îşi chema de fiecare dată soția şi îi arăta fericit copiile. Expresia ei nu se schimba nici măcar un pic, dar studia cu mare atenție dosarele noi.

Lunea următoare, când am revenit, Nyomo mi-a adus cafea fierbinte într-un borcan de dulceață. Am privit-o cum traversează curtea cu borcanul aşezat pe o farfurioară de porțelan, şchiopătând încet de-a lungul potecii dintre bucătăria ei şi prispa lui Ketut. Am crezut că lui îi era destinată cafeaua, dar nu – el deja băuse. Era pentru mine. O făcuse

special pentru mine. Am încercat să-i mulțumesc, dar n-a părut să-i placă, m-a trimis la plimbare, parcă, așa cum ușuiește cocoșul cocoțat pe masa din fața bucătăriei atunci când face de mâncare și n-are loc de el. Dar a doua zi, pe lângă borcanul cu cafea, mi-a adus și un bol cu zahăr. Ziua următoare, alături de cafea și zahăr era un cartof fiert, rece. În fiecare zi din acea săptămână a mai adăugat câte ceva. Situația începuse să semene cu jocul din copilărie: „Mă duc la bunicuța și-mi dă un măr... Mă duc la bunicuța și-mi dă un măr și o minge... Mă duc la bunicuța și-mi dă un măr, o minge, un borcan cu cafea, un bol cu zahăr și un cartof rece..."

Pe urmă, ieri, când îmi luam la revedere de la Ketut în curte, m-am pomenit cu Nyomo lângă mine, măturând și prefăcându-se că nu dă nici o atenție la ce se petrecea în împărăția ei. Aveam mâinile împreunate la spate și ea a venit înapoia mea și m-a apucat de o mână. Mi-a cotrobăit prin palmă, ca și când ar fi încercat să descopere combinația unei încuietori, și s-a oprit asupra arătătorului. Mi l-a apucat în pumnul ei mare și vânjos și l-a strâns îndelung și cu putere. Îi simțeam dragostea vibrând în pumn, urcându-mi prin braț și luând-o apoi în jos, până mi-a ajuns în stomac. După care mi-a dat drumul și a plecat șchiopătând, fără să spună măcar un cuvânt, măturând în continuare ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Am rămas pe loc, tăcută, simțind că mă înec în două râuri de fericire deodată.

83

Am un nou prieten. Îl cheamă Yudhi, nume care se pronunți „iu-dei". E indonezian originar din Java. Ne-am cunoscut pentru că de fapt de la el am închiriat casa; lucrează pentru proprietăreasa englezoaică și are grijă de casă pe timpul verii, când ea e plecată la Londra. Yudhi are 27 de ani, e solid și vorbește cam ca un surfer din sudul Californiei. Îmi spune tot timpul „omule" și „frate". Are un zâmbet capabil el singur să oprească criminalitatea. Povestea vieții lui e tare lungă și încurcată pentru cineva atât de tânăr.

S-a născut la Djakarta; mama lui era casnică, tatăl avea o mică afacere cu frigidere şi aparate de aer condiționat şi era un mare fan indonezian de-al lui Elvis. Erau creştini – lucru ciudat pentru partea asta de lume. Yudhi spune poveşti palpitante despre batjocura la care-l supuneau băieții musulmani din vecini, pentru păcate de genul „Mănânci carne de porc!” sau „Îl iubeşti pe Isus!”. Pe Yudhi nu-l deranjau chestiile astea; prin firea lui, prea puține lucruri îl deranjează. Dar mamei lui nu-i plăcea deloc să-l vadă jucându-se cu băieții musulmani, în primul rând pentru că ei umblau de obicei desculți – lucru care-i plăcea şi lui Yudhi foarte mult, dar pe care ea îl considera neigienic. Aşa că i-a spus fiului ei să aleagă: ori iese la joacă încălțat, ori stă în casă desculț. Pentru că nu-i place să poarte încălțări, Yudhi şi-a petrecut mare parte din copilărie şi adolescență în camera lui, unde a şi învățat să cânte la chitară. Desculț.

Tipul are o ureche muzicală mai bună ca a oricui dintre oamenii pe care-i cunosc. Cântă minunat la chitară: n-a luat niciodată lecții, dar cunoaşte armonia şi melodia de parcă ar fi surorile lui mai mici. Face combinații între muzica orientală si cea occidentală, amestecând cântecele clasice indoneziene cu ritmuri de *reggae* şi cu un *funk* în genul celui de la începuturile carierei lui Stevie Wonder – mi-e greu să explic, dar sunt convinsă că ar trebui să ajungă celebru. N-am întâlnit pe nimeni care să fi ascultat muzica lui Yudhi şi să nu creadă că ar trebui să devină celebru.

Şi-a dorit mai mult ca orice să ajungă în America şi să intre în showbiz. Visul oricui, de altfel. Aşa că, pe când era încă adolescent şi aproape nu vorbea engleza, a reuşit să se angajeze pe o navă de croazieră a companiei Carnival Cruise, aruncându-se astfel în lumea cea mare şi albastră şi lăsând în urmă mediul sufocant al Djakartei. Slujba lui pe vas era una dintre slujbele acelea infernale pe care le primesc de obicei imigranții ambițioşi – stătea mereu sub punte, lucra douăsprezece ore pe zi, avea o zi liberă pe lună şi făcea curățenie. Colegii lui erau filipinezi şi indonezieni: dormeau şi mâncau în zone diferite ale vaporului, nu aveau de-a face niciodată unii cu alții (erau musulmani şi creştini, nu?). Dar, aşa

cum îi stă în fire, Yudhi a reuşit să se împrietenească cu toată lumea, transformându-se într-un fel de om de legătură între cele două grupuri de lucrători asiatici. A văzut că existau mai multe asemănări decât deosebiri între cameristele, oamenii de întreținere şi spălătorii de vase care munceau ore nesfârşite doar ca să poată trimite familiilor vreo sută de dolari pe lună.

Când vasul a intrat în portul New York, Yudhi n-a putut dormi deloc toată noaptea. A stat pe cea mai înaltă punte, admirând oraşul luminat aflat la orizont, în timp ce inima îi bubuia de emoție. Mai târziu, a coborât de pe vas şi a chemat un taxi newyorkez, exact ca-n filme. Când şoferul african, proaspăt imigrat în America, l-a întrebat unde să-l ducă, Yudhi i-a răspuns: „Oriunde, omule – mergi pe unde vrei. Vreau să văd cât mai mult." Peste câteva luni, vasul ancora din nou în portul New York. De data asta, Yudhi a debarcat cu adevărat. Contractul cu compania de croaziere se încheiase şi el voia acum să trăiască în America.

Din toate locurile posibile, a ajuns tocmai în suburbiile din New Jersey, unde a locuit o vreme împreună cu un indonezian pe care-l cunoscuse pe vas. Şi-a găsit de lucru la un fast-food dintr-un mall – având din nou parte de cele zece-douăsprezece ore de muncă pe zi tipice pentru imigranți, doar că de data asta lucra alături de mexicani, nu de filipinezi. În primele luni de stat în America, a învățat mai bine spaniola decât engleza. În rarele momente în care era liber, Yudhi lua autobuzul până în Manhattan şi rătăcea pe străzi, fiind încă îndrăgostit până peste cap de marele oraş, pe care acum îl descrie ca „locul cel mai plin de dragoste din toată lumea". La New York a reuşit cumva (iar îi apare pe chip zâmbetul) să intre într-un cerc de muzicieni tineri, veniți din toată lumea, cu care a început să cânte la chitară. Seri întregi improviza împreună cu puşti talentați din Jamaica, Africa, Franța, Japonia... Într-o astfel de ocazie a cunoscut-o pe Ann – o blondă drăguță din Connecticut, care cânta la chitară bas. S-au îndrăgostit. S-au căsătorit. Au găsit un apartament în Brooklyn; erau înconjurați tot timpul de prieteni marfă, împreună cu

care făceau excursii până în Florida Keys. Viața era incredibil de fericită. A învățat repede și engleza la perfecție. Se gândea să meargă la facultate.

Pe 11 septembrie 2001, Yudhi a văzut de pe acoperişul lui din Brooklyn cum se prăbuşesc turnurile gemene. La fel ca toată lumea, a fost paralizat de durere în fața grozăviei – cum s-a putut produce o asemenea atrocitate tocmai în orașul cel mai plin de dragoste din toată lumea? Nu știu cât de atent la ce se întâmpla a fost Yudhi puțin mai târziu, când, ca răspuns la amenințarea teroristă, congresul american a ratificat The Patriot Act[25]– cu măsuri care includeau noi legi de imigrație, absolut draconice, multe vizând în mod direct țările islamice, printre care și Indonezia. Una dintre măsuri le cerea tuturor cetățenilor indonezieni care locuiau în America să se înregistreze la Department of Homeland Security[26]. Telefoanele au început să sune; Yudhi și prietenii lui indonezieni încercau să-și dea seama ce ar trebui să facă – multora le expirase viza și se temeau că dacă se duc să se înregistreze aveau să fie expulzați. Pe de altă parte, le era și mai frică să *nu* se înregistreze, purtându-se astfel ca niște delincvenți. Probabil că fundamentaliștii musulmani din Indonezia care umblau liberi prin America n-au ținut cont de obligația de a se înregistra, dar Yudhi a hotărât s-o facă. Era căsătorit cu o americancă și voia să-și aducă la zi toate actele de imigrare, ca să devină în mod legal cetățean american. Nu voia să trăiască ascunzându-se.

El și Ann au fost pe la tot felul de avocați, dar nimeni n-a știut ce sfat să le dea. Înainte de 9/11, n-ar fi existat nici o problemă – Yudhi, acum căsătorit, ar fi putut să se ducă la biroul de imigrări, să-și reînnoiască viza

---

[25] Pachet de legi intrat în vigoare în SUA la 26 octombrie 2001, cu scopul de a oferi guvernului federal instrumentele necesare luptei împotriva terorismului atât în interiorul, cât și în afara SUA. *(N. t.)*

[26] Abreviat DHS – departament federal american a cărui principală responsabilitate este apărarea teritoriului SUA de terorism; se ocupă totodată de situația imigranților aflați pe teritoriul american. *(N. t.)*

şi să demareze procedura de obţinere a cetăţeniei. Dar acum? Cine să mai ştie? „Legile n-au fost încă testate, i-au spus avocaţii. Vor fi testate pe voi.” Aşa că Yudhi şi soţia lui s-au dus la întâlnirea cu un foarte amabil angajat al biroului de imigrări, căruia i-au explicat toată situaţia. Li s-a spus că Yudhi trebuie să revină în aceeaşi zi la sediul biroului de imigrări, în vederea „unui al doilea interviu”. Asta ar fi trebuit să le dea de gândit; Yudhi a fost rugat foarte insistent să revină fără soţia lui, fără avocat şi fără nimic în buzunare. Sperând la o clarificare a situaţiei, s-a întors singur şi cu mâna goală la al doilea interviu; şi atunci l-au arestat.

L-au dus într-un centru de detenţie din Elizabeth, statul New Jersey, unde a stat închis săptămâni de-a rândul împreună cu nenumăraţi imigranţi de toate felurile, toţi – ca şi el – arestaţi de puţin timp, în urma prevederilor din Homeland Security Act[27]. Mulţi dintre ei trăiau şi munceau în America de ani buni şi cei mai mulţi nu vorbeau engleza. Unora le fusese imposibil să-şi contacteze familiile după arestare. Odată intraţi în centrul de detenţie, deveniseră invizibili; nimeni nu mai ştia dacă mai trăiesc sau nu. Lui Ann, care ajunsese aproape isterică, i-a luat câteva zile să descopere unde fusese dus soţul ei. Cea mai vie amintire a lui Yudhi din perioada de detenţie erau cei doisprezece nigerieni slabi, negri ca tăciunele şi speriaţi de moarte, care fuseseră găsiţi ascunşi în containerele de marfă din cala unui vapor, unde stătuseră aproape o lună înainte să fie descoperiţi. Încercau să ajungă în America – sau în orice alt loc de pe pământ. Habar nu aveau unde se află. Ochii lor erau atât de larg deschişi, spunea Yudhi, încât păreau încă orbiţi de reflectoare.

După ce l-a ţinut o vreme în detenţie, guvernul american l-a trimis pe prietenul meu creştin Yudhi – devenit acum suspect de terorism islamist – înapoi în Indonezia. Asta se întâmpla anul trecut. Nu ştiu dacă va mai avea voie vreodată să se apropie măcar de America. El şi soţia lui

[27] Pachet de legi în vigoare în SUA începând din 25 noiembrie 2002, prin care s-a decis înfiinţarea DHS şi care a extins puterile guvernului federal de monitorizare a tuturor cetăţenilor aflaţi pe teritoriul SUA. *(N.t.)*

încă încearcă să-şi dea seama ce se va petrece cu viața lor, din care nu face parte visul de a trăi împreună în Indonezia.

Neputând suporta ghetourile Djakartei după ce trăise atâta timp în lumea civilizată, Yudhi a venit în Bali să caute de lucru, deşi acceptarea lui de către societate e o mare problemă, nefiind originar de aici.

E din Java, şi celor din Bali nu le plac deloc oamenii de-acolo, socotindu-i pe toți hoți şi cerşetori. Aşa se face că Yudhi are de luptat aici, în Indonezia natală, cu mai multe prejudecăți decât pe când locuia la New York. Nu ştie ce urmează să facă. Poate că Ann va veni după el. Sau poate că nu. Ce-ar aştepta-o aici? Tânăra lor căsnicie – care deocamdată se rezumă la schimb de e-mailuri – e pe butuci. El nu-şi găseşte locul, se simte total dezorientat. Este, înainte de orice altceva, american. Yudhi şi cu mine folosim acelaşi argou, discutăm despre restaurantele noastre favorite din New York şi am descoperit că ne plac aceleaşi filme. Serile vine pe la mine şi-mi cântă la chitară nişte cântece incredibile. Aş vrea să fie celebru. Dacă ar exista dreptate pe lume, Yudhi ar fi celebru. Îmi spune:

— Frate, de ce e viața în halul ăsta de nebună?

84

— Ketut, de ce e viața în halul ăsta de nebună? l-am întrebat a doua zi pe vraciul meu.

— *Bhuta ia, dewa ia,* mi-a răspuns el.

— Ce înseamnă asta?

— Omul e demon, omul e zeu. Amândouă adevărat.

E o idee pe care o cunosc foarte bine. Foarte indiană, foarte yoghină. E un concept – guru ni l-a explicat de foarte multe ori – care susține că omul se naşte cu potențial la fel de mare atât pentru evoluție, cât şi pentru involuție. Elementele luminii şi ale întunericului există în egală măsură în fiecare dintre noi şi e sarcina individului (sau a familiei, sau a societății) să decidă ce anume va prevala – virtutea sau viciul. Nebunia

din lume e în mare parte rezultatul dificultății oamenilor de a-şi găsi echilibrul moral interior. De aici rezultă demența (individuală sau la nivel colectiv).

— Şi ce putem face cu nebunia asta din lume?

— Nimic, râde Ketut cu blândețe. Asta e natura la lume. Asta e destin. Ai grijă de nebunia ta numai, fă pace la tine.

— Dar cum ar trebui să găsim pacea în noi? mai întreb.

— Cu meditație, îmi răspunde. Scopul meditației e doar fericire şi pace – foarte uşor. Azi învăț pe tine meditație nouă, te face persoană şi mai bună. Se numeşte „meditație patru frați".

Ketut continuă, explicându-mi: balinezii cred că fiecare dintre noi e însoțit la naştere de patru frați invizibili, care vin pe lume odată cu noi şi ne protejează de-a lungul întregii vieți. Când copilul e în pântecul mamei, cei patru frați sunt şi ei acolo – sub formă de placentă, lichid amniotic, cordon ombilical şi substanța aceea gălbuie şi alunecoasă care protejează pielea bebeluşului înainte de naştere. Când se naşte copilul, părinții strâng într-o nucă de cocos cât mai mult din toate aceste resturi ale travaliului; apoi îngroapă nuca de cocos în fața uşii de la intrarea în casă. Potrivit tradiției, nuca îngropată e locul sacru de odihnă al celor patru frați nenăscuți, iar sălaşul ei e îngrijit veşnic, asemenea unui altar.

De când începe să înțeleagă, copilul e învățat că are patru frați care-l vor urma mereu în lume, indiferent unde s-ar duce, şi care-l vor proteja. Frații întruchipează cele patru virtuți necesare oricărui om ca să se simtă în siguranță şi fericit în viață: inteligența, prietenia, tăria şi (pe asta o ador!) *poezia.* Poți să-ți chemi frații în situații de urgență, ca să te salveze şi să-ți fie de ajutor. Când mori, aceiaşi patru frați spirituali îți iau sufletul şi-l duc în rai.

Azi Ketut mi-a spus că până acum n-a mai învățat pe nici un occidental tehnica de meditație patru frați, dar pe mine mă consideră pregătită pentru asta. Întâi îmi spune numele fraților mei invizibili – Ango Patih, Maragio Patih, Banus Patih şi Banus Patih Ragio. Mă îndeamnă să țin minte toate aceste nume şi să le cer fraților mei ajutorul

oricând am nevoie în viață. Îmi spune că nu trebuie să fiu prea protocolară când vorbesc cu ei, așa cum suntem când ne rugăm lui Dumnezeu. Am voie să le vorbesc afectuos și familiar fraților mei, pentru că „sunt din familie". Mă învață să le spun numele dimineața, în timp ce mă spăl, iar ei vor veni lângă mine. Să le spun numele și înainte să mănânc, așa vor lua și ei parte la plăcerile mele culinare. Să-i chem înainte să mă culc și să le spun: „Acum eu mă culc, așa că voi trebuie să rămâneți treji și să mă ocrotiți" – și frații mei vor avea grijă de mine toată noaptea și vor ține la distanță demonii și coșmarurile.

— Foarte bine, spun eu, pentru că uneori chiar am o problemă cu coșmarurile.

— Ce coșmaruri?

Îi explic vraciului că am, încă din copilărie, același coșmar oribil: văd lângă pat un bărbat cu un cuțit în mână. Visul e atât de real, omul e atât de real, încât uneori mi se întâmplă să țip de groază și de fiecare dată mă trezesc cu inima bătându-mi nebunește (nici pentru cei cu care am dormit în același pat n-a fost prea plăcut). Am coșmarul ăsta de când mă știu, cam o dată la câteva săptămâni.

Îi povestesc toate astea lui Ketut, și el îmi zice că de când mă știu înțeleg visul exact pe dos. Omul cu cuțitul de lângă patul meu nu este vreun dușman: e de fapt unul dintre cei patru frați ai mei. E fratele spiritual care reprezintă tăria și nu stă acolo ca să mă atace, ci ca să mă păzească în timp ce dorm. Pesemne că mă trezesc deoarece simt cum spiritul fratelui meu se luptă cu vreun demon care încearcă să-mi facă rău. Și nu are în mână un cuțit, ci un *kris* – un pumnal mic și foarte eficace. Nu trebuie să-mi mai fie frică. Pot să mă culc la loc, știind că sunt ocrotită.

— Tu norocoasă, spune Ketut. Norocoasă că tu vezi. Câteodată eu văd pe frații mei în meditație, dar foarte rar persoană obișnuită să vadă așa. Eu cred că tu ai putere mare spirituală. Eu sper că tu poate într-o zi vraci, femeie vraci.

— OK, i-am răspuns râzând, dar numai dacă fac şi după mine un serial... ca *Dr. Quinn!*

Fără să înțeleagă gluma, a râs împreună cu mine doar pentru că îi place când oamenii glumesc. După care m-a învățat ca de fiecare dată când voi vorbi cu cei patru frați spirituali ai mei să le spun cine sunt, ca să mă poată recunoaşte. Şi pentru asta trebuie să folosesc porecla secretă pe care mi-au dat-o ei. Trebuie să le spun: „Sunt Lagoh Prano."

Lagoh Prano înseamnă „Corp fericit".

Am pedalat până acasă, silindu-mi corpul fericit să urce dealurile, sub soarele târziu al după-amiezii. Când treceam prin pădure, un maimuțoi mare a sărit dintr-un copac exact în fața mea, de unde mi-a arătat supărat colții. Nici măcar n-am tresărit. I-am spus:

— Şterge-o, fraiere – am patru frați care-mi țin spatele! Şi am trecut pur şi simplu mai departe.

85

Doar că a doua zi (cu sau fără frați protectori) m-a lovit un autobuz. Era un autobuz mai mic, dar oricum m-a zburat de pe bicicletă în timp ce coboram pe şoseaua fără parapet. M-am trezit într-un şanț de irigații pavat cu ciment. Martori la incident, vreo treizeci de localnici s-au dat jos de pe motociclete ca să mă ajute (în timp ce autobuzul dispăruse de mult). Toți m-au invitat la ei acasă să beau un ceai, oferindu-se să mă ducă la spital şi regretând sincer cele întâmplate. Nu era chiar un dezastru dacă mă gândesc la ce se putea întâmpla. Bicicleta era întreagă, doar cu coşul puțin îndoit. Mi se crăpase şi casca. (În situații de genul ăsta, mai bine casca decât capul.) Cea mai mare problemă era o tăietură adâncă la un genunchi, acoperită în clipa aceea de praf şi pietricele, care în zilele următoare, în atmosfera tropicală umedă, s-a infectat destul de urât.

N-am vrut să-l îngrijorez pe Ketut, dar peste câteva zile, fiind noi pe prispă, m-am hotărât să-mi suflec cracul pantalonului, să dau la o parte

pansamentul îngălbenit şi să-i arăt bătrânului vraci rana. S-a uitat la ea îngrijorat.

— Infecție, mi-a pus el diagnosticul. Dureros.

— Da, am confirmat.

— Trebuie să mergi să vadă doctor.

Asta m-a cam surprins. Nu era *el* doctorul? Dar, nu se ştie din ce motiv, nu s-a oferit să mă ajute, aşa că n-am insistat. Poate că nu dă leacuri occidentalilor. Sau poate că avea un plan secret în ce mă privea, pentru că datorită genunchiului rănit am ajuns s-o întâlnesc până la urmă pe Wayan. Şi de la acea întâlnire a noastră, tot ce trebuia să se mai întâmple... s-a întâmplat.

86

Wayan Nuriyasih este, ca şi Ketut Liyer, vraci. Există totuşi câteva diferențe între ei. El e în vârstă şi e bărbat; ea e femeie şi are spre patruzeci de ani. El e un fel de preot, o figură mai mistică, în vreme ce Wayan e o doctoriță practică, combină ierburi şi leacuri în prăvălia proprie şi îngrijeşte pacienții pe loc.

Wayan are o prăvălioară la stradă în centrul Ubudului, numită „Centru de vindecare internațional". Am trecut de multe ori cu bicicleta prin fața ei în drum spre Ketut şi mi-a atras atenția din cauza nenumăratelor plante în ghivece de afară şi a tablei pe care e o reclamă la „Prânzul special cu multivitamine", într-o ciudată grafie de mână. Dar nu intrasem niciodată acolo înainte să mă fi rănit la genunchi. După ce Ketut m-a trimis la doctor, mi-am amintit de magazin şi am venit aici pe bicicletă, sperând ca cineva să mă ajute s-o scot la capăt cu infecția.

Domeniul lui Wayan cuprinde în acelaşi spațiu o clinică foarte mică, locuința ei şi un restaurant. La subsol există o bucătărie minusculă şi zona de luat masa, cu trei mese şi câteva scaune. La etaj e locul în care Wayan face masaj şi tratamente. În spate e un dormitor cufundat în beznă.

Am intrat în prăvălie şchiopătând din cauza genunchiului dureros şi m-am autoprezentat vrăciței Wayan, o femeie extrem de atrăgătoare cu păr negru, lucios, lung până în talie. Mai erau acolo două fete sfioase, care se ascundeau înapoia ei; au zâmbit când le-am salutat, apoi au dispărut în bucătărie. I-am arătat lui Wayan rana infectată şi am întrebat-o dacă poate să facă ceva. Nu după multă vreme, pe sobă fierbea o oală cu ierburi, iar Wayan îmi dădea să *beau jamu,* o mixtură medicinală indoneziana tradițională, făcută în casă. Mi-a pus pe genunchi nişte frunze verzi opărite şi m-am simțit imediat mai bine.

Am început să povestim. Vorbea foarte bine englezeşte. Ca orice localnic, mi-a pus obişnuitele trei întrebări: *Unde te duci acum? De unde vii? Eşti căsătorită?*

Când i-am zis că nu sunt căsătorită („nu încă!"), a părut foarte surprinsă.

— Niciodată căsătorită? a întrebat.

— Nu, am mințit. Nu-mi place să mint, dar am descoperit că e preferabil să nu pomeneşti de divorț în fața balinezilor – prea îi mâhneşti.

— Chiar niciodată căsătorită? a întrebat iar, uitându-se la mine cu mare curiozitate.

— Nu, cinstit nu, am mințit. N-am fost niciodată căsătorită.

— Eşti sigură?

Situația începea să fie stranie.

— Absolut sigură!

— Nici măcar o dată?

Asta e, poate să vadă înăuntrul meu.

— Păi, am mărturisit, am fost o dată...

Chipul i s-a luminat, ca şi cum ar fi spus: *Da, mi-am dat şi eu seama.*

— Divorțată?

— Da, am zis ruşinată, da. Divorțată.

— Eu văd că ești divorțată.

— Nu prea există oameni divorțați pe aici, nu-i aşa?

— Dar şi eu, spuse Wayan, spre surprinderea mea. Şi eu divorţată.

— *Dumneata?*

— Eu făcut tot ce am putut, zise. Eu încercat tot înainte să divorţez, rugat zi de zi. Dar trebuia să plec departe de el.

Ochii i s-au umplut de lacrimi şi în secunda următoare îi ţineam mâna într-a mea şi murmuram:

— Sigur că ai făcut tot ce se putea, scumpo. Sunt sigură că ai încercat tot.

— Divorţul trist, spuse ea.

Am dat din cap.

Am rămas acolo, în prăvălioara lui Wayan, încă vreo cinci ore, vorbind cu noua mea prietenă despre necazurile ei. Mi-a curăţat genunchiul infectat, iar eu i-am ascultat povestea vieţii. Soţul lui Wayan era un bărbat „care bea tot timpul, joacă mereu jocuri de noroc, pierde toţi banii noştri, bate pe mine când nu-i dau bani pentru joc şi băutură". „Bătut până ajuns în spital de multe ori." Şi-a dat părul la o parte, arătându-mi nişte cicatrice pe cap, şi mi-a zis: „Asta de când el lovit pe mine cu casca de motocicletă. Mereu lovit pe mine cu casca dacă el beat sau dacă eu nu fac bani. Lovit aşa mult că eu leşinat, ameţit, nu pot să văd. Cred că eu am noroc că sunt vraci, familia mea are mulţi vraci, pentru că ştiu să mă vindec după ce el bate. Dacă nu, cred că pierd urechea, ştii, nu mai pot să aud. Sau poate pierd ochi, nu mai pot să văd." L-a părăsit, mi-a povestit, după ce a bătut-o aşa de rău, încât „ am pierdut copilaşul meu, al doilea copilaş, din burtă". După ce s-a întâmplat asta, primul copil, o fetiţă isteaţă poreclită Tutti, i-a spus: „Mami, trebuie divorţ. Când mergi la spital laşi mereu treburi prea multe în casă pentru Tutti."

Tutti avea patru ani când a zis asta.

În Bali, să ieşi dintr-o căsătorie înseamnă să rămâi o persoană singură şi lipsită de ocrotire în nişte privinţe pe care occidentalii aproape că nu şi le pot imagina. Unitatea familială din interiorul zidurilor unei locuinţe înseamnă în Bali aproape totul: patru generaţii de rude – veri, părinţi, bunici, copii –, trăind laolaltă într-o serie de căsuţe ce înconjoară templul

familiei, având grijă unii de alții de la naștere până la moarte. Locuința familială este sursa puterii, securității financiare, îngrijirii medicale, protecției, educației şi, mai important ca orice în Bali, legăturilor spirituale.

Locuința familială este atât de importantă în Bali, încât oamenii o socotesc o entitate vie, cu individualitate proprie. Populația unui sat se socoteşte de regulă nu în număr de persoane, ci de locuințe familiale. Locuința este un univers suficient sieşi. Prin urmare, n-o părăseşti. (Decât, fireşte, dacă eşti femeie, caz în care o părăseşti o singură dată, trecând din locuința familială a tatălui în cea a soțului.) Dacă sistemul acesta funcționează – şi în această societate sănătoasă funcționează aproape tot timpul –, el produce ființele umane cele mai sănătoase, mai protejate, senine, fericite şi echilibrate din lume. Dar dacă nu funcționează, ca în cazul prietenei mele Wayan? Proscrişii sunt azvârliți de pe orbită în vid. Wayan fie rămânea în plasa de siguranță a locuinței familiale, cu un soț care o trimitea în permanență în spital, fie se salva şi pleca, dar nu mai avea nimic.

Mă rog, nu chiar *nimic.* Îi rămâneau cunoştințele enciclopedice de vraci, bunătatea, morala de om care munceşte şi fiica ei Tutti – pentru care avea de luptat serios dacă voia s-o păstreze. Societatea balineză e de fapt patriarhală. În rarele cazuri de divorț, copiii revin automat tatălui. Ca s-o recupereze pe Tutti, Wayan a trebuit să-şi ia un avocat, pe care l-a plătit cu tot ce avea. Cu *absolut tot.* Şi-a vândut nu numai mobila şi bijuteriile, ci şi furculițele şi lingurile, ciorapii şi pantofii, cârpele de spălat pe jos şi lumânările pe jumătate consumate – totul s-a dus pe avocat. Dar, după doi ani de luptă, şi-a recuperat în fine fiica. Wayan a avut noroc că Tutti e fată; dacă era băiat, nu şi-ar mai fi văzut copilul. Băieții sunt mult mai prețioşi.

De doi ani încoace, Wayan şi Tutti locuiesc pe cont propriu – singure în stupul din Bali! –, mutându-se dintr-un loc într-altul o dată la câteva luni, pe măsură ce banii vin şi se duc, chinuite neîncetat de grija că vor rămâne pe drumuri. E greu, căci la fiecare mutare pacienții lui Wayan

(majoritatea localnici, şi toţi o duc prost acum) nu mai ştiu cum să dea de ea. Pe deasupra, mica Tutti trebuie scoasă de la şcoală. Tutti era mereu prima din clasă mai demult, iar acum a ajuns cam a douăzecea din cincizeci de copii.

În timp ce Wayan povesteşte, intră ca o vijelie în prăvălioară şi Tutti, venind de la şcoală. Are opt ani şi sclipeşte de inteligenţă şi carismă ca un foc de artificii. Bobocul ăsta de fetiţă (subţirică, purtând codiţe, veselă) mă întreabă într-o engleză vioaie dacă nu vreau să mănânc de prânz, Wayan spune: „Vai, am uitat, trebuie să mănânci ceva", mama şi fiica dispar grăbite în bucătărie şi, cu ajutorul celor două fete sfioase care se ascund acolo, reapar după o vreme cu cea mai bună mâncare pe care am gustat-o până acum în Bali.

Iute ca argintul viu, mica Tutti a inaugurat fiecare fel cu câte o explicaţie despre ingredientele din farfurie, însoţind-o de un zâmbet larg:

— Zeamă de ghimbir, ţine rinichi curaţi!

— Alge de mare pentru calciu!

— Salată de roşii pentru vitamina D!

— Amestec de ierburi pentru nu iei malarie!

În cele din urmă, am întrebat-o:

— Tutti, unde ai învăţat aşa de bine engleza?

— Dintr-o carte! a declarat.

— Cred că ești o fată tare isteață, am informat-o.

— Mulţumesc! a spus şi a schiţat câteva mişcări de dans. Şi tu eşti fată isteaţă!

Copiii din Bali nu sunt în general aşa. Sunt de obicei foarte tăcuţi şi politicoşi şi se ascund în fustele mamei. Nu era cazul lui Tutti. Era un întreg spectacol. Un *show* de gesturi *şi* replici.

— Eu arăt cărţile mele! ciripi Tutti şi o luă ca o furtună în sus pe scări, să le aducă.

— Vrea să ajungă doctor de animale, îmi zise Wayan. Care e cuvântul în engleză?

— Veterinar?

— Da, veterinar. Are multe întrebări despre animale şi eu nu ştiu răspuns. Spune: „Mami, dacă cineva aduce la mine tigru bolnav, eu pun mai întâi bandaj la el pe colți, ca să nu muşte? Dacă un şarpe e bolnav şi are nevoie de medicament, unde e deschizătura lui?" Nu ştiu de unde are ideile astea. Eu sper ea poate să meargă la universitate.

Tutti veni legănându-se pe scări, cu brațele pline de cărți. Se repezi în brațele mamei ei. Wayan râse, îşi sărută fata şi toată tristețea provocată de amintirea divorțului îi dispăru de pe chip. Mă uitam la ele, gândindu-mă că fetițele care-şi readuc mamele la viață vor fi, când devin mari, femei puternice. Fusese de ajuns o după-amiază ca să mă îndrăgostesc de acest copil. Am înălțat spre cer o rugă spontană: *Dă Doamne ca Tutti Nuriyasih să bandajeze cândva colții a o mie de tigri albi!*

— O să vin şi mâine, i-am făgăduit lui Wayan, şi o să comand iar „Prânzul special cu multivitamine".

— Genunchiul tău mai bine acum, spuse Wayan. Repede mai bine. Nu mai este infecție.

Îmi şterse pasta de ierburi de pe picior. Bătu uşor, rapid rotula cu palma, părând să caute ceva. Pe urmă îmi pipăi şi celălalt genunchi, închizând ochii. Deschise ochii, zâmbi şi spuse:

— După genunchi eu spun că tu nu mult sex în ultima vreme.

— De ce? Sunt prea apropiați?

— Nu, râse ea, e cartilajul. Foarte uscat. Hormonii de la sex ung articulații. De când tu fără sex?

— Vreun an şi jumătate...

— Ai nevoie de bărbat bun. Eu găsesc bărbat la tine. Mă rog la templu pentru bărbat bun la tine, pentru că acum tu sora mea. Şi dacă vii aici mâine, eu curăț rinichii la tine.

— Un bărbat bun şi pe deasupra nişte rinichi curați? Foarte bună afacere!

— La nimeni nu spus înainte lucruri despre divorțul meu, îmi replică. Dar viața mea apasă, prea trist, prea greu. Nu înțeleg de ce viața așa greu.

Deodată, am făcut un lucru ciudat. Am luat mâinile vrăciței într-ale mele și i-am spus cu o convingere absolută: „Partea cea mai grea din viața ta e acum în spate, Wayan."

După care am ieșit din prăvălie tremurând imperceptibil, inundată de o intuiție sau un impuls pe care nu le puteam nici identifica, nici elimina. „

87

Zilele mele se împart acum de la sine în trei părți. Diminețile mi le petrec cu Wayan la prăvălie, râzând și mâncând. După-amiezile mi le petrec cu vraciul Ketut, vorbind și bând cafea. Serile mi le petrec în grădina minunată a casei fie de una singură, citind, fie discutând cu Yudhi, care vine pe la mine și cântă la chitară. În fiecare dimineață meditez în timp ce soarele răsare peste orezarii și, înainte de culcare, vorbesc cu cei patru frați spirituali ai mei și îi rog să aibă grijă de mine cât timp dorm.

Sunt aici de numai câteva săptămâni și deja am sentimentul că mi-am îndeplinit misiunea. Scopul meu în Indonezia era să-mi caut echilibrul, dar acum nu mai simt că aș căuta *ceva,* pentru că echilibrul și-a găsit singur locul. Nu mă transform într-o localnică (nu mai mult decât în Italia sau în India), dar simt un lucru – că am ajuns la pacea interioară – și ador felul în care zilele mele pendulează între devoțiune și bucuriile peisajului superb, prietenilor dragi și mâncării bune. M-am rugat mult în ultimul timp, des și fără efort. De cele mai multe ori, îmi dau seama că vreau să mă rog în timp ce sunt pe bicicletă și pedalez spre casă venind de la Ketut, prin pădurea cu maimuțe sau printre orezarii, seara târziu, după asfințit. Sigur că mă rog și să nu mă mai lovească vreun autobuz, să nu-mi sară vreo maimuță în spinare și să nu mă muște vreun

câine, dar nu asta contează. Cele mai multe dintre rugăciunile mele exprimă cea mai pură gratitudine pentru mulțumirea deplină pe care o resimt. Nu m-am mai simțit nicicând atât de puțin împovărată de mine însămi şi de lume.

Îmi reamintesc mereu una dintre învățăturile gurului meu – despre fericire. Ne spunea că oamenii au tendința să considere fericirea un noroc care dă peste ei, ceva ce te va învălui, ca vremea frumoasă, dacă soarta îți surâde. Doar că fericirea nu funcționează aşa. Fericirea e consecința propriului efort. Te lupți pentru ea, munceşti pentru ea, insişti, uneori mergi până la capătul pământului în căutarea ei. Trebuie să participi mereu la manifestările lucrurilor bune care îți apar în viață. Iar când atingi o stare de fericire, nu trebuie niciodată să lenevești, să renunți la a o menține: trebuie să te străduieşti din răsputeri să înoți contra curentului, ca să fii veşnic în unda fericirii, ca să pluteşti mereu deasupra ei. Căci dacă nu faci asta sentimentul lăuntric de mulțumire se va scurge încet-încet din tine. E uşor să te rogi când ai nevoie de ajutor, dar să continui să te rogi chiar şi când criza a trecut e ca un proces de cicatrizare, care-ți ajută sufletul să păstreze tot ce a reuşit cu greu să dobândească.

Amintindu-mi de toate aceste lucruri în timp ce pedalez în voie, la asfințit, spun încontinuu rugăciuni care se transformă în făgăduieli, îi descriu lui Dumnezeu starea de armonie la care am ajuns şi îi spun: „Asta aş vrea să am. Te rog, ajută-mă să țin mereu minte acest sentiment de împlinire şi să-l păstrez mereu." Îmi plasez toată fericirea într-o bancă, undeva – nu cu garanții de stat, ci cu garanțiile pe care doar cei patru frați spirituali ai mei le pot oferi, ei fiind asigurările mele în fața încercărilor viitoare ale vieții. E un exercițiu pe care l-am denumit „Fericire responsabilă". În timp ce mă concentrez asupra Fericirii responsabile, îmi aduc aminte şi de ce spunea cândva prietena mea Darcey – că toată durerea şi necazurile lumii sunt cauzate de oamenii nefericiți. Şi nu doar la nivel mare, ca în cazul lui Hitler şi Stalin, ci şi la cel mai mic nivel personal. Chiar şi în viața mea: acum văd exact unde şi când anume

nefericirea mea a adus suferință, disperare și (cel puțin) neplăceri celor din jur. Deci căutarea mulțumirii proprii nu e doar un efort de autoconservare, care îți este doar ție folositor, ci e un dar generos pe care-l faci întregii lumi. Curățat de toată nefericirea ta, *nu mai stai în drumul nimănui.* Încetezi să mai fii un obstacol nu numai pentru tine, ci și pentru toți ceilalți. Abia atunci devii liber să-i ajuți și să-i bucuri pe alții.

Pentru moment, persoana de care mă bucur cel mai mult e Ketut. Bătrânul – cu adevărat unul dintre cei mai fericiți oameni pe care i-am întâlnit vreodată – se deschide total înaintea mea, acceptă să-i pun cele mai insistente întrebări despre divinitate și despre natura umană, îmi plac tehnicile de meditație pe care mi le-a arătat, simplitatea amuzantă a „zâmbetului în ficat" și prezența reconfortantă a celor patru frați spirituali. Ieri mi-a spus că știe șaisprezece tehnici diferite de meditație și foarte multe mantre pentru tot felul de lucruri. Unele au scopul de a aduce pace și fericire, altele sunt pentru sănătate; dar altele sunt pur mistice – îl transportă în alte zone ale conștiinței. Mi-a spus, de exemplu, că știe o tehnică de meditație care-l duce „la sus".

— La sus? Ce e la sus? am întrebat eu.

— La șapte niveluri sus, mi-a răspuns. La rai.

Auzind atât de cunoscuta idee a celor „șapte niveluri", l-am întrebat dacă voia să spună că meditația lui reușea să-l ducă prin cele șapte chakre sacre ale corpului, pe care le cunoșteam deja din yoga.

— Nu chakre, mi-a replicat. Locuri. Meditația duce pe mine în șapte locuri în univers. Sus și sus. Ultimul loc ajung la rai.

— Ai fost în rai, Ketut?

A zâmbit. Normal că a fost, mi-a răspuns. E ușor de ajuns în rai.

— Cum e acolo?

— Frumos. Totul frumos acolo. Toate persoanele frumoase sunt acolo. Toate lucrurile bune de mâncat sunt acolo. Tot ce e dragoste e acolo. Raiul e dragoste.

După care Ketut mi-a spus că mai ştie o tehnică de meditaţie. „La jos". Meditaţia asta în jos îl duce la şapte niveluri dedesubtul lumii. E o tehnică periculoasă. Nu e pentru începători, e doar pentru un maestru. Am întrebat:

— Dacă în primul caz urci în rai, atunci înseamnă că în al doilea fel de meditaţie cobori în...?

— Iad, mi-a terminat el propoziţia.

Interesant. Conceptele de rai şi iad nu sunt idei cu care te întâlneşti prea des în hinduism. Hinduşii concep universul în termeni de *karma,* un proces continuu în decursul căruia nu „ajungi" nicăieri definitiv la sfârşitul vieţii – nu în rai sau în iad –, ci eşti „reciclat" înapoi pe pământ sub altă formă, ca să-ţi poţi rezolva toate greşelile sau relaţiile rămase neîncheiate în viaţa anterioară. Când, în final, atingi perfecţiunea, ieşi complet din ciclu şi te topeşti în marele Nimic. Noţiunea de karma presupune că raiul şi iadul există doar pe pământ, unde avem posibilitatea să le creăm chiar noi atunci când – în funcţie de destinul şi caracterul fiecăruia – alegem să facem fie binele, fie răul.

Conceptul de karma mi-a plăcut dintotdeauna. Nu chiar la propriu. Nu neapărat pentru că aş crede că am fost paharnicul Cleopatrei, ci într-un sens mai metaforic. Filozofia karmică mă atrage în plan figurat pentru că, şi pe parcursul unei singure existenţe, e evident cât de des trebuie să ne repetăm greşelile, rămânând supuşi aceloraşi dependenţe şi acte compulsive, care generează iar şi iar aceleaşi rezultate catastrofice şi dureroase, până când reuşim să ne oprim şi să le îndreptăm. Aceasta e lecţia supremă a karmei (şi, în treacăt fie spus, a psihologiei occidentale): rezolvă-ţi acum problemele, pentru că altfel vei avea de înfruntat consecinţele lor mai târziu, când vei strica din nou totul. Or, tocmai repetarea aceasta a unei suferinţe este, de fapt, iadul. Dacă reuşeşti să ieşi din cercul nesfârşit al repetării greşelilor, ajungând la un nou nivel de înţelegere, acolo vei găsi raiul.

Dar Ketut vorbea altfel despre rai şi iad; vorbea ca şi când ar fi locuri reale din univers, pe care el chiar le vizitase. Sau asta înțelesesem eu. Am vrut să clarific lucrurile şi l-am întrebat:

— Ai fost şi în iad, Ketut?

A zâmbit. Normal că fusese şi în iad.

— Cum e în iad?

— La fel ca rai, a venit răspunsul.

Mi-a observat nelămurirea şi a încercat să explice:

— Universul e un cerc, Liss.

Tot nu eram sigură că înțeleg.

— La sus, la jos – la sfârşit, toate la fel-la fel.

Mi-am amintit ceva din vechea mistică creştină: *Cum e deasupra, aşa şi dedesubt.* Am întrebat:

— Atunci cum faci deosebirea între rai şi iad?

— Cu drum pe care mergi. Rai, mergi sus, prin şapte locuri fericite. Iad, mergi jos, prin şapte locuri triste. De aia e mai bine pentru tine să mergi sus, Liss. Râse.

— Adică e mai bine să-ți petreci viața pe drumul care duce în sus, prin locurile fericite, dacă destinațiile – raiul şi iadul – sunt oricum la fel, nu?

— La fel-la fel, spuse. La fel la sfârşit, aşa că mai bine fericit pe drum.

Am continuat:

— Deci dacă raiul e dragoste, atunci iadul e...

— Şi iad dragoste.

M-am gândit o vreme la treaba asta, încercând să pun totul cap la cap. Ketut a râs din nou şi m-a bătut afectuos peste genunchi.

— Mereu greu pentru persoană tânără să înțeleagă asta!

88

În dimineața asta eram, ca de obicei, la Wayan. Se tot gândea cum să-mi facă părul să crească mai des şi mai repede. Cum ea are o mândrețe

de păr des şi strălucitor, care aproape că-i ajunge până la fund, îi pare rău de mine şi de claia mea blondă, pleoştită. Ca vraci, sigur că are o soluție ca să mi se îndesească părul, doar că nu-mi va fi deloc uşor s-o pun în practică. În primul rând, trebuie să găsesc un bananier, după care să-l tai eu, cu mâinile mele. Trebuie să „arunc vârful copacului", după care să fac o adâncitură mare, „ca o piscină", în buturuga rămasă. Apoi trebuie să acopăr totul cu o bucată de lemn, ca să nu intre roua şi ploaia înăuntru. Peste câteva zile, când mă întorc la buturuga scobită, am s-o găsesc plină de toată seva pe care au colectat-o rădăcinile bananierului – încă vii şi înfipte în pământ. Trebuie să iau toată seva de-acolo în nişte sticle şi s-o aduc la Wayan. Ea o s-o descânte şi o s-o sfințească la templu pentru mine, după care o să mă frece pe cap în fiecare zi cu sevă de bananier. Îmi garantează că în câteva luni o să am păr des şi strălucitor până la fund, aşa cum are ea.

— Şi dacă eşti cheală, spune, asta face să ai păr.

În timp ce noi discutăm, Tutti, care s-a întors de la şcoală, stă pe jos şi desenează o casă. Cele mai multe dintre desenele lui Tutti sunt desene cu case. Își doreşte la culme să aibă si ele o casă a lor. În fundal desenează mereu câte un curcubeu şi lângă casă – o familie zâmbitoare; cu tot cu tată.

Asta facem zi de zi când merg la Wayan. Stăm şi vorbim; Tutti desenează, iar eu şi Wayan râdem şi ne tachinăm reciproc. Umorul lui Wayan e fără perdea, vorbeşte mereu despre sex, mă ceartă că sunt singură şi face speculații în legătură cu înzestrarea genitală a fiecărui bărbat care trece pe stradă. Îmi tot spune că se duce la templu şi se roagă în fiecare seară ca în viața mea să apară un bărbat care să-mi devină iubit. I-am repetat şi în dimineața asta:

— Nu, Wayan, n-am nevoie. Mi s-a frânt inima de prea multe ori.

— Ştiu leac eu pentru inimă frântă, mi-a răspuns.

Pe un ton autoritar şi cu un aer de specialist, îmi enumera pe degete cele şase elemente ale Tratamentului Infailibil pentru Vindecarea Inimilor Frânte:

— Vitamina E, dormi mult, bei multă apă, călătoreşti departe de fostul iubit, meditezi şi înveți inima că aşa e destinul.

— Le-am făcut pe toate, mai puțin vitamina E.

— Atunci tu vindecată. Şi acum tu ai nevoie de bărbat nou. Eu aduc bărbat, cu rugăciuni.

— Păi eu nu mă rog pentru un bărbat, Wayan. Singurul lucru pentru care mă rog în perioada asta e să am eu pace în inimă.

Wayan şi-a ridicat ochii spre cer, ca şi când ar fi spus: *Da, bine, cum spui tu, albă mare şi ciudată ce eşti,* după care a explicat:

— Asta pentru că tu ai problemă mare la memorie. Nu mai aminteşti ce bun e sex. Eu am avut problemă mare la memorie când eram căsătorită. Când vedeam bărbat frumos că trece pe stradă, uitam că am bărbat acasă.

Aproape că a căzut pe podea de-atâta râs. Apoi şi-a revenit şi a încheiat:

— Toată lumea are nevoie de sex, Liz.

Chiar atunci, pe uşă a intrat o femeie care arăta extraordinar, cu un zâmbet luminos ca un far. Tutti i-a sărit în brațe şi a început să strige „Armenia! Armenia! Armenia!". Ceea ce s-a dovedit a fi chiar numele femeii, şi nu cine ştie ce strigăt naționalist de luptă. Am făcut cunoştință cu Armenia, care mi-a spus că e braziliancă. Femeia asta era atât de energică, atât de braziliancă! Era superbă, îmbrăcată elegant, fermecătoare, plină de vervă şi fără vârstă, dar *insistent de sexy.*

Armenia e şi ea prietenă cu Wayan şi vine des pe la ea să mănânce şi să-şi ia tot felul de tratamente tradiționale pentru frumusețe. S-a aşezat cu noi şi am vorbit şi bârfit aproape o oră. Mai are de stat o săptămână în Bali înainte să plece ori în Africa, ori poate înapoi în Tailanda, unde are o afacere. Aflu că Armenia n-a avut o viață tocmai plicticoasă.

A lucrat pentru înaltul Comisariat ONU pentru Refugiați. Prin anii '80 a fost trimisă în junglele din El Salvador şi Nicaragua, pe când ambele țări erau zone de război civil; rolul ei era să-şi folosească frumusețea, farmecul şi inteligența pentru a-i aduce pe generali şi pe rebeli la masa

tratativelor (ceva în genul „Putere frumoasă" a lui Ketut). Acum conduce Novica – o companie multinațională de marketing, care susține artiști locali din toată lumea, vânzându-le operele pe internet. Vorbește vreo șapte sau opt limbi. Are cei mai fabuloși pantofi pe care i-am văzut de când am plecat de la Roma.

După ce s-a uitat și la mine, și la Armenia, Wayan mi-a spus:

— Liz, tu de ce nu încerci să fii sexy ca Armenia? Tu fată așa frumoasă, tu ai capital bun de față frumoasă, corp frumos, zâmbet frumos. Dar porți tricou rupt, mereu tricou la fel, porți pantaloni rupți, mereu la fel. Tu nu vrei să fii sexy ca ea?

— Wayan, Armenia e *braziliancă.* E o situație complet diferită, m-am apărat eu.

— De ce diferită?

— Armenia, i-am spus noii mele prietene. Încerci, te rog, să-i explici lui Wayan ce înseamnă să fii braziliancă?

Armenia a râs, după care a răspuns foarte serios:

— Bun, eu am încercat întotdeauna să fiu drăguță și feminină chiar și în zonele de război și în taberele de refugiați din America Centrală. Nici în timpul celor mai mari crize și tragedii nu ai motive să contribui la mizeria generală arătând mizerabil. Asta-i filozofia mea. De aceea m-am machiat și am purtat bijuterii chiar și în junglă – nimic extravagant, bineînțeles, dar o brățară mică de aur, niște cercei, puțin ruj, un parfum bun, destul cât să se vadă că încă nu mi-am pierdut respectul de sine.

Într-un fel, Armenia îmi aduce aminte de englezoaicele epocii victoriene, care călătoreau prin toată lumea și care susțineau că nu există vreo scuză valabilă ca în Africa să te îmbraci cu ceva ce ți-ar fi rușine să porți într-un salon englezesc. Armenia e incredibil de activă. Pentru că avea treabă, n-a stat prea mult la Wayan, dar m-a invitat în acea seară la o petrecere. Cunoaște un alt expat brazilian care locuiește în Ubud și care dă diseară o petrecere specială la un restaurant drăguț din oraș. Are să pregătească o *feijoada* – un festin tipic brazilian, constând din mormane de carne de porc și de fasole neagră. Vor fi și cocteiluri braziliene, firește.

Şi tot felul de expaţi interesanţi din toată lumea, care locuiesc aici, în Bali. Nu vreau să merg şi eu? Poate că după restaurant vor ieşi undeva la dans. Nu prea ştie dacă-mi plac sau nu petrecerile, dar...

Cocteiluri? Dans? Mormane de carne de porc?

Vin sigur.

89

Nici nu mai ţin minte când m-am îmbrăcat elegant ultima oară, dar în seara asta am scormonit în rucsac după singura mea rochie decoltată, cu bretele subţiri, pe care o am în fundul bagajului, şi m-am îmbrăcat cu ea. M-am dat chiar şi cu ruj. Nu mai ţin minte nici când m-am dat cu ruj ultima oară, dar cu siguranţă a fost cu mult înainte să ajung în India. În drum către petrecere, m-am oprit acasă la Armenia, care m-a împodobit cu bijuteriile ei elegante, m-a lăsat să mă dau cu parfumul ei elegant, mi-a adăpostit bicicleta la ea în curte şi m-a dus la petrecere cu maşina ei elegantă, aşa cum îi stă bine unei femei adulte, cu scaun la cap.

M-am distrat nemaipomenit la cină cu toţi oamenii ăia veniţi din toată lumea şi am simţit că redescopăr toate aspectele personalităţii mele sociabile, pe care aproape că le uitasem. M-am şi ameţit un pic, lucru mare după lunile de purificare şi rugăciuni în ashram şi de ceaiuri băute în grădina mea plină de flori din Bali. Şi am flirtat! Nu mai flirtasem cu nimeni de secole! Avusesem de-a face în ultima vreme numai cu călugări şi vraci, iar acum, dintr-odată, mă pomeneam că scot de la păstrare vechea mea sexualitate. Deşi nu prea pot spune cu cine am flirtat. Era ca un soi de aură pe care o răspândeam în jur. Mă atrăgea cumva fostul ziarist australian atât de spiritual, aşezat lângă mine la masă? („Aici toţi suntem beţivi – spunea el. Şi dăm scrisori de *recomandare* altor beţivi ca noi.") Sau poate intelectualul neamţ foarte tăcut din capătul celălalt al mesei? (Îmi promisese că o să-mi împrumute romane din biblioteca lui.) Sau o fi fost brazilianul mai în vârstă şi foarte arătos care pregătise festinul ăla enorm pentru noi toţi? (Mi-au plăcut accentul şi ochii lui

căprui, deosebit de calzi. Şi cum a gătit, bineînțeles. Nu ştiu ce m-a apucat, dar i-am zis ceva teribil de provocator. Spunea, autoironie: „Sunt o catastrofă de brazilian – nu ştiu nici să dansez, nici să joc fotbal, nici să cânt la vreun instrument." M-am pomenit că-i răspund: „Aşa o fi, dar presimt că ai fi un Casanova foarte bun." Câteva secunde, timpul s-a oprit pur şi simplu în loc. Ne uitam unul la celălalt de parcă am fi spus *Hm, interesant fel de a pune problema.* Îndrăzneala mea încă plutea ca un parfum în aerul dintre noi. El nu a negat ce-i spusesem. Eu mi-am mutat prima privirea, simțind că mă înroşesc.)

Oricum, *feijoada* a fost incredibilă. Imorală, iute şi sățioasă – adică tot ce nu găseşti în bucătăria balineză tipică. Am mâncat farfurii întregi de carne de porc şi am ajuns la concluzia că n-o să devin niciodată vegetariană atâta timp cât există aşa ceva pe lume. După cină am mers să dansăm într-un club – dacă se poate numi aşa. Aducea mai mult cu o discotecă de plajă, doar că n-avea plajă. Înăuntru era o formație de puşti balinezi care cânta un *reggae* foarte bun, iar clienții erau o amestecătură de toate vârstele şi naționalitățile, de la străini stabiliți pe insulă şi turişti până la tineri localnici superbi, băieți şi fete, care dansau relaxați, fără inhibiții. Armenia n-a mai venit, spusese că a doua zi are treabă, dar arătosul domn brazilian s-a oferit să-mi fie însoțitor. Nu dansa atât de prost cum se lăudase. Probabil că ştia să joace şi fotbal. Îmi deschidea uşile, îmi făcea complimente, îmi spunea „dragă" – mă simțeam bine alături de el. Ce-i drept, mai apoi am observat că spunea „dragă" tuturor, chiar şi barmanului păros care ne servea. Dar, oricum, era foarte plăcut să primesc atâta atenție...

Nu mai fusesem într-un bar de foarte mult timp. Nici în Italia nu fusesem în baruri, de fapt nici în perioada mea cu David nu prea mergeam. Cred că ultima dată am dansat într-un local pe vremea când încă eram căsătorită... şi ne mergea *bine* împreună, dacă stau să mă gândesc. Doamne, au trecut secole de-atunci! Pe ringul de dans m-am întâlnit cu Stefania, o italiancă tânără şi vioaie pe care o cunoscusem de curând la un curs de meditație din Ubud, şi am dansat împreună cu părul

fluturând, şuviţe blonde şi şuviţe negre, învârtindu-ne vesele pe ring. Muzica s-a oprit cândva după miezul nopţii şi oamenii s-au amestecat, grupuri-grupuri.

Şi aşa am făcut cunoştinţă cu Ian. Chiar mi-a plăcut tipul ăsta! Mi-a plăcut de la bun început. Arăta foarte bine, era o combinaţie între Sting şi fratele mai mic al lui Ralph Fiennes. Era galez, aşa că avea vocea aia a lor adorabilă. Vorbea bine, era deştept, punea întrebări, discuta cu Stefanie în aceeaşi italiană stângace ca şi mine. Am aflat că era percuţionist în formaţia de *reggae* de-acolo şi cânta la *bongo.* Aşa că am făcut o glumă, i-am zis că e de fapt „bongo-lier", adică în loc să aibă gondolă, el are *bongo,* şi cumva ne-am apropiat şi am continuat cu râsetele și conversaţia.

La un moment dat a apărut Felipe – aşa îl chema pe brazilian. Ne-a invitat pe toţi să mergem la un restaurant foarte la modă, al unor europeni stabiliţi în Bali, care nu se închide niciodată, poţi să-ţi faci de cap acolo şi eşti servit cu bere şi aiureli la orice oră. M-am pomenit că mă uit la Ian *(oare* el *voia să meargă?)* şi, când a spus că merge, am spus că merg şi eu. Aşa că ne-am dus cu toţii la restaurant, unde am vorbit şi am râs cu Ian toată seara. Da – îmi plăcea tipul. Era primul bărbat după foarte mult timp despre care puteam să spun că-mi place *în felul acela.* Avea câţiva ani mai mult ca mine şi avusese o viaţă interesantă, cu toate punctele esenţiale în CV bifate (îi plăcea *Familia Simpson,* călătorise în toată lumea, trăise la un moment dat într-un ashram, l-a pomenit pe Tolstoi, părea să aibă o slujbă etc). Îşi începuse cariera în armata britanică, unde fusese expert genist în Irlanda de Nord. După care s-a ocupat de detonat mine ca specialist internaţional şi a construit tabere de refugiaţi în Bosnia. Acum era într-o pauză, pe care şi-o petrecea în Bali, unde se relaxa cântând în formaţia de *reggae...* toate, chestii care te ameţeau.

Nu-mi venea să cred că se făcuse ora trei jumătate dimineaţa şi eu eram încă trează – şi nu ca să meditez! Eram trează la ora aceea, purtam rochie şi vorbeam cu un străin atrăgător. Ce schimbare radicală! La

sfârşitul serii, eu şi Ian ne-am mărturisit unul celuilalt cât de bine ne-am simțit împreună. M-a întrebat dacă îi pot da numărul meu de telefon şi i-am spus că n-am aşa ceva, dar am o adresă de e-mail. Mi-a răspuns:

— Daaa, dar prin e-mail e aşa de... Îh...

Aşa că la despărțire n-am făcut schimb de numere de telefon sau de altceva. Doar ne-am îmbrățişat, şi el mi-a spus:

— Ne mai vedem noi dacă ei – și a arătat în sus, către cerul zeilor – vor asta.

În zori, Felipe – arătosul domn brazilian mai în vârstă – s-a oferit să mă ducă acasă. În timp ce maşina urca pe drumurile şerpuite dintre orezarii, mi-a spus:

— Dragă, toată seara ai vorbit cu cel mai mare mincinos din Ubud.

Mi s-a strâns inima.

— Ian e mincinos? am întrebat. Spune-mi acum, ca să nu aflu prea târziu.

— Ian? a răspuns Felipe şi a început să râdă. Nu, dragă, Ian e un tip serios. E un om bun. Mă refeream la *mine.* Eu sunt cel mai mare mincinos din Ubud.

O vreme am continuat drumul în tăcere.

— Dar să ştii că doar te tachinez, a adăugat.

A urmat o altă lungă tăcere, după care m-a întrebat:

— Îți place Ian, nu-i aşa?

— Nu ştiu, am spus. Nu aveam mintea tocmai limpede după toate cocteilurile braziliene pe care le băusem. E interesant, inteligent. A trecut mult timp de când nu m-am mai gândit cum ar fi să-mi placă cineva.

— O să ai parte de câteva luni minunate în Bali. Aşteaptă şi o să vezi că am dreptate.

— Nu prea ştiu de câtă viață socială o să fiu în stare, Felipe. Am doar rochia asta. Oamenii o să observe că mă îmbrac mereu cu aceeaşi rochie.

— Dragă, eşti tânără şi frumoasă. N-ai nevoie decât de o unică rochie.

90

Eu – tânără şi frumoasă?

Credeam că sunt bătrână și divorțată.

Abia dacă pot închide ochii în noaptea asta. M-am dezobişnuit complet să fiu trează la ore târzii, muzica încă îmi bubuie în urechi, părul îmi miroase a fum de țigară, stomacul s-a revoltat de cât alcool a primit. Ațipesc un pic, după care mă trezesc odată cu soarele, aşa cum fac de obicei. Doar că în dimineața asta nu sunt deloc odihnită, nu-mi găsesc liniştea şi în nici un caz nu sunt în stare să meditez. De ce sunt aşa agitată? Am avut parte de o seară foarte plăcută, nu? Am cunoscut nişte oameni interesanți, m-am îmbrăcat frumos, am dansat, am flirtat cu bărbați...

BĂRBAȚI.

Devin încă mai agitată când ajung la cuvântul ăsta, aproape că am un atac de panică. *Nu mai ştiu cum se face.* Pe vremuri flirtam cu neruşinare, în adolescență şi pe la douăzeci şi ceva de ani aveam o îndrăzneală ieşită din comun. Parcă-mi aduc aminte că a fost plăcut cândva – să cunosc un bărbat, să-l ademenesc către mine, să-i arunc tot felul de invitații şi provocări mai mult sau mai puțin voalate, să dau deoparte toate precauțiile şi să las lucrurile să-şi urmeze în voie cursul.

Dar acum nu simt decât valuri de panică şi de îndoială. Încep să toc mărunt toată seara şi fac din țânțar armăsar, închipuindu-mi cum ar fi să mă combin cu galezul care nu mi-a dat nici măcar adresa de e-mail. Deja îmi văd viitorul cu el, inclusiv toate argumentele mele împotriva fumatului (are acest prost obicei). Mă întreb dacă relația cu un bărbat nu mi-ar da iar peste cap toată călătoria/cariera de scriitoare/viața etc. Pe de altă parte – o mică poveste de amor ar fi ceva drăguț. Am în urmă o perioadă lungă, foarte lungă de uscăciune. (Îmi aduc aminte ce mă sfătuia Richard din Texas odată, apropo de viața mea amoroasă: „Fato, tu ai nevoie de cineva care să oprească *seceta.* Treb'e să-l găseşti pe *omu care aduce ploaia")* După care mi-l imaginez pe Ian, cu torsul lui frumos de

soldat, cum vine aici pe motocicletă şi face dragoste cu mine în grădină, Doamne, tare bine ar fi... Totuşi gândul ăsta deloc neplăcut reuşeşte cumva să mă zgârie pe creier şi să mă facă din nou să mă perpelesc, căci nu vreau să mai sufăr iar din dragoste. După care începe să-mi fie dor de David mai mult decât mi-a fost vreodată în ultimele luni şi încep să mă gândesc: *Poate ar trebui să-l sun şi să-l întreb dacă vrea să mai încercăm o dată...* (Urmează o foarte clară intervenţie a lui Richard, care-mi spune: *Vai, dar eşti genială, măi Provizii! Ce-ai făcut aseară? După ce te-ai ameţit, ţi-ai tras şi-o lobotomie, cumva?)* De la gândurile despre David până la obsesiile legate de divorţ calea e tare scurtă, şi foarte repede încep din nou (ca pe vremuri) cu autoflagelarea: fostul meu soţ, divorţul...

Măi Provizii, io credeam că terminasem cu subiectu' ăsta.

După care, din nu ştiu ce motiv, încep să mă gândesc la Felipe – domnul brazilian cel arătos. E drăguţ. *Felipe.* Spune că sunt tânără şi frumoasă şi că o să mă simt minunat în Bali. Are dreptate, nu? Ar trebui să mă relaxez şi să încep să mă distrez şi eu puţin, nu? Dar dimineaţa asta nu e deloc distractivă.

Nu mai ştiu cum se face, nu mai ştiu...

91

— Ce e viaţa asta? Tu înţelegi? Eu nu înţeleg.

Vorbeşte Wayan.

Mă întorsesem în restaurantul ei să mănânc deliciosul prânz special cu multivitamine, în speranţa că avea să-mi vindece şi mahmureala, şi anxietatea. Armenia, braziliancă, era şi ea acolo şi arăta ca de obicei – de parcă se întorsese după un weekend de relaxare, oprindu-se pe drum la un salon de cosmetică. Micuţa Tutti era pe podea şi desena case, ca de obicei.

Wayan tocmai aflase că în august – adică peste doar trei luni – contractul ei de închiriere urma să fie reînnoit, ceea ce însemna că şi

chiria avea să crească. Probabil va trebui să se mute din nou, pentru că nu-şi va mai putea permite să rămână acolo. Singura problemă era că poseda în bancă doar vreo 50 de dolari şi n-avea nici cea mai vagă idee unde să se ducă. Mutatul însemna ca Tutti să fie din nou retrasă de la şcoală. Le trebuia o casă a lor. Felul în care trăiau nu era nici pe departe potrivit pentru o mamă şi o fiică din Bali.

— De ce nu se termină suferința niciodată? întrebă Wayan. Nu plângea, doar punea o întrebare simplă, exasperată, la care nu exista răspuns. De ce trebuie tot să repeți, să repeți, niciodată nu terminat, niciodată nu odihneşti? Într-o zi munceşti aşa din greu, dar a doua zi trebuie munceşti la fel. Mănânci, dar a doua zi iar foame. Găseşti dragoste, după aia dragostea pleacă. Te naşti cu nimic – nu ceas, nu tricou. Munceşti aşa din greu şi mori cu nimic – nu ceas, nu tricou. Eşti tânăr, după aia eşti bătrân. Nu contează cât munceşti, tot ajungi bătrân, nu poți opri bătrânețe.

— Nu e cazul Armeniei, am glumit eu. Se pare că ea nu îmbătrâneşte.

— Dar asta e pentru că Armenia *braziliancă,* a adăugat Wayan, înțelegând în fine cum merg lucrurile pe lumea asta.

Am râs toate, însă era un râs amar, pentru că nu exista nimic amuzant în situația lui Wayan pe lumea asta. Datele erau următoarele: mamă singură, copil precoce, afacere de simplă subzistență, sărăcie iminentă, posibilitate mare de rămas pe drumuri. Unde să meargă Wayan? E evident că nu poate locui cu familia fostului soț. Familia ei trăieşte departe, la țară. Sunt țărani săraci, cultivatori de orez, locuiesc afară din oraș și, dacă s-ar muta la ei, asta ar însemna sfârşitul afacerii ei de vrăciță.

Pacienților le-ar fi imposibil să dea de ea, iar Tutti nu va mai putea niciodată să-şi continue şcoala, ca până acum – aşa că adio Facultate de Doctori de Animale. Au mai apărut şi altele între timp. Le țineți minte pe cele două fete sfioase care se ascundeau în bucătărie când am venit prima dată aici?

Sunt de fapt două orfane pe care Wayan le-a adoptat. Le cheamă Ketut pe amândouă (doar ca să se bramburească şi mai mult cartea asta) şi li se spune Ketut Mare şi Ketut Mică. Wayan le-a găsit pe amândouă, acum câteva luni, moarte de foame şi cerşind prin piață. Fuseseră abandonate acolo de o femeie parcă ieşită din cărțile lui Dickens – probabil o rudă de-a fetelor, un fel de codoaşă de copii cerşetori. Lăsa copii orfani prin piețe la cerşit, seara îi lua cu o maşină, le lua banii strânşi peste zi şi îi ducea undeva să doarmă. Când le-a găsit Wayan, fetele nu mai mâncaseră de câteva zile şi erau pline de păduchi, de paraziți intestinali şi de tot ce se mai poate închipui. Crede că cea mică are în jur de zece ani, iar cea mare vreo treisprezece. Ele oricum nu ştiu nici câți ani au, nici ce nume de familie poartă. (Ketut Mică ştie doar că s-a născut în acelaşi an cu „porcul cel mare" din satul ei; ceea ce nu ne-a fost de mare ajutor când am încercat să stabilim data.) Wayan le-a luat acasă şi are grijă de ele exact cum are de Tutti, cu aceeaşi afecțiune. Dorm toate patru pe o singură saltea în dormitorul de la etaj.

Cum a găsit o mamă singură din Bali – pândită de o posibilă evacuare – atâta forță sufletească încât să mai aducă acasă doi copii fără adăpost e ceva ce depăşeşte cu mult puterea mea de înțelegere în materie de compasiune.

Vreau să le ajut.

Asta era! Asta însemna senzația de tremur interior pe care o avusesem când plecasem de la Wayan, după ce făcusem cunoştință. De atunci am vrut s-o ajut pe femeia asta singură, cu trei copii de crescut. Voiam să le iau pe sus şi să le duc cumva într-o viață mai bună. Doar că nu reuşeam să-mi dau seama ce am de făcut. Dar azi, în timp ce mâneam de prânz împreună cu Wayan şi Armenia şi discutam de-ale noastre, ca de obicei, m-am uitat la micuța Tutti şi am observat că făcea ceva destul de ciudat. Se plimba prin prăvălie cu o placă mică de ceramică, smălțuită într-un albastru intens. O ținea în palmele înălțate și murmura un soi de incantație. M-am uitat la ea o vreme, curioasă să înțeleg ce face. Tutti s-a jucat cu bucata de ceramică mult timp: o arunca în aer, îi şoptea, îi cânta,

o târa pe podea ca pe o maşinuţă de jucărie. În final s-a aşezat pe ea într-un colţ ferit, cu ochii închişi, cântându-şi sieşi, închisă într-un spaţiu invizibil, doar al ei, învăluită într-un soi de transă mistică.

Am întrebat-o pe Wayan ce se întâmplă. Am aflat că fetiţa găsise bucata de ceramică pe lângă un şantier din apropiere, unde se construieşte un hotel de lux. De atunci îi tot spune lui Wayan: „Dacă vom avea vreodată casa noastră, poate îi punem o podea albastră frumoasă, aşa ca asta." Acum, susţine Wayan, Tutti petrece ore întregi jucându-se cu bucata de ceramică şi când închide ochii îşi închipuie că locuieşte deja în casa ei.

Ce să mai spun? Când am auzit povestea şi m-am uitat la copila aceea care parcă medita, concentrându-se asupra peticului ei de ceramică albastră, m-am gândit: *Gata, până aici.*

M-am scuzat că trebuie să plec şi m-am dus să rezolv situaţia asta insuportabilă o dată pentru totdeauna.

92

Wayan mi-a povestit odată că atunci când îşi îngrijeşte pacienţii i se întâmplă uneori să simtă că devine o conductă prin care Dumnezeu îşi trimite dragostea. Atunci încetează să se mai gândească ce trebuie să facă, intelectul nu-i mai funcţionează şi controlul e preluat de intuiţie. Nu mai trebuie să facă nimic, doar îi dă voie lui Dumnezeu să curgă prin ea.

— Simt cum vine un vânt şi-mi ia mâinile, spune.

Poate că acelaşi vânt m-a împins şi pe mine afară din prăvălia lui Wayan în ziua aceea, m-a scos din anxietatea mahmură privind reluarea *întâlnirilor* cu bărbaţi şi m-a dus până la internet café-ul din Ubud, unde m-am aşezat şi am scris dintr-o suflare un e-mail către toate rudele şi toţi prietenii mei din toată lumea, cerându-le să participe la o colectă de bani.

Le-am scris tuturor că în curând o să fie ziua mea – în iulie împlineam 35 de ani –, că nu există vreun lucru în toată lumea asta de

care să am nevoie sau pe care să mi-l doresc, că n-am fost niciodată mai fericită ca acum. Le-am mai spus că dacă aş fi la New York de ziua mea aş da o petrecere mare şi stupidă, la care i-aş pune să vină, ei simțindu-se obligați să-mi aducă daruri, sticle de vin, de pildă, astfel că totul s-ar transforma într-o distracție ridicol de scumpă. Aşa că, am continuat, o modalitate mai ieftină şi mult mai plăcută să-mi ureze „La mulți ani" ar fi să doneze bani ca să ajute o femeie din Indonezia pe nume Wayan Nuriyasih să cumpere o casă pentru ea şi copiii ei.

Le-am spus apoi povestea lui Wayan, a lui Tutti şi a celor două orfane. Le-am promis că voi dubla suma donată de ei, indiferent cât va fi, din propriile mele economii. Am explicat că ştiu bine că lumea e plină de războaie şi de suferințe nespuse şi că oamenii care au nevoie de ajutor sunt nenumărați, dar ce putem face noi? Balinezii despre care le-am povestit au devenit familia mea şi trebuie să avem grijă de familiile noastre, indiferent în ce colț de lume le-am descoperit. Pe când încheiam e-mailul, mi-am adus aminte ce-mi spusese Susan, prietena mea, cu nouă luni în urmă, înainte să plec în călătorie. Se temea că n-o să mă mai întorc niciodată acasă, şi mă avertizase: „Te ştiu cum eşti, Liz. Parcă văd că o să întâlneşti pe cineva, o să te îndrăgosteşti şi ai s-ajungi să-ți cumperi o casă în Bali."

Mare Nostradamus Susan asta!

A doua zi dimineață, când mi-am verificat e-mailurile, se strânseseră deja 700 de dolari. În ziua următoare, suma donațiilor devenise mai mare decât aş fi putut eu adăuga ca s-o dublez.

N-am să povestesc toate emoțiile din săptămâna aceea, n-o să explic cum e să găseşti zilnic mesaje venite din toată lumea, în care ți se spune: „Trece-mă şi pe mine pe listă!" Toată lumea a făcut donații. Oameni despre care ştiam sigur că au datorii sau probleme financiare au donat şi ei, fără nici cea mai mică ezitare.

Unul dintre primele mesaje sosite era de la o prietenă a prietenei unei cunoştințe, căreia i se transmisese e-mailul meu: voia să contribuie cu 15 dolari. John, un prieten campion într-ale ironiei, nu s-a abținut de

la un comentariu sarcastic la adresa tonului plângăreț şi şantajist sentimental al mesajului meu („Auzi, data viitoare când plângi că ai vărsat laptele, măcar ai şi tu grijă să fie lapte *condensat,* da?”), dar a donat şi el. Noul iubit al prietenei mele Annie (care e bancher pe Wall Street şi pe care nu l-am văzut niciodată) s-a oferit să dubleze el suma finală a donațiilor pe care urma să le strâng. După care e-mailul meu a început să se plimbe prin toată lumea, aşa că am început să primesc donații de la oameni complet străini. Am simțit că sunt martora unei avalanşe de generozitate la nivel mondial. Ca să închei acest episod la doar şapte zile după mesajul meu inițial, familia şi prietenii mei plus alți nenumărați necunoscuți de pe tot pământul mă ajutaseră să strâng aproape 18 000 de dolari americani cu care să-i cumpăr lui Wayan Nuriyasih o casă doar a ei.

Ştiam că Tutti făcuse, de fapt, cu putință miracolul prin puterea rugăciunilor ei, dorind ca bucățica de ceramică albastră să se înmoaie, să se umfle şi să crească în jurul ei – ca fasolea fermecată a lui Jack – până când se va fi transformat într-o casă adevărată, care s-o ocrotească pe ea, pe mama ei şi pe cele două fetițe orfane pentru totdeauna.

Şi încă ceva: mi-e ruşine s-o spun, dar nu eu, ci prietenul meu Bob şi-a dat seama de ceva absolut evident, anume că în italiană „Tutti” înseamnă „toți”. Cum de nu-mi dădusem seama până atunci? După tot timpul petrecut la Roma! Nu fusesem în stare să observ legătura. Aşa că a trebuit să mi se atragă atenția tocmai din Utah, de unde îmi scria Bob, care mi-a trimis săptămâna trecută un mesaj. Făcea şi el o donație şi spunea: „Deci asta e lecția finală, nu? Când pleci în lume să te ajuți pe tine, inevitabil ajungi să ajuți pe... *Tutti.*”

93

Nu vreau să-i spun nimic lui Wayan până nu strâng toți banii, îmi e greu să țin un secret aşa de mare, mai ales când o văd cum îşi face tot timpul griji cu ce va fi, dar nu vreau să-i dau speranțe până când nu

devine oficial totul. Aşa că o săptămână întreagă îmi țin gura şi-mi umplu timpul luând cina aproape seară de seară cu brazilianul Felipe, căruia nu pare să-i pese că am o singură rochie frumoasă.

Cred că m-am cam îndrăgostit de el. După câteva cine, sunt aproape sigură că m-am îndrăgostit un pic de el. Autoproclamatul „rege al minciunilor”, care cunoaşte pe toată lumea din Ubud şi e mereu sufletul petrecerilor, este mai mult decât pare la prima vedere. Am întrebat-o pe Armenia ce ştie despre el. Sunt prieteni de ceva vreme. I-am spus:

— Tipul ăla, Felipe, e mai profund decât pare, nu-i aşa? Are ceva anume...

— O, da! mi-a răspuns ea. E un om tare bun. Dar a trecut printr-un divorț urât. Cred că a venit aici ca să-şi revină după divorț.

Mă rog – iată un subiect despre care nu ştiu absolut *nimic.*

Numai că are 52 de ani. Interesant. Oare am ajuns la vârsta la care perspectiva unei relații cu un bărbat de 52 de ani mi se pare posibilă? Şi totuşi îl plac. Are părul argintiu şi un început de chelie care-i stă foarte bine, ceva în genul lui Picasso. Are ochii căprui şi foarte calzi, o față blândă şi miroase minunat. Şi e bărbat în toată firea. Masculul ajuns la maturitate – ceva ce n-am mai experimentat până acum.

E în Bali de cinci ani şi lucrează cu orfevrieri locali care fac bijuterii din pietre prețioase aduse din Brazilia, pe care le exportă în America. Înainte de apariția tuturor factorilor extrem de complicați care l-au dus la divorț, a fost căsătorit timp de douăzeci de ani, şi-mi place lucrul ăsta. Îmi place şi că şi-a crescut copiii, şi i-a crescut bine, şi e un tată iubit. Îmi place că a fost părintele care a stat acasă şi a avut grijă de copii când erau mici, în timp ce soția lui, o australiancă, îşi vedea de carieră. (Un soț feminist ca la carte, spune Felipe, pentru că „am vrut să fiu în tabăra celor cărora istoria le dă dreptate”.) Îmi place felul lui brazilian lipsit de inhibiții de a-şi arăta afecțiunea. (Când locuia în Australia, fiul lui, care avea 14 ani, a fost nevoit să-i spună, până la urmă: „Tati, acum că am împlinit 14 ani, poate că n-ar mai trebui să mă pupi pe gură când mă laşi la şcoală.”) Îmi place că Felipe vorbeşte fluent patru sau poate chiar cinci

limbi. (Îmi tot spune că nu vorbeşte indoneziana, dar toată ziua îl aud discutând în limba asta.) Îmi place că a călătorit în peste cincizeci de țări până acum şi că lumea i se pare un loc mic, în care e uşor să te descurci. Îmi place că se apleacă spre mine în timp ce mă ascultă şi că nu mă întrerupe decât când întreb dacă-l plictisesc, şi atunci îmi spune: „Am tot timpul din lume pentru tine, drăguța mea frumoasă.” Îmi place să mi se spună „drăguța mea frumoasă”. (Deşi o strigă şi pe chelneriță tot aşa.) Într-o seară, m-a întrebat:

— Liz, de ce nu-ți faci un amant pentru perioada cât stai în Bali?

Spre lauda lui, nu se referea neapărat la el, deşi cred că ar vrea să preia postul în cauză. M-a asigurat că Ian – galezul cel atrăgător – ar fi o pereche foarte potrivită pentru mine, dar existau şi alți posibili candidați. Era un maestru bucătar din New York, „un tip de încredere, mare şi musculos”, pe care crede că l-aş putea plăcea. Chiar există tot felul de bărbați care bântuie prin Ubud, mi-a spus, expatriați din toată lumea care se ascund aici, în comunitatea mereu schimbătoare a celor „fără casă şi fără bunuri” de pe această planetă, şi care ar fi mai mult decât bucuroşi să se asigure că „ai parte de o vară minunată în Bali, drăguța mea frumoasă”.

— Nu cred că sunt pregătită, îi răspund. Nu mă simt în stare să trec din nou prin tot efortul pe care-l presupune o relație amoroasă, înțelegi? N-am chef să fiu nevoită să mă rad pe picioare în fiecare zi ori să-mi arăt corpul unui nou iubit. Şi nu vreau să-mi spun iar povestea vieții sau să-mi bat capul cu contracepția. Oricum, nici măcar nu sunt sigură că mai ştiu cum se face. Am impresia că la 16 ani aveam mai multă încredere în mine în materie de sex și relații decât am acum.

— Sigur că aveai, zise Felipe. Atunci erai tânără şi toantă. Doar cei tineri și tonți se simt încrezători în materie de sex și relații. Crezi că ştie vreunul dintre noi în ce se bagă? Crezi că se poate ca oamenii să se iubească fără complicații? Dragă, ar trebui să vezi ce se întâmplă în Bali. Toți occidentalii care vin aici după ce şi-au făcut varză viețile de-acasă, care au ajuns la concluzia că s-au săturat de femeile din Vest se căsătoresc cu localnice adolescente mititele, dulci si ascultătoare. Ei cred că fetițele

astea frumoase îi vor face fericiți și le vor ușura viața. Dar de câte ori văd treaba asta, mă gândesc la același lucru. *Mult noroc.* Pentru că tot o femeie ai în fața ta, prietene. Și tu tot bărbat ai rămas. E vorba tot de doi oameni care încearcă să se înțeleagă, deci mai devreme sau mai târziu lucrurile se vor complica. Și dragostea e întotdeauna complicată. Dar, dragă, asta nu înseamnă că oamenii ar trebui să nu se mai iubească. Uneori e nevoie să ne mai frângem și inimile. O inimă frântă e semn bun. Înseamnă că măcar am încercat.

— Inima mea s-a frânt așa rău data trecută, că *încă* mă doare, îi spun eu. Asta nu-i nebunie? Să te doară și după doi ani după ce s-a terminat totul?

— Dragă, eu sunt brazilian din sud, pe mine poate să mă doară și zece ani o poveste cu o femeie pe care nici măcar n-am sărutat-o.

Vorbim despre căsniciile și divorțurile noastre. Nimic meschin, doar facem schimb de dureri și de păreri despre hăurile fără fund ale depresiei de după divorț. Bem vin și mâncăm bine și ne povestim unul altuia istorioarele cele mai drăguțe pe care ni le putem aminti despre fostele noastre jumătăți. Ca să mai îndulcim amărăciunea discuțiilor despre pierderi.

— Vrei să faci ceva cu mine weekendul ăsta? mă întreabă Felipe. Mă pomenesc spunând că da, ar fi foarte drăguț. Pentru că exact așa *ar fi.*

S-a întâmplat deja de două ori ca Felipe să mă aducă acasă și să-mi spună noapte bună. De fiecare dată s-a întins către mine din locul șoferului, pentru un sărut de despărțire, și de fiecare dată am făcut același lucru: m-am lăsat trasă spre el, dar mi-am ferit capul în ultimul moment, lipindu-mi obrazul de pieptul lui. Stând așa, l-am lăsat să mă țină în brațe un timp – mai mult decât ar fi normal pentru o îmbrățișare prietenească. Îl simt cum își îngroapă fața în părul meu, în timp ce fața mea îi presează ceva, poate sternul. Simt mirosul cămășii lui mătăsoase de in. Îmi place la nebunie cum miroase. Are brațe musculoase și un piept frumos și lat. Pe vremuri, când era în Brazilia, a fost campion la gimnastică. Sigur, asta se

petrecea în 1969, adică în anul în care m-am născut eu, dar nu asta contează. Are un corp puternic.

Felul în care îmi tot feresc capul de câte ori se întinde către mine e o formă de a mă ascunde – evit un simplu sărut de noapte bună. Dar în acelaşi timp e şi o formă de a nu mă ascunde. Dându-i voie să mă strângă îndelung în brațe la sfârşitul fiecărei seri, îmi dau şi mie voie *să fiu strânsă în brațe.*

Lucru care nu s-a mai întâmplat de foarte multă vreme.

94

L-am întrebat pe Ketut, bătrânul meu vraci:

— Ce ştii despre idile?

Mi-a spus:

— Ce e asta, idile?

— Nu contează.

— Nu – ce e asta? Ce înseamnă cuvânt?

— Idilă, încep eu. Când un bărbat şi o femeie se îndrăgostesc. Sau câteodată doi bărbați se îndrăgostesc. Sau două femei. Săruturi şi sex şi căsătorie – lucruri din astea.

— Eu nu fac sex cu prea multe persoane în viața mea, Liss. Numai cu soția mea.

— Ai dreptate, asta nu înseamnă prea multe persoane. Dar te referi la prima soție sau la a doua?

— Eu am singură soție, Liss. Ea moartă acum.

— Păi cum rămâne cu Nyomo?

— Nyomo nu soție de-adevărat, Liss. Ea soție la fratele meu. Văzându-mi expresia derutată, adaugă: Asta tipic la Bali.

Fratele mai mare al lui Ketut e țăran, cultivă orez, locuieşte alături de Ketut şi e căsătorit cu Nyomo, cu care are trei copii. Pe de altă parte, Ketut şi soția lui n-au putut face copii, aşa că, pentru a avea un moştenitor, l-au adoptat pe unul dintre fiii fratelui lui Ketut. Când soția

lui Ketut a murit, Nyomo a început să aibă grijă de ambele gospodării, şi de a ei, şi de a vraciului. După tradiția balineză, ea e soția lui Ketut din toate punctele de vedere (găteşte, face curat, are grijă de bunul mers al ceremoniilor şi ritualurilor casei), mai puțin unul: nu întreține relații sexuale cu Ketut.

— De ce nu? am întrebat.

— Prea BĂTRÂN! mi-a răspuns el. După care a chemat-o pe Nyomo ca să-i spună şi ei că doamna din America vrea să ştie de ce nu fac ei doi sex. Nyomo mai avea puțin şi murea de râs. A venit lângă mine și mi-a tras una în braț. Foarte tare.

— Eu doar o soție, a continuat Ketut. Şi ea acum moartă.

— Îți e dor de ea?

— Era vremea la ea să moară, a zâmbit el trist. Acum eu povestesc ție cum găsesc soția mea. Când am douăzeci şi şapte ani, eu cunosc fată şi iubesc pe ea.

— În ce an era asta? întreb eu, încercând cu disperare, ca de obicei, să aflu câți ani are Ketut.

— Nu ştiu. Poate 1920?

(Adică acum ar avea vreo 112 ani. Cred că ne apropiem de dezlegarea misterului...)

— Eu iubesc fata asta, Liss. Foarte frumoasă. Dar caracterul nu bun, la fata asta. Vrea doar bani. Ea fuge după alt băiat. Ea niciodată spune adevăr. Eu cred că ea are minte secretă în mintea cealaltă, nimeni nu poate vede acolo. Ea gata, nu mă mai iubeşte, fuge cu alt băiat. Eu foarte trist. Supărat în inimă. Eu mă rog şi mă rog la frații mei spirituali, ştii tu, întreb de ce ea nu mai iubeşte Ketut. După aia, un frate spune adevăr. El spune: „Asta nu perechea ta adevărată. Ai răbdare." Aşa că eu am răbdare şi după aia găsesc soția mea. Frumoasă femeie, bună femeie. Mereu dulce pentru mine. Niciodată ceartă, nu, mereu armonie în casă, mereu ea zâmbeşte. Şi când nu bani acasă, mereu ea zâmbeşte şi spune ce bucuroasă că mă vede. Când ea moare, eu foarte trist în minte.

— Ai plâns?

— Doar puțin, în ochi. Dar eu fac meditație, pentru curățat corp de durere. Eu meditez pentru sufletul ei. Foarte trist, dar şi vesel. Eu vizitez pe ea în meditație în fiecare zi, chiar sărut pe ea. Ea singura femeie cu care eu fac sex. Vezi, nu ştiu... care e cuvânt nou, de azi?

— Idilă.

— Da, idilă. Eu nu ştiu idilă, Liss.

— Deci nu e tocmai aria ta de expertiză, nu?

— Ce e asta... *expertiza?* Ce înseamnă cuvânt?

95

Până la urmă, am discutat cu Wayan şi i-am spus despre banii donați pentru casa ei. I-am explicat ce mi-am dorit de ziua mea, i-am arătat lista cu numele tuturor prietenilor mei şi i-am spus ce sumă finală se strânsese: 18 000 de dolari americani. La început a fost atât de şocată, încât pe fața ei se putea citi o durere incredibilă. E ciudat şi adevărat – uneori emoția intensă ne face să reacționăm la veştile cutremurătoare exact pe dos decât ar dicta logica. Este valoarea absolută a emoției omeneşti – evenimentele fericite se înregistrează câteodată pe o scală Richter a traumelor noastre interioare. Durerea cruntă ne poate face să izbucnim uneori în râs. Vestea pe care i-o dădusem lui Wayan era prea mare pentru ea, n-o putea înțelege dintr-odată, aproape că o percepea ca pe un nou motiv de îngrijorare. Aşa că am stat cu ea câteva ceasuri, în care i-am repetat povestea şi i-am arătat cifrele iar şi iar, până a început să înțeleagă cu adevărat ce se întâmplă.

Prima ei reacție articulată (înainte de a izbucni în plâns de fericire, la gândul că va avea o grădină) a fost:

— Te rog, Liz, tu trebuie să explici oamenilor care au ajutat la strâns bani că asta nu e casa lui Wayan, asta e casa la toți care au ajutat pe Wayan. Dacă ei vin în Bali, ei nu trebuie niciodată să stea la hotel, OK? Tu spui că vin şi stau la mine acasă, OK? Promiți să spui asta? O numim Casă de grup... Casă pentru toți...

După care şi-a dat seama că va avea şi grădină – şi a izbucnit în plâns.

Încetul cu încetul, au început să-i mijească în minte şi alte lucruri bune. Parcă ar fi fost un vas cu emoţii, pe care cineva îl răstoarnă şi toată camera se umple cu conţinutul lui. Dacă va avea o casă, înseamnă că va avea şi o mică bibliotecă pentru cărţile ei de medicină! Şi o farmacie cu remedii tradiţionale! Şi un restaurant adevărat, cu mese şi scaune cumsecade (pentru că mesele şi scaunele ei vechi, bune trebuiseră vândute ca să plătească onorariul avocatului). Dacă va avea o casă, va putea în sfârşit să apară în *Lonely Planet*[28], pentru că publicaţia voise mereu s-o treacă şi pe ea la secţiunea de servicii, dar nu putuse niciodată din cauză că nu avea o adresă permanentă. Şi dacă va avea o casă, va putea să-i facă lui Tutti petreceri de ziua ei! Apoi a redevenit serioasă:

— Cum pot să-ţi mulţumesc, Liz? Ţi-aş da orice. Dacă era la mine soţ iubit şi tu nevoie de bărbat, eu dat bărbatul meu.

— Păstrează-ţi bărbatul, Wayan. Vreau doar să te asiguri că Tutti are să meargă la facultate.

— Ce mă fac dacă tu niciodată nu venit aici?

Dar eu veneam aici *orice s-ar fi întâmplat.* M-am gândit la una dintre poeziile mele sufite preferate, în care se spune că, demult, Dumnezeu a desenat un cerc pe nisip exact în locul în care stai acum. Nu aveam cum să nu vin aici. N-ar fi fost cu putinţă să nu vin aici.

— Unde vrei să-ţi construieşti casa, Wayan? am întrebat-o.

Ca un copil care pândeşte de mult o anumită minge din vitrina magazinului de articole sportive sau ca o fetiţă visătoare care de la treisprezece ani îşi tot desenează rochia de mireasă, Wayan ştia deja ce vrea. Ştia că vrea să cumpere o parcelă de teren în centrul unui sat din apropiere. Lotul de pământ în cauză avea apă curentă, canalizare şi

---

[28] Colecţie populară – prima de acest gen publicată în lume – de ghiduri de călătorie adresate turiştilor care merg cu rucsacul în spate sau, în orice caz, călătoresc cât mai ieftin. Ghidurile conţin informaţii despre trasee turistice neconvenţionale şi, în particular, despre serviciile şi preţurile practicate în regiunea descrisă. *(N.t.)*

electricitate, era în apropierea unei şcoli foarte bune pentru Tutti, era bine situat, într-un loc în care pacienţii şi clienţii ar fi ajuns şi mergând pe jos. Fraţii ei o puteau ajuta la construcţia casei. Se gândise la tot, mai puţin la culoarea pereţilor din dormitor.

Aşa că am mers împreună la un expatriat francez foarte amabil, consilier financiar şi agent imobiliar, care ne-a explicat cum se pot transfera cel mai uşor banii. Propunerea lui a fost să simplificăm totul şi să trimitem banii din contul meu direct în contul bancar al lui Wayan. În felul acesta, ea putea să-şi cumpere cu ei orice, casă ori teren, iar eu eram scutită de complicaţiile legale şi financiare ale cumpărării unei proprietăţi în Indonezia. Atât timp cât sumele pe care urma să le transfer nu depăşeau 10 000 de dolari, nici Fiscul, nici CIA nu aveau să mă suspecteze de spălare de bani proveniţi din droguri sau mai ştiu eu ce. După care am mers la banca unde Wayan avea cont şi am discutat cu directorul despre viitoarele transferuri de bani. În concluzie, domnul de la bancă a spus:

— Wayan, deci peste câteva zile, când se vor termina transferurile, în contul tău vor fi cam 180 de milioane de rupii.

Eu şi Wayan ne-am uitat una la cealaltă şi am bufnit într-un hohot de râs ridicol. Ce sumă uriaşă! Pentru că ne aflam într-un birou de bancă, încercam să ne abţinem, dar nu prea puteam. Când am ieşit de-acolo, ne legănam ca şi când am fi fost bete, sprijinindu-ne una pe cealaltă ca să nu cădem. Mi-a spus:

— N-am văzut niciodată ca minune se întâmplă aşa repede! Tot timpul rugat la Dumnezeu să ajute Wayan. Dar şi Dumnezeu ruga Liz să ajute Wayan.

— Şi Liz îi ruga pe prietenii ei s-o ajute tot pe Wayan, am adăugat.

Ne-am întors la prăvălie, unde am găsit-o pe Tutti care abia venise de la şcoală. Wayan a căzut în genunchi, a luat-o în braţe pe fetiţă şi i-a spus:

— Casă! Casă! Avem casă!

Tutti s-a prefăcut că leşină şi s-a prăvălit teatral pe podea.

În timp ce râdeam toate, am observat că cele două orfane priveau din bucătărie toată scena şi mi-am dat seama că se uitau la mine cu nişte expresii care păreau să exprime... *teamă.* În timp ce Wayan şi Tutti ţopăiau de fericire, eu mă întrebam ce le trecea prin cap fetiţelor. De ce anume le era aşa de frică? Că Wayan le va părăsi? Sau eu mă transformasem deodată în cineva de care e bine să-ţi fie frică, dacă reuşisem să aduc dintr-odată în casa lor aţâţi bani? (Aţâţi bani, încât poate că făcusem cine ştie ce magie neagră pentru ei.) Sau poate că o viaţă atât de fragilă ca a acestor copii te face să resimţi orice schimbare ca pe ceva îngrozitor...

Într-un moment de respiro al veseliei, am vrut să mă asigur şi am întrebat-o pe Wayan:

— Dar Ketut Mare şi Ketut Mică? Este şi pentru ele o veste la fel de bună?

Wayan s-a uitat către fetiţele din bucătărie şi a văzut pesemne pe chipurile lor aceeaşi îngrijorare ca mine. S-a dus într-un suflet la ele, le-a strâns în braţe pe amândouă şi le-a şoptit cuvinte liniştitoare. Păreau că se relaxează în îmbrăţişarea ei. Telefonul a început apoi să sune, şi Wayan a încercat să se smulgă din îmbrăţişare ca să poată răspunde, dar mânuţele slabe ale celor două Ketut se agăţaseră cu disperare de mama lor neoficială, în timp ce căpşoarele lor se ghemuiseră pe burta şi la subsuorile ei... Mult timp au refuzat – dovedind o îndărătnicie de care nu le credeam capabile – s-o lase să plece.

Aşa că am răspuns eu la telefon în locul ei:

— Aici Centrul tradiţional de vindecare! Vă aşteptăm azi la mari reduceri de lichidare de stoc, înainte să ne mutăm!

96

Am ieşit din nou cu brazilianul Felipe; în weekend chiar de două ori. Sâmbătă l-am dus la Wayan şi la fete să le cunoască. Tutti a desenat case special pentru el, iar Wayan îmi tot făcea cu ochiul pe la spatele lui şi-mi

şoptea: „Iubit nou?" Eu îi suflam „Nu, nu, nu" (deşi, ca să vă spun drept, nu mă mai gândesc deloc la galezul ăla simpatic). L-am dus pe Felipe şi la Ketut, care i-a citit în palmă şi a spus despre el, de şapte ori la rând (în timp ce se uita fix şi foarte insistent la mine), că e „om bun, om foarte bun, om foarte, foarte, foarte, foarte bun. Nu om rău, Liss – *om foarte bun!*

Duminică, Felipe m-a întrebat dacă nu mi-ar plăcea să merg o zi la plajă. Mi-am dat seama că locuiam deja în Bali de două luni şi nu fusesem la plajă nici măcar o dată, ceea ce acum mi se părea curată prostie, aşa că am acceptat. M-a luat de-acasă cu jeepul şi am mers cam o oră până la o plajă micuță, ascunsă, din Pedangbai, unde turiştii nu ajung mai niciodată. Locul era exact cum ți-ai putea închipui că arată paradisul, cu apă albastră, nisip strălucitor şi umbră de palmieri. Am pălăvrăgit toată ziua, cu întreruperi doar pentru înotat, dormit şi citit. Ne citeam din când în când unul celuilalt cu voce tare. Localnicele de la tarabele din apropiere ne-au fript peşte proaspăt, abia prins de pescari, şi am mai cumpărat bere rece şi fructe la gheață. Ne-am povestit printre valuri acele detalii din viața noastră pe care nu apucaserăm încă să ni le spunem în ultimele săptămâni, când cinaserăm împreună în cele mai liniştite restaurante din Ubud, în compania multor sticle de vin.

După ce m-a văzut pe plajă, mi-a spus că-i place corpul meu şi că brazilienii au o denumire specială pentru tipul meu de corp *(normal* că au), şi anume *magra-falsa,* adică „fals-slabă". Ceea ce înseamnă că de la distanță femeia respectivă are o siluetă destul de zveltă, dar când te apropii observi că de fapt e rotunjită şi cărnoasă exact cât trebuie, ceea ce ei consideră că e o chestie bună. Binecuvântați fie brazilienii ăştia... În timp ce stăteam lungiți pe prosoapele de plajă, el se întindea spre mine din când în când şi-mi ştergea nişte nisip de pe nas sau îmi muta o şuviță rebelă de pe frunte. Cred că am vorbit vreo zece ore încheiate. Când s-a întunecat, ne-am luat lucrurile şi am făcut o plimbare braț la braț de-a lungul drumului nepavat şi prost luminat, care străbătea vechiul sat de pescari din apropierea plajei. La lumina stelelor, Felipe din Brazilia m-a

întrebat pe tonul cel mai natural şi mai relaxat cu putinţă (ca şi când ar fi întrebat dacă am chef să mănânc ceva):

— Crezi că e cazul ca noi doi să avem o aventură, Liz? Ce părere ai?

Îmi plăcea la culme felul în care se întâmplau lucrurile. Nu printr-un gest, nu cu încercarea de a mă săruta sau a mă strânge în braţe, ci cu o întrebare. Ba chiar cu întrebarea cea mai potrivită. Mi-am adus aminte ce-mi spusese psihoterapeutul meu la una dintre şedinţe, cu vreun an înainte de a-mi începe călătoria. Îi mărturisisem că mă bate gândul să nu am aventuri amoroase în anul în care voi călători, dar îmi pun totuşi întrebări:

— Şi dacă întâlnesc pe cineva care îmi place cu adevărat? Ce-ar trebui să fac? Să încep o relaţie cu el sau nu? Să-mi păstrez autonomia? Sau să mă delectez cu o idilă?

Terapeutul mi-a răspuns cu un zâmbet plin de indulgenţă:

— Ştii ceva, Liz? Toate astea le vei discuta cu persoana respectivă atunci când le va veni timpul.

Şi iată: timpul, locul, subiectul şi persoana. Avem o întreagă discuţie despre propunerea lui, care se leagă cu uşurinţă în timp ce ne plimbăm relaxaţi la braţ, pe malul oceanului. Îi răspund:

— Felipe, probabil că, în împrejurări normale, aş accepta. Indiferent ce înseamnă *împrejurări normale...*

Am râs amândoi. Dar am continuat şi i-am explicat ezitările mele. Adică – oricât de mult mi-ar surâde ideea de a mă da, trup şi suflet, pe mâna expertă a unui amant expat, există ceva în mine care îmi cere cu insistentă să dedic acest an de călătorie în exclusivitate mie însămi. Simt că în viaţa mea, am continuat, se petrece o transformare vitală, care are nevoie de timp şi de spaţiu pentru a se încheia aşa cum trebuie. Sunt, în fond, ca o prăjitură abia scoasă din cuptor, care trebuie să se răcească un pic înainte de a fi glasată. Nu vreau să-mi fur singură timpul preţios pe care l-am obţinut atât de greu. Nu vreau să pierd din nou controlul asupra vieţii mele.

Desigur, Felipe mi-a spus că înțelege și că ar trebui să fac ce cred eu că e mai bine pentru mine, că speră să-l iert pentru întrebarea pe care mi-a pus-o („Odată și-odată trebuia să te întreb, drăguța mea frumoasă”). M-a asigurat că, indiferent ce o să hotărăsc, vom rămâne prieteni, pentru că e evident cât bine ne face amândurora timpul petrecut împreună.

— Totuși, a continuat, acum trebuie să asculți și argumentele mele.

— Corect, am recunoscut eu.

— În primul rând, dacă am înțeles bine, tot acest an al tău e gândit ca tu să găsești echilibrul dintre plăcere și devoțiune. Înțeleg ce ai făcut pentru partea cu devoțiunea, dar nu prea văd unde a fost plăcerea.

— Am mâncat o groază de paste în Italia, Felipe.

— Paste, Liz? *Paste?*

— Bun, ai dreptate.

— În al doilea rând, cred că știu ce te neliniștește. Te gândești că iar are să intre un bărbat în viața ta și o să-ți fure din nou toi ce ai. Eu nu ți-aș face niciodată așa ceva, draga mea. Am fost singur mult timp și eu, și am pierdut mult în dragoste și eu, exact ca tine. N-aș vrea ca vreunul dintre noi să-i răpească ceva celuilalt. Doar că nu m-am simțit niciodată așa bine în compania cuiva cum mă simt cu tine – și chiar mi-ar plăcea să fim împreună. Nu te speria, n-am de gând să merg după tine la New York în septembrie, când pleci de-aici. Cât despre toate motivele pe care mi le-ai dat acum câteva săptămâni, când te-am întrebat de ce nu-ți găsești un amant... Uite, gândește-te în felul ăsta: pe mine nu mă interesează să te razi pe picioare în fiecare zi, deja îți ador corpul, mi-ai spus povestea vieții tale și pe deasupra nu trebuie să-ți bați capul cu contracepția, pentru că am făcut vasectomie.

— Felipe, asta-i oferta cea mai romantică și mai tentantă pe care mi-a făcut-o vreodată un bărbat.

Și așa era. Dar răspunsul meu a rămas nu.

M-a dus acasă. A tras mașina în fața casei și am schimbat câteva dulci săruturi sărate, pline de nisip și de ziua aceea petrecută la ocean. A fost minunat. Dar răspunsul meu a rămas în continuare nu.

— E OK, dragă, mi-a spus. Dar te aştept mâine-seară la mine. Îți fac friptură la cină.

Apoi a plecat şi eu m-am dus singură la culcare.

În trecut, aveam obiceiul să iau foarte repede decizii în privința bărbaților. Întotdeauna m-am îndrăgostit repede şi fără să mă gândesc la riscuri. Am tendința să văd partea bună a fiecărui bărbat, ba mai mult, să presupun că toți sunt *capabili* emoțional să-şi atingă potențialul maxim. M-am îndrăgostit de mai multe ori decât vreau să recunosc de potențialul maxim al câte unui bărbat, mai degrabă decât de bărbatul în carne şi oase, după care m-am agățat de relația în cauză mult timp (uneori mult prea mult), aşteptând ca partenerul să ajungă la propria-i măreție. În poveştile mele de dragoste, am fost de multe ori doar victima propriului optimism.

M-am căsătorit foarte repede şi foarte de tânără, plină de speranțe şi de dragoste, dar fără să fi discutat cu adevărat ce urma să însemne realitatea unei căsnicii. Nimeni nu-mi dăduse sfaturi în privința asta. Părinții mă educaseră să fiu independentă, pe picioarele mele şi capabilă să iau singură decizii. Când am împlinit 24 de ani, se presupunea că eram în stare să aleg, să fiu autonomă. Dar lumea n-a fost mereu aşa. Dacă m-aş fi născut în oricare dintre secolele occidentale de patriarhat, până în momentul căsătoriei aş fi fost considerată proprietatea tatălui meu, după care aş fi intrat în patrimoniul soțului, ca bun conjugal. Aş fi avut prea puțin de spus în privința chestiunilor importante din viața mea. Cândva, dacă vreun bărbat mi-ar fi cerut mâna, tata i-ar fi pus o lungă listă de întrebări în urma cărora ar fi hotărât dacă pețitorul este sau nu perechea potrivită. Ar fi vrut să afle: „Cum o s-o întreții pe fata mea? Ce reputație ai în comunitate? Eşti sănătos? Unde veți locui? Ai datorii? Ai bunuri? Ce trăsături bune de caracter ai?” Pe atunci, tatăl meu nu m-ar fi dat pur şi simplu de soție cuiva doar pentru că eram îndrăgostită de bărbatul cu pricina. Dar în lumea de azi, când am luat hotărârea să mă căsătoresc, modernul meu tată nu s-a implicat deloc. S-a amestecat în decizia mea în aceeaşi măsură ca în stilul meu de a mă coafa.

Credeți-mă, nu am nici un fel de nostalgii legate de patriarhat. Dar am realizat că, odată cu dezmembrarea (justificată) a sistemului patriarhal, n-a apărut neapărat o altă formă de protecție. Vreau să spun că mie nu mi-ar fi trecut niciodată prin cap să pun vreunuia dintre bărbații de care m-am îndrăgostit acele întrebări pe care, în alte vremuri, le-ar fi pus tatăl meu. M-am dăruit de multe ori doar de dragul dragostei. Și uneori era să pierd totul. Ca să devin cu adevărat autonomă, ar trebui să-mi asum rolul de gardian al propriei mele persoane. Gloria Steinem[29] a dat cândva femeilor un sfat devenit celebru: să încerce să devină asemenea bărbaților cu care își doresc să se căsătorească. Mi-am dat de curând seama că ar trebui să fiu nu numai propriul meu soț, dar și propriul meu tată. Și de aceea mă duceam să dorm singură în noaptea aceea. Pentru că simțeam că e mult prea devreme să primesc în vizită un domn care mă curtează.

Acestea fiind spuse, m-am trezit pe la două noaptea cu un oftat și cu o dorință fizică atât de puternică, încât nu știam cum aș putea-o potoli. Motanul nebun care bântuie pe-aici mieuna plin de jale, iar eu i-am spus: „Te înțeleg perfect." Trebuia să fac *ceva* cu starea mea, așa că m-am ridicat din pat, m-am dus la bucătărie în cămașă de noapte, am curățat o mulțime de cartofi, i-am fiert, i-am tăiat, i-am prăjii în unt, i-am sărat bine și i-am mâncat absolut pe toți. În timp ce mă îndopam, îmi rugam corpul să accepte schimbul: să primească satisfacția unui morman de cartofi prăjiți în locul senzației de împlinire care urmează după ce faci dragoste.

După ce a ras toți cartofii, corpul meu a răspuns sec:

— Iubita, n-ai nimerit-o!

Așa că m-am dus înapoi în pat, am oftat de plictiseală și am început să...

---

[29] Jurnalistă și scriitoare (n. 1934), una dintre cele mai importante figuri ale mișcării feministe americane. *(N. t.)*

Câteva vorbe despre masturbare, dacă-mi dați voie. Uneori, e o soluție la... îndemână, dar alteori poate fi ceva atât de groaznic de nesatisfăcător, încât ajungi să te simți şi mai rău decât înainte. După un an şi jumătate de singurătate, după un an şi jumătate în care n-am avut de-a face cu nimeni în pat (în afară de mine), mă cam săturasem de sportul ăsta. Totuşi, aşa agitată cum eram – ce altceva să fac? Cu cartofii dădusem chix. Aşa că am profitat din nou de mine însămi. Ca de obicei, mintea îmi cotrobăia prin toate folderele cu amintiri erotice, în căutarea unei întâmplări sau fantezii care să mă ajute să termin treaba cât mai repede. Dar în seara aia nu mergea nimic – nici povestea cu pompierul, nici povestea cu pirații, nici faza cu bătrânul-Bill-Clinton-cel-pervers (care de obicei merge la fix), nici măcar scena cu domnii englezi care mă înghesuie într-un salon victorian, chemându-şi în ajutor junele lor slujnice. În final, singurul lucru care m-a mulțumit a fost să recunosc, cu oarecare reticență, că bunul meu prieten din Brazilia vine în pat cu mine... deasupra mea...

Şi apoi am dormit. Când m-am trezit, dormitorul era cufundat în linişte, iar afară se zărea un cer senin şi albastru. Simțindu-mă în continuare neliniştită şi fără echilibru, mi-am petrecut mare parte din dimineață cântând toate cele 182 de versuri în sanscrită din *Gurugita* – marele imn de purificare din ashramul meu indian. Când am terminat cu *Gurugita,* am meditat o oră în absolută nemişcare, până când am simțit din nou perfecțiunea fără nume, constantă, senină şi imuabilă a fericirii mele. O fericire mai bună şi mai adevărată decât orice am simțit vreodată, inclusiv dulci săruturi sărate și cartofi cu unt încă și mai sărați.

Eram extrem de mulțumită de hotărârea de a rămâne singură.

97

Aşa că am fost destul de surprinsă când, în seara următoare – după ce-mi pregătise cina la el acasă, după ce petrecuserăm câteva ore tolăniți pe canapea şi discutând câte-n lună şi-n stele şi după ce se apropiase

deodată de mine, îşi îngropase fața în subsuoara mea şi spusese că-mi adoră mirosul murdar –, Felipe mi-a luat obrajii în palme şi mi-a spus:

— De ajuns, dragă. Acum hai în pat.

Și așa am făcut.

Da, m-am dus cu el în pat, în dormitorul cu ferestre enorme, prin care se vedea cerul nopții deasupra orezăriilor tăcute. A dat la o parte perdeaua albă, subțire a baldachinului împotriva țânțarilor şi m-a condus în pat. M-a ajutat să-mi scot rochia cu grija şi priceperea tandră a cuiva care, în mod evident, îşi dusese copiii la culcare ani în şir. Mi-a explicat condițiile lui – nu voia absolut nimic de la mine, în afara permisiunii de a mă adora exact atât timp cât doream eu s-o facă. Eram de acord cu condițiile astea?

Îmi pierdusem glasul pe la jumătatea drumului dintre canapea şi pat, aşa că doar am dat din cap. Nu mai aveam altceva de spus. Trecusem printr-un anotimp al singurătății, lung şi auster. Mă descurcasem onorabil. Dar Felipe avea dreptate – era de ajuns.

— OK, a continuat el zâmbind, în timp ce-mi făcea loc printre perne şi mă aducea sub el. Hai să ne organizăm un pic.

Lucru destul de amuzant, pentru că, din acel moment, toate eforturile mele de organizare aveau să fie zădărnicite.

Mai târziu, Felipe mi-a spus cum m-a văzut în noaptea aceea. Mi-a spus că i-am părut foarte tânără, nemaisemănând deloc cu femeia sigură pe ea pe care o cunoscuse la lumina zilei. Mi-a spus că i-am părut teribil de tânără, dar în acelaşi timp deschisă, încântată, uşurată că cineva mă descoperise, sătulă să fiu curajoasă. Mi-a spus că era evident că nimeni nu mă atinsese de foarte mult timp. M-a văzut tremurând de dorință, dar şi recunoscătoare că mi se dă ocazia să mi-o exprim. Deşi nu pot spune că-mi aduc aminte *toate astea,* îl cred pe cuvânt, căci părea să fie nesfârşit de atent la fiecare gest al meu.

Ce-mi amintesc cel mai clar din noaptea aceea e voalul contra țânțarilor care ne înconjura – alb, unduitor. Mi se părea că e o paraşută deschisă. Simțeam că deschisesem eu însămi această paraşută ca să mă

arunc din avionul disciplinei stricte în care călătorisem toți anii din urmă pentru a ieşi din Perioada Foarte Grea a Vieții Mele. Dar acum, solida mea maşinărie de zbor devenise nefolositoare, deşi era încă în aer, şi sărisem din avionul având un singur scop, un singur motor, lăsasem paraşuta albă să mă poarte în jos, prin atmosfera ciudată care îmi despărțea trecutul de viitor, şi aterizasem în siguranță pe o insulă mică, de forma unui pat, locuită de un singur naufragiat – un brazilian frumos care (după ce fusese şi el prea mult timp singur) era atât de fericit şi de surprins să mă vadă venind, încât uitase, dintr-odată, toate celelalte cuvinte englezeşti şi, de câte ori se uita la mine, nu era în stare decât să articuleze cinci cuvinte: *frumoasă, frumoasă, frumoasă, frumoasă* şi *frumoasă.*

98

Nu am dormit deloc, fireşte. Şi apoi s-a întâmplat ceva ridicol: a trebuit *să plec.* A trebuit să mă întorc acasă a doua zi stupid de devreme, pentru că stabilisem o întâlnire cu Yudhi. Cu mult timp înainte, planificasem împreună o excursie de o săptămână de-a lungul insulei. Ideea ne venise într-o seară, când Yudhi mi-a zis că, în afară de soția lui şi de Manhattan, ce-i lipsea cel mai mult aici era condusul. Să te urci în maşină cu nişte prieteni şi să pleci în aventură peste întinderi nesfârşite, de-a lungul fabuloaselor autostrăzi americane. I-am spus:

— OK, atunci hai să facem împreună o excursie aici, în Bali: în stil american.

Ni s-a părut irezistibil de comică ideea asta – în Bali nu ai cum să faci vreo excursie cu maşina în stil american. Pe o insulă cât statul Delaware nu există distanțe uriaşe, mai întâi. Apoi, „autostrăzile" sunt oribile, suprarealist de periculoase din cauza numărului nebunesc de mare a ceea ce se numeşte în Bali „automobil de familie" – o motocicletă mică, pe care se înghesuie cinci persoane. Tatăl conduce cu o mână, în timp ce cu cealaltă ține ca pe un pepene, la piept, bebeluşul familiei; mama stă în

spatele lui, ţinându-şi ambele picioare – înfăşurate în sarong – pe aceeaşi parte a motocicletei şi purtând pe cap un coş enorm, în timp ce-i îndeamnă pe copiii gemeni, ceva mai mărişori, din spatele ei să stea cuminţi ca să nu cadă din mers. Şi toate astea se întâmplă de cele mai multe ori pe contrasens, eventual şi fără faruri. Căştile de protecţie nu se poartă pe cap aproape niciodată, dar (n-am înţeles niciodată de ce) sunt *duse în mână.* Imaginaţi-vă hoarde de asemenea vehicule gonind nebuneşte, depăşindu-se ca într-un dans nebunesc, şi vă puteţi face o oarecare idee despre autostrăzile din Bali. Nu înţeleg de ce localnicii nu au murit cu toţii în accidente de circulaţie.

Dar Yudhi şi cu mine hotărâserăm să facem totuşi excursia, să închiriem o maşină şi timp de o săptămână să străbatem în lung şi-n lat insula minusculă, închipuindu-ne că suntem în America şi n-avem nici o grijă pe lume. Luna trecută, când mă gândisem la asta, mi se păruse o idee excelentă. Dar acum, când sunt în pat cu Felipe, care-mi sărută degetele şi braţele şi umerii şi care mă îndeamnă să mai stau, ideea mi se pare nefericită. Totuşi trebuie să merg. Şi într-un fel chiar vreau să merg. Nu doar ca să petrec o săptămână cu Yudhi, care-mi e foarte drag, ci şi ca să mă odihnesc după noaptea cea mare cu Felipe, să-mi pun capul la loc pe umeri şi să pricep că – aşa cum se spune în romane – *mi-am luat un amant.*

Aşa că Felipe mă duce acasă, unde ne despărţim cu o ultimă îmbrăţişare pasională. Mai am timp doar să fac un duş şi să-mi revin puţin înainte să apară Yudhi cu maşina închiriată. Aruncă doar o privire spre mine şi mă întreabă:

— Frate – la ce oră ai ajuns astă-noapte acasă?

— Frate, n-am mai ajuns astă-noapte acasă, îi răspund.

— Fraaaaaateeee... adaugă el înainte să înceapă să râdă, probabil din cauză că ţine minte discuţia de acum două săptămâni, când îi spuneam cu toată seriozitatea că s-ar putea să nu mai fac sex niciodată, tot restul vieţii mele. Îmi spune:

— Ai cedat, nu?

— Yudhi, îi răspund, să-ți povestesc ceva. Vara trecută, exact înainte să plec din State, am fost să-mi văd bunicii, în afara oraşului. Soția bunicului meu – a doua lui soție – e o doamnă tare drăguță, pe care o cheamă Gale şi care acum are vreo 80 de ani. A scos un album vechi şi a început să-mi arate poze de prin anii '30, de când avea 18 ani şi a fost un an în Europa, împreună cu două prietene şi cineva care să le păzească. Dădea paginile albumului şi-mi arăta nişte fotografii incredibile cu Italia de pe vremuri, când deodată a ajuns la o poză din Veneția cu un italian tânăr şi frumos. O întreb: „Gale, cine-i frumosul?" La care ea îmi răspunde. „E fiul proprietarilor hotelului în care eram cazate la Veneția. Era prietenul meu." La care eu: *„Prietenul* tău?" Şi drăguța soție a bunicului se uită şireată la mine, cu o privire sexy à la Bette Davis, şi-mi spune: „Mă săturasem să mă uit la biserici, Liz."

Yudhi bate palma cu mine şi-mi spune:

— Marfă, fratele meu!

Pornim în pseudoexcursia noastră americană prin Bali, eu şi geniul muzical indonezian în exil, cu portbagajul plin de chitare, bere şi echivalentul indonezian al hranei americane de excursie – batoane de orez prăjit şi nişte bomboane din producția locală, cu un gust oribil. Detaliile călătoriei noastre au devenit cam încețoşate acum, amestecate cum sunt cu gândurile care mă duceau la Felipe şi cu amețeala ciudată care însoțeşte orice excursie, în orice țară din lume. Ce țin minte e faptul că eu şi Yudhi am vorbit tot timpul americană – o limbă pe care n-o mai vorbisem de foarte mult timp. Sigur că în acest an am tot vorbit engleză, dar nu *americană;* şi categoric nu am vorbit genul de americană hip-hop care îi place lui Yudhi. Aşa că ne facem de cap şi ne transformăm în fani MTV adolescenți, ne tachinăm ca nişte puşti din Hoboken[30] şi ne spunem unul celuilalt *frate* şi *omule* şi câteodată – cu multă afecțiune –

---

[30] Oraş din apropierea New Yorkului. *(N. t.)*

fraiere. Mare parte din dialogurile noastre se rezumă la insulte drăgăstoase la adresa mamei celuilalt.

— Frate, ce naiba ai făcut cu harta aia?

— Întreab-o pe maică-ta ce-am făcut cu harta aia!

— Da, omule, aş întreba-o, da-i aşa grasă...

Şi tot aşa.

Nu mergem deloc în interiorul insulei; conducem de-a lungul coastei şi toată săptămâna avem parte de plaje, plaje şi iar plaje. Din când în când, închiriem o barcă de pescari şi mergem pe insulițele din apropiere, să vedem ce găsim pe-acolo. În Bali sunt foarte multe tipuri de plaje. Ne plimbăm o zi întreagă prin Kuta, unde plaja e largă, cu nisip alb, ca în California; a doua zi ne îndreptăm către coasta de vest a insulei: aici sunt plaje superbe, dar în acelaşi timp sinistre, cu stânci mari şi negre. După care trecem frontiera invizibilă către zona în care turiştii par să nu meargă niciodată, ne îndreptăm spre plajele sălbatice de pe coasta din nord, unde se avântă doar surferii (şi nu oricare – doar cei de-a dreptul nebuni). Stăm pe plajă şi admirăm valurile enorme, ne uităm la fanaticii surfingului, indonezieni şi occidentali, care despică valurile de parcă ar deschide fermoarul enormei rochii de seară albastre a oceanului. Îi vedem cum sunt aruncați pe stânci şi cum se lovesc de corali, după care se întorc cu un curaj dement şi se ridică pe alt val, şi noi nu mai putem decât să oftăm şi să spunem:

— Frate, ĂŞTIA-S RAZNA!

Aşa cum ne-am propus, ore în şir uităm că suntem în Indonezia (asta doar de dragul lui Yudhi) şi ne fâțâim peste tot cu maşina, mâncăm *junk food,* cântăm cântece americane şi ne cumpărăm pizza de oriunde o găsim. Când suntem copleşiți de evidența... balinezității din jurul nostru, încercăm s-o ignorăm şi continuăm să ne prefacem că suntem în State. Eu întreb:

— Care-i cel mai scurt drum care ocoleşte vulcanul?

— Cred că trebuie s-o luăm pe I-95, îmi răspunde Yudhi.

— Păi aşa o să ajungem la Boston fix într-un ambuteiaj...

E doar un joc, dar cumva funcționează.

Câteodată descoperim fâşii întinse de ocean albastru şi liniştit şi înotăm cât e ziua de lungă, dându-ne voie unul celuilalt să bem bere încă de la zece dimineața („Frate, e o chestie medicinală"). Ne împrietenim cu toată lumea cu care ne întâlnim. Yudhi e genul de om care, dacă merge pe plajă şi vede pe cineva că lucrează la o barcă, se opreşte şi spune: „Ooo, construieşti o barcă?" Şi curiozitatea lui e atât de adorabilă, încât în secunda următoare omul ne invită pe amândoi să locuim laolaltă cu familia lui cel puțin un an.

Seara se întâmplă lucruri ciudate. Descoperim în cine ştie ce locuri uitate ritualuri misterioase şi ne lăsăm hipnotizați de tobe, de corul de voci şi de *gamelan.*[31] Găsim un orăşel de coastă în care toți localnicii s-au strâns pe o străduță întunecoasă, unde are loc o ceremonie de aniversare; Yudhi şi cu mine suntem scoşi imediat din mulțime (fiind străini, devenim oaspeți de onoare) şi invitați să dansăm cu cea mai frumoasă fată din sat. (E învăluită în aur şi fum de mirodenii, e plină de bijuterii şi machiată în stil egiptean; nu cred că are mai mult de 13 ani, dar își mişcă soldurile cu încrederea molatică și senzuală a unei creaturi care ştie că ar putea seduce chiar şi zeii.) A doua zi, în acelaşi sat, nimerim într-un restaurant de familie destul de ciudat, al cărui proprietar se declară specialist în mâncare tailandeză – ceea ce cu siguranță nu e – şi ne petrecem toată ziua acolo, bând Cola rece, mâncând un *pad thai*[32] cam gras şi jucând jocuri strategice gen Milton Bradley cu fiul adolescent şi efeminat al patronului. (Abia mai târziu ne dăm seama că băiatul cel frumuşel putea foarte bine să fi fost mica dansatoare din noaptea trecută, balinezii fiind mari maeştri ai travestiului ritual.)

---

[31] Ansamblu muzical tipic indonezian, în care rolul principal revine percuției la instrumente din bronz sau bambus. *(N.t.)*

[32] Mâncare tailandeză foarte populară, constând din tăiței de orez cu ou, fructe de mare, muguri de fasole şi alte vegetale, sosuri şi condimente picante, totul gătit în wok. *(N.t.)*

Îl sun în fiecare zi pe Felipe de la fiecare telefon public pe care-l întâlnesc, şi el mă întreabă:

— De câte ori mai dorm singur până te întorci? Îmi place să mă îndrăgostesc de tine, draga mea, îmi mai spune. Mi se pare cel mai natural lucru din lume, de parcă îl fac cel puțin o dată la două săptămâni. Dar de fapt n-am mai simțit aşa ceva pentru nimeni de aproape treizeci de ani.

Eu n-am ajuns încă în stadiul ăsta, nu vreau încă să mă arunc orbeşte într-o poveste de dragoste; scot nişte sunete ezitante şi îi aduc timid aminte că în câteva luni plec. Felipe nu e îngrijorat.

— Poate că e doar o idee romantică stupidă, cum numai în America de Sud mai găseşti, dar vreau să înțelegi – pentru tine sunt dispus să şi sufăr, draga mea. Sunt împăcat cu orice durere aş îndura pe viitor, căci îmi place la nebunie să fiu *acum* cu tine. Hai să ne bucurăm de perioada asta. E minunată.

— Ştii, e ciudat, dar înainte să te cunosc mă gândeam foarte serios să rămân pentru totdeauna singură. Mă gândeam să duc o viață de contemplare spirituală...

— Contemplă asta, dragă..., spune şi începe să-mi explice în cele mai mici detalii primul, al doilea, al treilea, al patrulea şi al cincilea lucru pe care plănuieşte să le facă trupului meu de îndată ce voi reveni în patul lui. Invariabil, plec de lângă telefon cu picioarele tremurând, amuzată şi tulburată de toată această nouă pasiune.

În ultima zi a excursiei noastre, eu şi Yudhi stăm ore întregi tolăniți pe plajă. Aşa cum ni se întâmplă destul de des, începem din nou să vorbim despre New York, cât e de frumos şi cât îl iubim. Lui Yudhi îi e foarte dor, spune că-i e aproape la fel de dor de oraş ca de soția lui – ca şi când New Yorkul ar fi o persoană, o rudă pierdută în timpul deportării. În timp ce discutăm, Yudhi netezeşte nisipul dintre prosoapele noastre şi desenează acolo o hartă a Manhattanului. Îmi spune:

— Hai să încercăm s-o completăm cu tot ce ne aducem aminte.

Desenăm cu vârful degetelor toate străzile şi intersecțiile principale, dezordinea Broadway-ului, râurile, Village-ul, Central Park-ul. Alegem o

scoică subțire și frumoasă pe post de Empire State Building și încă una pentru Chrysler Building. Luăm două bețe și, respectuoși, punem turnurile gemene la locul lor.

Ne arătăm unul altuia pe harta de nisip care sunt locurile noastre preferate din oraș. De-aici și-a cumpărat Yudhi ochelarii de soare pe care-i poartă chiar acum; de acolo mi-am cumpărat eu sandalele pe care le am în picioare. Aici am luat cina cu fostul meu soț pentru prima oară; dincoace e locul în care Yudhi și-a întâlnit soția. Aici se găsește cea mai bună mâncare vietnameză din tot orașul, aici sunt cei mai buni covrigi, dincoace cei mai buni tăiței („Ba nu, fraiere – *aici* sunt cei mai buni tăiței!"). Schițez pe nisip Hell's Kitchen[33], unde am locuit, și Yudhi îmi spune:

— Știu un local bun acolo.

— Tick-Tock, Cheyenne sau Starlight? întreb eu.

— Tick-Tock, frare.

— Ai încercat cocteilul cu ou de-acolo?

— Ooof, Doamne, daaa... știu... oftează el.

Îi înțeleg atât de bine dorul de New York, încât, pentru o clipă, îl simt și eu. Dorul lui de casă mă molipsește rău de tot, o clipă uit că eu sunt oricând liberă să mă întorc în Manhattan, pe când el nu. Se joacă puțin cu cele două bețe gemene, le înfige mai adânc în nisip, după care privește spre superbul ocean albastru.

— Știu că e frumos aici... dar crezi că o să mai văd vreodată America?

Ce-aș putea să-i răspund?

Tăcem amândoi. Yudhi își scoate din gură acadeaua indoneziana la care suge de câteva ore și spune:

— Frate, acadeaua asta are gust de *rahat.* De unde naiba ai luat-o?

— De la maică-ta, frate, îi răspund. De la maică-ta.

---

33 „Bucătăria Iadului" – cartier din centrul Manhattanului cu o mare densitate de restaurante cu mâncăruri internaționale. *(N. t.)*

99

Când ajungem înapoi la Ubud, mă duc direct acasă la Felipe şi nu mai ieşim din dormitor cam o lună. Nu exagerez aproape deloc. N-am mai fost iubită şi adorată aşa de nimeni, niciodată, nu cu atâta plăcere, nu cu atâta concentrare obsesivă. Nu am fost niciodată atât de dezbrăcată, dezvăluită, dezlănţuită şi avântată în actul dragostei.

Despre intimitate ştiu un lucru sigur: că există anumite legi naturale care guvernează orice experienţă sexuală dintre doi oameni, legi la fel de imposibil de ignorat ca şi gravitaţia. Nu poţi lua pur şi simplu hotărârea de a te simţi confortabil lângă corpul altcuiva. Lucrul acesta are prea puţin de-a face cu felul în care gândesc, vorbesc sau chiar arată oamenii în cauză. Magnetul misterios fie există – îngropat adânc, undeva în spatele sternului –, fie nu. Când nu există (asta am învăţat, în trecut, cu o claritate care mi-a frânt inima), nu-l poţi forţa să apară, aşa cum un chirurg nu poate forţa corpul unui pacient să accepte un rinichi de la un donator incompatibil. Prietena mea Annie spune că totul se rezumă la o întrebare simplă: „Vrei să-ţi lipeşti abdomenul de al lui pe vecie, sau nu?”

După cum am descoperit amândoi cu bucurie, eu şi Felipe ne potrivim perfect, suntem un succes al ingineriei genetice în privinţa compatibilităţii abdomen-pe-abdomen. Nu există părţi ale corpurilor noastre care să fie alergice în vreun fel la părţi din corpul celuilalt. Nimic nu e periculos, nimic nu e greu, nimic nu e refuzat. În universul simţurilor noastre, totul se potriveşte perfect şi uşor. Totul e... *pus în valoare.*

— Uită-te la tine, îmi spune Felipe după ce am mai făcut o dată dragoste, ducându-mă la oglindă şi arătându-mi corpul meu gol. Părul îmi stă de parcă aş fi ieşit dintr-o centrifugă de antrenament spaţial de la NASA. Felipe continuă:

— Uită-te cât de frumoasă eşti... fiecare linie a ta e o curbă... arăţi ca o dună de nisip...

(Într-adevăr, nu cred că trupul meu a arătat ori s-a simțit vreodată, în toată viața mea, atât de relaxat, cel puțin nu de când aveam șase luni și mama îmi făcea poze, în timp ce mă răsfățăm fericită într-un prosop pus pe masa din bucătărie, după ce-mi făcuse băiță în chiuvetă.)

Apoi mă duce înapoi în pat și-mi spune în portugheză: *Vem, gostosa.*

Vino, delicioaso.

Felipe e campionul alinturilor. Când suntem în pat, începe să-mi vorbească în portugheză, și asta înseamnă că din „drăguța mea frumoasă" mă transform în *queridinha* (adică „drăguța mea frumoasă"). De când sunt în Bali, m-am lenevit și n-am învățat nici indoneziana, nici limba localnicilor, dar uite că învăț portugheza și pare ușoară. Ce-i drept, învăț doar cuvintele de dragoste, dar e și asta ceva util. Îmi spune:

— Dragă, o să ți se urască. O să te plictisești de mângâierile mele și o să te plictisești auzindu-mă de prea multe ori pe zi că-ți spun cât ești de frumoasă.

Hai să vedem.

Pierd șirul zilelor, dispar printre cearșafurile lui, dispar sub mâinile lui. Îmi place senzația asta că nu mai știu ce zi este. Programul meu bine organizat s-a risipit în vânt. Până la urmă îi fac totuși o vizită într-o după-amiază vraciului meu, pe care nu l-am mai văzut de tare demult. Ketut citește adevărul pe fața mea, înainte să-i spun vreo vorbă.

— Tu ai găsit iubit în Bali, spune.

— Da, Ketut.

— Bun. Fii atentă, nu rămâi însărcinată.

— Așa am să fac.

— El om bun?

— Tu să-mi spui asta, Ketut. I-ai citit în palmă și ai spus că e om bun. Ai spus asta de șapte ori.

— Da? Când?

— În iunie. L-am adus aici, la tine. E brazilianul ăla mai în vârstă ca mine. Mi-ai spus că-ți place.

— Nu, a insistat el, şi nu l-am putut convinge că nu e aşa orice i-am spus.

Uneori Ketut uită lucruri, cum ar face pesemne oricine cu vârsta cuprinsă între 65 şi 112 ani. De cele mai multe ori e foarte lucid şi ascuțit la minte, dar câteodată simt că-l deranjez, el aflându-se pe cine ştie ce alt nivel de conştiință sau într-un univers paralel. (Acum câteva zile mi-a spus aşa, din senin: „Tu prietena mea bună, Liss. Prietenă credincioasă. Prietenă iubitoare." După care a oftat, s-a uitat o vreme în gol şi a adăugat supărat: „Nu ca Sharon." Cine naiba mai e şi *Sharon?* Ce i-a făcut? Nu mi-a răspuns când am încercat să-l descos. A început să se poarte ca şi când habar n-avea despre ce vorbesc. Ca şi când *eu* fusesem cea care deschisese subiectul cu nenorocita de Sharon.)

— De ce tu nu aduci iubit aici la mine? m-a întrebat.

— L-am adus, Ketut. Serios că l-am adus. Şi mi-ai spus că-ți place.

— Nu țin minte. El bogat, iubitul tău?

— Nu, Ketut. Nu e bogat. Dar are bani câți îi trebuie.

— Bogat aşa-şi-aşa? Vraciul vrea detalii, extrase de cont...

— Are bani câți îi trebuie.

Răspunsul meu a părut să-l irite pe Ketut.

— Tu ceri lui bani, el poate să dea bani sau nu?

— Ketut, eu nu *vreau* bani de la el. N-am luat niciodată bani de la vreun bărbat.

— Tu petreci toată noaptea cu el?

— Da.

— Bun. El răsfață pe tine?

— Foarte tare.

— Bun. Tu tot meditezi?

Da, meditez în continuare în fiecare zi, după ce mă strecor afară din patul lui Felipe şi mă duc pe canapea, unde pot sta în tăcere, mulțumind pentru tot ce mi se întâmplă. În fața verandei, rațele măcăne şi pleoscăie prin băltoacele orezăriilor. (Cârdurile de rațe gălăgioase din Bali, spune Felipe, îi amintesc de braziliencele care se fâțâie pe plajele din Rio;

vorbesc tare, se întrerup una pe alta tot timpul şi îşi leagănă posteriorul, pline de mândrie.) Sunt atât de relaxată, încât mă cufund în meditaţie cum m-aş cufunda într-o baie pregătită de iubitul meu. Goală sub soarele dimineţii, fără nimic altceva pe mine decât o pătură uşoară, pusă peste umeri, dispar în starea de graţie, plutind pe deasupra vidului ca o scoică aşezată în echilibru pe o linguriţă.

De ce mi se părea odată viaţa atât de grea?

O sun într-o zi pe Susan la New York, şi ea îmi mărturiseşte detaliile despărţirii de ultimul ei iubit, pe fundalul sonor al sirenelor de poliţie din oraş. Vocea mi-e calmă şi catifelată, cu intonaţii ca ale DJ-ilor din emisiunile de jazz de la miezul nopţii, când îi spun că trebuie să le lase pe toate să treacă, să înveţe să înţeleagă că totul pe lume e deja perfect şi că universul ne dă tot ce avem nevoie, draga mea, şi că pacea şi armonia sunt peste tot în jurul nostru...

Aproape că o aud cum înalţă ochii spre cer, în timp ce vocea ei, acoperind sirenele, răspunde:

— Vorbe de femeie care a avut deja patru orgasme pe ziua de azi!

100

Dar peste câteva săptămâni toată distracţia s-a răzbunat pe mine. După toate acele nopţi nedormite şi după toate acele zile în care am făcut dragoste aproape fără oprire, corpul meu a ripostat şi m-am pomenit cu o cumplită infecţie a vezicii urinare. Suferinţa tipică a celor care fac prea mult sex; şi care se manifestă cel mai adesea *după* ce te-ai obişnuit să nu mai faci deloc prea mult sex. M-a lovit deodată, cum lovesc toate nenorocirile. Într-o dimineaţă, când ieşisem cu nişte treburi în oraş, au început durerile şi febra. Mai avusesem infecţii de genul ăsta şi înainte, pe vremea tinereţilor mele rebele, aşa că ştiam ce se întâmplă. În primul moment m-a apucat panica – infecţiile astea pot fi groaznice –, dar mi-am adus aminte că cea mai bună prietenă a mea din Bali e vrăciţă. Aşa că am dat fuga la Wayan.

— Sunt bolnavă, i-am spus.

S-a uitat la mine şi mi-a spus şi ea:

— Tu bolnavă de prea mult sex, Liz.

Am gemut şi, ruşinată, mi-am îngropat faţa în mâini. Ea a chicotit şi a continuat:

— Tu nu poţi ţii secret de Wayan...

Aveam nişte dureri cumplite. Oricine a avut vreodată o asemenea infecţie ştie despre ce vorbesc. Oricine n-a avut – să-şi închipuie o metaforă care să exprime tortura şi în care să intre neapărat, pe undeva, „fier înroşit".

Wayan, la fel ca pompierii veterani sau chirurgii de la urgenţă, se mişcă foarte încet. A început să toace meticulos nişte ierburi şi să fiarbă rădăcini, ba venind la mine, ba plecând în bucătărie; aducea tot felul de zemuri fierbinţi şi maronii cu gust toxic şi-mi spunea:

— Bea, dulceaţă...

Când era gata câte o fiertură, se aşeza în faţa mea şi-mi arunca nişte priviri şirete, cu subînţeles, fără să piardă ocazia să mă descoasă.

— Tu atentă să nu rămâi însărcinată, Liz?

— Nu pot rămâne, Wayan. Felipe are vasectomie.

— Felipe are *vasectomie?* a întrebat ea, uimită de parcă ar fi auzit că Felipe are orezărie. (Apropo, sunt la fel de încântată de treaba asta ca şi ea.) Foarte greu în Bali să convingi pe bărbat să facă aşa. Mereu problema femeii contracepţia.

(Dar adevărul este că rata natalităţii a scăzut în ultimul timp în Indonezia, graţie unui program guvernamental extrem de deştept: fiecărui bărbat care îşi face vasectomie, guvernul îi oferă o motocicletă nouă... deşi mi se face rău la ideea că respectivii ar pleca înapoi acasă pe motocicletă *în aceeaşi zi.)*

— Sexul e distracţie mare, a mustăcit Wayan, în timp ce mă privea cum mă strâmb de durere şi beau leacurile ei făcute în casă.

— Da, Wayan, să ştii. Te strici de râs, nu alta.

— Nu, sexul *este* distracție, a continuat ea. Pune oamenii să facă lucruri distractive. Toți fac așa la început de dragoste. Vor prea multă fericire, prea multă plăcere, până se îmbolnăvesc. Şi la Wayan se întâmplă aşa la început de dragoste. Pierdut echilibrul.

— Mi-e tare ruşine, adaug eu.

— Nu trebuie, îmi mai spune ea. După care adaugă într-o engleză perfectă (şi o logică de Bali la fel de perfectă): Câteodată, să pierzi echilibrul din dragoste e dovada că trăieşti perfect echilibrat.

M-am hotărât să-l sun pe Felipe. Aveam acasă un stoc special de antibiotice pentru cazuri de urgență, cu care mergeam peste tot. Pentru că mai avusesem infecții ca asta, ştiam cât de rele pot fi, ştiam că pot să urce şi la rinichi. Nu voiam să trec prin asta, oricum nu în Indonezia. Aşa că l-am sunat, i-am spus ce mi se întâmplase (s-a simțit umilit) şi l-am rugat să-mi aducă pastilele. Nu pentru că n-aş fi avut încredere în leacurile lui Wayan, ci pentru că durerile erau realmente crunte...

— Nu ai nevoie de pastile occidentale, mi-a spus ea.

— Dar poate că e mai bine să mă asigur...

— Lasă două ore. Dacă nu te fac bine, poți să iei şi pastile.

Cu inima îndoită, am acceptat. Ştiam din experiență că o astfel de infecție are nevoie de câteva zile ca să treacă, chiar și cu antibiotice puternice. Dar n-am vrut s-o supăr.

Tutti se juca prin prăvălie şi-mi tot aducea desenele ei cu căsuțe ca să mă înveselească, după care mă mângâia pe mână cu o milă de care doar un copil de opt ani e capabil.

— Mama Elizabeth bolnavă?

Bine măcar că nu știa ce anume mă îmbolnăvise.

— Ți-ai cumpărat casă, Wayan? am schimbat eu vorba.

— Nu încă, dulceață. Nu grabă.

— Cum a rămas cu locul ăla care-ți plăcea? Credeam că ai de gând să-l cumperi.

— Eu aflat că nu de vânzare. Prea scump.

— Mai ştii de alt loc?

— Nu îngrijora de asta acum, Liz. Acum lasă eu fac pe tine repede bine.

Felipe sosi cu medicamentele şi cu un chip pe care se citeau remuşcările. Îşi ceru scuze şi de la mine, şi de la Wayan, convins că el era cauza durerilor mele.

— Nu serios, i-a spus Wayan. Nu probleme. Eu fac bine repede. Repede se simte bine.

Apoi s-a dus în bucătărie, de unde s-a întors cu un castron enorm plin cu frunze, rădăcini, bobite, ceva ce părea să fie *curcuma,* altceva ca o masă nedefinită, arătând ca nişte păr de vrăjitoare, plus o chestie care mie una mi s-a părut a fi un ochi de salamandră... toate astea pluteau în zeama lor maronie. Cred că erau vreo cinci litri de *ceva,* indiferent ce-o fi fost, în castron. Şi mirosea ca un cadavru în descompunere.

— Bea, dulceață, mi-a spus Wayan. Bea tot.

Am înghițit tot. Şi în mai puțin de două ore... cred că ştim cu toții ce s-a întâmplat. În mai puțin de două ore, mă simțeam bine, nu mai aveam nimic. O infecție pentru care mi-ar fi trebuit zile întregi de tratament cu antibiotice – pur şi simplu trecuse. Am încercat să-i plătesc pentru că reuşise să mă vindece, dar a râs.

— Sora mea nu plăteşte. S-a întors către Felipe cu o față amenințătoare: Tu ai grijă cu ea acum. Doar dormit la noapte, nu atins.

— Nu ți-e jenă să tratezi oameni cu probleme de-astea, de la sex? am întrebat-o eu.

— Liz, eu vraci. Eu rezolv toate probleme, cu vaginul la femei, cu banana la bărbați. Câteodată, pentru femei, fac şi penis fals. Pentru făcut sex singure.

— Faci... dildo-uri? am întrebat eu, şocată.

— Nu toată lumea are iubit brazilian, Liz, m-a mustrat ea. După care s-a uitat la Felipe şi a spus cu seninătate: Dacă tu ai nevoie să faci banana țeapănă, eu dau medicament.

Am intervenit ca s-o asigur pe Wayan că Felipe n-avea deloc nevoie de ajutor, dar el m-a întrerupt – omul de afaceri din el n-avea stare – ca

s-o întrebe pe Wayan dacă tratamentul ei de întărit banane ar putea fi ambalat şi vândut în cantităţi mai mari.

— Am putea face o avere... a mai spus Felipe.

Dar Wayan i-a explicat că nu merge chiar aşa. Ca să aibă efect, toate leacurile trebuie preparate în ziua respectivă, din ingrediente proaspete. Şi trebuie însoţite de rugăciunile ei. Oricum, Wayan ne-a asigurat că pentru întărit banane avea, pe lângă leacurile de uz intern, şi masajul. Şi, spre uimirea noastră fără margini, ne-a explicat diferitele tehnici de masaj pe care le aplică bananelor impotente, cum le apucă de la bază şi cum le scutură vreo oră ca să stimuleze circulaţia sângelui, incantând rugăciuni speciale.

— Bine, Wayan, dar ce faci dacă bărbatul se întoarce în fiecare zi şi spune: „Nu m-am lecuit, doctore! Mai vreau un masaj la banană!"?

A râs de o idee aşa perversă, dar a recunoscut că trebuie să aibă foarte mare grijă şi să nu-şi petreacă prea mult timp vindecând banane, pentru că asta-i provoacă o anumită doză de... sentimente puternice... ceea ce se îndoieşte că ar avea influenţe benefice asupra energiei vindecătoare. Şi sigur că uneori sunt şi bărbaţi care o iau razna. (Lucru total de înţeles pentru cineva care a fost ani întregi impotent şi care se trezeşte că o femeie frumoasă, cu pielea ca de mahon strălucitor şi păr lung, mătăsos, îi repune motorul în funcţiune.) Ne-a povestit despre un bărbat care, în timpul unui tratament anti-impotenţă, a sărit de pe pat şi a început s-o alerge prin cameră, strigând întruna: „Vreau pe Wayan! Vreau pe Wayan!"

Dar Wayan poate să facă şi alte lucruri. Ne-a povestit că uneori e chemată să dea lecţii de făcut sex cuplurilor care suferă fie din cauza impotenţei sau frigidităţii, fie pentru că nu pot avea copii. Trebuie să deseneze figuri magice pe cearşafurile lor şi să le explice care sunt poziţiile cele mai potrivite pentru diversele zile ale lunii. Spune că dacă un bărbat vrea să aibă copii ar trebui să facă sex cu soţia lui „foarte, foarte tare" şi să trimită „apă din banană în vaginul ei foarte, foarte repede". Uneori, Wayan trebuie să fie şi ea în cameră în timpul contactului sexual

dintre cei doi soți, ca să le explice cât de tare şi cât de repede trebuie să se petreacă lucrurile.

— Dar bărbatul mai e capabil să scoată apă din banană aşa de tare şi de repede, cu dr. Wayan stând acolo şi uitându-se la el? întreb eu.

Felipe şi-o imaginează pe Wayan dând indicații, în timp ce observă cuplul în acțiune:

— Mai repede! Mai tare! Vrei copilu' ăla sau nu?

Da, râde Wayan, ştie că pare o nebunie, dar asta e meseria de vraci, însă recunoaşte că acest aspect implică numeroase ceremonii de purificare şi înainte, şi după, astfel ca spiritul ei sacru să rămână intact. Şi nici nu-i place să facă prea des asemenea lucruri, căci se simte „ciudat". Dar dacă e vorba de conceperea unui copil, atunci cu siguranță va ajuta pe oricine.

— Şi toate cuplurile astea au acum copii?

— *Normal* că au! a confirmat ea mândră. Sigur că da.

După care Wayan ne mărturiseşte ceva extrem de interesant. Ne spune că dacă un cuplu nu reuşeşte să conceapă copii, atunci ea îi consultă pe ambii parteneri, ca să-şi dea seama cine e – cum se spune – de vină. Dacă problema e la femeie, se rezolvă – Wayan o face bine cu tehnici de vindecare străvechi. Dar dacă de vină e bărbatul, ei bine, asta-i o situație cât se poate de delicată în societatea patriarhala din Bali. Soluțiile medicale pe care Wayan le are la dispoziție într-o astfel de situație sunt foarte limitate, pentru că aici nu i se poate spune unui bărbat că e steril; e pur şi simplu imposibil să fie adevărat. Bărbații sunt *bărbați,* la urma urmei. Dacă nu apare sarcina, trebuie să fie vina femeii. Şi dacă femeia nu-i oferă curând soțului un copil, atunci apar cu adevărat problemele – bărbatul poate s-o bată, s-o facă de ruşine sau să divorțeze.

— Și ce faci în situații din astea? întreb eu, surprinsă că cineva care numeşte sperma „apă de banană" poate diagnostica infertilitatea masculină.

Wayan ne-a povestit tot. În cazuri de sterilitate masculină, îi spune bărbatului că soția lui e cea cu probleme şi că trebuie să-i facă „şedințe de

tratament special" în fiecare zi. Când femeia vine la tratament, Wayan cheamă câte un tinerel potent de prin sat, care face sex cu femeia şi, dacă totul merge bine, o lasă însărcinată. Felipe e total şocat:

— Wayan! Nu se poate!

Dar ea dă calmă din cap că se poate. Se poate.

— E singura soluție. Dacă femeia sănătoasă, are copii. După aia, toată lumea fericită.

De vreme ce locuia în acel oraş, Felipe a vrut să ştie:

— Cine? Pe cine chemi să facă treaba asta?

— Şoferii, a răspuns Wayan.

Am râs cu toții, pentru că Ubud e plin de ei, de tineri „şoferi" care stau la colț de stradă şi pun mereu aceeaşi întrebare turiştilor: „Transport? Transport?", în încercarea de a scoate un ban dintr-o excursie până la vulcani, la plajă sau la vreun templu. În general, băieții în cauză sunt foarte arătoşi, au o piele minunată, ca a personajelor lui Gauguin, sunt musculoşi şi au nişte plete superbe. Probabil că în America ai scoate ceva bani dintr-o „clinică de fertilitate" pentru femei în care ar lucra şi băieții ăştia. Wayan ne spune că partea cea mai bună a tratamentului ei de fertilitate e că, de obicei, băieții nici măcar nu cer bani pentru serviciile lor de transport sexual, mai ales dacă femeia este drăguță. Şi eu, şi Felipe suntem de acord că purtarea băieților e lăudabilă şi aduce doar foloase comunității. Nouă luni mai târziu, se naşte un copil frumos şi toți sunt fericiți. Partea cea mai bună: nu mai e nevoie de anularea căsătoriei. Şi ştim cu toții cât de groaznică e anularea unei căsătorii, mai ales în Bali.

— Doamne, cât de fraieri suntem noi, bărbații, spune Felipe.

Dar Wayan nu consideră nimic nelalocul lui în toată povestea. E nevoie de un asemenea tratament doar pentru că nu-i poți spune unui localnic că nu e fertil fără să-ți asumi riscul ca, ajuns acasă, el să-i facă ceva groaznic soției sale. Dacă bărbații din Bali ar fi altfel, Wayan ar putea să le vindece infertilitatea în alte moduri. Dar asta e realitatea culturii locale, şi ea trebuie să se adapteze. N-are nici măcar un strop de remuşcare, ceea ce face e pentru ea o altă cale de a-şi manifesta

creativitatea ca vraci. Oricum, adaugă, uneori e foarte plăcut pentru femei să facă dragoste cu unul dintre băieții aceia frumoşi, pentru că cei mai mulți soți balinezi nu știu să facă dragoste.

— Cei mai mulți soți – ca nişte cocoşi, ca nişte țapi!

— Poate că ar fi cazul să ții nişte cursuri de educație sexuală, Wayan, i-am sugerat eu. Ai putea să-i înveți pe bărbați cum să atingă femeile cu blândețe şi poate că astfel şi soțiilor le-ar plăcea mai mult sexul. Pentru că dacă un bărbat te atinge uşor, îți mângâie pielea, spune lucruri frumoase, te sărută peste tot, nu se grăbeşte... sexul devine foarte plăcut.

Am văzut-o deodată că a roşit. Wayan Nuriyasih, maseuza de banane, vindecătoarea de afecțiuni genitale, vânzătoarea de dildo-uri, codoaşa ocazională – a roşit.

— Tu faci pe mine să simt ciudat când vorbeşti aşa, mi-a spus, făcându-şi vânt cu mâna. Vorbitul aşa mă face să mă simt... *altfel.* Chiar și *acolo* mă simt altfel! Plecați acasă acuma voi! Nu mai vorbim atâta de sex. Plecați acasă, vă culcați, dar dormiți doar, OK? Doar DORMIȚI!

101

Pe drumul spre casă, Felipe m-a întrebat:

— Şi-a cumpărat casă?

— Nu încă. Dar îşi caută.

— A trecut deja o lună de când i-ai dat banii, nu?

— Da, dar locul pe care-l voia nu e de vânzare...

— Ai grijă, dragă, nu lăsa lucrurile să se lungească prea mult. Nu lăsa situația asta să devină tipică pentru Bali.

— Cum adică?

— Nu vreau să mă bag în treburile voastre, dar locuiesc aici de cinci ani şi ştiu cum merg lucrurile. Totul se complică pe-aici. Uneori e greu să afli exact ce s-a întâmplat.

— Ce vrei să spui, de fapt? l-am întrebat şi, când am văzut că nu-mi răspunde imediat, i-am servit una dintre frazele lui preferate: Dacă îmi explici rar, o să înțeleg repede.

— Ce încerc să-ți spun, Liz, e că prietenii tăi au strâns al naibii de mulți bani pentru femeia asta, bani care în momentul de față stau degeaba în contul lui Wayan. Asigură-te că îşi cumpără o casă din ei.

102

A venit sfârşitul lui iulie şi odată cu el ziua mea – împlineam 35 de ani. Wayan mi-a organizat la ea în prăvălie o petrecere cum n-am mai avut niciodată. M-a îmbrăcat în costumul tradițional de sărbătoare – un sarong violet, o bustieră fără bretele şi o bucată lungă de material auriu, pe care mi-a înfăşurat-o atât de strâns în jurul torsului, încât abia mai puteam să respir ori să gust din tortul de ziua mea. Eram în dormitorul ei minuscul şi întunecos, plin ochi cu lucrurile ei şi ale celorlalte trei ființe mititele cu care-l împărțea. Mă înfăşură de zor în costumul ăla superb şi, în timp ce-mi aranja nişte cute şi prindea materialul doar ea ştia cum, m-a întrebat, fără să se uite la mine:

— Tu planuri de căsătorie cu Felipe?

— Nu, i-am răspuns. Nu avem nici unul planuri de căsătorie. Nu mai vreau alt soț, Wayan. Şi cred că nici Felipe nu mai vrea altă soție. Dar mă simt bine cu el.

— Găseşti uşor bărbat frumos pe afară, dar frumos pe afară *şi* frumos pe înăuntru – asta nu uşor. Felipe aşa e.

I-am dat dreptate.

— Şi *cine* adus bărbatul bun la tine, Liz? *Cine* rugat în fiecare zi pentru bărbat? a zâmbit ea.

— Mulțumesc, Wayan, ai făcut o treabă minunată, i-am spus şi am sărutat-o.

A început apoi petrecerea. Wayan şi fetițele decoraseră toată camera cu baloane, frunze de palmier şi hârtii pe care scriseseră mesaje lungi şi

complexe, care sunau cam aşa: „La mulți ani pentru inimă caldă şi bună, pentru tine, draga noastră surioară, pentru iubita noastră Doamnă Elizabeth, La mulți ani pentru tine, pacea mereu cu tine şi La mulți ani!" Wayan are un frate ai cărui copii sunt dansatori de templu extrem de talentați, aşa că nepoții şi nepoatele ei au venit în magazin şi au dansat pentru mine, oferindu-mi un spectacol superb şi impunător, rezervat de obicei preoților. Toți copiii erau înfăşurați din cap până-n picioare în material auriu, aveau pe cap ornamente enorme și erau machiați foarte violent. Picioarele lor mici băteau cu putere pământul, în timp ce mâinile grațioase descriau mişcări extrem de feminine şi de elegante.

Petrecerile din Bali sunt de obicei organizate pe principiul următor: oamenii se îmbracă în hainele cele mai bune, după care se aşază în cerc şi se uită unii la ceilalți. Aşa cum se întâmplă, de fapt, şi la petrecerile organizate de revistele newyorkeze. („Doamne, draga mea, are să fie atââât de plictisitooor..." a gemut Felipe când i-am spus că Wayan îmi pregăteşte o petrecere în stil local.) Dar n-a fost deloc plictisitor – a fost doar un eveniment foarte tăcut. Foarte diferit. A început cu îmbrăcatul, a urmat dansul copiilor, apoi partea cu statul în cerc şi uitatul unii la ceilalți, care nici ea n-a fost prea rea. Toată lumea arăta minunat. Venise întreaga familie a lui Wayan; toți îmi zâmbeau şi-mi făceau cu mâna de la un metru distanță, iar eu le zâmbeam şi le făceam cu mâna la rândul meu.

Am suflat în lumânările tortului împreună cu Ketut Mică, una dintre orfane, pentru că hotărâsem ca ziua ei de naştere să fie de-acum înainte 18 iulie, ca a mea, dat fiind că nu avusese până acum nici zi de naştere, nici petreceri de ziua ei. După ce am stins lumânările, Felipe i-a dat fetiței cadoul de ziua ei – o păpuşă Bărbie pe care ea a despachetat-o cu o uimire imposibil de descris şi la care se uita de parcă ar fi fost un bilet de călătorie pe Jupiter – ceva ce nu şi-ar fi imaginat vreodată că poate primi nici în şapte miliarde de ani.

Petrecerea a fost chiar amuzantă. Eram o amestecătură ciudata de naționalități şi de generații: familia şi prietenii lui Wayan, plus câțiva dintre pacienții ei occidentali pe care nu-i mai văzusem niciodată, Yudhi,

care mi-a făcut cadou de ziua mea o cutie cu şase beri, mai venise şi un scenarist din L.A., tânăr şi foarte *cool,* pe care-l chema Adam... Eu şi Felipe îl cunoscuserăm pe Adam cu o seară înainte, într-un bar, şi-l invitaserăm şi pe el la petrecere. Adam şi Yudhi au discutat tot timpul cu un puşti pe nume John, a cărui mamă (o nemţoaică designer de haine, căsătorită cu un american care locuieşte în Bali) era pacienta lui Wayan. John are şapte ani, n-a fost niciodată în America şi spune că e *puţin* american pentru că tatăl lui e american. Băiatul vorbeşte nemţeşte cu maică-sa, indoneziana cu ceilalţi copii şi engleză cu Adam şi Yudhi. A fost extrem de încântat când a auzit că Adam e din California şi că face surfing.

— Domnule, care e animalul dumneavoastră preferat? l-a întrebat el pe Adam.

— Pelicanul, i-a răspuns Adam.

— Ce-i ăla un pelican? a vrut să ştie băieţelul, şi Yudhi s-a băgat şi el şi i-a spus:

— Frate, nu ştii ce-i ăla un pelican? Frate, treb'e să te duci acasă şi să-l întrebi pe taică-tu. Pelicanii sunt cei mai tari, fratele meu!

După care John, micuţul *puţin* american, s-a întors să-i spună lui Tutti ceva în indoneziana (probabil s-o întrebe ce-i ăla un pelican), în timp ce Tutti stătea la Felipe în braţe şi încerca să citească felicitările pe care le primisem de ziua mea, iar Felipe vorbea o franţuzească minunată cu parizianul pensionar care se tratează de rinichi la Wayan. Între timp, Wayan dăduse drumul la radio, de unde a început să se audă un cântec de-al lui Kenny Rogers, pe când trei turiste japoneze, intrate din întâmplare în magazin, încercau să afle dacă ar putea face nişte masaje terapeutice. În timp ce încercam să le conving pe japoneze să guste din tortul de ziua mea, Ketut Mare şi Ketut Mică îmi prindeau în păr nişte bentiţe enorme, pline de paiete, pe care mi le cumpăraseră din toate economiile lor. Nepoţii lui Wayan – dansatori de templu şi copii de ţărani – priveau în podea şi stăteau nemişcaţi, asemenea unor mici zeităţi înmuiate în aur, radiind în jur ceva sacru, din altă lume. Afară, cocoşii

s-au pornit deodată să cânte, deşi nici măcar nu căzuse înserarea. Hainele mele tradiționale începuseră să mă strângă îngrozitor, parcă eram într-o îmbrățişare de foc, şi simțeam că iau parte la cea mai ciudată – dar, poate, şi cea mai fericită – aniversare din viața mea.

103

Cu toate astea, Wayan trebuie să-şi cumpere casă şi eu am început deja să-mi fac griji, dat fiind că lucrurile trenează. Nu înțeleg ce se întâmplă, dar trebuie neapărat să treacă la treabă. Felipe şi cu mine decidem să intervenim. Am găsit un agent imobiliar care să ne arate proprietățile din zonă, dar lui Wayan nu i-a plăcut nimic din ce a vizitat. Îi tot spun:

— Wayan, e foarte important să cumpărăm *ceva.* Eu plec în septembrie şi trebuie să le spun prietenilor mei că banii lor au intrat într-o casă pentru tine. Pe deasupra, şi tu trebuie să fii sigură că ai un acoperiş deasupra capului înainte să fii evacuată de-aici.

— Nu aşa simplu cumperi casă în Bali, îmi răspunde ea mereu. Nu la fel ca intri în bar şi cumperi bere. Ia mult timp.

— Nu avem atâta timp, Wayan.

Dă din umeri şi eu mă gândesc atunci la „timpul de cauciuc", noțiune tipic balineză conform căreia timpul e un concept extrem de relativ şi de elastic. „Patru săptămâni" înseamnă pentru Wayan cu totul altceva decât înseamnă pentru mine. Pentru ea, o zi nu are neapărat 24 de ore; uneori e mai lungă, alteori mai scurtă, în funcție de încărcătura ei emoțională şi spirituală. Ca şi în cazul vraciului meu şi al vârstei lui misterioase, uneori zilele se numără, alteori se cântăresc.

Între timp a mai apărut ceva: se pare că am subestimat total prețul proprietăților din Bali. Din cauză că totul aici e foarte ieftin, eşti tentat să crezi că acelaşi lucru e valabil şi pentru terenuri, ceea ce e o mare greşeală. Terenul din Bali – şi cu atât mai mult cel din Ubud – poate fi la

fel de scump ca în Westchester County[34], în Tokio sau pe Rodeo Drive[35]. Lucru lipsit de orice logică, pentru că odată ce ai cumpărat o proprietate nu vei reuşi niciodată să-ți amortizezi investiția în vreun mod logic, tradițional. Poți ajunge să plăteşti în jur de 25 000 de dolari pentru un singur *aro* (un *aro* e o măsură care s-ar putea traduce prin: „ceva mai mare decât un loc de parcare pentru un SUV"), ca apoi să-ți construieşti acolo o prăvălie minusculă, în care vei vinde un sarong pe zi toată viața, cu un profit de aproximativ 57 de cenți la fiecare vânzare. Chiar nu are logică...

Dar balinezii pun mare preț pe pământul lor, atât de mare, încât sfidează logica economică. Dat fiind că proprietatea asupra terenului e singura bogăție pe care localnicii o socotesc legitimă, pământul e pentru ei la fel de valoros ca vitele pentru tribul Masai sau ca glosul de buze pentru nepoțica mea de cinci ani: adică nu ai niciodată de ajuns, iar dacă ai – nu mai renunți la el niciodată şi consideri că n-ar fi rău ca tot pământul din lume să fie al tău şi numai al tău.

Mai mult – aşa cum am descoperit în cursul lunii august, când m-am avântat în hățişul afacerilor imobiliare indoneziene (uşor de comparat cu lumea din Narnia[36]) –, e aproape imposibil să afli dacă și când un anumit teren e scos la vânzare. Cei care își vând terenul nu vor îndeobşte ca alții să ştie acest lucru. Poate vă imaginați că, pentru a-l vinde, puțină publicitate le-ar fi de folos, dar balinezii n-ar fi de acord. Dacă eşti proprietar şi vrei să-ți vinzi pământul înseamnă că ai nevoie disperată de bani, lucru umilitor. În plus, dacă află că ai vândut ceva teren, rudele şi vecinii vor presupune că ai bani, aşa că vor veni toți pe capul tău să-ți

---

[34] Zonă administrativă din sudul statului New York, cunoscută pentru proprietățile scumpe şi veniturile peste medie ale rezidenților. *(N.t.)*

[35] Stradă din Beverly Hills, California, una dintre cele mai exclusiviste şi mai costisitoare zone din lume. *(N.t.)*

[36] Ținut fabulos în care se petrec aventurile *Cronicilor din Narnia* de C.S. Lewis. *(N.t.)*

ceară să-i împrumuți. Așa se face că, în Bali, terenurile ies la vânzare doar pe bază de... zvonuri. Și toate tranzacțiile se derulează, în mod straniu, în cel mai mare secret.

Când au auzit că îi caut casă lui Wayan, occidentalii expatriați aici s-au strâns în jurul meu și mi-au povestit tot felul de istorii de groază din propria lor experiență. M-au avertizat că aici nu poți fi niciodată sigur ce se întâmplă când vine vorba de proprietăți. Terenul pe care-l „cumperi" s-ar putea să nici nu-i aparțină celui care ți-l „vinde". Tipul care ți-a arătat o proprietate s-ar putea să nici nu fie proprietarul, ci un nepot frustrat de-al adevăratului proprietar, care încearcă să i-o coacă unchiului din cauza cine știe cărei dispute de familie. Nu trebuie să-ți imaginezi că granițele proprietății pe care o cumperi vor fi vreodată precizate. Pământul pe care-l cumperi pentru a-ți construi casa mult visată poate fi declarat la un moment dat „prea aproape de un templu" ca să primești autorizație de construcție (și pe o insulă mică, în care se estimează că există peste douăzeci de mii de temple, e aproape imposibil să găsești un teren care să nu fie prea aproape de un asemenea locaș).

Mai trebuie să iei în calcul faptul că vei locui, probabil, la poalele unui vulcan și că te afli pe un teritoriu nesigur. Nu doar din punct de vedere geologic. Oricât de idilică ar fi insula Bali, trebuie avut în vedere că face parte din Indonezia – cea mai populată țară musulmană din lume, națiune instabilă prin definiție, coruptă de sus până jos, începând cu cei mai înalți demnitari ai statului până la tipul care-ți face plinul la benzinărie (și ți-l face doar cu numele). Întotdeauna va fi posibilă cine știe ce revoluție, iar proprietățile îți vor putea fi confiscate oricând de învingători. Pesemne sub amenințarea puștii.

Nu am absolut nici un fel de calificare pentru negocieri complicate. Adică... am trecut eu printr-un divorț în statul New York, dar acum mă confrunt cu un alt capitol din Kafka. Între timp, cei 18 000 de dolari donați de mine, de familia și de prietenii mei stau în contul lui Wayan, convertiți în rupii indoneziene – o monedă având prostul obicei de a se devaloriza fără preaviz, transformându-se în abur. Wayan urmează să fie

evacuată prin septembrie, adică în perioada când voi pleca eu de-aici. Ceea ce înseamnă în vreo trei săptămâni.

E tot mai clar că lui Wayan îi va fi imposibil să găsească un teren pe care să-l socotească bun pentru construirea unei case. Lăsând deoparte toate considerentele practice, Wayan trebuie să verifice ce fel de *taksu* – spirit – există pe fiecare proprietate. Fiind vrăciță, sensibilitatea ei la *taksu* e extrem de mare, chiar şi după standardele din Bali. Găsisem un loc despre care credeam că ar fi perfect, dar Wayan mi-a spus că e bântuit de demoni furioşi. Următorul teren n-a intrat în discuție, căci era prea aproape de un râu şi, după cum ştim cu toții, fantomele trăiesc în râuri. (în noaptea de după vizita la locul respectiv, Wayan mi-a spus că a visat o fată frumoasă îmbrăcată în zdrențe, care plângea. Era clar – nu putea să cumpere terenul ăla.) După care am găsit un mic magazin chiar în oraş, foarte drăguț şi care avea de toate, inclusiv o curte, dar se afla pe colț şi doar cineva care vrea să dea faliment şi să moară de tânăr ar putea locui într-o casă pe colț. După cum ştim cu toții.

— Să nici nu încerci măcar s-o convingi, m-a sfătuit Felipe. Crede-mă, draga mea, nu trebuie să te bagi între localnici şi *taksu.*

Săptămâna trecută, Felipe a găsit ceva care părea să corespundă perfect criteriilor – o mică parcelă drăguță, aproape de centru, aflată pe o stradă liniştită, lângă un câmp de orez, cu loc berechet pentru grădină şi care se încadra foarte bine în bugetul nostru. Când am întrebat-o pe Wayan dacă să cumpărăm terenul, mi-a răspuns:

— Nu ştiu încă, Liz. Nu prea repede luat aşa decizii. Întâi trebuie vorbit cu preot.

Mi-a explicat că trebuie să consulte un preot care să-i indice o zi favorabilă în care să cumpere pământul, asta în caz că se hotărăşte până la urmă să-l cumpere. Pentru că în Bali nu se poate face nimic cu adevărat important fără să alegi înainte o zi favorabilă. Problema e că nici măcar nu poate să-l întrebe pe preot care e data favorabilă până nu se hotărăşte dacă vrea sau nu să locuiască acolo. Şi refuză categoric să se hotărască

înainte de a visa ceva favorabil. Pentru că timpul mă presa, ca bună newyorkeză ce sunt, am întrebat-o pe Wayan:

— Cât de curând crezi că poți aranja să visezi ceva favorabil?

Ca bună balineză ce este, Wayan mi-a răspuns:

— Nu poți grăbi asta.

Deşi, a zâmbit ea, ar ajuta dacă s-ar duce cu o ofrandă la unul dintre marile temple şi s-ar ruga ca zeii să-i trimită un vis favorabil...

— OK, am spus. Mâine Felipe te ia cu maşina şi te duce la un mare templu ca să faci ofranda şi să-i rogi pe zei să-ți trimită un vis favorabil.

Wayan mi-a spus că ar fi încântată să meargă şi că e o idee minunată. O singură problemă. Nu are voie să intre în nici un templu toată săptămâna.

Pentru că... e la ciclu.

104

Mi-e teamă că nu reuşesc să redau în cuvinte cât e de distractiv tot ce se întâmplă. Chiar aşa, totul e ilar – dar la modul ciudat. Sau poate că acest moment suprarealist al vieții mele mă distrează atât de tare doar pentru că tot acum mă îndrăgostesc, şi întotdeauna când te îndrăgosteşti lumea ți se pare minunată, oricât de nebunească ar fi în realitate.

Felipe mi-a plăcut de la început. Dar ceva, ceva din felul în care se implică în saga casei lui Wayan ne-a apropiat în cursul lui august şi ne-a transformat într-un cuplu adevărat. E clar că ceea ce se întâmplă cu vrăcița asta halucinantă din Bali nu e problema lui. El e om de afaceri. A reuşit să locuiască aici cinci ani fără să se amestece prea mult în viața personală şi în ultracomplicatele ritualuri ale localnicilor. Dar acum a început să bată cu mine orezăriile noroioase ca să căutăm preotul capabil să-i indice lui Wayan data norocoasă...

— Eram perfect fericit cu viața mea plicticoasă înainte să apari tu, îmi spune mereu.

Se plictisea mai demult în Bali. Lenevea, îşi omora timpul cum putea, ca un personaj dintr-un roman de Graham Greene. Indolența lui a luat sfârşit în momentul când ne-am cunoscut. Acum, că suntem împreună, am ocazia să aud şi versiunea lui despre întâlnirea noastră – o poveste delicioasă, de care n-o să mă satur niciodată. Anume că în seara aceea, la petrecere, m-a văzut din spate şi nici măcar n-a fost nevoie să întorc capul şi să-mi vadă fața ca să aibă convingerea adâncă, venită de undeva, dinăuntrul lui: „Asta-i femeia mea. O să fac orice ca s-o am pe femeia asta."

— Şi a fost chiar uşor să pun mâna pe tine, mai spune. N-a trebuit decât să implor şi să pledez câteva săptămâni.

— Ba nu, n-ai implorat şi n-ai pledat.

— N-ai observat cum imploram şi pledam?

Îmi povesteşte cum a fost atunci, când ne-am dus la dans şi a văzut ce mult îmi plăcea galezul cel drăguț şi i-a stat inima-n loc şi îşi spunea: „Eu mă chinui atât s-o seduc şi-acum apare tipul ăsta tânăr şi frumos ca să mi-o ia şi să-i complice viața – Doamne, dacă ar şti măcar câtă iubire i-aş putea dărui eu."

Şi chiar *poate.* Ştie să aibă grijă de cineva, îl simt cum gravitează, parcă, în jurul meu, cum face din mine nordul busolei lui şi devine cavalerul meu protector. Felipe e genul de om care are neapărat nevoie de o femeie în viață – şi nu ca să-i poarte ea de grijă, ci ca să aibă el pe cineva căreia să-i ofere toată atenția şi să i se dedice. Cum a trăit în afara unei asemenea relații de la divorț încoace, viața lui n-a mai avut o țintă clară. Dar acum a început să şi-o reorganizeze în jurul meu. E minunat să se poarte cineva aşa cu tine. Dar mă şi sperie. Când îl aud la parter cum îmi pregăteşte cina, în timp ce eu sunt la etaj şi citesc, şi fluieră câte-o samba veselă, strigându-mi: „Draga mea, nu mai vrei un pahar de vin?", încep să mă întreb dacă sunt capabilă să fiu soarele cuiva, să fiu totul pentru cineva. Oare mi-am găsit într-adevăr centrul de echilibru, astfel încât să devin acum centrul vieții altcuiva? Numai că într-o seară, când am adus în discuție subiectul, mi-a replicat:

— Draga mea, ți-am cerut eu să fii o astfel de persoană? Ți-am cerut eu să fii centrul vieții mele?

Mi s-a făcut imediat rușine de îngâmfarea mea, de faptul că ajunsesem la concluzia că și-ar dori să rămână cu mine pentru tot restul vieții și să-mi facă toate plăcerile la nesfârșit.

— Îmi pare rău, i-am spus. A fost cam arogantă ideea mea, nu-i așa?

— Puțin, a confirmat el și mi-a sărutat urechea. Nu foarte. Draga mea, bineînțeles că trebuie să discutăm despre asta, pentru că da, e adevărat – sunt îndrăgostit nebunește de tine.

Am pălit – act reflex –, și el a încercat să mă consoleze cu o glumă.

— Spun asta la modul absolut ipotetic, bineînțeles. După care a continuat cu seriozitate: Uite ce e, am 52 de ani. Crede-mă, știu deja cum se petrec lucrurile în viață. Îmi dau seama că tu nu mă iubești încă așa cum te iubesc eu pe tine, dar adevărul e că nu-mi prea pasă. Din cine știe ce motiv, simt pentru tine ce simțeam pentru copiii mei când erau mici – că nu e treaba lor să mă iubească, e treaba mea să-i iubesc. Tu poți să simți ce vrei, dar eu te iubesc și am să te iubesc mereu. Chiar dacă n-o să ne mai vedem niciodată, tu m-ai readus la viață, și asta-i mare lucru. Bineînțeles, mi-ar plăcea să rămânem împreună toată viața. Singura problemă e că nu prea știu ce viitor aș putea să-ți ofer aici, în Bali.

Și eu mă gândisem la asta. Observasem societatea expaților din Ubud și-mi fusese absolut clar că nu era viața pe care mi-o doream. În tot orașul nu vezi decât același tip de personaje: occidentali care au suferit atât de mult în țara natală, încât au renunțat la orice fel de luptă și au hotărât să-și instaleze tabăra aici, în Bali, pentru toată viața. Pentru că aici pot locui în case superbe cu doar 200 de dolari pe lună, își pot lua un tânăr sau o tânără dintre localnici să le țină companie, pot să bea încă de dimineață fără să aibă probleme, pot chiar să scoată ceva bani din exportul de mobilă. Dar, în general, tot ce fac acești oameni este să se asigure că nu li se va mai pretinde niciodată să facă ceva serios. Nu, nu sunt niște oameni fără căpătâi. Vorbesc despre oameni extrem de rafinați, talentați și inteligenți, veniți din absolut toată lumea civilizată. Dar mi se

pare că toți cei pe care-i întâlnesc aici au fost ceva pe vremuri *(ceva* însemnând „căsătoriți" sau „angajați"). Ceea ce-i uneşte în prezent e absența unui singur lucru, pe care se pare că l-au abandonat definitiv cu toții: *ambiția.* Inutil să mai spun, se bea serios.

Dar, pe de altă parte, oraşul Ubud nu e cel mai rău loc de pe pământ în care să-ți petreci viața în linişte, ignorând trecerea timpului. Cred că în privința asta se aseamănă foarte mult cu Key West din Florida sau Oaxaca din Mexic[37]. Când sunt întrebați de cât timp locuiesc aici, cei mai mulți expatriați din Bali răspund că nu prea ştiu. În primul rând, nu prea ştiu cât timp a trecut de când s-au mutat aici. Dar, în al doilea rând, nu prea ştiu nici măcar *dacă* locuiesc aici. Nu aparțin vreunui loc, nu sunt ancorați cu adevărat nicăieri. Unora le place să creadă că sunt doar în trecere, ca şi când ar aştepta la semafor cu motorul pornit. Dar după şaptesprezece ani petrecuți aşa, începi să-ți pui întrebări... oare *pleacă* vreodată cineva de-aici?

Există multe lucruri cu care te poți delecta în compania lor leneşă, în după-amiezile lungi de duminică petrecute la mese cu şampanie şi discuții despre nimic. Totuşi, de câte ori văd astfel de scene, mă simt ca Dorothy în câmpul de maci din țara lui Oz. *Fii atentă! Nu adormi pe pajiştea asta amețitoare, pentru că s-ar putea să-ți petreci tot restul vieții moțăind pe-aici!*

Prin urmare, ce vom face Felipe şi cu mine? Mai ales acum, când, după toate aparențele, a apărut o entitate numită „Felipe şi cu mine"? Nu demult, mi-a spus:

— Câteodată mi-aș dori ca tu să fi fost o fetiță rătăcită și eu să te fi luat cu mine, spunându-ți: „Hai să stai la mine de-acum înainte, lasă-mă să am grijă de tine mereu." Dar tu nu eşti o fetiță rătăcită. Eşti o femeie cu o carieră şi cu ambiție. Eşti melcul perfect: îți duci casa cu tine peste tot.

---

[37] Ambele oraşe sunt destinații turistice preferate ale pensionarilor americani. *(N.t.)*

Ar trebui să-ți păstrezi cât mai mult timp libertatea asta... Dar eu nu-ți pot spune decât: dacă te interesează brazilianul din fața ta, îl poți avea. Sunt al tău oricum.

Nu prea știu ce vreau. Știu sigur că există în mine o parte care a vrut mereu să audă un bărbat spunându-i: „Lasă-mă să am grijă de tine mereu", ceva ce n-am auzit niciodată până acum. În ultimii ani renunțasem să mai caut acel bărbat, învățasem să-mi spun eu însămi propoziția asta dătătoare de curaj – când mă copleșea anxietatea, mai ales. Dar s-o aud acum rostită de cineva, de cineva care vorbește sincer...

Mă gândeam la toate astea noaptea trecută, după ce Felipe adormise și eu stăteam ghemuită lângă el, întrebându-mă ce-o să se întâmple cu noi. Care erau variantele? Cum puteam rezolva problema geografică – unde urma să locuim? Mai era și diferența de vârstă de luat în considerare. Deși, cu câteva zile înainte, când o sunasem pe mama să-i spun că am întâlnit un bărbat foarte drăguț, dar – ține-te bine, Mama! – „are 52 de ani", ea n-a fost deloc dată peste cap. Nu mi-a spus decât: „Păi, Liz, draga mea, în caz că nu știai, *tu ai 35"* (Bine punctat, mamă. Sunt norocoasă dacă mai prind vreun bărbat, *orice bărbat,* la vârsta mea venerabilă.) Dar, ca să fiu sinceră, nu mă deranjează nici diferența de vârstă. De fapt îmi place că Felipe e mult mai în vârstă. E ceva sexy. Mă face să mă simt așa... ca o franțuzoaică.

Ce-o să se întâmple cu noi?

Și de ce, mă rog, îmi fac griji?

Nu cumva am uitat că e *inutil* să-ți faci griji?

Așa că, după un timp, nu m-am mai gândit la nimic și l-am luat în brațe pe Felipe care dormea în continuare. *Mă îndrăgostesc de bărbatul ăsta.* Apoi am adormit și am avut două vise memorabile.

Ambele erau despre gurul meu. În primul vis, guru îmi spunea că își va închide toate ashramurile și că n-o să mai vorbească în public, n-o să mai dea lecții și n-o să mai scrie cărți. Le ținea discipolilor ei un ultim discurs, în care spunea: „Ați avut parte de foarte multe învățături. Vi s-a

oferit tot ce trebuia să ştiţi pentru a fi liberi. E vremea să vă întoarceţi în lume şi să trăiţi fericiţi."

Al doilea vis era încă mai grăitor. Eram împreună cu Felipe într-un superb restaurant din New York. Aveam la masă nişte minunăţii de costiţe de miel cu anghinare, beam un vin bun, vorbeam şi râdeam, fericiţi. M-am uitat spre cealaltă parte a încăperii şi acolo l-am văzut pe Swamiji, maestrul gurului meu, care a murit în 1982. Dar în seara aceea era viu şi se afla chiar acolo, într-un restaurant ultraelegant din New York. Lua cina cu un grup de prieteni şi toţi păreau să se simtă foarte bine. Privirile ni s-au întâlnit, şi Swamiji mi-a zâmbit şi a ridicat paharul cu vin, salutându-mă.

După care – foarte clar – l-am auzit pe acel mic guru indian, despre care ştiam că vorbise foarte puţină engleză în viaţa lui, că-mi spune doar atât:

Bucură-te.

105

Nu l-am mai văzut de foarte mult timp pe Ketut Liyer. Cândva, demult, între povestea cu Felipe şi lupta de a-i găsi o casă lui Wayan, lungile după-amiezi în care discutam relaxat despre spiritualitate pe prispa bătrânului vraci luaseră sfârşit. M-am mai oprit pe la el de câteva ori doar ca să-l salut şi să las pentru soţia lui câteva fructe cadou, dar, începând din iunie, n-am mai stat cu el la discuţii interesante. De câte ori încerc să-mi cer scuze pentru absenţă, Ketut râde ca cineva care ştie deja toate răspunsurile la întrebările universului şi-mi spune:

— Totul merge perfect, Liss.

Totuşi îmi era dor de bătrân, aşa că în dimineaţa asta m-am oprit pe la el. Mi-a zâmbit ca de obicei şi mi-a spus:

— Eu foarte fericit să te *cunosc!* (N-am reuşit să-l dezvăţ de obiceiul ăsta.)

— Şi eu mă bucur că te *văd,* Ketut.

— Tu pleci curând, Liss?

— Da, Ketut. În mai puțin de două săptămâni. De aceea am vrut să vin azi. Am vrut să-ți mulțumesc pentru tot ce mi-ai dat. Dacă nu erai dumneata, nu m-aş fi întors în Bali.

— Mereu tu întorci în Bali, spuse el, convins şi fără patos. Tu tot meditezi cu patru frați, cum eu învățat?

— Da.

— Tu tot meditezi cum învățat guru din India?

— Da.

— Tu încă ai vis urât?

— Nu.

— Tu fericită acum cu Dumnezeu?

— Foarte.

— Tu iubeşti iubit nou?

— Cred că da. Da.

— Atunci tu trebuie răsfeți pe el. Şi el trebuie răsfețe pe tine.

— OK, i-am promis.

— Tu prietena mea bună. Mai bună decât prietenă. Tu eşti ca fiica mea, a spus el. *(Nu ca Sharon...)* Când eu mor, tu întorci în Bali, vii la incinerare la mine. Ceremonie incinerare foarte distractivă în Bali – o să-ți placă.

— OK, am promis din nou, de data asta cu un nod în gât.

— Lasă conştiința ta să fie ghid. Dacă ai prieteni care vin în Bali, trimite la mine să citesc în palmă – eu foarte gol acum în bancă de când cu bomba. Tu vrei vii cu mine azi la ceremonie de bebeluş?

Şi aşa ajung să particip la ceremonia de binecuvântare a unui bebeluş care a ajuns la vârsta de şase luni şi care are voie acum să atingă pământul prima dată în viața lui. Balinezii nu-şi lasă copiii să atingă pământul în primele şase luni de viață pentru că nou-născuții sunt considerați zei veniți direct din rai şi nu se cuvine să laşi un zeu să se târâie pe jos, printre mucuri de țigară şi bucăți de unghii tăiate. Aşa că, până la şase luni, copiii din Bali sunt purtați în brațe peste tot şi adorați ca nişte mici

zeităţi. Dacă un copil moare înainte să împlinească şase luni, i se face o ceremonie specială de incinerare şi cenuşa lui nu ajunge într-un cimitir obişnuit, pentru că ființa aceea n-a fost una omenească: a fost tot timpul un zeu. Dar dacă trece de şase luni, copilului i se organizează o ceremonie specială, în cursul căreia picioruşele lui ating pentru prima dată pământul şi micuțul intră în rândurile rasei umane.

Ceremonia de azi s-a ținut în casa unuia dintre vecinii lui Ketut. Copilul era o fetiță care avea deja o poreclă – Putu. Părinții erau doi adolescenți frumoşi, tatăl fiind nepotul unui văr de-al lui Ketut (sau ceva asemănător). Ketut s-a îmbrăcat cu cele mai bune haine pentru eveniment, un sarong alb de satin, tivit cu aur, şi o cămaşă albă cu mâneci lungi, guler tip Nehru şi nasturi aurii, vestimentație care-l făcea să semene cu un *boy* dintr-un hotel de lux. Avea capul înfăşurat într-un turban mare, alb. Mi-a arătat cu mândrie degetele, gătite cu inele de aur enorme, încrustate cu pietre magice. Vreo şapte inele, toate cu puteri sacre. Avea cu el şi clopoțelul de aramă al bunicului lui, cu care se cheamă spiritele. M-a pus să-i fac o grămadă de poze.

Am mers împreună la gospodăria vecinului, care era tare departe. O vreme a trebuit să mergem pe drumul principal, foarte aglomerat. Mă aflam de patru luni în Bali, dar nu-l văzusem niciodată pe Ketut plecând de acasă. Era deconcertant să-l văd că merge pe şosea, pe lângă toate maşinile şi motocicletele care treceau nebuneşte pe lângă el. Părea îngrozitor de mic şi de vulnerabil. Arăta *nelalocul lui* în decorul modern al traficului şi în zgomotul de claxoane. Mi-a venit, nu ştiu de ce, să plâng, dar oricum eram ultrasensibilă în ziua aceea.

Când am ajuns, în casa vecinului se strânseseră deja vreo patruzeci de invitați. Altarul familiei era plin de ofrande – mormane de coşuri din frunze de palmier pline cu orez, flori, tămâie, purcei fripți, câteva gâşte şi găini moarte, nuci de cocos şi nişte bancnote care fluturau în vânt. Toți erau îmbrăcați cu cele mai bune mătăsuri și dantele. Eu eram în haine obişnuite, transpirată după ce pedalasem tot drumul, stânjenită de tricoul meu rupt care contrasta cu toată frumusețea din jur. Dar am fost

întâmpinată frumos, exact aşa cum ţi-ai dori să fii primit undeva unde eşti singura femeie albă, nimerită acolo din întâmplare, îmbrăcată nepotrivit şi fără invitaţie. Toţi mi-au zâmbit cu căldură, după care nu mi-au mai dat atenţie pentru că petrecerea ajunsese la partea în care musafirii stau în cerc şi se admiră reciproc.

Ceremonia a durat câteva ore, Ketut făcând oficiile. Doar un antropolog cu o echipă de translatori ar fi putut spune ce s-a întâmplat acolo, dar unele ritualuri le-am înţeles şi eu din explicaţiile lui Ketut şi din cărţile pe care le citisem. În timpul primei runde de binecuvântări, tatăl a fost cel care a ţinut copilul în braţe; mama ţinea o efigie a fetiţei, adică o nucă de cocos înfăşată ca un bebeluş. Nuca a fost binecuvântată şi stropită cu apă sfinţită exact ca un copil adevărat, după care a fost aşezată pe pământ înainte ca picioruşele fetiţei să atingă solul: în felul acesta erau păcăliţi demonii, care aveau să atace falsul bebeluş şi să lase copilul adevărat neatins.

Înainte ca picioarele copilului să atingă pământul, s-a petrecut un ceremonial care a durat ore întregi. Ketut suna din clopoţel şi îşi recita la infinit mantrele, în timp ce tinerii părinţi radiau de plăcere şi mândrie. Invitaţii veneau şi plecau; se foiau prin curte, vorbeau, se opreau puţin ca să privească ceremonia, ofereau darurile şi apoi plecau la treburile lor. Era un amestec ciudat de relaxare şi de formalism ritualic, o combinaţie între un picnic în curte şi o slujbă religioasă solemnă. Mantrele incantate de Ketut pentru fetiţă erau blânde, amestec de afecţiune şi sacralitate. În tip ce mama o ţinea în braţe, Ketut flutura înaintea copilei clopoţelul şi eşantioane din ofrandele de mâncare, fructe, flori aduse – o aripioară de pui, o bucată de friptură de porc, o nucă de cocos spartă... Îi cânta câte ceva la fiecare articol pe care i-l arăta. Fetiţa râdea şi bătea din palme, Ketut râdea şi el şi continua să cânte.

Îmi imaginam cum ar suna traducerea cuvintelor lui:

— Daaa... fetiţă mică, ăsta-i pui fript, ca să papi tu! Când o să te faci mare, o să-ţi placă puiul fript şi noi vrem să ai parte de cât pui vrei! Daaaa... fetiţă mică, uite aici orez fiert, să ai parte de tot orezul pe care-l

vrei şi să plouă tot timpul cu orez peste tine! Daaaa... fetiță mică, asta e nucă de cocos, uite-o ce poznaşă e, când te faci mare o să papi multe nuci de cocos! Daaaa... fetiță mică, uite-i pe mami şi tati, vezi ce mult te iubesc ei? Daaaa... fetiță mică, toată lumea te iubeşte! Tu eşti cea mai drăgălaşă! Tu eşti o cocă mică şi gustoasă! Iepuraş mititel! Eşti o floare, eşti un crin, eşti un fir de trandafir...

Peste adunare se aruncau petale muiate în apă sfințită, în chip de binecuvântare. Micuța a fost ținută cu rândul de toți membrii familiei, care se întreceau în drăgălăşenii la adresa ei, în timp ce Ketut intona în continuare mantre străvechi. M-au lăsat chiar şi pe mine – aşa, în blugi, cum eram îmbrăcată – s-o țin în brațe, şi pe când ceilalți cântau, eu i-am şoptit urările mele: „Să fii norocoasă. Şi curajoasă." Până şi la umbră era îngrozitor de cald. Îmbrăcată cu o bustieră sexy şi cu o bluză de dantelă deasupra, tânăra mamă transpira. La fel tatăl, care părea să nu mai cunoască altă expresie în afara zâmbetului mândru, înțepenit pe față. Pleiada de bunici îşi făcea vânt cu evantaiele; bătrânele obosiseră, se aşezau pe jos, se ridicau, îşi făceau de lucru pe lângă purceii fripți din mormanul de ofrande şi goneau câinii de-acolo. Toți erau când atenți, când dezinteresați, când obosiți, când plini de vervă, dar la fel de sinceri în fiecare ipostază. Ketut şi fetița însă păreau să trăiască împreună o experiență proprie, în care fiecare era atent numai la celălalt. Cât a fost ziua de lungă, copilul nu şi-a dezlipit privirea de la bătrânul vraci. Unde s-a mai auzit de un bebeluş de şase luni care să nu plângă, să nu doarmă şi să nu se foiască în soarele arzător timp de patru ore în şir, ci doar să se uite curios la cineva?!

Şi Ketut, şi fetița şi-au făcut treaba foarte bine. Ea fusese extrem de atentă la toată ceremonia care o scotea din rândul zeilor şi o transforma în ființă omenească. Ştiuse să se achite minunat de responsabilitățile ei, era deja cum trebuie să fie orice fetiță din Bali – răbdătoare pe parcursul ritualurilor, sigură de credința ei, supusă în fața cerințelor tradiției.

La sfârşitul ceremoniei, micuța a fost înfăşurată într-o pânză lungă şi albă care atârna până în pământ, îi dădea un aer regal şi o făcea să pară

înaltă – o veritabilă domnişoară aflată la primul ei bal. Ketut a desenat pe fundul unui vas de lut cele patru direcţii ale universului, a umplut vasul cu apă sfinţită şi l-a aşezat jos. Busola pe care o desenase trebuia să indice locul sfânt în care copilul urma să atingă pământul pentru prima dată.

Toată familia s-a strâns în jurul fetiţei – părea că toţi o ţin în braţe în acelaşi timp. Şi – *hopa!* – i-au cufundat uşor picioruşele în vasul cu apă sfinţită exact deasupra desenului magic după care se ordona întreg universul, apoi tălpile ei mici au atins prima dată pământul. Când au ridicat-o din nou, pe locul atins rămăseseră două urme mititele şi umede: ele urmau să-i stabilească locul în marea matrice din Bali, hotărau *cine* avea să fie copilul, pentru că spuneau clar *unde* era locul ei. Toată adunarea a aplaudat bucuroasă. Fetiţa era acum una de-a noastră. O fiinţă omenească – cu toate riscurile şi satisfacţiile care decurg dintr-o atât de minunată încarnare.

Micuţa s-a uitat în sus, apoi în jurul ei, şi a zâmbit. Nu mai era o zeitate. Nu părea s-o deranjeze. Nu părea să se teamă. Părea să fie absolut mulţumită de toate deciziile pe care le luase vreodată.

106

Wayan n-a cumpărat până la urmă terenul pe care-l găsise Felipe. Când o întreb ce s-a întâmplat, îmi dă un răspuns neclar despre nişte acte care s-au pierdut. Nu cred că-mi spune adevărul. Nu mai contează, contează doar că afacerea a căzut. Povestea asta cu casa lui Wayan mă face să intru, încet-încet, într-un soi de panică. Încerc să-i explic frământările mele:

— Wayan, în mai puţin de două săptămâni trebuie să plec de-aici şi să mă întorc în America. Nu pot să mă întâlnesc cu prietenii mei, care mi-au dat o grămadă de bani, şi să le spun că tu tot nu ţi-ai cumpărat casă.

— Dar, Liz, dacă locul nu are *taksu* bun... Fiecare cu priorităţile lui în viaţă.

Peste câteva zile, Wayan sună agitată acasă la Felipe. A găsit alt teren, şi acesta-i place cu adevărat. O întindere de pământ semănată cu orez, verde ca smaraldul, pe un drum liniştit din apropierea oraşului. Are cel mai bun *taksu,* se vede cu ochiul liber. Wayan ne spune că pământul e al unui țăran prieten cu tatăl ei, care are nevoie disperată de bani. Proprietarul ar avea şapte *aro* de vânzare, dar pentru că vrea urgent banii e dispus să-i vândă doar cei doi *aro* pe care şi-i poate permite ea. Îi place la culme terenul. Şi mie îmi place. Şi lui Felipe îi place. Şi lui Tutti – care face piruete prin iarbă ca o Julie Andrews de Bali – îi place.

— Cumpără-l, îi spun lui Wayan.

Dar trec câteva zile şi ea continuă să tragă de timp.

— Vrei să locuieşti acolo? Da sau nu? o tot întreb.

Mai trage de timp o vreme, după care schimbă placa. Spune că de dimineață a sunat-o proprietarul şi i-a spus că nu mai e sigur că poate să vândă doar doi *aro,* s-ar putea să vrea să vândă tot lotul de şapte *aro...* că nu-l lasă nevasta... Trebuie să mai discute cu nevasta, s-o întrebe dacă e de acord să vândă terenul pe bucăți...

— Poate dacă eu aveam mai mulți bani... spune Wayan.

Sfinte Dumnezeule, acum vrea să-i procur bani să cumpere tot terenul! Deşi încerc să-mi dau seama de unde aş mai putea face rost de încă 22 000 de dolari, îi spun:

— Wayan, nu se poate. N-am bani. Nu te poți înțelege cu proprietarul?

Atunci Wayan, ai cărei ochi par să se ferească de ai mei, începe să depene o poveste complicată. Îmi spune că ieri a fost la un clarvăzător, care clarvăzător a intrat în transă şi i-a spus că e musai să cumpere tot terenul de şapte *aro* ca să facă acolo un centru de vindecare bun... că ăsta e destinul... şi că, oricum, clarvăzătorul i-a spus că dacă ar cumpăra tot terenul ar putea cândva să construiască acolo un hotel elegant...

Un hotel elegant?

Of.

Şi brusc nu mai aud nimic, păsărelele se opresc din cântat, văd cum Wayan îşi mişcă buzele, dar nu mai ascult ce spune, pentru că prin minte mi-a trecut un gând care-mi zgârie creierii groaznic: MĂI, PROVIZII, ASTA ÎNCEARCĂ SĂ TE FACĂ.

Mă ridic, îmi iau la revedere de la Wayan, merg încet până acasă şi-l întreb pe Felipe care-i părerea lui sinceră:

— Crezi că încearcă să mă facă?

Felipe n-a comentat niciodată afacerea mea cu Wayan, nici măcar o singură dată.

— Draga mea, îmi răspunde cu blândețe, *normal* că încearcă să te facă.

Tot sângele din mine îngheață instantaneu.

— Dar n-o face intenționat, adaugă el repede. Trebuie să înțelegi cum gândesc oamenii de aici. Să încerce să stoarcă bani cât mai mulți de la străini e pentru ei un mod de viață. Aşa supraviețuiesc. Aşa că acum ea a început să inventeze tot felul de poveşti despre proprietar. Dragă, tu crezi că vreun bărbat din Bali are nevoie de discuții cu *nevasta* ca să facă sau nu o afacere? Gândeşte-te – omul are nevoie disperată de bani. A spus deja că vrea să-i vândă doar o parcelă. Dar acum ea vrea tot terenul. Şi vrea să i-l cumperi tu pe tot.

Mă îngrozeşte ce aud. Din două motive. În primul rând, nu vreau să mă gândesc că ăsta-i adevărul în privința lui Wayan. În al doilea rând, urăsc implicațiile culturale pe care le au cuvintele lui Felipe, adică genul acela de superioritate colonială, argumentul albului condescendent – *aşa sunt ei.*

Dar Felipe nu e colonialist; e brazilian. Îmi explică:

— Eu am crescut în sărăcie în America de Sud, crezi că nu înțeleg cultura sărăciei? I-ai dat lui Wayan mai mulți bani decât a văzut în toată viața ei, şi acum mintea i-a luat-o razna. Din punctul ei de vedere, tu eşti binefăcătoarea, minunea de care avea nevoie. Eşti ultima ei şansă de a scăpa de necazuri. Aşa că, înainte să pleci, vrea să stoarcă de la tine tot ce

poate. Să fim serioşi – acum patru luni, femeia asta n-avea bani nici măcar pentru mâncarea copilului ei, şi acum vrea... un *hotel?*

— Şi ce să fac?

— Orice s-ar întâmpla, nu te supăra pe ea. Dacă te superi, ai s-o pierzi şi ar fi mare păcat, pentru că e o persoană minunată şi te iubeşte. Asta e tactica ei de supravieţuire, trebuie s-o accepţi şi gata. Nu să crezi că nu e o persoană OK sau că ea şi copiii nu au cu adevărat nevoie de ajutorul tău. Dar nu trebuie s-o laşi să profite de tine, draga mea. Am văzut treaba asta de multe ori. Occidentalii care trăiesc aici ajung să se împartă în două tabere. Unii continuă să facă pe turiştii şi spun: „Vai ce drăguţi sunt localnicii, aşa de îndatoritori şi de simpatici...” – şi continuă să fie jecmăniţi de nu-ţi vine să crezi. Ceilalţi – tocmai pentru că văd cât de jecmăniţi sunt – devin atât de frustraţi, încât ajung să-i urască pe localnici. Şi e mare păcat, pentru că pierd o mulţime de prieteni minunaţi.

— Şi totuşi, ce să fac?

— Trebuie să recapeţi cumva controlul situaţiei. Joacă-te şi tu cu ea cum se joacă ea cu tine. Ameninţ-o cu ceva care s-o motiveze să treacă la acţiune. Îi faci o favoare, pentru că are cu adevărat mare nevoie de casă.

— Dar nu vreau să joc nici un joc, Felipe.

— Atunci nu poţi locui în Bali, draga mea, mi-a spus şi m-a sărutat în creştet.

A doua zi de dimineaţă, clocesc un plan. Nu-mi vine să cred că, după un an întreg de studiu al virtuţilor şi de strădanii ca să devin cât mai sinceră, urmează să spun o minciună gogonată. O s-o mint pe fiinţa din Bali care mi-e cea mai dragă, care-mi e ca o soră, pe cea care mi-a curăţat *rinichii.* Pentru Dumnezeu, o s-o mint pe mama lui Tutti!

Plec pe jos până la magazinul lui Wayan. Când mă vede, se repede să mă îmbrăţişeze, dar mă feresc şi mă prefac supărată.

— Wayan, trebuie să discutăm. Am o problemă serioasă.

— Cu Felipe?

— Nu. Cu tine.

Arată de parcă e gata-gata să leşine.

— Wayan, îi spun, prietenii mei din America sunt groaznic de supăraţi pe tine.

— Pe mine? De ce, dulceaţă?

— Pentru că acum patru luni ţi-au dat o groază de bani cu care să-ţi cumperi casă şi tu n-ai cumpărat nici o casă până acum. Primesc în fiecare zi o mulţime de e-mailuri, şi în toate găsesc aceleaşi întrebări: „Unde e casa lui Wayan? Ce-ai făcut cu banii mei?" Acum sunt toţi convinşi că le-ai furat banii şi că de fapt vrei să faci altceva cu ei.

— Eu nu fur!

— Wayan, prietenii mei din America cred că eşti... o ţepară.

Trage are în piept de parcă s-ar îneca. Arată atât de ofensată, încât pentru o clipă ezit, îmi vine s-o iau în braţe şi să-i spun: „Nu, nu, nu-i adevărat! Inventez!" Însă nu trebuie să fac asta. Trebuie să termin ce-am început. Dar, Doamne, e îngrozitor de tulburată. Cuvântul acesta, *ţeapă,* a fost incorporat în limba localnicilor cu o încărcătură emoţională uriaşă. Unul dintre cele mai groaznice lucruri pe care i le poţi spune cuiva din Bali e să-l faci „ţepar". Într-o cultură în care oamenii se mint unii pe ceilalţi de zeci de ori pe zi, unde datul de ţepe e în acelaşi timp sport naţional, artă, obişnuinţă şi tactică de supravieţuire, să-i spui cuiva că e ţepar este ceva cutremurător. În Europa altor vremuri, aşa ceva ar fi echivalat cu o provocare la duel.

— Dulceaţă, îmi spune ea cu lacrimi în ochi, eu nu ţepară.

— Ştiu asta, Wayan. Tocmai de-aceea sunt aşa de tristă. Tot încerc să le explic că Wayan nu e ţepară, dar nu mă mai crede nimeni.

Îşi pune mâna pe mâna mea.

— Îmi pare rău că pun pe tine în încurcătură.

— Wayan, e o încurcătură mare de tot. Toţi prietenii mei sunt supăraţi, îmi spun că trebuie să-ţi cumperi un teren înainte să plec eu de-aici. Mi-au spus că dacă nici săptămâna asta nu-ţi cumperi teren, atunci... va trebui *să-ţi iau toţi banii.*

Acum nu mai arată de parc-ar sta să leşine, arată de parc-ar sta să moară. Mă simt mizerabil că trebuie s-o mint aşa pe femeia asta, care – printre alte lucruri – e evident că nu-şi dă seama că am mai multe şanse să-i revoc cetățenia indoneziana decât să-i scot banii din cont. Dar cum să ştie ea asta? Nu eu i-am umplut în mod miraculos contul din bancă? Înseamnă că pot la fel de uşor să i-l şi golesc.

— Dulceață, îmi spune, crede-mă, eu găsesc acum teren, nu face griji, foarte repede găsesc teren. Te rog, fii liniştită... poate în trei zile gata, eu promit.

—Trebuie, Wayan, îi spun cu o gravitate care nu e întru totul mimată.

E adevărat: trebuie. Copiii ei au nevoie de o casă. Mai are puțin şi va fi evacuată. E cel mai nepotrivit moment pentru tras țepe. Îi spun:

— Acum mă întorc acasă la Felipe. Să mă suni după ce ai cumpărat ceva.

Şi plec de la prietena mea; deşi sunt conştientă că se uită după mine, nu întorc nici măcar o dată capul s-o privesc. Pe drumul către casă, îl rog pe Dumnezeu ceva tare ciudat: „Te rog, fă să fie adevărat că încearcă să mă țepuiască." Pentru că, dacă nu asta încearcă şi dacă şi cu 18 000 de dolari îi e realmente imposibil să găsească ceva, atunci avem cu adevărat o problemă şi mă îndoiesc că va reuşi vreodată să scape de sărăcie. Dar, dacă încearcă să-mi dea țeapă, treaba asta poate fi într-un fel o rază de speranță. Arată că, până la urmă, are destule resurse de viclenie ca să se descurce în lumea asta plină de neprevăzut.

Mă simt mizerabil când ajung acasă. Îi spun lui Felipe:

— Dac-ar şti Wayan cum am pus la cale pe la spatele ei...

— ...cum i-ai pus la cale fericirea şi bunăstarea – îmi completă el fraza.

Patru ore mai târziu – patru ore de chin! – sună telefonul. E Wayan. Abia mai respiră. Vrea să-mi spună că treaba e rezolvată. Tocmai şi-a cumpărat cei doi *aro* de la țăranul cu terenul (a cărui „nevastă" a renunțat din senin la orice obiecție). Se pare că până la urmă n-a mai fost nevoie de

vise magice sau de intervenții ale vreunui preot sau de teste mai ceva ca la NASA pentru a detecta *taksu.* Wayan are până şi certificatul de proprietate asupra terenului, îl ține în mână! Autentificat la notar! Şi mă asigură că a comandat deja materialele de construcție pentru casă. Şi că muncitorii vor începe lucrul la începutul săptămânii viitoare, înainte de plecarea mea. Deci voi putea să văd cu ochii mei cum demarează totul. Speră că nu sunt supărată pe ea. Vrea să mă asigure că mă iubeşte mai mult decât îşi iubeşte propriul trup, mai mult decât îşi iubeşte propria viață, mai mult decât iubeşte toată lumea asta.

Îi spun că şi eu o iubesc pe ea. Şi că abia aştept să vin cândva s-o vizitez în casă nouă. Şi că vreau o fotocopie după certificatul de proprietate.

Când închid telefonul, Felipe spune:

— Bravo, fetițo!

Nu ştiu dacă se referă la ea sau la mine. Deschide o sticlă de vin şi ridicăm paharele în cinstea prietenei noastre Wayan, proprietară de teren. Şi Felipe spune:

— Şi acum... putem pleca şi noi în vacanță?

107

Destinația vacantei noastre e Gili Meno – o insulă mică-mică din apropiere de Lombok (vecina estică a insulei Bali din marele arhipelag indonezian). Mai fusesem în Gili Meno şi am vrut să-i arăt locul lui Felipe, care nu-l văzuse niciodată.

Insula Gili Meno e pentru mine unul dintre cele mai importante locuri din lume. Acum doi ani, la prima mea vizită în Bali, trimisă fiind de revista care voia să scriu despre vacanțele în stil yoga, am venit aici singură. Eram plină de vigoare după ce făcusem două săptămâni de cursuri de yoga. Am hotărât să-mi prelungesc şederea în Indonezia, după ce am terminat ce aveam de făcut pentru revistă, de vreme ce tot mă

aflam în Asia. De fapt, doream să găsesc un loc foarte izolat în care să-mi pot oferi zece zile de tăcere absolută şi de singurătate absolută.

Când privesc înapoi la cei patru ani scurşi între momentul în care căsnicia mea a luat-o la vale şi ziua în care s-a terminat divorţul şi am devenit liberă, nu văd decât cronica detaliată a unei mari dureri. Iar momentul în care am debarcat singură pe mica insulă a fost cel mai întunecat din călătoria aceea atât de dureroasă. Ajunsesem la fund, exact în miezul durerii. În mintea mea nefericită se războiau tot felul de demoni. Luând hotărârea să petrec zece zile de singurătate şi de tăcere la capătul lumii, le-am spus celor care se războiau înăuntrul meu: „Acum, dragii mei, suntem toţi aici, complet singuri. Şi va trebui să cădem la înţelegere, ca să putem convieţui cumva pe viitor, altfel o să murim cu toţii mai devreme sau mai târziu."

În ciuda fermităţii şi siguranţei de sine exprimate de aceste vorbe, nu mă simţisem niciodată atât de îngrozită ca atunci, în drum spre Gili Meno. Nu-mi luasem cu mine nici măcar cărţi, nu luasem nimic ce ar fi putut să-mi distragă atenţia. Doar eu şi mintea mea, gata sa ne înfruntăm pe un câmp de bătălie complet gol. Ţin minte că picioarele îmi tremurau vizibil de frică. Mi-am spus în gând unul dintre citatele favorite din învăţăturile gurului meu: „Frică – şi ce dacă?" Apoi am debarcat – aşa, singură.

Închiriasem pentru câţiva dolari pe zi o cabană pe plajă. Am închis gura şi mi-am jurat să n-o mai deschid până când ceva din mine nu se va fi schimbat. Gili Meno reprezenta ultima şansă dată adevărului şi împăcării. Alesesem locul perfect pentru aşa ceva, măcar atât. Insula e mică, sălbatică, cu nisip curat, ape albastre şi palmieri. E un cerc perfect şi are un singur drum, care o înconjoară de-a lungul ţărmului şi pe care-l poţi străbate în întregime cam într-o oră. E aproape pe Ecuator, şi zilele de-aici seamănă unele cu altele ca nişte picături de apă. În fiecare dimineaţă a anului, soarele răsare din acelaşi loc la ora 6.30, pentru a apune în fiecare seară la ora 6.30, exact de cealaltă parte a insulei. Locuitorii sunt o mână de pescari musulmani cu familiile lor. Nu există

vreun loc pe insulă din care să nu se audă oceanul. Nu există nici un vehicul cu motor. Electricitate există doar câteva ceasuri seara, când e pus în funcţiune un generator. E cel mai liniştit loc în care am fost vreodată.

Făceam înconjurul insulei la fiecare răsărit şi la fiecare apus. În restul timpului şedeam şi priveam. Îmi priveam gândurile, îmi priveam emoţiile; priveam pescarii. Înţelepţii yoghini spun că toată durerea vieţii omeneşti e provocată de cuvinte, iar bucuria la fel. Creăm cuvinte care să ne definească trăirile, şi cuvintele aduc cu ele emoţii, care ne ţin legaţi, incapabili să ne mişcăm cât vrem, asemenea unor câini în lesă. Ne lăsăm seduşi de propriile noastre mantre *(Sunt un dezastru... Sunt singur... Sunt un dezastru... Sunt singur...)* şi ajungem să existăm doar ca să le dovedim adevărate. A te opri o vreme din vorbit echivalează cu încercarea de a goli cuvintele de putere, de a nu te mai îneca în cuvinte, de a te elibera de influenţa lor sufocantă.

Mi-a luat ceva timp să mă cufund în adevărata tăcere. Chiar şi după ce m-am oprit din vorbit, am descoperit că încă îngânam vorbe. Organele şi muşchii vorbirii – creierul, gâtul, pieptul, ceafa – îmi vibrau în continuare de efectul rezidual al cuvintelor, mult după ce nu mai scosesem nici un sunet. Cuvintele mi se zbăteau în cap la fel cum o sală goală pare să păstreze rumoarea unei adunări multă vreme după ce lumea a plecat. A durat surprinzător de mult până când imboldul vorbirii s-a stins şi furtuna sunetelor s-a liniştit. A durat, cred, vreo trei zile.

Apoi totul a început să iasă la suprafaţă. În starea aceea de tăcere, toate urile şi fricile mele aveau acum loc să-mi alerge liber prin minte. Mă simţeam ca un drogat la dezintoxicare, otrava care ieşea din mine îmi provoca adevărate convulsii. Plângeam mult. Mă rugam mult. Era dificil şi terifiant, dar ştiam cel puţin că n-aş fi vrut să nu fiu acolo, că n-aş fi dorit să am pe cineva alături de mine. Ştiam că aveam nevoie să trec prin ce treceam şi ştiam că aveam nevoie s-o fac singură.

Ceilalţi turişti de pe insulă erau câteva cupluri în vacanţe romantice. (Gili Meno e mult prea frumoasă şi prea departe de lume ca cineva întreg la minte să vină aici de unul singur.) Priveam perechile şi le invidiam

într-un fel romantismul, dar ştiam că eu am de făcut cu totul altceva acolo. M-am ferit de restul lumii. Cei de pe insulă m-au lăsat în pace. Cred că răspândeam vibrații sinistre în jur. Nu-mi fusese bine tot anul. E imposibil după ce nu dormi, după ce slăbeşti şi plângi atât să nu arăți ca un bolnav psihic. Aşa că nimeni nu vorbea cu mine.

De fapt, nu chiar nimeni. Era acolo un puşti dintre cei care aleargă toată ziua pe plajă şi încearcă să vândă fructe turiştilor. Băiatul avea vreo nouă ani şi părea un soi de şef de clan printre cei de vârsta lui. Era dur, bătăios, adevărat băiat de cartier... numai că nu existau cartiere pe insulă. Poate că era de fapt băiat de plajă. Învățase bine şi engleza, nu se ştie cum, probabil hăituind turiştii occidentali. Copilul ăsta făcuse o fixație cu mine. Nimeni nu mă întreba cine sunt, nimeni nu mă deranja în afară de puştiul acesta insistent, care venea zi de zi pe plajă lângă mine şi începea: „De ce nu vorbeşti niciodată? De ce eşti aşa ciudată? Nu te preface că nu m-auzi – ştiu că m-auzi. De ce eşti mereu singură? De ce nu înoți niciodată? Unde e prietenul tău? De ce nu ești căsătorită? Ce ai de ești așa nasoală?"

În capul meu era ceva de genul: *Pleacă, măi copile! Cine eşti – personificarea celor mai rele gânduri ale mele?*

Zi de zi, încercam să-i zâmbesc amabil şi să-l rog prin gesturi politicoase să plece, dar el nu ceda până nu mă enerva. Şi de fiecare dată reuşea să mă enerveze. Țin minte că o dată am izbucnit:

— Nu vorbesc pentru că sunt într-o afurisită de călătorie spirituală, obrăznicătură ce ești – si acum, VALEA!

A fugit râzând. Fugea râzând în fiecare zi – după ce mă făcea să-mi sară țandăra. După ce dispărea, de obicei ajungeam şi eu să râd Îmi era groază de întâlnirile cu băiatul, dar în acelaşi timp le şi aşteptam. Era singura pauză de distracție pe parcursul unei călătorii extrem de dificile. Sfântul Anton scria despre retragerea lui în pustie, în cursul căreia fusese asaltat de tot felul de viziuni – şi îngeri, şi demoni: spunea că în singurătate întâlnise uneori diavoli cu chip de înger, dar şi îngeri cu chip de diavol. Întrebat cum face deosebirea între ei, sfântul a spus că îți poți

da seama ce este fiecare doar după cum te simți după ce viziunea dispare. Dacă rămâi îngrozit înseamnă că vizitatorul a fost un diavol. Dacă te simți luminat, atunci a fost cu siguranță un înger.

Cred că ştiu ce era golănaşul ăla care izbutea mereu să mă facă să râd.

Într-a noua zi de tăcere, am început să meditez pe plajă, în asfințit, şi nu m-am mai ridicat de-acolo până după miezul nopții. Țin minte că îi spuneam minții mele: „Ai ocazia să-mi transmiți tot ce te întristează. Arată-mi tot. Nu-mi ascunde nimic." Unul câte unul, toate gândurile şi amintirile triste au înălțat mâna şi s-au ridicat în picioare, ca nişte personaje, ca să mi se prezinte. M-am uitat la fiecare gând, la fiecare durere în parte şi i-am recunoscut existența, i-am simțit grozăvia, fără să mai încerc să mă protejez de chin. Şi apoi am spus acelor dureri: „E în ordine. Vă iubesc. Vă accept. Acum veniți în inima mea. S-a sfârşit." Simțeam efectiv durerea (ca pe o ființă însuflețită) intrându-mi în inimă (ca într-o cameră). Spuneam: „următorul", şi următoarea frântură de durere ieşea şi ea din rând. O priveam, o trăiam, îi dădeam binecuvântarea şi o invitam şi pe ea în inima mea. Am făcut la fel cu fiecare gând trist pe care l-am avut vreodată – întorcându-mă în amintire cu ani şi ani în urmă –, până când n-a mai rămas nimic.

Atunci i-am spus minții mele: „Acum arată-mi furia." Unul câte unul, toate evenimentele marcate de furie din viața mea au ieşit la iveală şi mi s-au prezentat. Fiecare nedreptate, fiecare trădare, fiecare pierdere, fiecare turbare. Le-am văzut pe toate, una câte una, le-am recunoscut şi le-am simțit până la capăt, de parcă s-ar fi întâmplat atunci pentru prima oară. După care le-am spus: „Acum veniți în inima mea. Acolo vă puteți odihni. Sunteți în siguranță. S-a terminat. Vă iubesc." Totul a durat mult, ore întregi, timp în care am oscilat între polii atât de puternici ai celor două sentimente – într-un moment îngrozitor simțeam furia până la capăt, în următorul moment simțeam o detaşare totală, atunci când furia îmi intra în inimă de parcă ar fi trecut peste un prag, se aşeza pe jos, se ghemuia lângă semenii ei şi renunța la luptă.

A urmat partea cea mai dificilă. „Arată-mi ruşinea”, i-am cerut minții mele. Doamne, câte orori am văzut atunci! O defilare jalnică a tuturor ratărilor, minciunilor, egoismelor, geloziilor şi aroganțelor mele. Şi totuşi nici măcar n-am clipit. „Arată-mi-le pe cele mai rele”, am spus. Când le-am chemat în inima mea, au ezitat înainte să intre, întrebându-mă: „Nu ştii ce-am făcut?... Nu cred că mă vrei şi pe mine înăuntru...” Dar le răspundeam: „Ba te vreau. Chiar şi pe tine. Te *vreau.* Chiar și tu ești binevenită aici. E în ordine. Te-am iertat. Ești parte din mine. Acum poți să te odihneşti. S-a terminat.”

Când toate astea au luat sfârşit, mă golisem. Nu mai aveam în minte nimic care să lupte. M-am uitat în inimă la bunătatea mea. I-am văzut toată puterea. Am văzut că inima nu mi se umpluse nici pe departe, nici după ce primise toate cantitățile alea enorme de tristețe, furie şi ruşine; inima mea ar fi putut cu uşurință să primească şi să ierte şi mai mult. Dragostea ei nu avea margini.

Mi-am dat atunci seama că aşa ne iubeşte şi ne primeşte Dumnezeu pe noi toți, că nu există vreun loc în univers care să fie iadul, cu excepția celui din mințile noastre terorizate. Pentru că dacă un simplu om limitat şi imperfect poate trăi fie şi un unic asemenea episod de absolută iertare şi acceptare de sine, atunci închipuiți-vă – încercați să vă închipuiți! – câte poate ierta şi accepta Dumnezeu, în mila lui veşnică.

Mai ştiam şi că sentimentul de pace care mă cuprinsese avea să fie doar ceva temporar. Ştiam că nu ajunsesem încă la capăt, că tristețea, furia şi ruşinea aveau să scape din nou, fugind din inimă şi punând din nou stăpânire pe mintea mea. Ştiam că voi lupta cu aceste gânduri neîncetat, până voi fi reuşit, încet şi ferm, să-mi schimb complet viața. Şi că va fi ceva extrem de greu şi de obositor. Dar în întunericul tăcut al plajei, inima i-a spus minții: „Te iubesc, n-o să te părăsesc niciodată, o să am mereu grijă de tine.” Făgăduiala aceasta s-a înălțat din inimă şi deodată am simțit-o pe limbă, o gustam pe drumul de la plajă până la cabana unde dormeam. Am găsit un caiet gol, l-am deschis – şi abia atunci am deschis şi gura şi am rostit cuvintele, eliberându-le în văzduh.

Am spart tăcerea cu acele cuvinte, apoi am lăsat creionul să le întipărească dimensiunile colosale pe pagina de caiet:

Te iubesc, n-o să te părăsesc niciodată, o să am mereu grijă de tine.

Au fost primele cuvinte pe care le-am scris în acel caiet intim al meu, pe care aveam să-l port cu mine mereu, la care aveam să mă întorc de multe ori în cei doi ani care au urmat, cerând mereu ajutor – şi de la care aveam *să primesc* mereu ajutor, chiar şi în cele mai dificile momente de tristeţe sau frică. Caietul, străpuns de făgăduiala aceea de iubire, a fost pur şi simplu motivul graţie căruia am supravieţuit în anii următori.

108

Mă întorc acum în Gili Meno în împrejurări complet diferite. De când am fost aici, am făcut înconjurul lumii, am divorţat, am supravieţuit despărţirii finale de David, am renunţat complet la medicamentele antidepresive, am învăţat o limbă străină, m-am odihnit în palma lui Dumnezeu preţ de câteva momente de neuitat, în India, am învăţat, stând la picioarele unui vraci indonezian, şi am oferit o casă unei familii care avea nevoie disperată de ea. Sunt fericită, sănătoasă şi echilibrată. Şi nu pot să nu observ că mă îndrept spre această frumoasă insuliţă exotică însoţită de iubitul meu brazilian. Chestie care – trebuie să recunosc – e un final mult prea de basm pentru povestea asta, luat parcă din visul unei gospodine (luat, poate, din propriul meu vis de acum câţiva ani). Şi totuşi, lucrul care mă împiedică să mă topesc chiar acum în strălucirea ireală a poveştii mele e un adevăr incontestabil, datorită căruia m-am reconstruit lăuntric în ultimii ani: nu m-a salvat nici un prinţ. M-am salvat singură.

Mă gândesc la ceva ce am citit odată, ceva în care cred budiştii zen. Ei spun că stejarul e creat simultan de două forţe. Evident, e vorba de ghinda din care începe totul, de sămânţa în care există toate promisiunile, tot potenţialul arborelui viitor. Oricine poate să vadă asta. Dar sunt puţini cei care pot recunoaşte cealaltă forţă – însuşi viitorul arbore

potențial, care își dorește atât de tare să existe, încât împinge ghinda spre ființare și, prin dorul ieșirii din spațiul vid, face posibilă încolțirea, călăuzind evoluția de la stadiul de nimic până la cel de maturitate. În acest sens, spun budiștii zen, stejarul e cel care creează de fapt ghinda din care s-a născut.

Mă gândesc la femeia în care m-am transformat, la viața pe care o trăiesc acum, la cât mi-am dorit să fiu astfel și să trăiesc astfel, eliberată de farsa de a mă preface că sunt altcineva decât eu însămi. Mă gândesc la tot ce am înfruntat pe drumul până aici și mă întreb dacă nu cumva *eu* – adică *eu* cea de acum, fericită și echilibrată, care dormitează pe puntea unei mici ambarcațiuni pescărești din Indonezia – am fost cea care, în toți anii aceștia, a împins-o înainte pe cealaltă *eu,* mai tânără, mai derutată, mai neliniștită. *Eu* cea mai tânără eram ghinda în care se ascundea potențialul, dar *eu* cea mai bătrână, stejarul existent, matur, îndemnam tot timpul: „Da, hai, crești! Schimbă-te! Evoluează! Vino să faci cunoștință cu mine aici, unde eu exist deja, integră și matură! Trebuie să crești în mine!" Și poate că tot *eu* cea de acum m-am plecat, cu patru ani în urmă, la urechea acelei tinere căsătorite și înlăcrimate de pe podeaua băii, șoptindu-i cu dragoste: „Du-te la culcare, Liz..." Știind dinainte că totul avea să fie bine, că tot ce urma să se întâmple ne va aduce *aici* pe amândouă. Exact aici, exact acum. Unde *eu* o așteptasem dintotdeauna, liniștită și mulțumită, să mi se alăture.

Felipe se trezește. Toată după-amiaza am fost cufundați amândoi într-o stare de somnolență, îmbrățișați pe puntea acestei ambarcațiuni pescărești indoneziene. Oceanul ne-a legănat și soarele ne-a luminat tot timpul. În timp ce stau așezată cu capul pe pieptul lui, Felipe îmi spune că în somn i-a venit o idee.

— Știi, e evident că trebuie să vin în Bali în continuare, pentru că aici e afacerea mea și pentru că e și foarte aproape de Australia, unde sunt copiii mei. Dar și în Brazilia trebuie să merg destul de des, pentru că de-acolo iau pietrele prețioase și pentru că restul familiei mele locuiește acolo. Și e evident că tu trebuie să mergi în Statele Unite, pentru că acolo

e munca ta şi acolo ai şi prietenii, şi familia. Aşa că mă gândeam... poate că încercăm să ne construim o viaţă împreună împărţită cumva între America, Australia, Brazilia şi Bali.

Nu pot decât să râd – de ce *nu!* E o idee atât de nebunească, încât s-ar putea să funcţioneze. Cei mai mulţi oameni ar considera o astfel de viaţă complet ţicnită, nebunie curată, dar mie îmi seamănă tare bine. Sigur că aşa vom face! Deja mi se pare cel mai natural lucru din lume. Şi trebuie să recunosc că îmi place şi poezia ideii. La modul literal. După un an în care am explorat individualităţile celor trei I, Felipe îmi sugerează acum o cu totul altă teorie a călătoriei:

Australia, America, Bali, Brazilia... A, A, B, B.

Ca un poem clasic. Ca două cuplete rimate.

Mica ambarcaţiune ancorează la ţărm, chiar pe plaja din Gili Meno. Pe insulă nu există pontoane. Trebuie să-ţi sufleci pantalonii, să sari din barcă şi să mergi prin apă pe picioarele tale. Nu există nici o soluţie să nu te uzi (şi poţi chiar să te loveşti de corali), dar merită efortul, pentru că plaja de-aici e incredibil de frumoasă, alta ca ea nu există. Aşa că eu şi iubitul meu ne descălţăm, ne punem micile genţi de voiaj pe cap şi ne pregătim să sărim împreună în mare.

E amuzant: singura limbă romanică pe care n-o ştie Felipe e italiana. Dar în timp ce sărim, eu tot îi spun:

— *Attraversiamo.*

Să trecem dincolo.

MULȚUMIRI
și câteva cuvinte de încheiere

La câteva luni după ce am părăsit Indonezia, am revenit acolo pentru a-i vizita pe cei dragi şi a sărbători împreună Crăciunul şi Revelionul. Avionul meu a aterizat în Bali la doar două ore după ce Asia de Sud-Est fusese lovită de un tsunami devastator. Am fost contactată imediat de cunoştințe din toată lumea, îngrijorate de situația prietenilor mei indonezieni. Întrebarea cea mai frecventă a fost: „Wayan şi Tutti sunt bine?” Răspunsul e că valul (în afară de cel afectiv, bineînțeles) nu a afectat în nici un fel insula Bali şi i-am găsit pe toți în viață şi teferi. Felipe mă aştepta la aeroport (pentru prima din multele dați în care urma să ne întâlnim în tot felul de aeroporturi). Ketut Liyer era, ca întotdeauna, aşezat pe prispă, pregătea leacuri şi medita. Yudhi tocmai îşi găsise de lucru într-o stațiune cu pretenții, unde cânta la chitară şi îi mergea foarte bine. Familia lui Wayan locuia fericită într-o casă nouă şi frumoasă, departe de coasta periculoasă a oceanului, adăpostită de terasele înalte ale orezăriilor din Ubud.

Aş vrea să le mulțumesc acum din toată inima (şi din partea lui Wayan, desigur) tuturor celor care au contribuit financiar la ridicarea acelei case:

Sakshi Andreozzi, Savitri Axelrod, Linda şi Renee Barrera, Lisa Boone, Susan Bowen, Gary Brenner, Monica Burke şi Karen Kudej, Sandie Carpenter, David Cashion, Anne Connell (care, împreună cu Jana Eisenberg, e o maestră a salvării în ultimul moment), Mike şi Mimi de Gruy, Armenia de Oliveira, Rayya Elias şi Gigi Madl, Susan Freddie, Devin Friedman, Dwight Garner şi Cree LeFavour, John şi Carole Gilbert, Mamie Healey, Annie Hubbard şi aproape neverosimilul Harvey Schwartz, Bob Hughes, Susan Kittenplan, Michael şi Jill Kniglit, Brian şi Linda Knopp, Deborah Lopez, Deborah Luepnitz, Craig Marks şi Rene

Steinke, Adam McKay şi Shira Piven, Jonny şi Cat Miles, Sheryl Moller, John Morse şi Ross Petersen, James şi Catherine Murdock (cu binecuvântarea lui Nick şi Mimi), Jose Nunez, Anne Pagliarulo, Charley Patton, Laura Platter, Peter Richmond, Toby şi Beverly Robinson, Nina Berstein Simmons, Stefania Somare, Natalie Standiford, Stacey Steers, Darcey Steinke, fetele Thoreson (Nancy, Laura şi domnişoara Rebecca), Daphne Uviller, Richard Vogt, Peter şi Jean Warrington, Kristen Weiner, Scott Westerfeld şi Justine Larba-lestier, Bill Yee şi Karen Zimet.

Aş mai dori să le pot mulțumi aşa cum merită dragului meu unchi Terry şi mătuşii Deborah pentru ajutorul pe care mi l-au dat în cursul anului meu de călătorie. Dacă aş spune că a fost vorba doar de „ajutor tehnic”, aş diminua importanța contribuției lor. Ei doi au țesut o adevărată plasă dedesubtul sârmei pe care mergeam, o plasă fără de care pur şi simplu n-aş fi reuşit să scriu această carte. Nu ştiu dacă voi fi vreodată în stare să mă revanşez.

Dar poate că ar trebui să nu mai încercăm să ne revanşăm față de toți cei care ne mențin în viață. Poate că e mai înțelept să depunem armele în fața miracolului generozității omeneşti şi să spunem pur şi simplu mulțumesc, sincer şi neîncetat, atâta timp cât vom avea glas.

CUPRINS

Introducere / 7

Italia / 11

India / 129

Indonezia / 231

Mulțumiri / 357

Publicată în SUA în 2006, *Eat, Pray, Love* a fost timp de peste un an
Numărul 1 pe lista celor mai bine vândute cărți nonfiction
a publicației *New York Times*,
Numărul 1 pe lista Booksense Paperback Nonfiction a Asociației
Librarilor Americani,
a fost prezentată de Oprah Winfrey în celebrul ei show,
stă la baza unui film cu Julia Roberts,
a fost și continuă să fie tradusă peste tot în lume.
S-a vândut, până acum, în 5 milioane de exemplare.

Nu știu să existe acum pe piață un scriitor pe care să-l citești cu mai multă plăcere ca pe Gilbert … Combustibilul textului lui Gilbert este un amestec de inteligență, spirit și exuberanță colocvială practic irezistibilă …

Jennifer Egan, *New York Times Book Review*

O carte de memorii atrăgătoare, inteligentă și amuzantă …

Lev Grossman, *Time Magazine*

Felul ironic, lipsit de reticențe în care Gilbert își povestește extraordinara ei călătorie îl face până și pe cel mai cinic cititor să viseze la ziua în care îl va găsi pe Dumnezeu în străfundul unei peșteri din India sau, cine știe, într-o felie transcendentă de pizza.

Erika Schickel, *Los Angeles Times*

O călătorie fascinantă și plină de miez, repovestită cu vervă, umor și intuiție. Și alții au scris, înainte de Gilbert, asemenea memorii, dar puțini au întrecut-o.

John Marshall, *Seattle Post-Intelligencer*

…Un reportaj pe tema căutării sufletului și descoperirii de sine. Adoptând un ton prietenos, conspirativ, Gilbert își atrage cititorii în țesătura narativă culturală și emoțională numărul unu din acest an.

Publishers Weekly, recenzie marcată cu stea

N-am mai citit niciodată despre o asemenea aventură, în care un scriitor își pune în bagaj toată viața și o ia cu el la drum.

Alan Richman

Elizabeth Gilbert ne duce într-un pelerinaj, ea are umorul, intuiția și farmecul care însoțesc doar autodezvăluirea sinceră și scrisul de bună calitate.

Jack Kornfield

